

คำนำ

ในเล่มนี้ ข้าพเจ้าเลือกเอาธรรมเนียม วิธี และกรณีต่าง ๆ อันเนื่องด้วยวินัย อันภิกษุผู้เป็นเถระจะพึงรู้ไว้เป็นหลัก มารวมไว้ ภิกษุผู้เป็นเถระทรงวินัยถึงขั้นนี้ ย่อมอาจจะอำนวยในหน้าที่ให้เป็นไป โดยเรียบร้อย และอาจเป็นนาถะของผู้น้อยในกิจการ และจักได้ชื่อว่า เป็นผู้บริหารพระตำรับ พระศาสดาทรงหมายการทรงพระธรรมวินัย เหมือนอย่างนี้ของพระอรหันตสาวก ตรัสว่า ภิกษุหาการิกปฏิบัติ แปลว่า ปฏิบัติของภิกษุผู้เป็นคฤชุนคลัง.

อันชนทั้งหลายผู้ตั้งเป็นคณะ ย่อมมีกิจการอันจะพึงทำเพื่อคณะ เป็นธรรมดา ภิกษุสงฆ์ก็ย่อมเป็นคฤชุนกัน เช่นรับคนผู้สมัครเข้าเป็นคณะ ปันหน้าที่กันทำกิจสงฆ์ ระวังอธิกรณ์ นิคคหะผู้ทำผิด เป็นอาทิ กิจการเหล่านี้ ต้องมีหัวหน้าเป็นผู้หรือเป็นผู้ช่วยให้ทำ ภิกษุผู้เป็นเถระต้องเป็นหัวหน้า จึงสมควรจะสนใจรู้วินัยอย่างนี้ไว้ ไม่อย่างนั้น ย่อมไม่อาจอำนวยการในหน้าที่ พระคันถรจนจารย์กล่าวไว้ว่า ชน ผู้ไม่รู้จักโค จักอาจารย์ผู้สอนโคอย่างไร ภิกษุไม่รู้วินัย จักอาจารย์ สักวโรอย่างไร ความบกพร่องแห่งคณะสงฆ์ในหัวเมืองย่อมมี เพราะขาดความรู้วินัยนั้นเทียว.

เรื่องที่เลือกมารวมไว้ในเล่มนี้ เฉพาะที่เป็น मुखควรรู้ มี รายแจ้งในบัญชี่เรื่องต่อไปนี้ ได้จัดเป็น ๒ ส่วน ท้องเรื่องส่วน ๑ กรรมวาจาเนื่องด้วยเรื่องเหล่านั้นส่วน ๑ ท้องเรื่องจักไว้สำหรับอ่าน กรรมวาจาจัดไว้สำหรับใช้เมื่อต้องการ เลือกมาเฉพาะที่ใช้กันอยู่ หรือที่เห็นว่าพึงต้องกาล. เรื่องเหล่านี้ ชักเอามาจากปกรณ์มหา- วรรค จุลวรรค และบริวารเป็นพื้น จากที่อื่นบ้าง แต่ไม่ได้เรียง ตามลำดับในปกรณ์เหล่านั้นทีเดียว เรียงตามความนิยมว่า อย่างไร จักเข้าใจง่ายและจักเรียนสะดวก. แรกรจนา ข้าพเจ้าไม่ได้คิดจะเรียง เรื่องภิกษุณี เพราะเห็นว่าสาบสูญไปแล้ว ไม่จัดว่าเป็น मुखอันควรรู้

ไม่ต้องรู้พิสดาร รู้เท่าที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นแห่งโอวาทวรรคที่๓ แห่ง
ปาจิตติกัมม์ในเล่ม ๑ ก็พอแล้ว ครั้นรจนาจบตามมุ่งหมายแล้ว
รู้สึกว่ายังบกพร่อง จึงตกลงเป็นเรียงเรื่องกฤษฎีเพิ่มเติมเข้า แต่ไม่จัด
เข้าในท้องเรื่อง จัดแยกเป็นเรื่องผนวก เพื่อว่าหนังสือนี้จักใช้เป็น
หลักสูตรแห่งประโยชน์กกรรมชั้นเอกในกาลภายหน้า เรื่องนี้อยู่นอก
ท้องเรื่องแล้ว ไม่จำจะเอาเข้าในหลักสูตร เป็นอันว่าผู้เรียนไม่ถูก
บรรทุกความรู้อันไม่ได้ใช้แล้ว ฝ่ายผู้ต้องการรู้จะได้อ่าน.

ข้าพเจ้าขออุทิศน้ำพักน้ำแรงแห่งการรจนา วินัยมุขเล่ม ๓ นี้
บูชาท่านบูรพาจารย์ ผู้บริหารพระพุทธศาสนาสืบกันมา ตลอดถึง
พระอุปัชฌายะพระอาจารย์ ผู้สั่งสอนข้าพเจ้าให้เข้าใจพระธรรมวินัย
ได้ความรู้มารจนานาประการนี้แล.

กรม-วชิรญาณวโรรส

วัดบวรนิเวศวิหาร

วันที่ ๕ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๖๒

วินัยมุข เล่ม ๑

กัณฑ์ที่ ๒๑

สังฆกรรม

สังฆกรรมเกิดขึ้นด้วยอย่างไร ได้กล่าวแล้วในอุปสัมปทา-
กัณฑ์ในเล่ม ๑ ในกัณฑ์นี้ จักแจกประเภทแห่งสังฆกรรมนั้นให้
พิสดารออกไป.

สังฆกรรม จำแนกออกเป็น ๔ ประเภท เรียกโดยชื่อ คือ
อปโลกนกรรม ๑ ญัตติกัมม ๑ ญัตติทุติยกัมม ๑ ญัตติจตุตถกัมม ๑
กรรมอันทำด้วยการบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งญัตติ
คือคำเผด็จ ไม่ต้องสวดอนุสาวนา คือประกาศความปรึกษาและ
ตกลงของสงฆ์ เรียกอปโลกนกรรม มี ๕ สถาน คือ นาสนะสามเณร
ผู้กล่าวคู่พระผู้มีพระภาคเจ้า เช่นในสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งสัปปาณวรรค
ในปาจิตตยิกัณฑ์ เรียกนิสสารณา, รับสามเณรเห็นปานนั้น ผู้ประ-
พฤติเรียบร้อยแล้วให้เข้าหมู่ได้อีก เรียกโอสารณา, บอกขออนุญาต
ปลงผมคนผู้จะบวชอันภิกษุจะทำเอง เรียกภันฑุกัมม, ประกาศลง
พรหมทัณฑ์ คือไม่ว่ากล่าวภิกษุหว่าคือว่ายาก เช่นทำแก่พระฉันนะ
เมื่อพระศาสดานิพพานแล้ว เรียกพรหมทัณฑ์. ยังมีกัมมลักษณะ
อีกอย่างหนึ่ง มีตัวอย่างในฝ่ายภิกษุณีมาก่อน ภิกษุแสดงความโลน

แก่ภิกษุณี ภิกษุณีสงฆ์อาจประกาศห้ามกันไม่ให้ไหว้ภิกษุ นั้น ตาม พระบรมพุทธานุญาต, พระอรรถกถาจารย์ แสดงตัวอย่างในฝ่าย ภิกษุ เช่นอปโลคน์แจกอาหารในโรงฉัน อปโลคน์ให้จีวรและของ อื่น. สำหรับทำอปโลกนกรรม ไม่มีคำอปโลกนวางไว้เป็นแบบใน บาลีเหมือนในกรรมอื่น ดูเป็นคำผูกขึ้นใช้เฉพาะเรื่อง. ในบัดนี้ ใช้ อปโลกน์ให้ผ้าบริวารแก่ภิกษุผู้ได้รับผ้ากฐิน แจกจีวรแก่อาคันตุกะ ในหน้าจีวรกาล แจกอาหารไม่เสมอภาค.

วิธีอปโลกนกับตั้งอุตติไม่ต่างอะไรกันนัก ข้าพเจ้าเข้าใจว่า น่าเป็นกรรมอันทำได้ง่าย ๆ คือ ประชุมสงฆ์พอครบองค์ ไม่ต้องทำ ในสีมา ไม่ต้องนำฉันทะ ไม่ต้องเข้าหัตถบาธ เช่นนี้สมแก่ชื่อ ถ้า ภิกษุเคยใช้อปโลกน์แจกอาหารในโรงฉันมาแล้ว ตามคำของพระ อรรถกถาจารย์ ความเข้าใจของข้าพเจ้าก็เป็นถูก.

กรรมอันทำด้วยตั้งอุตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เรียกอุตติกรรม มี ๕ สถาน คือ เรียกอุปสัมปทาปกษะ ผู้ที่ไล่เลียงอันตราภิกษุกรรม แล้วเข้าไปในหมู่สงฆ์ เรียกโอสารณา, ประกาศอนธรรมกถิก ผู้ ไม่แตกฉานธรรมในอรรถ คัดค้านคดีโดยหาหลักฐานมิได้ ออก เสียดจากการระงับอธิกรณ์ เรียกนิสสาณา, อุโบสถ ปวารณา สมมติต่างเรื่อง คือสมมติตนหรือผู้อื่นเป็นผู้สอบถามอันตราภิกษุกรรม ต่ออุปสัมปทาปกษะ สมมติตนหรือผู้อื่นเป็นผู้ถาม เป็นผู้วิสันาวินัย ให้คืนจีวรและบาตรเป็นต้นที่เป็นนิสัคคีย์ อันภิกษุสละแล้ว แก่เจ้าของ

เดิม รับอบัติอันภิกษุแสดงในสงฆ์ ประกาศเลื่อนปวารณาออกไป และกัมมลักษณะ อันท่านแสดงตัวอย่าง คือประกาศเริ่มต้นระงับ อธิกรณ์ด้วยติณวัตถารกวินัย.

กรรมอันทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนเดียว เรียก ญัตติทุติยกัมม์ แปลว่ากรรมมีวาจาครบ ๒ ทั้งญัตติ มี ๗ สถาน คือ นิสสารณา โอสารณา ท่านแสดงตัวอย่าง คือ ประกาศประณาม วัชตลิจฉวีผู้ประพฤติให้ร้ายแก่พระศาสนา เรียกว่า คำบาตร และประกาศระงับประณามวัชตลิจฉวีนั้น ผู้รู้สึกโทษตนแล้วกลับ ประพฤติเรียบร้อย เรียกว่า หงายบาตร, สมมติต่างเรื่อง มีสมมติ สี่มาและสมมติภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ เป็นต้น ให้ต่างอย่าง คือ ให้ฝึกจฺจนและให้จิวรของภิกษุสามเณรผู้มรณะแก่กิลานุปัฏฐาก ประกาศถอนหรือเลิกอานิสงส์กจฺจนเป็นต้น แสดงที่สร้างกุฎิให้แก่ภิกษุ กับกัมมลักษณะ ที่ท่านว่า ได้แก่ญัตติทุติยกัมม์ที่สวดในลำดับไป ในการระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตถารกวินัย.

กรรมอันทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เรียกว่า ญัตติจตุตถกัมม์ แปลว่ากรรมมีวาจาครบ ๔ ญัตติ มี ๗ สถาน คือ นิสสารณา โอสารณา ท่านกล่าวว่าได้แก่สงฆ์ทำกรรม ๗ สถาน มีดัชนียกัมม์เป็นต้น ลงโทษภิกษุผู้ประพฤติมิชอบ และยกโทษ ภิกษุนั้นผู้กลับประพฤติชอบ. สมมติ ได้แก่ สมมติภิกษุเป็นผู้ให้

๑. นี้ น่าจะรวมอยู่ในชนิดสมมติ แต่ในคัมภีร์บริวาร แยกต่างออกไป เรียกปฏิคคหะ.

โอวาทแก่ภิกษุณี, ให้ ได้แก่ ให้ประวาสและมานัตแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส นิคคหะ ได้แก่ ปรับภิกษุผู้ประพฤติปริวาสหรือมานัตอยู่ ต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำเข้าอีก ให้กลับตั้งต้นประพฤติไปใหม่, สมณูภาสนา ได้แก่ สวดห้ามภิกษุไม่ให้ถือรักรันการอันมิชอบ เช่นกล่าวไว้ในสังฆาทิเสส พวกยวตติยกะ และสิกขาบทที่ ๘ แห่งสัปปาณวรรค ในปาจิตติยกัณฑ์ กับกัมมลักษณะ ที่ท่านว่า ได้แก่ อุปสมบทและอัพภาน คือ ระวังอาบัติสังฆาทิเสส ของภิกษุผู้ประพฤติปริวาสและมานัตครบกำหนดแล้ว.

กรรมที่สวดอนุสาวนา ๓ หนนั้น คงถือเป็นสำคัญ ภิกษุผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์จะได้มีเวลาพิจารณายาวออกไป.

สงฆ์ผู้ทำกรรม ๔ ประเภทนี้ มีกำหนดเป็นจำนวน เรียกว่า วรรค คือพวกสงฆ์มีจำนวน ๔ รูป เรียก จตุรวรรค, สงฆ์มีจำนวน ๕ รูป เรียก ปัญจวรรค, สงฆ์มีจำนวน ๑๐ รูป เรียก ทสวรรค, สงฆ์มีจำนวน ๒๐ รูป เรียก วิสติวรรค, เป็น ๔ วรรค ในจัมเปยยขันธกะ คัมภีร์มหาวรรค จัดสงฆ์ไว้อีกจำนวนหนึ่ง มีจำนวนเกิน ๒๐ รูป เรียก อติเรกวิสติวรรค, แต่ไม่มีสามารถต่างจากสงฆ์วิสติวรรค ดังจะเห็นต่อไป.

ในกรรม ๔ ประเภทนี้ เว้นปวารณา ให้ผ้ากฐิน อุปสมบทและอัพภาน เหลือจากนั้นสงฆ์จตุรวรรคทำได้. แต่ในจัมเปยยขันธกะหาได้ระบุนถึงการให้ผ้ากฐินไม่. ปวารณา ให้ผ้ากฐิน และอุปสมบทใน

๑. น่าจะเข้าพวกนิคคหะมากกว่า.

ปัจฉินตชนบท สงฆ์ปัญจวรรคทำได้. อุปสมบทในมัธยมชนบท สงฆ์ทศวรรคทำได้. อัฏฐาน ทำได้แต่สงฆ์วิสตีวรรคพวกเดียว. กรรมอันสงฆ์มีจำนวนน้อยกว่าทำได้ สงฆ์มีจำนวนมากกว่าอาจทำได้โดยแท้.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ปวารณา ให้ฝากฐิน และอุปสมบทในปัจฉินตชนบท ที่กำหนดให้สงฆ์ปัญจวรรคทำนั้น เพราะต้องจัดเป็นบุคคลเสีกรูปหนึ่ง ซึ่งนับในจำนวนไม่ได้, ในการทำปวารณา รูปหนึ่งเป็นผู้ปวารณา, ในการให้ฝากฐิน รูปหนึ่งเป็นผู้รับ, ในการอุปสมบท รูปหนึ่งเป็นอุปัชฌายะ เมื่อเป็นเช่นนี้ ชื่อว่าสงฆ์จตุรวรรคเป็นผู้ทำกรรมนั้น ส่วนในการสมมติภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำกิจสงฆ์ อย่างน้อยจะต้องเป็น ๕ ทั้งภิกษุผู้รับสมมติ ท่านไม่จัดไว้ในหมวดกรรมอันสงฆ์ปัญจวรรคจะพึงทำ มีความต่างแฝงอยู่, ในการสมมติภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำกิจสงฆ์ คงเลือกตัวและพูดตกลงกันมาแล้ว กันออกเป็นกัมมารบุคคลได้แต่แรก, ส่วนในการทำปวารณา ผลัดกันเป็นบุคคลทีละรูป, ในการให้ฝากฐิน โดยเค้าเงื่อน ยังไม่รู้ว่าใครจักเป็นผู้ได้รับ จำต้องปรึกษากันก่อน, ในการอุปสมบท คงไม่ได้เลือกถืออุปัชฌายะมาแต่ข้างนอกก่อน คงถือกันในที่นั่นเอง ธรรมเนียมในบัดนี้ แม้เลือกกันมาแต่ข้างนอกก่อน ก็ยังไปถือกันในที่นั่น แต่การเลือกหรือถืออุปัชฌายะมาแต่่นอก ปรากฏว่ามีมาแล้วในครั้งพุทธกาล มีเรื่องพระสารีบุตรรับพระพุทธาน์ติอุปสมบทราชพราหมณ์เป็นนิตฺสนะ ยุคใดเป็นอย่างไร ขอนักวินัยสอดส่องดูแลเถิด.

ภิกษุผู้เข้าในจำนวนสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น ๆ ในบาลีเรียกว่า ผู้เข้า

กรรม ต้องเป็นภิกษุปกติ ไม่ถูกสงฆ์ยกเสียดจากหมู่ด้วยอุกเขปนียกัมม มีสังวาสเสมอด้วยสงฆ์ และเป็นสมานสังวาสของกันและกัน. การกำหนดจำนวนเป็นต้นว่า ๔ รูปนั้น หมายความว่าอย่างน้อยที่สุด หย่อนกว่านั้นใช้ไม่ได้. มากกว่านั้นใช้ได้. ถ้าเอาภิกษุผู้อันสงฆ์ยกเสียดจากหมู่ก็ดี ภิกษุนานาสังวาสก็ดี เป็นที่ครบจำนวน เช่นจะทำการมอันสงฆ์มีจำนวน ๔ รูปจะพึงทำ มีภิกษุปานนั้นเป็นที่ครบ ๔ คือเป็น ๔ รูป ทั้งภิกษุปานนั้น ไม่เป็นกรรม ท่านห้ามมิให้ทำ. ภิกษุเหลือจากจำนวนผู้ไม่มาเข้ากรรม อยู่ในสีมาเดียวกัน เป็นผู้ควรให้นั้นทะ. สงฆ์ทำการกรรมเพื่อภิกษุใด ภิกษุนั้นไม่นับเข้าในจำนวนสงฆ์ ไม่ใช่ผู้ควรจะให้ นั้นทะ แต่เป็นผู้ควรเข้ากรรมนั้น.

กรรมอันมีระเบียบวางไว้ให้ทำอย่างไร ต้องทำให้ถูกระเบียบตามพระพุทธรบัตติ จึงจะชื่อว่าถูกต้องไม่วิบัติ. กรรมย่อมวิบัติใช้ไม่ได้ แม้ทำแล้ว ก็ไม่เป็นอันทำ โดยวัตถุบ้าง โดยสีมาบ้าง โดยปริสบ้าง โดยกรรมวาจาบ้าง.

กรรมวิบัติโดยวัตถุ นั้น พึงเห็นเช่นให้อุปสมบทแก่คนมีอายุ หย่อน ๒๐ ขวบ และอภัพบุคคล สมมติสีมาคาบเกี่ยวหรือทับสีมาอื่น หรือทำผิดระเบียบ เช่นกรรมอันจะพึงทำในที่พร้อมหน้า ทำในที่ลับหลัง กรรมอันจะพึงทำด้วยการสอบถาม ทำด้วยไม่สอบถาม กรรมอันจะพึงทำด้วยปฎิญา ทำด้วยไม่ปฎิญา เป็นต้น.

กรรมวิบัติโดยสีมานั้น พึงเห็นว่าทำในสีมาวิบัติ ดังจะกล่าวในกัณฑ์ที่ ๒๔.

กรรมวิบัติโดยประทุษร้าย ฟังเห็นดังนี้ ในกรรมอันสงฆ์จตุวรรค
ก็ดี ปัญจวรรคก็ดี ทศวรรคก็ดี วิสดีวรรคก็ดี จะพึงทำ ภิกษุผู้เข้า
ประชุมเป็นสงฆ์ มีจำนวนหย่อนกว่ากำหนด เช่น ๓ รูปสวดปาติโมกข์
และสมมติสีมา ๔ รูปปวารณาและรับกฐิน ๘ รูปให้อุปสมบทใน
มัชฌมชนบท ๑๖ รูปสวดอัฏฐกาณระงับอาบัติสังฆาทิเสสของภิกษุ
หรือสงฆ์มีจำนวนครบกำหนดแล้ว แต่ยังมีภิกษุอื่นอยู่ในสีมา ควร
ให้ฉันท์หาได้นำฉันท์ของเธอมาไม่ หรือผู้พร้อมหน้ากันอยู่คัดค้าน
กรรมอันสงฆ์ทำ เช่นให้อุปสมบทคนหนึ่ง มีภิกษุรูปเดียวหรือหลายรูป
คัดค้านว่าไม่ควรรับเข้าหมู่.

การนำฉันท์หาได้กล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๑๗ ตอนอุโบสถเล่ม ๒.

กรรมวิบัติโดยกรรมวาจา นั้น ในคัมภีร์บริวารแยกเป็น ๒ คือ
โดยฉุตติ ๑ โดยอนุสาวนา ๑ แต่แจกอาการออกไปซ้ำกันถึงอย่าง
ละ ๓ คือไม่ระบுவัตถุ ไม่ระบุสงฆ์ ไม่ระบุบุคคล ในที่นี้ จักประมวล
แสดงด้วยกัน. ในกรรมวาจา นั้น จำจะต้องระบுவัตถุ คือ คน ของ
หรือการที่ปรารถนา เช่นในอุปสมบทกรรม ต้องระบุชื่อผู้อุปสมบท,
ในการให้ผ้ากฐิน ต้องระบุผ้ากฐิน, ในการสมมติสีมา ต้องระบุการ
นั้น. จำจะต้องระบุสงฆ์ผู้เป็นเจ้าการ เช่นระบุว่า สงฆ์ยังคนชื่อนั้น
ให้อุปสมบท, สงฆ์ให้ผ้ากฐินแก่ภิกษุชื่อนั้น, สงฆ์สมมติสีมา. จำจะ
ต้องระบุบุคคลก็มี เช่นในการอุปสมบท จะต้องระบุชื่ออุปัชฌายะ,
ในการให้ผ้ากฐิน จะต้องระบุชื่อภิกษุผู้รับ. ไม่ระบுவัตถุ ไม่ระบุสงฆ์
ไม่ระบุบุคคล, ในกรรมวาจา ไม่ต้องฉุตติ หรือตั้งต่อภายหลัง, ใน

กรรมวาจาเหมือนุสาวนา ทิ้งอนุสาวนาเสีย หรือสวดในกาลไม่ควร
เช่นนี้เป็นกรรมวิบัติโดยกรรมวาจา.

เป็นธรรมเนียมแห่งการสวดกรรมวาจา ต้องตั้งสติเพียรสงฆ์
ให้รู้เรื่องก่อนแล้ว สวดอนุสาวนาประกาศความปรักษาและความตก
ลงของสงฆ์ในลำดับ ถ้าสวดอนุสาวนาก่อนแล้วตั้งสติทีหลังเป็น
กรรมวิบัติโดยกรรมวาจา.

ในคำว่า ทิ้งอนุสาวนาเสียนั้น แม้สวดแต่ไม่ครบกำหนดแห่ง
กรรมวาจาเหมือนุสาวนา ๓ หน หรือทำให้ตกหล่น เช่นขาดความบาง
พากย์ หรือขาดบางบท หรือว่าผิด เช่นจะว่าบทหรืออักขระหนึ่ง
ว่าพลาดเป็นบทหรืออักขระอื่นไป ก็นับเข้าด้วย.

สงฆ์ผู้ทำสังฆกรรม ๔ ประเภทนี้ พึงทำหลักจากวิบัติ ๔ ประการ
นี้ กรรมที่ผู้ทำจะสำเร็จด้วยดี.

อักขรวิธี

ภิกษุผู้สวดกรรมวาจา ควรรู้จักประเภทและฐานกรณ์ของ
อักขระและว่าเป็น จึงจะสามารถสวดกรรมวาจาแม่นยำและสละสลวย.
อักขรวิธีนั้น เป็นส่วนหนึ่งแห่งไวยากรณ์ มีอยู่แล้ว ผู้ต้องการจงดูใน
หนังสือ นั้น ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะประการอันเนื่องตรงด้วยกรรมวาจา
พระอรรถกถาจารย์แนะนำภิกษุผู้สวดกรรมวาจา ให้สนใจในประเภท
แห่งพยัญชนะ ๑๐ คือ สิลิต ฐนิต, ทีฆะ รัสสะ, ครุ ลหุ, นิคคหิต
วิมุต, สัมพันธ์ ววัตติตะ.

พยัญชนะออกเสียงเพลา เรียกว่า สิลิถ ได้แก่พยัญชนะที่ ๑
ที่ ๓ ในวรรคทั้ง ๕ คือ ก ค, จ ช, ฎ ฏ, ต ท, ป พ. พยัญชนะ
ออกเสียงแข็ง เรียกว่าชนิด ได้แก่พยัญชนะที่ ๒ ที่ ๔ ในวรรคทั้ง ๕
นั้น คือ ข ฃ, ฉ ฅ, จ ฌ, ถ ฐ, ผ ภ. สระอันจะพึงว่าโดยระยะ
ยาว เรียกทีมะ ได้แก่ อา อี อุ เอ โอ. สระอันจะพึงว่าโดยระยะ
สั้นกึ่งหนึ่งแห่งระยะยาว เรียกรัสสะ ได้แก่ อ อี อุ. ทีมะ ได้ชื่อว่า
ครุ เสียงหนัก, รัสสะ ได้ชื่อว่าลหุ เสียงเบา, แต่ในที่นี้หมายเอาสระ
มีพยัญชนะสะกดซึ่งเรียกว่าสังโยค เป็นครุ เช่น พุทฺธรฺกฺขิตฺตฺเถรฺสฺส
น กฺขมฺติ. หมายเอาสระสั้นไม่มีพยัญชนะสะกด เป็นลหุ เช่น พุทฺธ-
รฺกฺขิตฺตฺเถรฺสฺส น ขมฺติ. อักษรที่ว่างคเสียง เรียกนิคคหิต เช่น สงฺฆ
อุปสมฺปทฺ. ในอรรถถาบริวาร อธิบายว่า อักษรที่ว่างหุบปากค
กณฺไไว้ไม่ปล่อย ทำให้เสียงขึ้นจุมก ชื่อว่านิคคหิต นัยนี้ดูเหมือน
เพ่งเสียงนิคคหิ เป็น มฺ สะกด. อักษรที่ว่างปล่อยเสียง เรียก
วิมุต เช่น สุณฺนาคฺ เอสฺส อตฺตฺติ. บทเข้าสนธิเชื่อมกับบทอื่น เรียก
สัมพันธ์ เช่น ตฺตฺตฺห' สฺส หรือ ตฺตฺตฺหิ' สฺส บทแยกเรียก วัตถิตะ
เช่น ตฺตฺตฺหิ อสฺส.

ท่านแสดงตัวอย่างแห่งการว่าผิดว่าพลาดไว้ ดังต่อไปนี้: บท
อันจะพึงว่า " สุณฺนาคฺ เม " ว่า ต เป็น ถ ว่า " สุณฺนาคฺ เม " ก็ดี
บทอันจะพึงว่า " ปตฺตฺกฺลฺลฺ เอสฺส อตฺตฺติ " ว่าเป็น " ปตฺตฺกฺลฺลฺ เอสฺส
อตฺตฺติ " ก็ดี ชื่อว่า ว่า สิลิถเป็นชนิด. บทอันจะพึงว่า " ภนฺเต สงฺโฆ "
ว่า ภ เป็น พ, ว่า ฃ เป็น ค, ว่า " พนฺเต สงฺโฆ " ชื่อว่า ว่า ชนิด

เป็นสลิล. บทอันจะฟังว่าเปิดปากว่า " สุนาตุ เม " ว่าหุบปากเสียง
ขึ้นจุมก เป็น " สุนนตุ เม " ก็ดี บทอันจะฟังว่า "เอสา ฌตุติ "
ว่าเป็น " เอสิ ฌตุติ " ก็ดี ชื่อว่า ว่า วิมุตเป็นนิคคหิต. คำอันจะ
ฟังหุบปากให้เสียงขึ้นจุมกว่า " ปตุตทกถุ " ว่าเปิดปาก ไม่ทำเสียง
ขึ้นจุมกว่า " ปตุตทกถุลา " ชื่อว่า ว่า นิคคหิตเป็นวิมุต. ว่าผิด
ว่าพลาด ๔ สถานนี้ ท่านว่าทำกรรมให้เสียเพราะกรรมวาจา. อีก ๖
สถาน ว่าที่ฆะและรัสสะ ครุและลหุ กลับกัน ว่าสัมพันธหรือวัตติตะ
แยกกัน ท่านว่ากรรมวาจาไม่เสีย แต่ภิกษุผู้สวดกรรมวาจาควร
ว่าอักขระนั้น ๆ ให้ถูกต้องตามฐานะ รักษาประเพณีอันมาแล้วโดย
ลำดับไม่ให้สูญเสีย.

สรุปใจความแห่งอรุทธาตอนี้ ว่าบทหรืออักขระผิดพลาด
จนเสียความ ใช้ไม่ได้ ผิดพลาดไม่ถึงเสียความ ใช้ได้. แต่คำนี้
เป็นเหตุยังภิกษุต่างนิกายให้กล่าวหาภิกษุในนิกายอื่น ผู้ว่าอักขระไม่
เหมือนพวกตนว่าอุปสมบทด้วยกรรมวาจาวิบัติ ไม่เป็นอุปสัมบันโดย
ถูกต้องด้วยพระบัญญัติ. อันที่จริง ภาษาของชาติหนึ่ง อันคนอีกชาติ
หนึ่งพูด สำเนียงย่อมไม่เหมือนของชาติผู้เป็นเจ้าของ อุทาหรณ์
จีน ฝรั่งเศส พวกภาษาของเราเป็นอย่างไรบ้าง ได้ยินแต่เสีย ไม่
เห็นตัว ก็รู้ได้ว่าผู้พูดเป็นชาติอะไร โดยที่พูดในภาษาของเราเอง พวก
เรายังพูดแปร่งกันไปเหมือนกัน มีสำเนียงของพวกชาวกรุงเทพฯ ๗ กับ
ของพวกชาวนครศรีธรรมราชเป็นตัวอย่าง ไม่เฉพาะภาษาของเรา
ภาษาอังกฤษและภาษาอื่น ย่อมมีคติเป็นอย่างนี้เหมือนกัน การพูด

ภาษาต่างประเทศได้ อาจพูดให้เขาฟังเข้าใจได้ และฟังเขาพูดเข้าใจ
เองด้วย เราจะรับรอง จีน ฝรั่งเศส แยก ผู้ใดผู้หนึ่งว่าพูดภาษาของเรา
ได้ ต่อเมื่อเราฟังคำเขาพูดเข้าใจและเขาก็เข้าใจคำที่เราพูด เราจะ
ชมว่าเขาพูดชัด เมื่อเขาพูดใกล้เสียงของชาวเมืองที่เขาอยู่ ภาษา
ตายคือภาษาที่เป็นเจ้าของพูดอยู่มิได้ เช่นภาษามครที่ใช้เป็นบาลี ยิ่ง
มีทางแปร่งไปมาก จงฟังพระมหานิกาย พระธรรมยุต พระรามัญ
พระพม่า พระลังกา สวดมนต์เถิด เป็นอย่างไรบ้าง. ผู้ศึกษาวินัย
เข้าใจคติของภาษาอันเป็นมาอย่างไรโดยธรรมดาแล้ว ฟังหาต้นใน
ทำนองของตน และพึงรู้จักนับถือพระนิกายอื่นโดยฐานะอันควร.

กัณฑ์ที่ ๒๔

สีมา

อุโบสถก็ดี ปวารณาก็ดี สังฆกรรมก็ดี พระศาสดาทรงพระ
อนุญาตให้สงฆ์พร้อมเพรียงกันทำ. ความพร้อมเพรียงกัน จะพึง
กำหนดด้วยอย่างไร. นี้กล่าวได้ง่ายว่ากำหนดด้วยการอยู่ด้วยกัน
ภิกษุอยู่ด้วยกันก็มากน้อย ประชุมพร้อมกันทำทั้งหมด. แต่เมื่อ
คำนึงถึงปัญหาว่า ข้อว่าอยู่ด้วยกันนั้น หมายความว่าเพียงไร อยู่ใน
กุฎิเดียวกัน ในบริเวณเดียวกัน ในวัดเดียวกัน ในตำบลเดียวกัน
หรือในเมืองเดียวกัน ยากที่จะกำหนดลงโดยส่วนเดียว. นี้จะต้อง
กำหนดด้วยเขตที่หมายรู้กัน อันเรียกว่าสีมา มีประเภทเป็น ๒
เขตอันสงฆ์กำหนดเอาเอง เรียกพัทธสีมา แปลว่า แดนที่ผูก ๑
เขตอันเขากำหนดไว้โดยปกติของบ้านเมืองก็ดี มีสัตตัญญูอย่างอื่นเป็น
เครื่องกำหนดก็ดี เรียกพัทธสีมา แปลว่า แดนที่ไม่ได้ผูก ๑. สีมา
ย่อมเป็นหลักสำคัญแห่งสังฆกรรมอย่างหนึ่ง ถึงอย่างอื่นบริบูรณ์ แต่
วิบัติโดยสีมาแล้วก็ใช้ไม่ได้ ทรงบัญญัติกวดขันอย่างนี้ เข้าใจว่า
เพื่อจะทรงรักษาสามัคคีในสงฆ์ อันความสามัคคีย่อมเป็นกำลังใหญ่
ของหมู่ ขาดความสามัคคีแล้ว หมู่ย่อมไม่ตั้งถาวร. บัดนี้จัก
พรรณนาสีมา ๒ ประเภทนั้นโดยลำดับ :

พัทธสีมา

ทรงพระอนุญาตให้สงฆ์กำหนดเขตเอาเองตามความพอใจ แต่

มีจำกัดที่สุดทั้งข้างเล็กทั้งข้างใหญ่ไว้ ห้ามไม่ให้สมมติสีมาเล็กเกินไปจนจุกิกษุ ๒๑ รูปนั่งได้หัดตบาสกันไม่ได้ และห้ามไม่ให้สมมติสีมาใหญ่เกินไปกว่า ๓ โยชน์ สีมาเล็กเกินไปใหญ่เกินไปอย่างนี้ เป็นสีมาวิบัติ ใช้ไม่ได้.

เหตุไฉน จึงทรงห้ามสีมาเล็กเกินไปจนจุกิกษุ ๒๑ รูปไม่ได้พอเข้าใจ เพราะสังฆกรรมที่ต้องการสงฆ์มีจำนวนมากที่สุด ๒๐ รูป และกรรมนี้คืออัพทาน สวดระงับอาบัติสังฆาทิเสสของภิกษุ นับทั้งภิกษุนั้นด้วยเป็น ๒๑ รูป สีมาเล็กเกินไป ไม่พอจะทำอัพทานได้.

เหตุไฉน จึงทรงห้ามสีมาใหญ่เกินไปกว่า ๓ โยชน์ เข้าใจว่า เพราะเหลือระวังไม่ผิด แต่ถ้าตั้งปัญหาว่า เหตุไฉนสงฆ์จึงต้องการกำหนดเขตสีมากว้างใหญ่เห็นปานนี้ เป็นปัญหาที่สันนิษฐานยาก น่าจะเห็นว่าสงฆ์ยอมได้ประโยชน์คุ้มกับค่าจะต้องบริหาร ประโยชน์ที่จะได้นั้นอย่างไร ที่กระจ่ายอยู่ ได้ขยายเขตไม่อยู่ปราศไตรจีวร ได้กว้างออกไป แต่เห็นว่ายังไม่คุ้ม ถ้าเป็นทางจะได้ขยายเขตนิสสัยออกไปค้อยยังชั่ว เช่นในบัดนี้ เขตนิสสัยมีจำกัดเพียงวัดหนึ่ง ๆ พระผู้ให้นิสสัยได้ก็หายาก ต้องอยู่กระจายกันไป ต่างว่าวัดเหล่านี้อยู่ในสีมาอันเดียวกัน และเขตนิสสัยขยายออกไปได้ตามกัน คงค้อยสะดวกเข้า แต่ ๓ โยชน์ก็ยังคงกว้างใหญ่เกินเขตนิสสัยจะแผ่ไป ถ้าเป็นที่จับจองต่อบ้านเมือง ได้ถือกรรมสิทธิ์ในของอันเกิด ณ พื้น เช่นเขาขออนุญาตผูกป่าไม้หรือทำเหมืองแร่ในบัดนี้ พอเห็นสม แต่ในครั้งพุทธกาล คงไม่มุ่งเช่นนั้น หากเป็นไปได้ คงเป็นกำหนดตั้งขึ้นภายหลัง ขอ

นักวินัยไครครวญอุเถิด. พื้นที่อันสงฆ์กำหนดเป็นสิมานั้น นำเห็นว่า เป็นที่จับจอง เช่นเดียวกับสถานที่สร้างกุฎิในสังฆาภิเสสสิกขาบทที่ ๖ ที่ ๗ แต่คำสมมติสีมาให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร เรียก ตีจิวราวิปवास บ่งว่าหาใช่อย่างนั้นไม่ ในคำนั้นมียกเว้นบ้านและ อุปัชฌาย์บ้าน อธิบายว่า เขตอันสงฆ์กำหนดเป็นสิมานั้น มีบ้านตั้งอยู่ในนั้น เมื่อจะสมมติสีมานั้นให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร เว้น บ้านและอุปัชฌาย์บ้านไว้ กำหนดเอาที่นอกจากนั้นเป็นตีจิวราวิปवास และที่นั้นคงเป็นป่าหาผู้จับจองมิได้ ทั้งมีเรื่องสาธกด้วย ในหนังสือ มหาวงศ์พงศาวดารลังกา มีเรื่องเล่าว่า พระเจ้าเทวานัมปิยติส ทรง อนุมติให้พระสงฆ์สมมติสีมาครอบงวนนุราช ด้วยพระราชประสงค์ว่า จะได้เสด็จอยู่ในแดนสงฆ์ และในบาลีกถาถึงอาวาสหลายแห่งอยู่ใน สิมาเดียวกันก็มี โดยนัยนี้ได้ความว่า เขตที่สงฆ์กำหนดนั้นไม่ได้จับจอง ถือสิทธิ์ กำหนดโดยฐานเป็นเขตทำกิจพระศาสนา เช่นพวกสอน ศาสนาทำกันอยู่ในทุกวันนี้ ในบ้านเมืองที่เขาได้รับอนุญาต เขาอาจ จัดปันเขตทำธุระของเขา ไม่เกี่ยวกับการเมือง สงฆ์ในครั้งก่อนก็นำ เป็นอย่างนี้ เช่นนี้เข้ากันได้กับคามสีมา นิคมสีมา ในฝ่ายอพัทธสีมา อันจะกล่าวถึงข้างหน้า. ในภายหลังต่อมา เขตพัทธสีมาค่อยมีจำกัดเข้า ทุกที จนเป็นที่จับจอง และต้องได้อนุญาตจากอาณาจักรด้วย.

เป็นธรรมเนียมแห่งการกำหนดเขต จะต้องหมายเขตด้วยวัตถุ นั้น ๆ ในการกำหนดเขตสีมา ทรงพระอนุญาตให้หมายเขตด้วยวัตถุ บางอย่าง เรียกว่านิमित แปลว่า เครื่องหมาย. วัตถุอันควรใช้เป็น

นิมิตนั้น ระบุไว้ในบาลี ๘ ชนิด ภูเขา ๑ ศิลา ๑ ป่าไม้ ๑ ต้นไม้ ๑
จอมปลวก ๑ หนทาง ๑ แม่น้ำ ๑ น้ำ ๑. การหมายด้วยนิมิตเหล่านี้
ดังกล่าว สีม่าตำบลนั้น ด้านบูรจตแม่น้ำชื่อนั้น หรือหนองชื่อนั้น ด้าน
ทักษิณติดภูเขาชื่อนั้นหรือศิลาเทือกนั้น ด้านปัจฉิมตกถึงหนทางชื่อนั้น
ด้านอุดรเพียงแนวป่าชื่อนั้น. นิมิต ๖ นี้ ส่อความว่า สีม่าครั้งก่อนคง
เป็นแดนกว้างใหญ่ จึงอาจถือเอาวัตถุ ๖ ชนิดเหล่านี้เป็นนิมิต. ศิลา
ก่อน ต้นไม้ จอมปลวก สระน้ำ หรือบ่อน้ำ ก็เป็นของหลักเหมือนกัน
แต่ย่อมลงมากกว่า ข้าพเจ้าเข้าใจว่า สำหรับใช้เป็นนิมิตแห่งสีมาอันตั้งอยู่
บนเขาหรือในป่าดง อันจะกำหนดเอาภูเขาหรือป่าไม้ทั้งนั้นเป็นนิมิต
หาได้ไม่ อีกอย่างหนึ่งสำหรับใช้ในที่หาของใหญ่กว่านั้นไม่ได้.

พระอรรถกถาจารย์พรรณานานิมิต ๘ นั้นไว้ แสดงโดยใจความ
ดังนี้ :-

ภูเขามี ๓ ชนิด ภูเขาหินล้วน เช่นเรียกว่าควน ๑ ภูเขาศิลา
ล้วน ๑ ภูเขาศิลาปนดิน ๑ ใช้เป็นนิมิตได้ทั้ง ๓ ชนิด. ศิลาแท่ง
หรือศิลาเจือแร่ ใช้ได้ทั้งนั้น สันฐานโตไม่ถึงข้าง ขนาดเท่าศิระโค
ศิระกระบือเชื่อง ๆ เป็นศิลาแท่งเดียว อย่างเล็กขนาดเท่าก้อน
น้ำอ้อยหนัก ๓๒ ปะละก็ใช้ได้.

กองศิลา เช่นศิลาย่อยเอามาก่อเป็นภูเขาหรืออย่างอื่น ใช้
ไม่ได้. ศิลาคาด ศิลาเทือก ศิลาควด คือตั้งสูงขึ้นไปบนพื้นดิน ใช้ได้.
ท่านห้ามไม่ให้ใช้ศิลาก้อนโตกว่าสันฐานข้างเป็นนิมิตนั้น เพราะ
ท่านวินิจฉัยว่า ศิลาเท่านั้นจัดเป็นภูเขา จำจะกำหนดโดยชื่อว่าภูเขา

จะกำหนดโดยชื่อศิลาไม่ได้. ท่านกำหนดศิลาอย่างเล็กขนาดเท่าก้อนน้ำอ้อยหนัก ๓๒ ภาระนั้น โดยประมาณราวหนัก ๕ ชั่ง อยู่ข้างจะเล็กนัก.

ป่าไม้นั้น ท่านให้ใช้หมู่ไม้มีแก่น มีต้นสักและต้นรังเป็นต้น หรือหมู่ไม้ชนิดเดียวกันกับไม้มีแก่น คือไม้มีเนื้อแน่น ท่านมิได้ชี้ตัวอย่างไว้ พึงเห็นเช่นต้นไทรและต้นมะม่วงกะล่อน ขึ้นอยู่เป็นหมู่กันเพียง ๔ ต้น ๕ ต้นก็ใช้ได้. ท่านห้ามไม่ให้ใช้หมู่ไม้มีเปลือกแข็งข้างใช้ชวย เช่นต้นตาลและต้นมะพร้าว แต่ต้นตาลก็เป็นของอายุยืน เขาใช้เป็นเครื่องหมายเขตนา นำเป็นของใช้ได้. ต้นไม้ก็อย่างเดียวกับป่าไม้ เป็นแต่ใช้กำหนดต้นเดียว. ในตอนนี้ ท่านกล่าวว่าต้นไม้มีแก่น ยังเป็นอยู่ โดยที่สูงสุดเพียง ๘ นิ้ว ลำต้นเท่าเล่มเข็ม ก็ควรแต่เป็นไม้เกิด ณ พื้นดินหรือเอาลงดินแล้ว ยังอยู่ในกระบอกกระถาง แม้ได้ขนาด ก็ใช้ไม่ได้. ท่านอนุญาตต้นไม้เล็กถึงปานนี้ แม้ต้นไม้ขึ้นอาจโตใหญ่ขึ้น ข้าพเจ้าเห็นว่าหละหลวม ไม่สมเค้าเงื่อน.

หนทางนั้น เป็นทางเดินหรือเป็นทางเกวียนที่ยังใช้อยู่ ใช้ได้ทั้งนั้น ผ่านไปเพียงชั่วระยะ ๒-๓ บ้านก็ใช้ได้ ทางที่แยกจากทางใหญ่ไปหน่อยแล้วกลับเข้าบรรจบทางใหญ่อีก และทางที่ไม่ได้ใช้แล้ว ท่านห้ามไม่ให้ใช้.

จอมปลวกนั้น ท่านว่า อย่างเล็กแม้ตั้งขึ้นในวันนั้น สูง ๘ นิ้ว สัณฐานเท่าเขาโค ก็ใช้ได้. คำนี้หละหลวมเหมือนกัน.

แม่น้ำ จักกล่าวข้างหน้าในอุทกกุขเปสสิมา ในฝ่ายอพททสิมา.

น้ำนั้น หมายถึงน้ำนิ่งไม่ไหล ในหนองในบึง ในสระในบ่อ ในอ้นกอรรถกถาปกรณณ์เก่า ห้ามไม่ให้ถือเอาน้ำในบ่อลือกอันต้อง ใช้คันโพงหรืออะไรตักเป็นนิมิต โดยอธิบายว่า ในบ่อเช่นนั้น น้ำ มีน้อยอาจวิดแห้ง. พระอาจารย์ผู้รจนารรถกถาปกรณณ์มหาวรรค คำนค้านั้นว่า กล่าวมิชอบ หว่าว่าเป็นแต่สักว่ามติของผู้กล่าว ส่วน ท่านเองกล่าวว่า น้ำนิ่ง แม้นในแอ่งอันสุกรซุด แม้นในที่เล่นของพวกเด็ก บ้าน โดยที่สุด น้ำอันเขาตักมาด้วยหม้อเทลงให้เต็มในหลุมอันซุด ใหม่ในทันใดนั้น ถ้าพอจะขังอยู่ตลอดสวดกรรมวาจาจบ เหลืออยู่น้อยก็ตาม มากก็ตาม เป็นใช้ได้ ก็แต่ในที่นั้น ควรทำกองศิลา กองทราย กองดิน หรือปักหลักศิลา หลักไม้ ไว้เป็นเครื่องหมาย. ข้าพเจ้าหลงใจว่า พระอาจารย์ผู้รจนารรถกถาปกรณณ์มหาวรรค กล่าว คำนค้านั้นเป็นหลักฐาน โดยอาการอันรุนแรงด้วยไม่รู้สีกว่าน่าอาย ท่านเห็นเป็นแต่เพียงวินัยกรรมอันเทียบกันได้กับทำเล่น เลยไม่เข้าใจ อรรถรส น่าใจหาย. วัตถุเหล่านี้ กำหนดเป็นนิมิตในด้านหนึ่งแล้ว ท่านห้ามไม่ให้กำหนดซ้ำในด้านอื่นอีก ตัวอย่างเช่น หนทางหรือ แม่น้ำสายเดียวกันอันผ่าน โอบล้อมไปหลายด้าน กำหนดเป็นนิมิต ในด้านหนึ่งแล้ว จะกำหนดในอีกด้านหนึ่ง ท่านห้าม แต่ในการกำหนด หมายเขตบ้านเมืองใช้กันได้ เพ่งอรรถรสแล้ว ข้าพเจ้าไม่เห็นชัด. วัตถุเหล่านี้ ใช้เหมือนกันทั้งนั้น หรือใช้แยกกันบ้างก็ได้ วัตถุ อื่นจาก ๘ ชนิดเหล่านี้ ท่านห้ามไม่ให้กำหนดเป็นนิมิต แม้น้ำใช้ ก็ไม่นับเอาเป็นนิมิต

นิมนต์นั้นไม่มีจำกัดจำนวนเท่าไร แต่ก็มีอยู่โดยบรรยาย ต้องมีตั้งแต่ ๓ ขึ้นไป จึงจะใช้ได้ ข้างมากไม่มีกำหนด มีเพียง ๒ ซักแนวบรรจบไม่ถึงกัน ใช้ไม่ได้. สีมานิมนต์ ๓ แห่ง มีสังฆฐานเป็นกงฉาก สีมานิมนต์ ๔ แห่ง มีสังฆฐานเป็นสี่เหลี่ยมรูปต่าง ๆ มีนิมนต์มากแห่ง สังฆฐานย่อมเป็นต่าง ๆ กัน. ในที่นี้มีแผนไว้ให้ดูด้วย.

นิมนต์ ๓ มีสังฆฐานเป็นกงฉาก ดังนี้ :-

นักธรรมเอก - วินัยมุข เล่ม ๓ - หน้าที่ 19

แผน ๑ กงนาคตรง

แผน ๒ กงนาคเสี้ยว

นักธรรมเอก - วินัยมุข เล่ม ๓ - หน้าที่ 20

มีนิมิต ๔ มีสังฆฐานเป็นสีเหลี่ยมรูปต่างๆ ดังนี้ :-

แผน ๓ สีเหลี่ยมจตุรัส

แผน ๔ สีเหลี่ยมรี

นักธรรมเอก - วินัยมุข เล่ม ๓ - หน้าที่ 21

แผน ๕ สี่เหลี่ยมสอบ

มีนิมิต ๖ มีสัณฐานเป็นรูปต่าง ๆ ดังนี้ :-

แผน ๖ มีสัณฐานคจตะโพน

แผน ๗ มีหลักฐานคัจฉาปะทาะว

บาลีในคัมภีร์บริวารว่า สมมติสีมามีนิมิตชาดกก็ดี มีฉายาเป็น
นิมิตกัถิ หานิมิตมิได้เลยกัถิ เป็นสีมาวิบัติ.

สีมามีนิมิตชาदनัน ได้แก่มินิมิตแนวเดียว ชักแนวบรรจบ
ไม่ถึงกัน ใช้ไม่ได้ ตัวอย่างดังนี้ :-

แผน ๘

๑. พื้นที่สีมา
๒. นิमित
๓. แนวนิमितในระหว่างแห่งกัน
๔. แนวนิमितนอกระหว่าง
๕. แนวขาด.

อธิบายว่า ในระหว่างนิमित ๒ แห่งนั้น อาจชักแนวถึงกัน
ดังหมายเลข ๓ นอกระหว่างก็อาจชักแนวตรงออกไป ดังหมายเลข ๔
แต่จะไปสุดลงตรงไหน ไม่มีที่กำหนด จึงชักแนวอีกด้านหนึ่งซึ่งหมาย
เลข ๕ หาได้ไม่ เช่นนี้แล เป็นสีมามีนิमितขาด. แม้กว่า ๒ แห่งแต่มี
แนวขาดเช่นนี้ ก็ใช้ไม่ได้.

แต่ในอรรถกถาแก้ไปทางวิธีผู้ว่า ทักนิมิตมาโดยลำดับทิศ ตั้งแต่ทิศบูรถึงทิศอุดรแล้ว หยุดไว้เพียงนั้น ไม่วนไปทักนิมิตในทิศ บูรซ้ำอีก เรียกว่ามีนิมิตขาด ข้าพเจ้าเปรียบตามมติของท่านเหมือน โปรยทรายไม่รอบ คำนี้ไม่น่าถือเป็นประมาณเลย แต่ทำตามกันมาแล้ว จนเป็นธรรมเนียม ทำพลาดไป คงถูกปรับเป็นสี่มาวิบัติ. ท่านแก้ อีกอย่างหนึ่งว่า กำหนดของอื่นอันไม่ควรเป็นนิมิตเช่นต้นไม้มีเปลือกแข็ง. ข้างในชุกก็ดี ต่อไม้ก็ดี กองดินก็ดี กองทรายก็ดี ในระหว่างสีมานั้น เป็นขัณฑนิมิต คำหลังนี้มีฐานะอยู่. ฟังรู้อธิบายในคำของท่านดังนี้ : ตั้งใจจะกำหนดเขตสีมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมเอาวัตถุอื่นใช้เป็นนิมิตในระหว่าง ตรงนั้นชื่อว่าไม่มีนิมิต แนวสีมาย่อมเปลี่ยนรูปไปจากความปรารถนา เดิม จนถึงเสียก็ได้ ข้าพเจ้าแสดงแผนไว้เพื่อเห็นชัดดังนี้ :-

แผน ๘

๑. นิमितที่ใช้ได้
๒. นิमितที่ใช้ไม่ได้
๓. แนวสีมาที่ชักบรรจบถึงกัน
๔. แนวที่ขาดไป
๕. พื้นที่คงเป็นสีมา
๖. พื้นที่ขาดไป
๖. โรงอุโบสถ.

สีมามีฉายาเป็นนิमितนั้น พระอรรถกถาจารย์แก้ว่า ทำงาอย่างใดอย่างหนึ่ง มีเงาภูเขาเป็นต้นเป็นนิमित. ข้าพเจ้าไม่ปลงใจด้วย เห็นอยู่ทางหนึ่งว่า ถือเอาแนวเป็นนิमित เหตุไฉนจึงแปลฉายา ว่า แนว จักแสดงโดยแผนดังนี้ :-

แผน ๑๐

๑. พื้นที่สีมา
๒. นิमितด้านบูร
๓. นิमितด้านปัจฉิม
๔. แนวกำหนดรู้ได้ด้วยนิमितด้านปัจฉิม
๕. แนวกำหนดรู้ได้ด้วยนิमितด้านบูร.

ตามแผนนี้ ตั้งนิमितทะแยงมุม ไม่เป็นนิमितขาด เพราะอาจกำหนดชักแนวถึงกันได้โดยนัย แนวแห่งนิमितด้านบูรทั้ง ๒ ด้านจะชักออกไปเพียงไหน กำหนดได้ว่าชักออกไปพอดตรงนิमितด้านปัจฉิม ดังหมายเลข ๔ แนวแห่งนิमितด้านปัจฉิมทั้ง ๒ ด้าน ก็กำหนดรู้ได้ว่าชักออกไปพอดตรงนิमितด้านบูร ดังหมายเลข ๕ ใจความว่า ใช้นิमितอันเดียวเป็นเครื่องหมายใน ๒ ด้าน ในด้านหนึ่งเป็นนิमितจริง ในอีกด้านหนึ่งเป็นแต่แนวของนิमितนั้น อย่างนี้เรียกว่ามีฉายาเป็นนิमितได้กระมัง ฉันทนิमितโดยอรรถถกถานัย ตามนิमितของข้าพเจ้าเป็นฉายนินิต ท่านกล่าวว่าป็นสีมาวิบัติก็ชอบอยู่ เพราะมีนิमितไม่ปรากฏชัด. ขอนักวินัยพิจารณาหาทางลงสันนิษฐานต่อไปอีกเถิด.

สีมาหานิमितมิได้เลยนั้น พระอรรถกถาจารย์แก้วว่า เมื่อสมมติไม่ได้กำหนดคนนิमित หรือไม่ได้ทักทิสเลยทีเดียว. ไม่กำหนดเขตไว้ก่อนแล้วสมมติสีมา ดูไม่น่าเป็นได้ ถ้าได้กำหนด แต่ไม่ได้ทำพิธีในเวลาจะสมมติซึ่งเรียกว่าทักทิส จะปรับว่าผิดจากบาลีก็ไม่เชิง เพราะบาลีเป็นแต่เพียงสั่งให้กำหนดนิमित. และไม่ได้วางระเบียบไว้

ดูเหมือนต้องการให้กำหนดจริงด้วย. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า กำหนดเอา
วัตถุอยู่ในเขตเป็นนิमित. เช่นนี้ แนวนอกนิमितหลุดไปด้วย
ประการทั้งปวง มีตัวอย่างในแผนนี้

แผน ๑๑

๑. แนวที่มุ่งหมายเดิม

๒. แนวใหม่

๓. นิमित.

ท่านปรับเป็นสีมาวิบัตินั้น เพราะใช้ตามแนวที่มุ่งหมายไว้เดิม
หาได้ไม่. ขอนักวินัยพิจารณาคูเถิด.

สงฆ์จะกำหนดเขตสมมติสีมา ทรงห้ามไม่ให้กำหนดเขต

คาบเกี่ยวหรือทับเขตสีมาอันได้สมมติไว้ก่อนแล้ว ทำอย่างนั้น สีมาที่สมมติขึ้นทีหลังย่อมวิบัติ ไม่นับเป็นสีมา ทรงพระอนุญาตให้เว้นชานไว้ในระหว่าง เรียกสีมันตริก.

เพื่อสะดวกในปฏิบัติเนื่องด้วยสีมา ทรงพระอนุญาตให้สงฆ์ถอนสีมาอันสมมติไว้เดิมได้ พื้นที่อันถอนจากความเป็นสีมาแล้วนั้น อาจสมทบเข้ากับที่ต่อเลอะอื่น กำหนดเขตตามความพอใจ สมมติเป็นสีมาขึ้นใหม่ได้.

ฟังดูเพียงเท่านี้ พอเข้าใจได้ว่า เป็นไปตามธรรมเนียม การจับจองและโอนที่ในฝ่ายอาณาจักรในครั้งนั้น พอปฏิบัติได้สะดวก แต่พระอาจารย์ทั้งหลายพรรณนาถึงเรื่องสีมาคาบเกี่ยวกันมากออกไป ฟังฟังเผื่อ เป็นเหตุแก่งแย่ง เป็นเหตุลำบากแห่งความปฏิบัติเนื่องด้วยสีมา ดังจะกล่าวในสีมาสังกระข้างหน้า.

สีมาที่ทรงพระอนุญาตให้สงฆ์สมมตินี้ เรียกว่า สมานสังวาสสีมา แปลว่า แแดนมีสังวาสเสมอกัน ภิกษุผู้อยู่ในเขตนี้ มีสิทธิในอันจะเข้าอุโบสถ ปวารณา และสังฆกรรมร่วมกัน เป็นแดนที่กำหนดความพร้อมเพรียง ภิกษุผู้อยู่ในสีมานี้ทั้งหมดเข้าประชุมกันเป็นสงฆ์ หรือนำฉันทะของภิกษุผู้ไม่มาเข้าประชุม เรียกว่า สงฆ์ผู้พร้อมเพรียง มีอำนาจทำกรรม ๔ ประเภทดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๒๓.

สมานสังวาสสีมานี้ ทรงพระอนุญาตให้สมมติ ติจิวราวิปปาวส

๑. อเลอ แปลว่า แปลง.

ซ้างได้อีก เว้นบ้านและอุปจารบ้านอันตั้งอยู่ในสิมานั้น เมื่อได้
สมมติอย่างนี้แล้ว ภิกษุอยู่ห่างจากไตรจีวรในสิมานั้น ไม่เป็นอันอยู่
ปราศ. ดังเข้าใจกันมา สิมาที่ควรสนมมติจีวรวิปวาสนั้น เป็น
สิมาไม่มีบ้านและอุปจารบ้านตั้งอยู่ ถ้าเป็นสิมาตั้งครอบบ้าน หรือ
อุปจารบ้าน หรือตั้งอยู่เองในแดนบ้าน เช่นนี้สมมติไม่ขึ้น แต่ก็ทำ
กันไปตามประเพณี. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เพราะคำในกรรมวาจาสมมติ
ว่า " เว้นบ้านและอุปจารแห่งบ้าน " นำหมายความว่า เมื่อสงฆ์
สมมติสมานสังวาสสิมาอันตั้งครอบบ้านและอุปจารบ้านเป็นติจีรวิ-
ปวาสนสิมา เอกเทศใดเป็นป่า เอกเทศนั้นใช้เป็นแดนวิปวาสน
ได้้อยู่ เอกเทศใดเป็นบ้านหรืออุปจารแห่งบ้าน เอกเทศนั้นใช้เป็น
แดนวิปวาสนหาได้ไม่. มติของข้าพเจ้านี้ เข้ากันได้กับแดนที่ปาร-
สิมานั้นจะกล่าวข้างหน้า.

ในลำดับนี้ จักแสดงวิธีสมมติสิมาตามธรรมเนียมในบัดนี้.

มีเป็นธรรมเนียมว่า เมื่อจะสมมติสิมา ให้สวดถอนก่อน ทำดู
ว่าพื้นที่นั้นเป็นสิมาอยู่ก่อนแล้ว โดยอธิบายว่า ถ้าไม่ทำเช่นนั้น และ
ถ้าที่นั้นเป็นสิมาอยู่เดิม หรือคาบเกี่ยวกับสิมาเดิม จักเสียการ.

ที่อันจะสมมติเป็นสิมา ต้องได้อนุญาตจากฝ่ายอาณาจักรยกเป็น
วิสุงคาม คือเป็นแผนกจากแดนบ้านก่อน. เพราะเหตุอะไร จักกล่าว
ในคามสิมาฝ่ายอพัทธสิมาข้างหน้า. ถ้าในบาลี มีความไว้อีกข้อหนึ่งว่า
สิมาย่อมละวัตถุในเมื่อหาสงฆ์เป็นผู้ครองมิได้ จะไม่ต้องถอนก่อน แต่

นี้หาไม่ จึงต้องทำอย่างนี้. เมื่อจะสวดถอน ต้องประชุมภิกษุผู้อยู่ในเขตที่นั้น หรือนำฉันท์ของเขามาตามระเบียบสังฆกรรม ประชุมสวดถอนเป็นแห่ง ๆ ไป กว่าที่จะเห็นว่าพอดี. ได้ยินว่า ในกาลก่อน เจ้าการจักไม่ไผ่ขัดเป็นตาดารางพอกฤษณังได้รูปหนึ่ง ๆ เชื่อมหัตถบาสดึงกันทั่วพื้นที่ ในครั้งที่ข้าพเจ้าได้เห็น ตลอดมาถึงได้เป็นผู้อำนวยการเอง ไม่ได้ใช้ขัดไม้เช่นนั้นแล้ว ให้ภิกษุหนึ่งรายแถวกระระยะพอควร สุดแต่ว่าในเอกเทศที่พออุภิกษุหนึ่ง ๒๑ รูป ให้ได้สวดถอนจบหนึ่ง การสวดถอนอย่างนี้ เกินสมควร จนปรากฏเป็นอรรถกถาในอรรถกถา โยค ถ้าสวดถอนในท่ามกลาง เช่นเป็นโรงอุโบสถจบหนึ่ง และในที่สุดเขตเป็นแห่ง ๆ ที่ตรงนิมิตเป็นเหมาะ แห่งละจบ จักค่อยนำดูเข้า ถ้ามหาสีมาในร่วมกลางสวดเป็นแห่ง ๆ เดิมขึ้นอีกก็ได้ เพราะที่เป็นอาวาสมาแต่เดิมหรือมิใช่ อาจรู้ได้ ทำพอเป็นพิธีเท่านั้น. ฟังสวดถอนดีจิรวา-วิปवासก่อนแล้วจึงสวดถอนสมานสังวาสสีมา. การสวดถอนนี้ทำล่วงหน้าก็ได้ ทำในวันนั้นก็ได้อีก ถ้าเห็นว่าจะทำในวันนั้นไม่สำเร็จก็ต้องทำล่วงหน้า.

วัตถุธัมเป็นนิมิต ต้องจัดหาเตรียมไว้ก่อน ในบัดนี้มักใช้ศิลากันเป็นพื้น เพราะเป็นของสะดวกกว่าอย่างอื่น ประมาณตามอรรถกถา อยู่ข้างเล็ก ข้าพเจ้าพอใจศิลาก่อนใหญ่ จนถึงย้ายจากที่ยก ในบัดนี้ใช้ศิลากกลม ฝังลงหลุม ภายหลังกลบแล้วก่อฐานหรือซุ้มตั้งลูกหรือโบสีมาศิลาไว้บนนั้น ศิลากกลมกลึงได้สะดวก

ข้าพเจ้าไม่พอใจ แต่ใช้กันมาจนคืบแล้ว ฟังลงหลุมนั้นมีฐานอยู่
อย่างหนึ่ง ถ่วงกาลนานไป หากวัดนั้นร้าง นิมนต์นั้นยังอยู่ที่ พอ
เป็นทางจะค้นหาว่าเขตสีมาอยู่แต่ไหน นิมนต์อยู่ข้างบน อาจโยก
ย้ายไปจากเขตง่ากว่า แต่ความมุ่งหมายเดิม ต้องการให้เป็น
ของที่แลเห็นอยู่ เช่นกัลกัหมายเขตเมืองที่เรียกกันว่า เสาหิน วัด
โบราณที่เมืองกำแพงเพชรและที่เมืองสุโขทัย ใช้ใบสีมาใหญ่มาก
ปักอยู่ที่พื้นดิน ข้าพเจ้าได้ขุดคูที่วัดมหาธาตุเมืองสุโขทัย ได้ใบ
สีมาลงไป ไม่พบลูกนิมิต ได้ความว่า ใช้ใบสีมานั้นเองเป็นนิมิต
ถูกตามแบบเก่า พระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
ปวเรศวริยาลงกรณ์ เสด็จพระอุปัชฌายะของข้าพเจ้า ศิลาณิมิตนั้น
ควรจะทำให้เป็นของแน่นอยู่กับที่ก่อน อย่าให้จมมิดดินลงไป ต้อง
เปิดเผยให้เห็นได้ในเวลาทักษิณิต ถ้าใช้ต้นไม้เป็นนิมิต ต้องเลือก
ต้นไม้เข้าลักษณะ ขนาดโตไม่อาจย้ายไปปลูก ณ ที่อื่น. ถ้าใช้
สระน้ำหรือบ่อน้ำเป็นนิมิต ควรเลือกเอาสระหรือบ่อน้ำเป็นที่ใช้น้ำ
อยู่โดยปกติ. นิมิตเหล่านี้จัดไว้ตามทิศ ไม่จำเป็นต้องครบ ๘ ทิศ
เป็นแต่มีจำนวนพอจะชักแนวให้เป็นอย่างปรารภนา ใช้กันมา ๘ เป็น
พื้น มติของข้าพเจ้าว่า มหาสีมาควรมินิมิตเต็ม ๘ สีมาเล็กควร
มีเพียง ๔ อยู่ที่มุม เว้นไว้แต่มุมไม่ออกทิศใหญ่ และปรารภนาจะ
กำหนดในทิศใหญ่ เช่นนี้ต้องใช้ ๘ ไม่เช่นนั้น แนวจะชักเข้ามา
เป็นรูปข้าวหลามตัดอย่างนี้ :-

แผน ๑๒

๑. แนวนิมิต

๒. แนวที่ขาดไป

เมื่อสมมติสีมา ต้องประชุมภิกษุผู้อยู่ในเขต คือในภายใน นิมิตพร้อมกัน หรือนำฉันทะของภิกษุผู้มาเข้าประชุมไม่ได้มา ตาม ธรรมเนียมทำสังฆกรรมแล้ว ควรจัดสามเณรหรืออุปัฏฐากวัดให้คอย ห้ามภิกษุอื่น อย่าให้ผ่านเข้าไปในเวลานั้น เมื่อการตั้งปวงพร้อม แล้ว ฟังทักษนิมิตก่อน. การทักษนิมิต ชะรอยจะไม่สำคัญ ไม่ได้ กล่าวไว้ชัดในอรรถกถาและฎีกาว่าทำกันอย่างไร พบแต่คำทักใน วิมติวิโนทนี ได้เคยรับคำแนะนำและได้เคยเห็นท่านผู้ใหญ่ทำมาดังนี้ :
สงฆ์ไม่ต้องยกกันไปทั้งหมด แต่งกันไปสัก ๔ รูป พอครบจำนวน เป็นสงฆ์ เหลือจากนั้นคอยอยู่ในโรงอุโบสถ. ภิกษุรูปหนึ่งผู้ทัก นิมิต ฟังจับทักตั้งแต่ทิศบูรเป็นต้นไปโดยลำดับ จะทักษนิมิตใน ทิศใด ฟังยืนภายในนิมิตเข้ามา ระยะห่างจากนิมิตพอควร แต่

พอให้แลเห็น หันหน้าไปทางนิมิต ทำนิมิตให้อยู่ในทิศนั้นแห่งตน ด้วย กล่าวคำทักตามทิศ แสดงในทิสบูรเป็นอุทาหรณ์ว่า " ปุรตถิ-
มาย ทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสบูร อะไรเป็นนิมิต. "
ผู้ใดผู้หนึ่งตอบก็ได้ ภิกษุด้วยกันเองก็ได้ คฤหัสถ์ก็ได้ ได้เคย
เห็นสมมติสีมาพระอารามหลวง สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินกับพระบรม-
วงศานุวงศ์ทรงตอบพร้อม ๆ กัน คำตอบบอกชื่อนิมิตเป็นศิลา
ตอบว่า " ปาสาโณ ภนฺเต " แปลว่า " ศิลา เจ้าข้า. " เป็นต้นไม้
ตอบว่า " รุกฺโข ภนฺเต " แปลว่า " ต้นไม้ เจ้าข้า. " ผู้ทักฟังกล่าว
ระบว่า " เอโส ปาสาโณ นิมิตต์ " ซึ่งแปลว่า " ศิลา นั้น เป็นนิมิต "
หรือว่า " เอโส รุกฺโข นิมิตต์ " ซึ่งแปลว่า " ต้นไม้นั้น เป็นนิมิต "
ตามชนิดของนิมิต นี้เป็นใจความสำคัญแห่งการระบุนิมิต ที่เรียกว่า
ทัก. ทักมาโดยลำดับจนถึงนิมิตสุด เช่นนิมิต ๘ ทิศ ในทิศ
อีสานทักว่า " อุตฺตราย อนุทิสาย ก็ นิมิตต์ " ซึ่งแปลว่า " ในทิศ
น้อย แห่งทิศอุดร อะไรเป็นนิมิต " แล้ว ถ้าหยุดไว้เพียงนี้ ท่าน
ปรับว่านิมิตขาด ดังกล่าวแล้วในหนหลัง ต้องวนไปทักนิมิตใน
ทิสบูรซ้ำอีกว่า " ปุรตถิมาย ทิสาย ก็ นิมิตต์ " เหมือนในหนก่อน
แล้วจึงกลับเข้าโรงอุโบสถ.

ในลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่งผู้ฉลาดเข้าใจสวดกรรมวาจาและผู้
สามารถจะสวด ไม่อาพาธเป็นโรคเสียงแหบเครือ ฟังสวดกรรม-
วาจาสมมติเขตในภายในนิมิตเป็นสมานสังวาสสีมา ด้วยญัตติ-

ทุกุศลกรรมวาจา ตามแบบในอุโบสถชั้นในคัมภีร์มหาพรต อันจะจัดไว้แผนกหนึ่ง ในภาคกรรมวาจา. จบอนุสาวนา คือลง " โส ภาเสยฺย " แล้ว พื้นที่ภายในนิมิตนั้น ท่านว่าลึกลอดน้ำรองแผ่นดินเป็นสมานสังวาสสีมา แคนมีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกัน ที่ตั้งแห่งนิมิตเป็นภายนอกแห่งสีมา. ข้อที่ท่านกำหนดส่วนลึกของสีมานั้น พึงเห็นเช่นขุดสระลงในสีมานั้น ฤกษ์อยู่ในสระก็มีสังวาสเสมอกัน เป็นผู้ควรเข้าประชุมหรือให้ฉันตะ. เป็นธรรมเนียมที่สวดสมมติสมานสังวาสสีมานั้น เป็นตัจฉิรวาธิปวาสด้าย คงไม่มีผลตามความมุ่งหมายเดิม แต่จะเป็นอะไรไป ท่านไม่สมมติก็มี.

กรรมทั้งปวง คือ ถอน ทักนิมิต สวดสมมติ จำต้องทำในภายในสีมา ทำนอกสีมา เป็นกรรมวิบัติ สีมานั้นพลอยเป็นสีมาวิบัติไปตามกัน เพราะเหตุนี้กระมัง ธรรมเนียมเก่าจึงมีฝังนิมิตศิลาไว้ในท่ามกลางโรงอุโบสถ เป็นเครื่องหมายว่าสงฆ์ได้สวดสมมติตรงนั้น ในบาลีอรรถกถาฎีกาไม่กล่าวถึงเลย นอกจากนี้ยังไม่แลเห็นว่าฝังไว้เพื่อประโยชน์อะไร. ธรรมเนียมยืนสมมติสีมา คงเนื่องมาจากศัพท์ว่า " จิโต " ซึ่งแปลว่ายืนก็มี แปลว่าตั้งอยู่ คืออยู่ในนั้นก็มี ข้าพเจ้าเห็นว่า ศัพท์นั้นในบาลีบริวารอันแสดงลักษณะสีมาวิบัติว่า " พหิสีเม จิโต สิมํ สมฺมุนฺนติ " หมายความว่าตั้งอยู่ แปลตามนี้ว่า " ตั้งอยู่ในภายนอก สมมติสีมา. "

ในอรรถกถาท่านแนะนำให้สมมติสีมา ๒ ชั้นไว้ แสดงโดยใจความ

ว่า สี่มาใหญ่ ในเวลาทำสังฆกรรม เรียกประชุมหรือนำฉันชะไม่สะดวก จะสมมติสี่มาเล็กในนั้นเป็นชั้นใน เว้นที่เป็นสี่มันตริกไว้พอควร ท่านกล่าวเรียวลงมาตั้งแต่ ๑ สอก ๑ คีบ ถึง ๔ นิ้ว สมมติสี่มาใหญ่ขึ้นเป็นชั้นนอกก็ได้ สี่มาเล็กนี้ มีหลายแห่งก็ได้. สี่มาเล็กเรียกว่าจัตตสี่มา มีสี่มันตริกล้อมรอบ จุกเกาะมีน้ำล้อม สี่มาใหญ่เรียกมหาสี่มา. มีตัวอย่างไว้ให้ดูดังนี้ :-

๑. ชัณฑสีมา
๒. สีมันตริก
๓. มหาสีมา
๔. นิमितในแห่งมหาสีมา ในทิสบูร
๕. " " ในทิสทักยิณ
๖. " " ในทิสปีศจิม
๗. " " ในทิสอุคร
๘. นิमितนอกแห่งมหาสีมา ในทิสบูร
๙. " " ในทิสทักยิณ
๑๐. " " ในทิสปีศจิม
๑๑. " " ในทิสอุคร.

วิธีผูก สมมติสีมาใด ให้อยู่ในสีมานั้น สมมติชัณฑสีมาก่อน ตามวิธีกล่าวแล้ว เมื่อสมมติมหาสีมา ท่านให้ทักษ์นิमितที่สีมันตริก ก่อน. ทักอย่างไร เป็นปัญหาอยู่. นิमितแห่งมหาสีมา ในด้านตะวันออก จักนิमितหมายเลข ๘ เป็นหนบูร นิमितหมายเลข ๔ เป็นหนปีศจิม และในด้านตะวันตกก็จัดเช่นนั้น นิमितหมายเลข ๖ เป็นหนบูร นิमितหมายเลข ๑๐ เป็นหนปีศจิม สลับกันไป หรือนิमितในด้านตะวันออก จัดเป็นหนบูรทั้ง ๒ นิमितในด้านตะวันตก จัดเป็นหนปีศจิมทั้ง ๒ ดิต ๆ กันไป. พระอรรถกถาจารย์ผู้เป็นเจ้าของมิได้กล่าวถึงเลย. พระฎีกาจารย์ผู้รจนาวิมติวิโนทนี นับสลับกัน

ท่านแนะไว้ว่า จะทักษิณินิมิตที่สีมันตริกในทศปีศจิมแต่ขันตสิมา
หมายเลข ๖ ให้ยื่นหลังนิมิต หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ทักว่า
" ปุรตฤติมาย ทิสาย ก็ นิมิตต " ดังนี้. ข้าพเจ้าได้รับอธิบายจาก
ท่านพระจันทรโคจรคุณ [จนุทริสี ยิม] เจ้าวัดมกุฏกษัตริยาราม
พระกรรมวาจาจารย์ของข้าพเจ้า ครั้งอยู่ในสำนักของท่านเรียนพระ
วินัยอยู่ ว่าพระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุตติกนิกาย ทักนิมิตข้ามลูก
เช่น จะทักษิณินิมิตที่สีมันตริกในทศปุรแต่ขันตสิมา หมายเลข ๔ ยื่น
หลังนิมิตในทศปีศจิมแต่ขันตสิมา หันหน้าไปทางตะวันออก มุ่งทัก
นิมิตหมายเลข ๔ นั้นว่า " ปุรตฤติมาย ทิสาย ก็ นิมิตต " ทักข้ามดังนี้
ก็ได้ เพราะในการผูกสีมาใหญ่ครั้งก่อน ที่ไหนจัดไปทักนิมิตถึงที่ได้
ตลอด แปลคำของท่านว่า พระเถระผู้ใหญ่ฝ่ายธรรมยุตติกนิกาย นับ
นิมิตแห่งมหาสีมาในด้านตะวันออกเป็นหนบูรติดกันไปในด้านตะวัน
ตกก็นับเป็นหนปีศจิมติดกันไปเหมือนกัน ภายหลังแต่พระอาจารย์ของ
ข้าพเจ้าถึงมรณภาพแล้ว ข้าพเจ้าได้เข้าใสการผูกสีมา ๒ ชั้นอย่างนี้
ที่วัดมกุฏกษัตริยารามนั่นเอง สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา-
ปวเรศวริยาลงกรณ์ เสด็จพระอุปัชฌายะของข้าพเจ้า ทรงเป็นประธาน
ในสงฆ์ สมเด็จพระสังฆราช [ปุสุสเทว สา] เป็นผู้ทักนิมิตและสวด
กรรมวาจา ทำเหมือนพระอาจารย์ของข้าพเจ้ากล่าวแล้ว. ผูกสีมา ๒ ชั้น
ยุ่งอยู่ตรงทักนิมิตในแห่งมหาสีมาเท่านั้น ต่อนี้ไปก็ไม่ยาก ทำตามแบบ
อันกล่าวแล้ว ทักนิมิตนอกแล้วสวดสมมติมหาสีมา. พื้นที่แห่งสีมา ๒
แห่งเป็นสีมาต่าง ท่านว่าไม่สังกระกัน สีมันตริกไม่เป็นพัทธสีมา จัดว่า

เป็นอันเดียวกันกับคามสีมา.

สมมติสีมา ๒ ชั้นมีประโยชน์อย่างไรไม่แลเห็นถนัด ครั้งก่อน น่าจะมีประโยชน์อยู่ มหาสีมากงจะครอบอวาตไว้หลายแห่ง อยู่ใน มหาสีมา เชื่อว่าอยู่ในสีมาเดียวกัน น่าจะได้บริหารอันเป็นที่ต้องการ เช่นเขตนิสัยเขตตากแผ่ไปทั่วถึง ของสงฆ์อาจรวมเป็นเจ้าของเดียวกัน เจือจานอุดหนุนกันได้ ส่วนสังฆกรรมทำได้สะดวก.

พัทธสีมาในบัดนี้ คงมี ๓ ชนิด สีมาผูกเฉพาะบริเวณโรงอุโบสถ เรียกขันธ์๗สีมา ๑ สีมาผูกทั่ววัด เรียกมหาสีมา ๑ สีมาผูก ๒ ชั้น ๑.

ในคัมภีร์มหาวรรค กล่าวถึงสีมาอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่าปารสีมา แปลว่าสีมาฝั่งน้ำ คือสีมาที่สมมติคร่อมฝั่งน้ำทั้ง ๒ เปิดแม่น้ำไว้กลาง เช่นแผนนี้ :-

แผน ๑๔

๑. แม่น้ำ
๒. ฝั่งใน
๓. ฝั่งนอก
๔. นิमितเหนือน้ำฝั่งใน
๕. นิमितใต้น้ำฝั่งใน
๖. นิमितใต้น้ำฝั่งนอก
๗. นิमितเหนือน้ำฝั่งนอก
๘. แนวนิमित.

ท่านให้ทักษิณิตที่ฝั่งใน ตั้งต้นที่ฝั่งข้างเหนือน้ำหมายเลข ๔
ไปก่อน แล้วท้าวทวนไปจนถึงนิมิตใต้น้ำฝั่งในหมายเลข ๕ แล้วทักษิ
ณิตใต้น้ำฝั่งนอกหมายเลข ๖ แล้วท้าวทวนไปจนถึงนิมิตเหนือน้ำฝั่งนอก
หมายเลข ๗ แล้วทักษิณิตเหนือน้ำฝั่งในหมายเลข ๘ ซ้ำอีก.
สมมติอย่างนี้ ฝั่งที่ทั้ง ๒ ฝั่งเป็นสีมาเดียวกัน เว้นแม่น้ำ เปรียบ
เหมือนเขตอำเภอเดียวกันครบทั้ง ๒ ฝั่ง.

ถ้าในแม่น้ำตรงนั้นมีเกาะ ปรารถนาจะเอาไว้ในสีมาด้วยก็ได้
ทักษิณิตใต้น้ำฝั่งในแล้ว ทักษิณิตทางปลายเกาะใต้น้ำแล้ว จึงทักษิณิต
ใต้น้ำฝั่งนอก วนมาทักษิณิตเหนือน้ำฝั่งนอกแล้ว ทักษิณิตทางหัวเกาะ
เหนือน้ำแล้ว จึงวนมาเชื่อมนิมิตเหนือน้ำฝั่งในอีก. เช่นนี้ ฝั่งที่บนเกาะ
เขาอยู่ในสีมาด้วย.

นทีปารสีมานี้ ทรงพระอนุญาตให้สมมติได้เฉพาะในตำบลมีเรือ
ไปมาอยู่เสมอ คือเป็นท่าจอดเรือ หรือมีสะพานยื่นที่ ไม่ใช่ของปลูก
ชั่วคราว.

สีมาชนิดนี้ ไม่ได้ผูกกันแล้ว นำมากล่าวไว้ในที่นี้ นอกจาก
เต็มจำนวน เพื่อจะได้เห็นว่าไม่ได้ประโยชน์ ใครจัดสมมติไว้ทำอะไร
กลับจะได้ความลำบากด้วยซ้ำไป ประโยชน์แห่งการสมมติสีมาใหญ่
คงมีเป็นแน่แท้ ดังข้าพเจ้ารำพึงถึง การสมมติสีมาครอบฝั่งน้ำ ก็เพื่อ
จะแผ่ประโยชน์นั้นให้ถึงสงฆ์ผู้อยู่อีกฝั่งหนึ่ง ขอนักวินัยสอดส่องดูเถิด.

อพัทธสีมา

คามสีมา

ถ้าสงฆ์ไม่ได้กำหนดเขตสีมาเอาเองดังกล่าวแล้ว เขตแห่งความสามัคคี ตรีสให้กำหนดเอาตามเขตบ้านเขตนิคมอันตนเข้าอาศัยอยู่ ที่ฝ่ายอาณาจักรจัดไว้ นี้เรียกว่าคามสีมาข้าง นิคมสีมาข้าง มีสังฆวาสนเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกัน.

คำว่าบ้านนั้น หมายความว่าตั้งแต่แคบจนกว้าง ที่อยู่ของคนครัวเดียวกัน มีเรือนหลังเดียวกัน ๒ หลัง ๓ หลังหรือมากกว่านั้น ก็เรียกว่าบ้าน เช่นคำว่าบ้านนายแก้ว รวมบ้านเหล่านั้นเข้าเป็นหมู่ ก็เรียกว่าบ้าน เช่นคำว่าบ้านสร้าง ในที่นี้ พระอรรรถกถาจารย์ให้กำหนดเขตในชั่วที่นายบ้านเก็บส่วย ได้แก่บ้านโดยนัยหลัง อธิบายว่าตำบลที่เรียกว่าบ้านสร้างแล้ว เป็นสีมาอันเดียวกัน หรือได้แก่ตำบลกำนัน.

คำว่านิคมนั้น เป็นที่รวมแห่งบ้าน โดยนัยหลังหลายตำบลเข้าอีก เช่นรวมตำบลกำนันหลายแห่งเข้าเป็นเขตอำเภอ.

เมื่อเป็นเช่นนี้ เขตบ้านกับเขตนิคมย่อมไม่เหมือนกัน ในบาลีคู่เป็นได้เหมือนกัน อนุญาตเขตบ้านโดยกำหนดในที่สุดแล้ว จักกล่าวถึงเขตนิคมอีกทำอะไร. ชำพระอรรรถกถาจารย์แถมเขตนครเข้าอีกด้วย. ข้าพเจ้าใคร่ครวญดูเห็นอยู่ ๒ นัย สุดแต่สงฆ์จะตั้งกติกานัดหมายกัน ลงว่าจะกำหนดเอาเขตบ้านหรือเขตนิคม ด้วยมุ่งความสะดวกเป็นที่ตั้ง หรือด้วยมุ่งประโยชน์อันจะพึงได้แห่งสีมาใหญ่ อีกนัยหนึ่ง ในแดน

นิคม มีสงฆ์พวกเดียวหรือพอเรียกกันเข้าประชุมได้ อาจใช้นิคมสีมาได้ ถ้ามักพวก เฟ่งความสะดวกย่นใช้คามสีมา.

พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า ในเขตบ้านอันเดียวนั้น พระราชา กำหนดเอกเทศแห่งหนึ่งว่า เอเทศนี้จึงเป็นบ้านต่าง หรือจงเป็น แผนกหนึ่งจากบ้าน พระราชทานแก่ผู้ใดผู้หนึ่ง แม้เอกเทศนั้นก็ เป็นคามสีมาต่างออกไป เรียกวิสุงคามสีมา วิสุงคามสีมานั้นก็ดี คามสีมาโดยปกติก็ดี ย่อมเป็นเหมือนพัทธสีมา แต่จะสมมติเป็น ติจิวราวิवासไม่ได้เท่านั้น. วิสุงคามสีมาโดยอรรถกถานี้ ฟังรู้ว่า ครั้งโบราณ พระราชาย่อมกำหนดที่พระราชทานแก่คนผู้เป็นกำลังแห่ง บ้านเมืองมีพวกนักรบเป็นพื้น เพื่อปกครองบริวารอยู่เป็นหมวด ใน เวลาปกติ เจ้าของดินได้ประโยชน์จากการเก็บส่วย แต่ต้องเจตีย์ส่วน ถวายพระราชาอย่างไรไม่ปรากฏ ในเวลาที่มีสงครามเกณฑ์เจ้าของดิน ทั้งบริวารเข้าเป็นกองออกรบ ในครั้งพุทธกาล ธรรมเนียมนี้ยังใช้อยู่ ดังมีแจ้งในโสณนันทสูตร ที่มณีกาย สีลขันธวรรค ว่า โสณนันท- พราหมณ์ ได้รับราชทานเมืองจำปาเป็นพรหมไทยแต่พระเจ้า ปเสนทิโกศล และอยู่ครองเมืองจำปานั้น. คำว่าพรหมไทยนั้น แปลว่า อันพรหมประทาน หมายความว่าของพระราชทานเป็นบำเหน็จทั่วไป หรือของพระราชทานด้วยเหตุเช่นนั้นยังหาไม่รู้. ธรรมเนียมในประเทศเรา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทรงตั้งพระบรมวงศ์เป็นกรม มีเจ้ากรม ปลัดกรม สมุหบัญชี ทรงตั้งข้าทูลละอองธุลีพระบาทให้เป็นเจ้ากรมกระทรวง เจ้ากรม พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ถือนาได้มีกำหนดเป็นจำนวนไว้

เป็นเรือนหมื่นเรือนพัน โดยฐานานุกรม ซึ่งเรียกว่าศักดินา ให้รับคน
สมัครเรียกว่าเลขสมและเลขทาสไว้ได้ในปกครอง ต้องเสียเงินแก่หลวง
มีกำหนดตามชนิดและจำนวนคน การพระราชทานให้ถือศักดินานั้น
หาได้เป็นจริงตามต้นเค้าไม่ กลายเป็นเครื่องเทียบยศและเป็นเครื่อง
ปรับคนอื่นผู้กำเกิน หรือเป็นเครื่องปรับผู้ถือศักดินานั้นเองเมื่อทำผิด
เมื่ออย่างนั้น ยังแลเห็นว่าเนื่องมาจากประเพณีนั้น. เทียบกับธรรมเนียม
ในบัดนี้ วิสุคามสีมานั้น พึงเห็นเช่นป่าไม้หรือเหมือนแร่ที่พระราชทาน
แก่ผู้มีชื่อให้ตั้งทำ. ในบัดนี้ มติของพระอรรถกถาจารย์อย่างนี้ได้ความ
รับรองทั่วไป ใช้เป็นธรรมเนียมสืบมา สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็น
ศาสนูปถัมภก มีพระราชประสงค์ความสะดวกแก่สงฆ์ จึงทรงออก
ประกาศพระราชทานที่ตั้งวัดเป็นวิสุคามสีมาเข้ากับธรรมเนียมฝ่าย
อาณาจักร ด้วยการที่ยกที่เป็นวิสุคามสีมานั้น เป็นอันได้พระราชทาน
พระบรมราชานุญาตให้ตั้งวัด แต่การขอพระบรมราชานุญาตนั้น
เฉพาะบริเวณที่ตั้งโรงอุโบสถ มีประมาณกว้างยาวไม่กี่วา จึงดูเป็น
เล่นตุ๊กตา เป็นเหตุรังเกียจของนักวินัยผู้หนักอยู่ในทางนั้น. นอกจาก
เป็นของเล่น รัฐบาลยังไม่อาจจะกำหนดเขตลงได้ สงฆ์อาจขยายอาวาส
ได้ตามต้องการ เป็นความหละหลวมอยู่. ในบัดนี้ มีธรรมเนียมพระ-
ราชทานตลอดเขตที่ตั้งเป็นอาวาสเข้ากันดีแล้ว. ที่วิสุคามสีมานี้ โดย
เค้าเงื่อนอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ เช่นรัฐบาลถอนคืน เช่นกับถอน
ป่าไม้หรือเหมืองแร่ ไม่ควรปล่อยไว้อย่างนั้น ควรผูกเป็นพัทธสีมาไว้.

สัตตภัณฑรสีมา

ในป่าหากนตั้งบ้านเรือนมิได้ ตรีสให้กำหนดเขตแห่งสามัคคีใน
ชั่ว ๓ อัมภันดรโดยรอบ นับแต่ที่สุดแนวแห่งสงฆ์ออกไป โดยทะแยง
จึงเป็นข้างละ ๑๔ อัมภันดร. อัมภันดรหนึ่ง ๑๘ ศอก หรือ ๓ วา
๓ อัมภันดรเป็น ๔๕ วา. พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่ ภิกษุผู้อยู่ใน
อรัญญีสมายอมได้ประโยชน์ ไม่เป็นอันอยู่ปราศจากไตรจีวร จัดกันกับ
วิภังค์แห่งสิกขาบทที่ ๑ แห่งจีวรวรรค ในนิสสัคคิยกัณฑ์ และติจีวรา-
วิปวาสมีกำหนดให้สมมติเฉพาะพัทธสีมา ข้าพเจ้าไม่เข้าใจว่าเป็นได้
อย่างไร.

อุทกุกเขป

น่านน้ำสมมติเป็นสีมาไม่ได้ ตรีสให้กำหนดเขตสามัคคีด้วยชั่ว
วกน้ำสาตแห่งคนมีอายุและกำลังเป็นปานกลาง เรียกอุทกุกเขป. ใน
บาลีแสดงประเภทแห่งน่านน้ำไว้เป็น ๓ คือ นที แม่น้ำ ๑ สมุทร
ทะเล ๑ ชาตสระ ที่น้ำขังอันเป็นเอง ๑.

แม่น้ำนั้น หมายถึงแม่น้ำมีกระแสน้ำไหลอยู่ ไม่ใช่แม่น้ำตัน.
พระอรรถกถาจารย์แสดงลักษณะแม่น้ำไว้ดังนี้ ในฤดูฝน ฝนตกทุก
กิ่งเดือน ทุก ๑๐ วัน ทุก ๕ วัน พอฝนหายแล้ว กระแสน้ำแห่ง
แม่น้ำใดขาดแห่ง แม่น้ำนี้ไม่นับว่าเป็นแม่น้ำ กระแสแห่งแม่น้ำใด
ไม่ขาดแห่งตลอด ๔ เดือนแห่งฤดูฝน ลึกพอจะเปียกอันตรายวาสกของ
ภิกษุผู้ครองเป็นปริมณฑล เดินข้ามอยู่ในที่ใดที่หนึ่ง แม่น้ำนี้นับว่า
เป็นแม่น้ำ. โดยอรรถกถานัยนี้ แม่น้ำที่ไกลจากทะเลขึ้นไปมาก ไหล
ผ่านพื้นแผ่นดินอันสูงลงมาหาทะเล ย่อมมีน้ำเต็มในฤดูฝน ในฤดูแล้ง

น้ำงวด ถึงกับเรือไปมาต้องเข็น หรือแม่ต้องขุดทรายก็มีเช่นแม่น้ำพิง
ตอนตั้งแต่ปากน้ำโพเมืองนครสวรรค์ขึ้นไป จัดว่าเป็นแม่น้ำเหมือนกัน.
คำในอรรถกถานั้นกล่าวชอบ เพราะโลกยังถือว่าเป็นแม่น้ำ และยังเป็น
ทางสาธารณะแห่งมหาชน. ส่วนครองที่ขุดตัดจากเอกเทศหนึ่ง
แห่งแม่น้ำไปออกที่เอกเทศอีกแห่งหนึ่ง หรือขุดจากแม่น้ำหนึ่งไปออก
แม่น้ำอื่น ไม่นับว่าเป็นแม่น้ำ นับเป็นคามเขต ต่อเมื่อกระแสน้ำกัด
กว้างออกไป จนพ้นจากความเป็นของคนขุดแล้ว เช่นลำน้ำในระหว่าง
ปากเกร็ดบนเมืองนนทบุรี จัดเข้าในแม่น้ำได้ คลองที่กระแสน้ำยังไม่
กัดถึงอย่างนั้น ยังคงตั้งอยู่ในความเป็นของคนขุด เช่นคลองลัด
หลวงเมืองพระประแดง และคลองภาษีเจริญ อันอยู่ในระหว่างคลอง
บางกอกใหญ่กับแม่น้ำนครชัยศรี ส่วนคลองบางกอกใหญ่ เป็นทาง
แม่น้ำเก่า นับเข้าในจำพวกแม่น้ำได้. เขตแห่งสามัคคีในน่านน้ำ กำหนด
เพียงชั่ววงน้ำสาต ได้เคยลองดู ประมาณ ๓ วา แคบกว่าเขตสัตตพ-
กันตรสีมามาก ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คงกำหนดตามธรรมเนียมเมืองใน
ครั้งนั้น ตามริมฝั่งแม่น้ำ กฎหมายคงยอมให้สิทธิแก่บ้านอันตั้งอยู่ริมฝั่ง
เช่นอาจจะเก็บค่าเช่าที่จอดเรือจอดแพได้ เหมือนธรรมเนียมประเทศ
เราในบัดนี้ สิทธินั้นคงกำหนดเพียงชั่วภายในวงน้ำสาตจากตลิ่งออกมา
พื้นนั้นเปิดเป็นทางสาธารณะ ห้ามมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งจับจอง กำหนดเขตใน
ป่า ๗ อัปกันตรนั้น ก็น่าจะเป็นเช่นกัน เรือนตั้งอยู่ในป่าไม่มีเครื่อง
ล้อม ให้กำหนดเขตเท่านั้นกระมัง.

สมุทรนั้น ได้แก่น่านน้ำเค็ม พื้นปากน้ำออกไป ที่เราเรียกว่า

ทะเล อยู่ในระหว่างฝั่งโอบ ๒ ข้าง ที่เรียกว่าอ่าว ที่เล็ก เช่นอ่าว
เกาะหลักก็ดี ที่ใหญ่ เช่นอ่าวสยามก็ดี อยู่ในระหว่างฝั่งกับเกาะเช่น
ในระหว่างแหลมงอบกับเกาะช้าง แขวงเมืองตราดก็ดี มีฝั่งด้านเดียว
พื้นนั้นตกลากร เช่นทะเลทางมณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑล
ปัตตานี พื้นแหลมประเทศญวนอันตรงกันข้ามออกไปก็ดี นับว่าเป็น
สมุทรทั้งนั้น. กำหนดเขตสมุทร ในทุกวันนี้ก็ยังใช้อยู่ตามกฎหมายนานา
ประเทศ ได้ยินว่ากำหนดนับจากชายฝั่งออกมา ๓ ไมล์ ราว ๑๒๐ เส้น
ไปหา ๑๓๕ เส้น ในเขตเท่านี้ ประเทศอันเป็นเจ้าของฝั่งมีสิทธิ พื้น
จากนั้นออกไปเป็นสาธารณะ ส่วนเกาะคงเป็นของประเทศ. ในวินัย
กำหนดเขตทะเลด้วยอุทกูปเขปนั้น น่าจะเนื่องมาจากแม่น้ำ เพราะ
เมืองที่พระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงในชมพูทวีปไม่ได้ออกทะเล บางที่จะ
ไม่มีกฎหมายกำหนดเขตทะเล จึงใช้ตามกำหนดเขตแม่น้ำ. อยากรก็ดี
ควรกำหนดเขตตั้งแต่ชายฝั่ง ที่น้ำลงงวดที่สุดเพียงไรออกไป.

ชาติสระนั้น ได้แก่ที่มีน้ำขังอันเป็นเองโดยธรรมชาติ ที่เราเรียกว่า
บึงบ่าง หนองบ่าง ทะเลสาบบ่าง. คำว่าหนองหรือบึงนั้น ยากที่จะ
กำหนดต่าง กำหนดตามขนาดหรือตามหลักฐานไม่ได้ทั้งนั้น เมืองหนึ่ง
เรียกอย่างหนึ่ง อีกเมืองหนึ่งเรียกอย่างอื่น แต่คงมี ๓ ชนิด มี
หลักฐานกลม มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นเป็นขอบ เช่นจอมบึง แขวงราชบุรี ๑
มีหลักฐานยาว เช่นบึงทองกลาง แขวงเมืองนครสวรรค์ ๑ อย่างก่อน
เป็นชาติสระแท้ อย่างหลังเป็นแม่น้ำต้น คือแม่น้ำไหลเปลี่ยนทางไป
จนแผ่นดินแถบนั้นดอนขึ้น กั้นเอกเทศแห่งแม่น้ำนั้น ชาติตอนจาก

ทางใหม่. ทะเลสาบนั้น ได้แก่เอกเทศของทะเล มีฝั่งออกขึ้นกัน
ตัดความเชื่อมถึงกันจากทะเลนอก เช่นทะเลสาบที่เมืองพัทลุง. แม่น้ำ
กับชาติสระชนิดบึงหรือหนอง มีลักษณะต่างกัน ทางน้ำมีกระแสน้ำไหล
จัดเป็นแม่น้ำ ที่มีน้ำขังนิ่ง จัดเป็นหนองหรือบึง.

จะทำสังฆกรรมในน่านน้ำ ๓ ชนิดนี้ จะทำบนเรือหรือบนแพ
อันผูกกับหลักในน้ำหรือทอดสมอก็ได้ ให้ห่างจากตลิ่งกว่าชั่ววิดน้ำสาม.
ท่านห้ามไม่ให้ทำในเรือในแพอันกำลังลอย กำลังเดิน. จะทำบนร้าน
อันปลูกขึ้นในน้ำ ท่านว่าได้. เขตสามัคคีกำหนดชั่ววิดน้ำสามรอบด้าน
จากที่สุดแนวสงฆ์. ในฤดูแล้ง แม่น้ำตื้นสูงมีน้ำงวดจนถึงเรือไปมา
ต้องขุดทรายก็มี พื้นแม่น้ำเป็นหาดทรายไปทั้งนั้น บนหาดทรายเช่นนี้
จะทำอุโบสถสังฆกรรมโดยฐานเป็นอุตุทุกเขปได้หรือไม่. หาดที่งอดสูง
จนน้ำไม่ท่วมแล้ว อยู่ริมฝั่ง นับว่าเป็นฝั่ง อยู่ห่างฝั่ง นับว่าเป็นเกาะ
นับว่าเป็นคามเขต กำหนดเอาตามอุตุทุกเขปไม่ได้ หาดที่น้ำยังท่วมถึง
แม้เฉพาะในฤดูน้ำ ตามคติของแม่น้ำชนิดนั้น ยังเป็นที่สาธารณะ
ไม่เปิดให้จับจอง ทำบนหาดนั้นกำหนดด้วยอุตุทุกเขปได้. พระ-
อรรถกถาจารย์กล่าวถึงหาดทรายด้วยนั้น น่าจะหมายเอาที่เช่นนี้ ถ้า
ขยายเขตกำหนดด้วยเลขทุบาท คือชั่วก่อนดินตก โดยวิธีกำหนดบ้าน
และอุปจารแห่งบ้านไม่มีเครื่องล้อมของบุคคล จะสมกับที่แห่ง ระยะเวลา
เลขทุบาทคงไกลกว่าระยะเวลาอุตุทุกเขป อาจใช้ได้.

น่านน้ำในเอกเทศที่ตนเข้ากันทาง เช่นแม่น้ำตอนที่กันทำนบ
หรือปักโพงพาง หรือทะเลตอนที่ปักโป๊ะ หนองบึงตอนที่ดอนขึ้นมา

คนเข้าจับจองทำนา ใช้เป็นแดนอุทกทุกเขปไม่ได้ จะทำกรรมต้องเว้นจากเอกเทศเช่นนั้นชั่วอุทกทุกเขปหนึ่ง. น่านน้ำเดิมดอนขึ้นจนไม่มีน้ำขังแล้ว ปรากฏเพียงสักว่าซาก ฟันจากภาวะเดิม.

คามสีมา สัตตัพภันตรสีมา และอุทกทุกเขป รวมเข้าในประเภทเดียวกัน เรียกอพัทธสีมา มีกำหนดเขตตามชนิดดังกล่าวแล้ว.

สีมาสังกระ

เนื่องจากตรัสห้ามไม่ให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวกันนั้น พระอาจารย์ทั้งหลายเข้าใจความกว้างมากเกินไป อธิบายถึงการปะปนกันแห่งสีมาไว้โดยอเนกประการ ย่นแสดงโดยใจความ มีประการดังต่อไปนี้ :-

๑. เพราะในบาลีไม่มีข้อว่าด้วยพัทธสีมาละวัตถุไปได้เอง นอกจากสงฆ์ถอน สีมานั้นไม่มีสงฆ์ปกครองเป็นเจ้าของ ไม่มีอะไรเหลือเป็นซากเพื่อจะให้อู้ได้ ท่านว่ายังไม่ละวัตถุ คงเป็นพัทธสีมาอยู่นั่นเอง สงฆ์ภายหลังไม่รู้ สมมติสีมาใหม่คาบเกี่ยวสีมาเดิมเข้า สีมาใหม่ย่อมวิบัติ หากว่ากระแสแห่งแม่น้ำไหลกัดยังพื้นที่สีมานั้นให้พังโดยลำดับ จนกลายเป็นแม่น้ำไปแล้ว เอกเทศแห่งแม่น้ำตรงนั้น ยังคงเป็นพัทธสีมาอยู่นั่นเอง สงฆ์ภายหลังไม่รู้ ทำกรรมกำหนดเขตด้วยอุทกทุกเขปในเอกเทศแห่งแม่น้ำนั้น ถ้ามีภิกษุมาในเรือผ่านเอกเทศนั้น แม้ไม่เข้าในเขตอุทกทุกเขป ย่อมยังกรรมนั้นให้เสีย. ท่านอธิบายไว้อย่างนี้ เพราะเข้าใจว่า สีมาหยั่งลงไปถึงน้ำหนุนแผ่นดิน ดังกล่าวแล้วในหนหลัง. สงฆ์ในภายหลังจะสมมติสีมาขึ้น จึงต้องสวดถอนคะไปก่อนตลอดพื้นที่ ดังกล่าวแล้วในหนหลัง ไม่เพ่งถึงความลำบาก เชื่อว่า

ใช้อุบายแก้สมควรกัน. ส่วนน่านน้ำไม่นับเป็นสีมา ไม่ได้ยินว่าสงฆ์พวกไหนเคยสวดถอน ใช้กำหนดด้วยอุทกทุกเขปตามลักษณะ เป็นเพราะเห็นว่าพื้นวิสัย หรือยอมรับว่าสีมาถูกน้ำกั้คหมด กลายเป็นแม่น้ำไปแล้ว ย่อมละวัตถุไปเองโดยธรรมคานิยม สุดแต่จะสันนิษฐาน. สีมาที่กระแสน้ำกั้คกลายเป็นแม่น้ำไปนั้น มิได้จริง ๆ ได้เคยมีแล้วด้วยมีสีมาวัดยายวัง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นตัวอย่าง เมื่อข้าพเจ้าไปจอดเรือพักอยู่ชั่วคราวหนึ่ง. ชาวบ้านได้บอกว่า ที่อุโบสถเดิมอยู่ในเอกเทศกลางแม่น้ำในบัดนั้น ในทางอื่น ได้เห็นกระแสน้ำเซาะตลิ่งกั้คพื้นที่สีมาเข้าไป จวนจะถึงอุโบสถแล้วก็มี. นี้เป็นความยุ่งยากเนื่องด้วยสีมาประการหนึ่ง.

๒. พระอาจารย์ทั้งหลายอ้างมหาปเทศฐานะที่ ๑ ที่ว่า สิ่งใดไม่ได้ทรงห้ามไว้ สิ่งนั้นเข้ากันกับสิ่งที่ไม่ควร ขัดต่อสิ่งที่ควร สิ่งนั้นย่อมไม่ควร ดังนี้ กล่าวว่ต้นไม้อันขึ้นในพัทธสีมา ๒ แห่ง แสดงขันทสีมาและมหาสีมาเป็นตัวอย่าง มีกิ่งพาดถึงกันก็ดี ต้นไทรอันขึ้นที่สีมาแห่งหนึ่ง พาดกิ่งออกไปหย่งย่านลงถึงพื้นสีมาอีกแห่งหนึ่งก็ดี เช่นนี้ ท่านว่าสีมา ๒ แห่งนั้นสังกระกัน สงฆ์จะทำกรรมในสีมาหนึ่ง ต้องชำระกิ่งไม้หรือย่านไทรไม่ให้ประถึงกันก่อน หรือประชุมสงฆ์ผู้อยู่ในอีกสีมาหนึ่งด้วย ท่านห้ามไม้ให้นำฉันทะ เพราะผ่านสีมาต่างแห่งฉันทะย่อมไม่มา นี้เป็นมติแห่งพระอรธกถาจารย์. เนื่องจากข้อนี้เกิดมีปัญหาแก่งแย่งกันขึ้นในระหว่างพระอาจารย์ทั้งหลายในปูนหลังว่า ต้นไม้และย่านไทรอันขึ้นในคามสีมาและพัทธสีมาปะปนกัน มิโทษ

เหมือนอย่างนั้นหรือไม่ พระอาจารย์ผู้รจนานิกายวิมตติวินทนี แก้วว่า ไม่มีโทษเช่นนั้น อ่างเหตุว่า คามสีมาเป็นที่อาศัยของพัทธสีมา จัดเป็นนิตยสีมา พัทธสีมาอาศัยคามสีมา จัดเป็นนิตยสีมา ๒ ชนิดนี้ ไม่สังกระกัน ไม่เช่นนั้น อย่างไรจักสมมติพัทธสีมาขึ้นได้ เมื่อมี พระพุทธานุญาตให้สมมติได้แล้ว โทษแห่งความปะปนกันแห่งต้นไม้ หรือย่านไพรอันขึ้นในสีมาทั้ง ๒ นั้นย่อมไม่มี อ่างมหาปเทศฐานะที่ ๔ ที่ว่าสิ่งใดไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ สิ่งนั้นเข้ากับของเป็นกัปปิยะ ขัดต่อของ เป็นอกัปปิยะ สิ่งนั้นควร. ในภายหลังมา มติของพระอาจารย์ผู้รจนานิกายวิมตติวินทนี ย่อมได้รับความรับรองทั่วไป ไม่เช่นนั้นจักลำบากไม่น้อยเลย. ถ้าต้นไม้ทำให้สังกระได้แล้ว อย่างไรไม่มีใครปรารภถึง สายไฟฟ้าอันล่อถึงกันบ้างเลย เพราะต้นไม้เป็นของเป็น เสาและ สายไฟฟ้าไม่ใช่ของเป็นกระมัง ?

๓. เนื่องจากเหตุอันกล่าวแล้วในตอนหนึ่ง ท่านแนะไว้ว่าสงฆ์สองหมู่จะทำสังฆกรรมในเวลาเดียวกัน ในป่าก็ดี ในน่านน้ำก็ดี พึงทำให้ห่างกัน โดยที่สุคนธ์อันหนึ่ง หรืออุทกุกเขปหนึ่งไว้ในระหว่างแห่งอันหนึ่งหรือแห่งอุทกุกเขป อันเป็นเขตของสองฝ่ายนั้น โดยใจความว่า ในระหว่างแนวสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ให้ห่างกันอย่างน้อยเพียง ๓ อัมพันคร หรือ ๓ อุทกุกเขป เพียงเท่านี้ ไม่เป็นการยาก ทั้งไม่น่ามีจริง ถ้าท่านกล่าวลามมาถึงคามสีมาด้วย จักเป็นความลำบาก แต่ท่านหาได้กล่าวถึงคามสีมาไม่ เป็นอันแล้วไป.

๔. จะทำสังฆกรรมในน่านน้ำ แสดงแม่น้ำเป็นตัวอย่าง ท่าน

ห้ามไม่ให้ผูกโยงเรือหรือแพที่กรรมนั้นที่หลัก หรือที่ต้นไม้บนตลิ่ง
ทำอย่างนั้น ท่านว่าอุทกขุเขปกับคามสีมาสังกระกัน ซึ่งลักษณะว่าสีมา
๒ อย่างนั้นเป็นวิสหาคัน คือไม่ได้อาศัยกัน. ข้อนี้ได้ยินว่า เป็นเหตุ
เกิดวิวาทกันใหญ่โตที่เกาะลังกา ในเวลาไม่ไกลนัก สงฆ์หมู่หนึ่งใช้ทำ
สังฆกรรมในน่านน้ำ มีเรือหรือแพจอดอยู่หน้าสะพานอันปลูกจากฝั่งยื่น
ออกมา จากสะพานนั้นมีแผ่นกระดานทอดเป็นทางเดินไปถึงที่ทำ
สังฆกรรม ในเวลาทำสังฆกรรม ชักแผ่นกระดานนั้นเสีย เป็นอันพราก
ความเชื่อมถึงกันกับสะพาน แต่วิกน้ำสาดจากแนวสงฆ์ตกถึงสะพานนั้น
มีภิกษุพวกอื่นคัดค้านว่าเป็นสีมาสังกระ ต่างอ้างเหตุมาหาความและแก้
ไม่ตกลงกันได้. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า จะผูกโยงเรือหรือแพที่หลักหรือที่
ต้นไม้บนฝั่ง เรือหรือแพนั้นคงจะอยู่ในอุทกขุเขตจากฝั่ง เมื่อเป็นเช่นนี้
เรียกว่าทำกรรมไม่ถูกต้องลักษณะอุทกขุเขป เรือหรือแพจอดออกมาหน้า
สะพานก็เหมือนกัน ไม่ใช่สีมาสังกระ เมื่อลงสันนิษฐานว่า อุทกขุเขป
หนึ่งจากฝั่ง เจ้าของบ้านบนฝั่งมีสิทธิตามธรรมเนียมในครั้งนั้น จำทำ
กรรมต้องกำหนดเขตอุทกขุเขปแห่งกรรม ให้พ้นจากเขตอุทกขุเขปแห่ง
การออกไป โดยใจความให้พ้นจากฝั่งกว่า ๒ อุทกขุเขป ถ้าทำหน้า
สะพานอันยื่นจากฝั่งออกไป สะพานเป็นเหมือนฝั่ง ต้องเขยิบเขต
อุทกขุเขปแห่งกรรมออกไป โดยนัยนั้น. ทำกรรมใกล้หรือห่างจาก
เอกเทศแห่งน่านน้ำที่คนเข้ากันทาง ฝั่งรู้โดยนัยนี้.

ข้อที่ตรัสห้ามไม่ให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวหรือทับสีมาที่สมมติไว้ก่อน
นั้น น่าจะเข้าใจได้โดยง่าย เปรียบเหมือนมีผู้จองนาคาบเกี่ยวหรือ

ทับนาของผู้อื่น เกิดเป็นคดีขึ้น ศาลย่อมตัดสินว่าผู้จองไว้ก่อนชอบ ด้วยกฎหมายมีสิทธิ การจองของคนหลังใช้ไม่ได้ ฉนั้นใด สงฆ์ฝ่ายหนึ่ง สมมติสีมาคาบเกี่ยวหรือทับของอีกฝ่ายหนึ่ง พระศาสดาย่อมทรงตัดสิน ให้สีมาเดิมคงอยู่ ให้สีมาใหม่ใช้ไม่ได้ ฉนั้นนั้น. แต่เหตุไฉนพระอาจารย์ ทั้งหลายจึงไม่แทงตลอดอรรถรสนี้ ถือเอาอรรถคือคาบเกี่ยวหรือปะปน ไปใช้ทั้งถึงต้นไม้อันพาดกิ่งถึงกัน หรือต้นไทรอันหยั่งย่านถึงกัน อนึ่ง ห้ามการคาบเกี่ยวและการทับนั้น ไม่น่าจะหมายถึงการจกดกัน เช่น นายแดงกับนายดำมีที่นาจกดกันก็ได้ ธรรมเนียมเมืองในครั้งนั้น ให้เว้น ชานไว้ในระหว่าง ก็เพื่อป้องกันวิวาทในระหว่างเจ้าของสองฝ่ายนั้น ทรงอนุญาตให้เว้นสีมันตริกไว้ในระหว่าง ก็เป็นคู่จกดกัน เมื่อเข้าใจหลัก แห่งข้อที่ตรัสห้ามไม่ให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวหรือทับอย่างนี้แล้ว อาจ จะลงสันนิษฐานได้ว่า อย่างเป็นสังกระ อย่างไม่เป็น นำความ เข้าใจให้ถูกต้องตามพระพุทธานุญาต.

กัณฑ์ที่ ๒๕

สมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

อันคนทั้งหลายผู้ตั้งเป็นคณะ ย่อมมีกิจการอันเป็นกลางที่เรียกว่า เป็นของคณะเกิดขึ้น คณะนั้นต้องจัดคนในคณะให้รับหน้าที่ทำกิจการ นั้น ๆ เป็นแผนก เช่นเป็นผู้บัญชาการทั่วไป เป็นผู้จัดที่ให้อยู่ดูแล ในการบริโภค รักษาทรัพย์ รักษาความสะอาดและอื่น ๆ ในฝ่าย ภิภษุสงฆ์ ย่อมมีกิจการของสงฆ์เกิดขึ้นเช่นกัน พระศาสดาทรงพระ อนุญาตให้เลือกสมมติภิภษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำกิจการนั้น ๆ เป็นแผนก ๆ ภิภษุผู้ควรเลือกเป็นเจ้าหน้าที่นั้น เป็นผู้ประกอบด้วยองค์เป็นสรรพ- สาธารณ์ ๔ ประการ คือไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ ๑ ไม่ ถึงความลำเอียงเพราะเกลียดชัง ๑ ไม่ถึงความลำเอียงเพราะงมงาย ๑ ไม่ถึงความลำเอียงเพราะกลัว ๑ กับองค์เฉพาะอย่าง คือ เข้าใจการทำ หน้าที่อย่างนั้นประการ ๑ รวมเป็น ๕ ประการ เลือกได้ภิภษุผู้ประกอบด้วย องค์ ๕ อย่างนี้แล้ว จะให้รับทำหน้าที่อย่างไร ฟังขอเธอให้รับ ตกลงก่อนแล้ว ฟังสวดสมมติในสงฆ์ให้เป็นเจ้าหน้าที่อย่างนั้น ด้วย ญัตติทุติยกรรมวาจา. ภิภษุผู้ได้รับสมมติแล้ว ย่อมเป็นอิสระในการทำ หน้าที่อย่างนั้นในนามของสงฆ์ ภิภษุรูปหนึ่งรับทำหน้าที่หลายอย่างก็ได้ สงฆ์ควรเลือกดูกิจการอันเกี่ยวข้องกัน ฟังสมมติภิภษุรูปหนึ่งให้รับหน้าที่ เหล่านั้นรวมกัน. เจ้าหน้าที่อันสงฆ์ฟังสมมติโดยพระพุทธานุญาตนั้น มีเป็นแผนกดังนี้ :-

๑. เจ้าอธิการแห่งจีวร คือเป็นผู้รับจีวร เรียกจีวรปฏิกคาหกะ

เป็นผู้เก็บจีวร เรียกจีวรนิทหะ เป็นผู้แจกจีวร เรียกจีวรภาษกะ
มีค่าสมมติเป็นอย่าง ๆ ภิกษุรูปเดียวรับทั้ง ๓ หน้าที่ จะสมมติในกรรม-
วาจาเดียวกันเห็นว่าได้.

อันภิกษุผู้เป็นเจ้าของอริการแห่งจีวร ฟังวินัยแคติ ๔ ประการ ฟัง
รู้จักประเภทแห่งจีวรที่ควรรับหรือไม่ควรรับ. จีวรอันทากถวายแก่สงฆ์
อันตนมีหน้าที่อุปัฏฐากอยู่เป็นของควรรับ. จีวรอันทากถวายแก่สงฆ์
อันตนมิได้มีหน้าที่อุปัฏฐากอยู่ และถวายเป็นปาฏิปุคคติกแก่ภิกษุ ที่เขา
จะจง เป็นของไม่ควรรับ. จีวรประเภทไร มีจำนวนเท่าไร รับไว้
แล้วก็ดี ไม่ได้รับไว้แล้วก็ดีควรรู้ไว้ด้วย. จีวรอันทากถวายด้วย
คำว่า ข้าพเจ้าถวายในสีมาหรือแก่สีมาก็ดี ว่าข้าพเจ้าถวายตามกติกา
ของสงฆ์ก็ดี ว่าข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ก็ดี ข้าพเจ้าถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษา
แล้วก็ดี ชื่อว่าถวายแก่สงฆ์. จีวรอันทากถวายเฉพาะแก่ภิกษุผู้ได้รับ
ภัตตาหารของตนอยู่ที่ดี แก่ภิกษุผู้อยู่ในเสนาสนะของตนก็ดี แก่ภิกษุ
ผู้ได้รับอุปัฏฐากอย่างอื่นของตนก็ดี แก่ภิกษุเฉพาะรูป ๆ ก็ดี ชื่อว่าถวาย
เป็นส่วนปาฏิปุคคติก. การรับในที่นี้ หมายถึงการรับไว้เป็นของสงฆ์
ส่วนผ้าอันทากถวายแก่ภิกษุผู้บริโภคนไทยธรรมของตน แต่มิได้ถวาย
เอง มอบให้ช่วยแจก จะรับเป็นธุระ ควรอยู่.

อนึ่ง ฟังรู้จักจีวรที่ควรเก็บและมิควรเก็บ. จีวรอันทากถวาย
เพื่อเป็นผ้าจำนำพรรษาก่อนหน้าปวารณาที่เรียกว่าอจเจกจีวร เป็นของ
ควรเก็บไว้กว่าจะออกพรรษา จึงแจกแก่ภิกษุผู้จำพรรษาแล้ว. จีวรอัน
ทากถวายไม่พอแจกกัน ควรเก็บไว้กว่าจะได้มาอีกจนพอแจกทั่วกัน.

จีวรอันทายกถวายพอแจกทั่วกัน อันมิใช่จกเจกจีวรเป็นของไม่ควรเก็บไว้ ควรแจกกันได้ทีเดียว. จีวรมีจำนวนเท่าไร เก็บไว้แล้วก็ดี ไม่ได้เก็บไว้ แจกไปทีเดียวก็ดี ควรรู้ไว้ด้วย.

อนึ่ง พึงรู้จักจีวรที่ควรแจกและมิควรแจก. จีวรอันทายกถวาย ไม่นิยมเป็นพิเศษ มีจำนวนพอจะแจกได้ทั่วกัน เป็นของควรแจก. จีวรอันทายกถวายเป็นผ้ากฐินก็ดี เป็นมูลแห่งเสนาสนปัจฉิมก็ดี เป็นของมิควรแจก. จีวรมีจำนวนเท่าไร แจกไปแล้วก็ดี ไม่ได้แจกแล้วก็ดี ควรรู้ไว้ด้วย.

อันภิกษุผู้แจกจีวร พึงกำหนดเขต พึงกำหนดกาล พึงกำหนดวัตถุ พึงกำหนดบุคคล พึงกำหนดนิยมต่าง โดยนัยดังนี้ :-

ก. เขตนั้น โดยปกติกำหนดด้วยอวาสทั้งหมด ทายกถวายสงฆ์ในอวาสใด พึงแจกแก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่พร้อมหน้าในอวาสนั้น. ทายกถวายในที่อื่นเฉพาะสงฆ์ในอวาสนั้นก็เหมือนกัน. นี้ได้ในบทว่าทายกถวายในสีมาหรือแก่สีมา และบทว่าถวายแก่สงฆ์ ถ้าสงฆ์ใน ๒ อวาสหรือว่านั่นทำกติกากัน ยอมให้อวาสเหล่านั้นมีลาภเสมอกัน คือลาภเกิดขึ้นในอวาสหนึ่ง สงฆ์ในอวาสนอกนั้นได้ส่วนแจกด้วย พึงแจกถึงภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ในเขตกติกานั้นด้วย. เขตแห่งกติกานี้เรียกว่าสมานลาภสีมา แปลว่าแดนมีลาภเสมอกัน. อวาสทั้งหลายอันอยู่ในเขตต่างกติกานี้ เป็นเหมือนรวมเข้ากันเป็นอวาสเดียว. การทำกติกานี้เป็นวิธีอุดหนุนอวาสมีลาภน้อย. นี้ได้ในบทว่า ทายกถวายตามกติกานี้.

ข. กาลนั้น เป็นจิรกาลโดยปกติ หรือที่ขยายออกไปตลอดเขตหมั่นตฤด้วยอำนาจการกรานกฐิน หรือพ้นไปแล้ว. ถ้าเป็นจิรกาล ฟังแจกเฉพาะแก่ภิกษุผู้ได้จำพรรษาแล้วหรือแม่ได้กรานกฐินแล้วด้วย. นี้ได้ในคำว่า ทายกถวายแก่สงฆ์ผู้จำพรรษาแล้ว. ถ้าปรารถนาจะให้ห้อาคันตุกะได้รับแจกด้วย ต้องอุปโลกน์ขออนุมัติต่อสงฆ์ผู้จำพรรษาแล้วนั้น. ถ้าพ้นจากจิรกาลแล้ว ฟังแจกแม่แก่ห้อาคันตุกะด้วย.

ค. วัตถุนั้น คือ จีวร. โดยมากเป็นวัสถุสิกขาฎิก้าและวัสถุวาฬิพัศฏร์ เป็นของเหมือนกันหรือแผลกกัน ที่แผลกกันเป็นฝ้าชนิดไรบ้าง ในจิวร ๖ อย่างนั้น ติเลวอย่างไรบ้าง มีราคาถูกแพงอย่างไรบ้าง เป็นจิวรชนิดไรบ้าง ในไตรจิวร อย่างไหนมีจำนวนเท่าไร. ถ้ามีจำนวนพอแจกเป็นฝืน ฟังแจกเป็นฝืน แจกของติของมีราคาตั้งแต่พระสังฆเถระลงมาโดยลำดับ. ถ้ามีมากพอแจกถ้วราคา ฟังแจกอย่างนั้น. ถ้าของไม่พอแจกทั่วกัน เก็บไว้พลางติกว่าตัดหรือฉีกแจกเป็นท่อนเล็กท่อนน้อย ที่สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ได้รับแจกแต่เพียงเล็กน้อย. ถ้าฝืนเดียวหรือน้อยฝืน อุปโลกน์สงฆ์เพื่อให้แก่ภิกษุผู้เอาภาระธุระสงฆ์หรือภิกษุผู้ขัดสน ก็ควร.

ฃ. บุคคลนั้น คือ สหธรรมิกผู้รับแจก ต่างโดยเป็นภิกษุบ้าง เป็นสามเณรบ้าง. ภิกษุได้เต็มส่วน สามเณรได้กึ่งส่วน. ถ้าแบ่งแจกอย่างนั้นไม่ได้ เช่นของทีจำนวนพอรูปละฝืน แจกเสมอกัน ควรอยู่.

ง. นิยมต่างนั้น เช่นฝ้าอันทายกถวายเป็นกฐิน ควรให้สงฆ์

มอบแก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อกรานกฐิน ไม่ควรเอามารวมแจกกับผู้อื่น
ผ้าบริวารผ้ากฐินก็เหมือนกัน. ผ้าไตรจีวรของภิกษุ ผ้าโทวจีวรของ
สามเณรผู้ถึงมรณะ ควรให้สงฆ์ให้แก่ภิกษุสามเณรผู้พยาบาลไว้.

๒. เจ้าอธิการแห่งอาหาร มีหน้าที่เป็นผู้แจกภัตต-
เทศกะ เป็นผู้แจกยาคุ เรียกว่าคุภาชกะ เป็นผู้แจกผลไม้ เรียกผล-
ภาชกะ เป็นผู้แจกของขบเคี้ยว เรียกขัชชภาชกะ มีคำสมมติเป็นอย่าง ๆ.
ภิกษุรูปเดียวรับทั้ง ๔ หน้าที่ จะสมมติในกรรมวาจาเดียวกันเห็นว่าได้.

ครั้งพุทธกาล พระทัฬหฬลบุตรเป็นเจ้าอธิการแห่งอย่างนี้ มี
เรื่องเล่ามาก็ว่าได้รับสมมติเป็นภัตตเทศกะผู้แจกภัตต ไม่ปรากฏว่า
ได้รับสมมติเป็นผู้แจกอาหารอย่างอื่นอีก. คิดดูก็ไม่น่าจะแยกหน้าที่
ต่างออกไป แต่มีคำสมมติไว้อย่างนั้น ดูเหมือนแสดงว่า มีเจ้าหน้าที่
เป็นผู้ช่วยแยกเป็นสาขาออกไปอีก เช่นทำโรงครัว ต้องแยกเป็นทำ
คาวทำหอย แต่เจ้าอธิการแห่งอาหารมีงานมากถึงอย่างนั้นหรือ เป็น
ปัญหาอยู่ ถ้าต้องจ่ายพระไปฉันตามบ้าน วันหนึ่งหลาย ๆ พัน ดังกล่าว
ในอรรถกถา ก็น่าต้องจัดอย่างนั้น แต่ดูไม่น่ามีใครพะนอถึงอย่างนั้น
ไม่น่ามีพระพอจ่ายถึงเท่านั้น ในเวลานี้ ในกรุงสยามยังมีพระสงฆ์นับ
จำนวนเป็นหมื่น ๆ พระเหล่านี้ฉันอาหารทุกวัน ๆ แต่กระจายกัน
เลี้ยงกระจายกันรับ ไม่ต้องมีภัตตเทศกะ ผู้ทำการใหญ่อย่างใน
อรรถกถา เทียงด้วยอธิการแห่งจีวรที่คำสมมติต่างเหมือนกัน น่า
สันนิษฐานว่า คำบาลีเรียงไว้ไม่แจ่มพอจะเข้าใจได้ เมื่อรวมหน้าที่
ทั้งหลายนั้นเข้าด้วยกัน สมมติภิกษุรูปเดียวให้เป็นผู้รับด้วยกรรมวาจา

อันเดียว ย่อมได้ความแจ่มขึ้น หายพันเพื่อ.

อันภิกษุผู้เป็นเจ้าของวิหารแห่งอาหาร ฟังเวณอคติ ๔ ฟังรู้จักภัตต
ที่ควรแจกหรือมิควรแจก. ภัตตไม่ได้ नियมต่างเป็นของควรแจก. ภัตต
มี नियมต่างเป็นของมิควรแจก. ที่ว่าเป็นของควรแจกหรือมิควรแจกนั้น
หมายเอาแจกทั่วไป. ภัตตมี नियมต่างนั้น เช่นภัตตระบุชื่อไว้ในบาติ ๔
อย่าง ที่ว่านางวิสาขาขอพระพุทธานุญาตบริจาต คือ อาคันตุกภัตต
อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุอาคันตุกะ คมัยภัตต อาหารที่เขาถวาย
เฉพาะภิกษุผู้จะไปอยู่ที่อื่น คิลานภัตต อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุ
อาพาธ คิลานุปัฏฐากภัตต อาหารที่เขาถวายเฉพาะภิกษุผู้พยาบาลไข้
และกุฎิภัตต คืออาหารที่เขาถวายแก่ภิกษุผู้อยู่ในกุฎิอันเขาสร้างที่กล่าว
ไว้ในอรรถกถา ภัตตเหล่านี้ภิกษุผู้อยู่ใน नियมเท่านั้นควรได้รับแจก ไม่
ควรแจกแก่ภิกษุนอกจากนั้น. อนึ่ง ภัตตมีแจกไม่ทั่วกัน แจกไปแล้ว
เพียงลำดับแต่ไร ยังไม่ได้แจกตั้งแต่ลำดับอะไรไป ฟังกำหนดจำไว้.

การแจกมี ๒ อย่าง แจกอาหารอันเขานำมามอบถวาย ๑ รับ
นิมนต์ไว้แล้ว ส่งพระไปรับที่บ้านเรือนของเขา ๑. ชื่อว่าภัตตทุเทศกะ
หมายเอาการแจกอย่างหลัง แปลว่า ผู้ชี้ภัตตหรือผู้ระบุภัตต.

ภัตตออกชื่อในบาลีมี ๗ อย่าง คือ สังฆภัตต อาหารถวายสงฆ์
๑ อุทเทศภัตต อาหารอุทิศสงฆ์ ๑ นิมนตนะ การนิมนต์หรืออาหาร
ได้ในที่นิมนต์ ๑ สลากภัตต อาหารถวายตามสลาก ๑ ปักขิกะ อาหาร
ถวายปักข์ละครึ่ง ๑ อุโปสถิกะ อาหารถวายในวันอุโบสถ ๑ ปาฏิปติกะ
อาหารถวายในวันปาฏิบพ ๑.

สังฆภัตตรนั้น หมายถึงของนำมาหรือส่งมาถวายสงฆ์ในอาราม
พอแจกทั่วกัน. ภัตรอย่างนี้มีขึ้นในคราวใด ฟังแจกทั่วกันในคราวนั้น
ไม่ต้องแจกต่อลำดับ ฟังแจกแก่สามเณรด้วยเสมอภาค. ภัตรที่ทำขึ้น
เลี้ยงพระสงฆ์ด้วยค่ากัลปนาของวัด เรียกในอรรถกถาว่าวิหารภัตร ก็ฟัง
แจกอย่างสังฆภัตร.

อุทเทศภัตร หมายถึงของที่เขถวายสงฆ์แต่ไม่พอแจกทั่วกัน
เขนำมาหรือส่งมาถวายถึงอารามก็มี ขอพระจากสงฆ์ไปรับมาจาก
บ้านเรือนเขาก็มี. ภัตรอย่างนี้ ฟังแจกตั้งแต่พระสงฆ์เถระลงมา หมด
เพียงลำดับแต่ไร ฟังกำหนดไว้แล้ว เมื่อมีมาอีก ฟังแจกต่อไปตั้งแต่
ลำดับที่ยังค้างอยู่ แจกตลอดถึงปลายลำดับแล้ว ฟังวกแจกตั้งแต่ต้น
ลำดับลงไปอีก. ทายกผู้ใดถวายเสมอทุกวันไป เป็นนิตยภัตร จะจัด
ลำดับต่าง เพื่อทายกผู้นั้นก็ควร เช่นนี้ฟังแจกภัตรของทายกผู้นั้นต่าง
หาก ตั้งแต่ต้นลำดับลงมาจนตลอดปลายลำดับแล้ว แจกวกกลับลงมา
อีก. ภัตรอันมิใช่เจ้าของเดียว เขาพลัดวาระกันถวายไม่ขาด เป็นเหมือน
นิตยภัตร จัดลำดับต่างก็ได้เหมือนกัน.

นิมนต์คณะ หมายถึงเอาการนิมนต์ของทายกเพื่อไปฉันที่บ้านเรือน
ของเขา. ที่เป็นการสงฆ์ ฟังเห็นเช่นเชฎฐเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อม
ด้วยพระภิกษุสงฆ์ไปฉันที่นิเวศน์ พระสงฆ์นั้นไม่ระบुข้ดว่า ทั้งมวล
หรือเพียงจำนวนหนึ่ง ในคราวที่เสด็จเป็นอาคันตุกะไป เช่น พระเจ้า
พิมพิสารพระเจ้ามคธราช เชฎฐเสด็จไปเสวยที่พระราชนิเวศน์ ครั้ง
เสด็จพระพุทธดำเนินไปกรุงราชคฤห์เป็นคราวแรกตั้งแต่ตรัสรู้มา และ

เช่นนายจันทกัมมารบุตร เชิญเสด็จไปเสวยที่เรือน ในวันปรีณิพพาน
สันนิษฐานว่าทั้งหมด ในคราวเสด็จประทับอยู่เป็นที่ ก็ดูเหมือนเป็น
อย่างนั้น สมด้วยเรื่องเล่าในอรรถกถาธรรมบทว่า ครั้งเสด็จประทับ
อยู่ในกรุงราชคฤห์ หมอชีวกโกมารภัก เชิญเสด็จไปเสวยที่เรือนของ
คน ถามจำนวนพระสงฆ์ต่อพระมหาปิ่นถกะ ผู้เป็นภักตทุทเทศกะ ท่าน
บอกแล้ว แต่จำหน่ายพระจูฬปิ่นถกะ ผู้ถูกท่านขับจากสำนักเสวย
พระศาสดาเสด็จไปถึงแล้วตรัสท้วงว่า ภิกษุยังขาดอีกรูปหนึ่ง หมอ
ชีวกจึงให้ไปนิมนต์มา. ในการวิมุตตอย่างนี้ ภักตทุทเทศกะ เป็นผู้
บอกนักภิกษุทั้งหลายให้ไป ไม่ได้เป็นผู้แจกภัต ทยกถวายน้ำ
ทักษิณาทกแด่พระศาสดาแทนภักตอาหาร แล้วอังคาสพระสงฆ์ไปทีเดียว.
ถ้าทยกนิมนต์ไม่หมด กำหนดจำนวนเพียง ๕ รูป ๑๐ รูป ฟังกำหนด
ลำดับอย่างอุทเทศภัต. ที่เป็นบุคคลิก ภิกษุผู้รับนิมนต์เป็นใหญ่ไม่
เกี่ยวข้องกับภักตทุทเทศกะ แต่จะเอาเป็นธุระช่วยนิมนต์ให้ได้อยู่.

สลากภัตตรนั้น หมายถึงภัตตรอันทยกเข้ากันถวาย ต่างคน
ต่างจัดมา เป็นของต่างกัน เขามักทำในเทศกาลที่ผลไม่เสด็จ. ของ
อย่างนี้ ฟังแจกตามสลาก. วิธีแจกสลากนั้น ดังนี้ : เขียนชื่อ
เจ้าของภัตตรา ของคนชื่อนั้น ๆ ในกระดาษใบละเจ้าของ ม้วนหรือ
พับรวมเกล้ากันแล้ว ให้ภิกษุทั้งหลายจับตามลำดับพรรษาลงมา หรือ
เขียนเลขหมายไว้ที่ของจำนวนหนึ่ง เลขให้จับอีกจำนวนหนึ่งก็ได้ ภิกษุ
ใดได้สลากของทยกผู้ใด ฟังแจกให้ภิกษุนั้นได้รับของทยกผู้นั้น, ถ้า
จำนวนของมากกว่าจำนวนภิกษุ แต่ไม่พอแจกทั่วกันอีกคนหนึ่ง ฟัง

แจกเพิ่มแก่ภิกษุผู้เป็นเถระลงมาโดยลำดับ หรือภิกษุผู้ทำอุปการแก่สงฆ์ เช่นภิกษุเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ และภิกษุผู้บอกริษยติแก่ภิกษุอื่น. สามเณรควรได้รับส่วนแจกด้วยเสมอภาค แต่ไม่ควรได้รับส่วนเพิ่ม. ธรรมเนียมที่ทำกันอยู่ ก่อนแจกสลาก ภิกษุผู้กัตตุทเทศกะอุปโลกน์สงฆ์ว่า จะแจกตามสลากและขอเฉลี่ยส่วนถึงสามเณรด้วย แม้ไม่ทำก็น่าจะได้ เพราะกัตตุทเทศกะเป็นอิสระในการนั้นอยู่เอง และสามเณรก็เป็นผู้ควรจะได้ส่วนแจกโดยปกติ แต่กิริยาที่ทำนั้นเข้าที่อยู่ที่สงฆ์แห่งการงาน. ในอารามมีภิกษุน้อย บ้านมีมาก เขามักนิมนต์ภิกษุมารจากอารามอื่นเข้าสมทบด้วย.

ปิกจิกภัตตร อุโปสถิกภัตตร ปาฏิปติกภัตตรนั้น ก็เนื่องในสังฆภัตตรหรือในอุเทศภัตตรนั่นเอง ยกชื่อขึ้นกล่าวต่าง หมายถึงเอาดีที่เขาวាយการแจกก็เหมือนแจกภัตตรทั้ง ๒ นั้น แปลกแต่ว่า ของในคติใดมากจะแยกลำดับสำหรับคตินั้นต่างหากก็ได้ ถ้าไม่มาก รวมเข้าในลำดับเดียวกันแจกสะดวกกว่า.

ยังของที่แยกจากภัตตร ๗ อย่างนี้ อีก ๓ อย่าง คือยาคุ ๑ ผลไม้ ๑ ของขบเคี้ยว ๑.

ยาคุนั้น ได้แก่ข้าวต้ม สำหรับฉันรองท้องก่อนถึงเวลาฉันอาหาร เช่นกาแฟที่ใช้กันอยู่ในบัดนี้. ยาคุอย่างนี้เป็นของเหลว จนเป็นของที่ดื่มได้ซดได้ เรียกกิริยาฉันว่าดื่ม ไม่ใช่ของข้นฉันอิมเช่นข้าวต้มหมูอย่างหลังนี้เรียกโภชยาคุ มีคตอย่างภัตตร รับนิมนต์ฉันในที่แห่งหนึ่งไว้แล้ว ห้ามไม่ให้ฉันไปก่อน อย่างคั้นไม่ห้าม. มีเรื่องเล่าว่ามีขึ้น

แต่ในครั้งพุทธกาล พรหมณ์ชาวเมืองอันธกวินทะผู้หนึ่ง เป็นผู้ริ
ถวายเป็นผู้ริ ตามเรื่องนั้นดูเหมือนฉันกับน้ำผึ้งเกี่ยวไฟ. พระศาสดาทรง
อนุโมทนา ตรัสอานิสงส์แห่งยาสูบว่า ย่อมแก้หิว ย่อมระงับระหาย
ย่อมยังลมให้เดินคล่อง ย่อมชำระทางปัสสาวะ ย่อมละลายอาหารคิบ.
ในอุปัชฌาย์วัตรกล่าวว่ คัมภีร์ก่อนแล้วจึงไปบิณฑบาต. บางทีการ
ฉันยาสูบนี้เองเป็นมูลแห่งการฉันอาหารเข้าเพลแห่งภิกษุ ฉันอาหารเข้า
แทนฉันยาสูบ ฉันเพลเป็นมือปกติ. ถ้ามีคนถวาย น่าจะถวายประจำทุก
วันเช่นนางวิสาขาได้ถวายเป็นธูวยาสูบ หรือจัดทำเป็นของวัดแจกกันเอง
การแจกอย่างไรไม่ได้กล่าวถึง คุณน่าจะส่งรายชื่อภิกษุสามเณรไปให้
ผู้ถวายหรือผู้จัดทำ เพื่อเขาจ่ายหรือส่งตรงถึงทีเดียว ไม่อย่างนั้นก็คง
กำกับให้เขาตัดแจก.

ผลไม้นั้น ฟังเห็นเช่นของเกิดขึ้นในสวนวัด อันไวยาวจักรวัด
ทำอยู่ หรือให้ผู้อื่นเช่าทำ เขาถวายตามส่วน หรือเป็นของทายกส่งมา
ถวาย หรืออนุญาตให้ไปเก็บเอาเองได้ เช่นมะม่วงในสวนหลวงของ
พระเจ้าพิมพิสาร ไม่ได้หมายถึงผลไม้อันเขาถวายเป็นบริวารแห่งภักตร.
ผลไม้อย่างนี้ เป็นของพึงแจกกันในสงฆ์ส่วน ๑ ผลไม้บางชนิดนับ
จำนวนได้ เช่น มะม่วง มังคุด น้อยหน่า ฟิงนับแจกเท่ากัน ถ้าของ
มาก สามเณรพึงได้รับแจกกึ่งส่วน ถ้าของน้อยพอฉันอิมหนึ่ง ฟิง
ได้รับแจกเต็มส่วน. ผลไม้บางชนิด เล็ก ๆ นับลำบาก เช่นลำไยและ
มะไฟจะแจกทั้งพวง ถ้วยจะแจกทั้งหวี ใค้อยู่ เว้นแต่ทำอย่างนั้น
ไม่พอแจกทั่วกัน. ผลไม้บางชนิดใหญ่ เช่นขนุน ฟิงผ่าตัดเป็นชิ้น

หรือเกาะเป็นวง แจกตามของมากของน้อย. ถาของน้อย แจกทั่วกัน
จักไม่สำเร็จประโยชน์ เช่น ได้ลำไยรูปลูผล ฟังตั้งลำดับแจกเพียง
พอดี.

ของขบเคี้ยว นั้น แยกผลไม้ ออกเป็นแผนกแล้ว ได้แก่เงาะไม้
เช่นมันและเฟือก. บางทีในที่นี้ หมายถึงขนมทำเป็นอัน เช่นนางเร็ด
และข้าวเกรียบก็เป็นได้. ฟังนับเงาะ นับอันแจก.

ธรรมเนียมของภิกษุ ที่ยวรับภิกษาตามบ้านมาฉันและฉันหน
เดียว การฉันยาครูองท้องในเวลาเช้า นามิฉันเมื่อตั้งกับปิยกุฎีขึ้นใน
อารามแล้ว การแจกผลไม้และของขบเคี้ยว นามิฉันเมื่อมีสวน มิไร
ขึ้นในวัดแล้ว. เพราะเหตุนี้กระมัง พระทัฬหฬลบุตรจึงไม่ได้รับ
สมมติใน ๓ อย่างนี้.

๓. เจ้าธการแห่งเสนาสนะ มีหน้าที่เป็นผู้แจกเสนาสนะให้ภิกษุ
ถือ เรียกเสนาสนคาหาปกะ เป็นผู้แต่งตั้งเสนาสนะ เรียกเสนาสน-
ปัญญาปกะ มีคำสมมติเป็นอย่าง ๆ ภิกษุรูปเดียวกับทั้ง ๒ หน้าที่ จะ
สมมติในกรรมวาจาเดียวกันเห็นว่าได้.

ครั้งพุทธกาล พระทัฬหฬลบุตรเป็นเจ้าธการแห่งอย่างนี้ด้วย
มีเรื่องเล่ามาที่ว่า ได้รับสมมติเป็นเสนาสนคาหาปกะ ไม่ปรากฏว่า
ได้รับสมมติเป็นเสนาสนปัญญาปกะอีก. เสนาสนปัญญาปกะ มีฐานะต่าง
จากเสนาสนคาหาปกะอย่างไรยังมิได้อยู่.

เสนาสนะอันจะฟังแจกให้ถือนั้น มี ๒ ชนิด คือ กุฎีอันจะฟัง
แจกให้ถือเป็นหลัง ๆ บ้าง เป็นห้อง ๆ บ้าง ๑ เติงนอนอันจะฟังแจก

ให้ถือเป็นที่ ๆ ในอาวาสที่ภิกษุรวมอยู่ด้วยกันหลายรูปในกุฏิใหญ่หลังหนึ่ง เช่นที่อยู่แห่งพลทหารและนักเรียน ๑. ข้าพเจ้าไปตรวจคณะสงฆ์ในจังหวัดอุตรดิตถ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้พบในบางวัด ในแขวงลับแล มีกุฏิเพียง ๒ หลังเท่านั้น แต่เป็นกุฏิใหญ่ทั้งยาวทั้งกว้าง ปลูกหันหน้าเข้าหากัน มีชานกลาง ภายในด้านใน ยกพื้นเป็นที่นอน มีที่นอนปูเป็นแถว พระสงฆ์ตั้งแต่เจ้าอาวาสลงไปรวมอยู่ในกุฏิเดียวกัน กุฏิละหลายรูป. ครั้งพุทธกาล หรือครั้งรจนาพระคัมภีร์ พื้นเสนาสนะเป็นดิน เตียงเป็นของจำปรารณา ส่วนกุฏิที่วัดในแขวงลับแลมีพื้นกระดาน ไม่ต้องใช้เตียงก็ได้. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เสนาสนคาหาปกะหมายเอาผู้แจกกุฏิให้ถือเป็นหลัก ๆ เป็นห้อง ๆ เสนาสนบัญญัติปกะหมายเอาผู้แจกเตียงนอนให้ถือเป็นที่ ๆ อย่างหลังพึงมีขึ้นในภายหลัง กระมัง พระทัฬหฬบุตรจึงไม่ได้รับสมมติในอย่างนี้.

เจ้าอธิการแห่งเสนาสนะ พึงใคร่ควรดู ถ้ากุฏิมีพอ พึงแจกให้ถือเป็นหลัก ๆ หรือแม้ทั้งบริเวณ มีไม่พอ จึงผ่อนให้ถือเป็นห้อง ๆ ถ้ากุฏิโถง พึงผ่อนให้ถือชั่วเตียงนอนชั่วที่นอนเป็นที่ ๆ อย่างที่เรียกว่าให้อยู่ซ้อนกัน. ครั้งพุทธกาลหรือครั้งรจนาพระคัมภีร์ การให้ถือเสนาสนะชั่วเตียงนอนคงมีขึ้นแล้ว ในเสนาสนวัตรจึงวางมารยาทลงไว้ว่า อยู่ในกุฏิเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า จะเปิดปิดประตูหน้าต่างก็ดี จะสวดสหายหรือกล่าวธรรมก็ดี พึงอาบุจจากภิกษุผู้แก่กว่าก่อน.

การให้ถือเสนาสนะเนื่องด้วยสมัย ในบาลีกถาว่าเป็น ๓ คือ " ปุริมโก " การให้ถือเมื่อวันเข้าปุริมพรรษา ๑ " ปจฺฉิมโก "

การให้ถือเมื่อวันเข้าพรรษาหลัง ๑ " อนุตรามุตตโก " การให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น ๑. ถ้าลงสันนิษฐานว่า ปัจฉิมิกา วัสสุปนายิกา คือวันเข้าพรรษาหลัง ได้แก่วันเข้าพรรษาในปีมีอธิกมาส ตามพระมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ เสด็จพระอุปัชฌายะของข้าพเจ้า การให้ถือเสนาสนะมีเพียง ๒ คือ " วัสสุปนายิกโก " การให้ถือในวันเข้าพรรษา ๑ " ตพฺพินิมุตฺโต " การให้ถือในคราวพ้นจากนั้น ๑. การให้ถือในวันเข้าพรรษา เป็นการให้ถือยืนที่อยู่ตลอดเวลาจำพรรษา จะย้ายผู้ถือในระหว่างนั้นไม่ควร. การให้ถือในคราวพ้นจากนั้น มีอธิบายในบาลีว่า ให้ถือภายหลังแต่วันมหาปวารณาไปเพื่อยู่จำพรรษาอีก. อรรถกถาอธิบายขยายความว่า ให้ถือเป็นพิเศษไม่ให้ย้าย. เช่นนี้ กลับถือได้ยังยืนกว่าถือเมื่อเข้าพรรษาอีก ให้ถือชั่วคราวที่ย้ายได้ ที่เรียกในอรรถกถานั้นเองว่าให้ถือในอุตุกาล เป็นอันไม่มี กิจของเสนาสนคาหาปกะเกือบไม่มี ต่อเมื่อคันตุกะมา มีเสนาสนะเหลืออยู่ จึงมีฐานะให้ถือ. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า อธิบายในบาลีนั้น หมายความว่า ภิกษุใดจัดอยู่ต่อไปถึงเข้าพรรษาหน้า จึงให้ภิกษุนั้นถือพ้นจากพรรษา ภิกษุใดจักจาริกไปอื่น ขาดอาวาสปติโพธ ไม่ต้องให้ภิกษุนั้นถือ การถืออย่างนี้จะยังยืนกว่าถือเมื่อเข้าพรรษาหาได้ไม่ จึงควรเข้าใจว่า เป็นการให้ถือไม่ยืนที่ จะย้ายผู้ถือในระหว่างนั้นได้อยู่ เช่นนี้จักเข้ารอยกันได้กับบาลีต่อไปนี้. ภิกษุผู้ไม่ควรให้ย้ายในคราวนอกพรรษกาลก็มีที่ระบุไว้ในบาลี คือ :-

ก. ภิกษุผู้ทำอุปการะแก่สงฆ์.

ข. ภิกษุผู้ได้ปฏิสังขรณ์เสนาสนะนั้น สงฆ์อนุญาตให้อยู่มีกำหนดปี.

ค. ภิกษุผู้เป็นภิกษุทายาท.

จะแจกเสนาสนะให้ถือ ฟังกำหนดฐานะของผู้ถือ เป็นผู้ใหญ่ หรือเป็นผู้น้อย เป็นผู้ทำอุปการะแก่สงฆ์หรือหามิได้ เป็นผู้เล่าเรียน หรือประกอบกิจในทางไร เป็นผู้อาศัยหรือเป็นที่อาศัยของใครบ้าง เป็นอาทิแล้ว ฟังให้ถือสมแก่ฐานะของเธอ ผู้ใหญ่ ฟังให้ถือเสนาสนะ เชื้อหรือแม่ทั้งบริเวณ, ผู้น้อย ฟังให้ถือเสนาสนะย่อม ผู้ทำอุปการะแก่สงฆ์ ฟังให้ถือเสนาสนะที่ทำการนั้นสะดวก ผู้เล่าเรียนหรือประกอบกิจในทางเดียวกัน ผู้อาศัยและเป็นที่อาศัยของกัน ฟังให้ถือเสนาสนะ ใกล้เคียงหรือหมู่เดียวกัน. มีเรื่องเล่าว่า พระทัฬหฬลบุตรท่านจัดภิกษุทั้งหลายให้ถือเสนาสนะเป็นหมู่ ๆ กัน ตามฐานะที่ประกอบ เช่นภิกษุทรงพระวินัยให้อยู่พวกหนึ่ง ภิกษุทรงพระสูตรให้อยู่พวกหนึ่ง ภิกษุทรงพระอภิธรรมให้อยู่พวกหนึ่ง ภิกษุธรรมกถึกให้อยู่พวกหนึ่ง ภิกษุบำเพ็ญภาวนาให้อยู่พวกหนึ่ง ภิกษุผู้ไม่ได้ประกอบฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นที่ตั้งให้อยู่พวกหนึ่ง การจัดให้อยู่ตามสภาพกันอย่างนี้ ย่อมเป็นผาสุกแก่ผู้ถือ. ในบาลีกล่าวถึงภิกษุอาพาธเป็นโรคอุจจาระธาตุอันทำเสนาสนะให้เปราะเปื้อน ให้จัดเสนาสนะให้อยู่แห่งหนึ่งต่างหาก. ตามนัยนี้ ภิกษุผู้อาพาธเป็นโรคอันติดกันได้ ฟังจัดให้อยู่ต่างหาก อย่าให้อยู่ปะปนกันกับภิกษุอื่น แต่ฟังเลือกเสนาสนะสบาย อันเหมาะแก่

โรคสำหรับผู้อาพาธ.

๔. เจ้าอธิการแห่งอาราม มีหน้าที่เป็นผู้ใช้คนทำการวัด เรียก อารามิกเปสกะ เป็นผู้ใช้สามเณร เรียกสามเณรเปสกะ เป็นผู้ดูแล นวกรรม คือการปลูกสร้าง เรียกนวกัมมิกะ มีคำสมมติต่างอย่าง ในอธิกานี้แยกหน้าที่ออกได้ ๒ คือ การรักษาอารามและการดูแล นวกรรม. ภิกษุผู้มีหน้าที่รักษาอาราม ในอารามมีคนทำการ คงได้รับ สมมติเป็นอารามิกเปสกะ ในอารามไม่มีคนทำการ ต้องใช้สมณเณร คงได้รับสมมติเป็นสามเณรเปสกะ.

คนทำการวัดนั้น เรียกอารามิก เป็นเลขวัดก็มี เป็นลูกจ้างก็มี เลขวัดนั้น คือจำพวกคนอันท่านผู้ปกครองแคว้นจัดให้มีสังกัดขึ้นวัด เว้นการเกณฑ์ทำการเมือง สงฆ์อาจใช้ให้ทำการวัดโยวาระเช่นเดียวกับท่านผู้ปกครองใช้ให้ทำการเมือง ในปีหนึ่ง คนเหล่านั้นถูกเกณฑ์ทำการเมืองคนละกี่เดือนหรือกี่วัน อาจใช้ให้ทำการวัดคนละเท่า่นั้น เดือน เท่าันวัน. มีเรื่องเล่าว่า อารามิกจำพวกนี้มีมาแล้วแต่ครั้ง พุทธกาล พระเจ้าพิมพิสารเสด็จไปพบพระปิลินทวัจฉะกำลังทำที่อยู่ มี พระราชประสงค์จะถวายอารามิกไว้เป็นผู้ช่วยทำ พระเถระจึงกราบทูล เรียนพระพุทธปฏิบัติ ประทานพระพุทธานุญาตให้รับได้ พระเจ้าพิมพิสารทรงถวายอารามิก ว่ามีจำนวนถึง ๕๐๐ คน คือทรงยกให้ขึ้นวัด ทั้งหมดบ้าน บ้านพวกอารามิกนั้นได้ชื่อว่าปิลินทวัจฉคามตามนามของ พระเถระแต่นั้นมา ในกรุงสยามนี้ ในหนหลังสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ก็ได้ทรงถวายอารามิกจำพวกนี้สำหรับพระรามหลวงเหมือนกัน แต่

ไม่มากเหมือนอย่างนั้น. คนเหล่านี้มีกรรมคือการเจ้ากรรมปลัดกรรมสมุห-
บัญชีเป็นผู้ควบคุม ขึ้นกรมพระสุรัสวดีผู้ถือบัญชีพลกองเมือง บุตรต้อง
เป็นเลขวัดตามบิดา กรรมกรอาจรับคนสมัครอีกด้วย จำนวนอารามิก
สำหรับวัดหนึ่ง ๆ ไม่มีจำกัด แต่มีใช้ว่ามีจำนวนมากมาย เพราะถูกใช้
การหนัก หรือต้องเสียเงินแทนเกณฑ์มากกว่าเลขสม คือเลขสมัคร
มีมูลนาย หาผู้สมัครเป็นได้โดยยาก ลูกหมูก็กก็หลีกเลี่ยงไม่พอใจขึ้น
ทะเบียน มีแต่คนหาสังกัดมิได้ขอเสียเงินให้แก่กรรมการเพื่อยกชื่อขึ้น
ทะเบียนแล้วปล่อยไป เลขวัดกรมหนึ่ง มีชื่อในทะเบียนเป็นอันมาก
ตั้งหลายสิบ แต่มีคนอันจะพึงเรียกได้น้อยนัก เรียกได้ไม่ถึง ๒๐ คนก็มี
โดยมาก ฝ่ายพระสงฆ์ก็ไม่พอใจใช้คนถูกเกณฑ์เหล่านี้ด้วย ปล่อยไว้
ตามแต่กรรมการจะบัญชากันไป ตั้งแต่ราชการเลิกเจ้าสังกัดต่างแหล่งเสีย
ให้คนทั้งหลายมีสังกัดขึ้นในท้องถิ่น เลขวัดก็เป็นอันหลุดไปจากสังกัด
ของวัด อารามิกจำพวกนี้นับว่าไม่มีแล้ว. ลูกจ้างนั้น เป็นคนทำการ
ตามความพอใจของเขาเองด้วยหวังค่าจ้างในเวลาทำงาน อารามิกเปสกะ
อาจใช้ได้.

พระพุทธธานุญาตให้สมมติเจ้าหน้าที่ผู้ใช้สามเณรนั้น ไม่ชัดว่า
ใช้ให้ทำการอะไร สันนิษฐานว่า คงใช้การอันภิกษุทำไม่ได้ เช่นคายน
หญ้าพรวนดิน ปลูกต้นไม้และทำการหุงต้ม ภิกษุผู้ได้รับสมมติเป็น
สามเณรเปสกะ คงเรียกระดมสามเณรในอาวาสใช้ได้ เป็นนิสัยของใคร
ก็ตาม การที่ใช้ นั้น นำเป็นส่วนรักษาวัด การหุงต้มย่อมเป็นตามสำนัก
จึงจัดเข้าไว้ในอธิการนี้. ในบัดนี้มีเด็กวัดทำการแทน การเรียกระดมใช้

ก็เป็นอย่างนั้น การสมมติสามเณรเปสกะจึงไม่ได้ทำกัน กล่าวไว้ใน
ที่นี่เพื่อรู้ธรรมเนียมเดิมที่ท่านทำกันมาอย่างไร.

นวกัมมิกิกิษุ มีหน้าที่เป็นผู้ดูแลปลูกสร้าง มีทายกเป็นเจ้าของ และการปฏิสังขรณ์สิ่งหักพังชำรุดในอาราม. ถ้ามีทายกทำการ
ปลูกสร้างอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นในอาราม เป็นฐานะของสงฆ์จะเลือกภิกษุ
ผู้เข้าใจการ แล้วมอบการปลูกสร้างนั้นให้เป็นผู้ช่วยดูแล เช่นเมื่อ
นางวิสาขาสร้างบุพพารามที่กรุงสาวัตถี พระศาสดาโปรดให้พระมหา
โมคคัลลานะเป็นนวกัมมิกิษุผู้ช่วยการปลูกสร้างนั้น ดังมีแจ้งใน
อรรถกถาธรรมบท. อย่างนี้ไม่เรียกว่าสมมติ เรียกว่ามอบให้นวกรรม
ท้วงทีก็เป็นอย่างสมมติ ต้องขอให้ภิกษุนั้นรับก่อน และหน้าที่ของภิกษุ
นี้ก็แม่นยำของอารามิกเปสกะ ข้าพเจ้าจึงจัดเข้าไว้ในอธิการนี้.
เป็นฐานะของนวกัมมิกิษุจะชวนขวายเป็นทำโครงการจัดสำเร็จเร็ว จักทำ
เป็นอันดี มูลค่าจักไม่แพง. ในอารามมีการน้อย จะจัดให้ภิกษุรูป
เดียวรับหน้าที่รวมกันก็สะดวก ในอารามมีการมาก แยกหน้าที่ให้รับ
ต่างรูปก็ควร.

๕. เจ้าอธิการแห่งคลัง มีหน้าที่เป็นผู้รักษาค้างที่เก็บพัสดุของ
สงฆ์เรียกภัณฑาคาริก และเป็นผู้จ่ายของเล็กน้อยให้แก่ภิกษุทั้งหลาย
เรียกอัมปมัตตกวิสัชชกะ มีคำสมมติต่างอย่าง จะให้ภิกษุรูปเดียว
รับหน้าที่ทั้ง ๒ อย่าง สมมติในกรรมวาจาเดียวกันก็ควร.

ภิกษุผู้เป็นภัณฑาคาริก ฟังรู้จักของควรเก็บ และของมิควร
เก็บ. ของใดเป็นครุภัณฑ์ เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้เป็นภัณฑาคาริก

จะพึงเก็บของนั้นไว้เพื่อใช้การสงฆ์ ทรงพระอนุญาตให้สมมติวิหาร คือกุฏิบางหลังขึ้นเป็นคลังที่เก็บ. ของใดเป็นลหุภัณฑ์ มีเจ้าหน้าที่ เป็นผู้จัดต่างแผนก ของนั้นตกในธุระของเจ้าหน้าที่นั้นตามแผนก ที่พ้นจากนั้น ตกในธุระของภิกษุทายาทด้วย ของเล็กน้อยอันจะพึง จำแก่ภิกษุทั้งหลายนั้น พึงเห็นเช่นเภสัชสำหรับบำบัดโรค ไม่ใช่ เป็นของอันภิกษุจะพึงต้องการทุกรูปไป เป็นของอันภิกษุผู้อาพาธ เท่านั้นพึงต้องการ อันภิกษุผู้อาพาธเล่า พึงต้องการเฉพาะเภสัช อันเป็นคู่ปรับแก้โรคของตน ไม่ต้องการเภสัชขนานอื่น เภสัชอย่างนี้ จึงเป็นของไม่ควรแจกทั่วไป ควรจ่ายให้เฉพาะแก่ผู้ต้องการ. พระ อรรถกถาจารย์จัดเต็มสำหรับเย็บจีวร มีคัพพัช รองเท้า ประคคอง สายโยค ผ้ากรองน้ำ ฆมกรก กับเศษผ้าพอประกอบเป็นชิ้นแห่งจีวร และปัญญาเภสัช เข้าในพวกของเล็กน้อย. แม้ของอื่นอันเป็นของมี อันจะสึกหรือด้วยการใช้สอย พึงเห็นเป็นของเล็กน้อย โดยอนุโลม อรรถกถานัย. เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับสมมติให้เป็นผู้จ่ายของเล็กน้อย พึง รู้จักของควรจ่ายและของไม่ควรจ่ายอย่างนี้.

ในบาลีเสนาสนขันธกะมีสมมติอีก ๒ คือสมมติเป็นผู้ให้รับผ้า สาฎิกา เรียกว่าสาฎิกคาหาปกะ ๑ สมมติเป็นผู้ให้รับบาตร เรียก ปัตตคาปกะ ๑ ข้าพเจ้ายังไม่เข้าใจชัดว่า ภิกษุผู้ได้รับสมมตินั้น มีหน้าที่ทำอะไร. สาฎิกคาหาปกะ เป็นผู้แจกผ้าวัสสิกสาฎิกาใช้หรือ มิใช่ ถ้าใช่ จีวรภาวนกาก็แจกได้ ต้องมีไว้เพื่ออะไร จักเป็นเหมือน ภัตตทเทศกะกับยาคุภาชกะเป็นต้นนั้น ถ้ามิใช่ ยังก็นึกไม่ออก. ปัตต-

คาหาปกะ เคยพบในสิกขาบทที่ ๒ แห่งปิตตวรรคในนิสสัยกัณฑ์ เป็นผู้ได้รับสมมติให้เป็นผู้เปลี่ยนบาตร คือเอาบาตรเป็นนิสสัยกัณะ เพราะขอบาตรใหม่ในเมื่อบาตรเดิมชำรุดมีแผลไม่ถึง ๕ แห่งของภิกษุ ผู้นำมาเสียดสละ ผลัดถวายแก่พระสังฆเถระ รับบาตรของท่านผลัดถวายแก่พระอนุเถระ ทำโดยนัยนี้ รับบาตรของสังฆนวกะมอบแก่ภิกษุผู้เสียดสละ ถ้าปิตตคาหาปกะในที่นี้ มีฐานะอย่างเดียวกันกับปิตตคาหาปกะในสิกขาบทนั้น เป็นอันไม่ต้องสมมติ ถ้ามิใช่ ก็น่าเข้าใจว่า ผู้จ่ายบาตรเป็นของสงฆ์ให้แก่ภิกษุผู้ต้องการเช่นผู้จ่ายของเล็กน้อย. แต่อย่างไรจึงไม่เรียกภากะผู้แจก หรือวิสัยชกะผู้จ่าย เรียกคาหาปกะผู้ให้รับ. เสนาคาหาปกะ หมายความว่า ผู้แจก เสนาสนะให้อยู่ เสนาสนะนั้นคงเป็นของสงฆ์อยู่นั่นเอง ปิตตคาหาปกะในสิกขาบทที่ ๒ นั้น หมายความว่า ผู้เปลี่ยนให้ ภิกษุเหล่านั้นหาได้เปล่าไม่. ข้าพเจ้าของฝักสมมติ ๒ อย่างนี้ไว้แก่พระวินัยธรเพื่อพิจารณาต่อไป.

มีคำกล่าวในอรรถกถาว่า จะสมมติเสนาสนคาหาปกะ ไม่ควรสมมติรูปเดียว ควรสมมติใน ๒ รูป ต่างจะได้แจกให้กันและกันถือในวิหารใหญ่ สมมติมากกว่านั้นก็ควร. อธิบายตามมตินี้ มีเสนาสนคาหาปกะรูปเดียว เธอจักไม่ได้รับเสนาสนะจากสงฆ์ จักเป็นเข้าอยู่เอาเอง. ถ้าควรทำตามว่า อย่างไรในบาลีจึงให้สมมติรูปเดียว และในอธิการอื่นจึงไม่แนะนำให้สมมติหลายรูป กลับแนะนำให้แจกจีวรแจกอาหารแก่ตนเอง นั่นแจกให้เป็นสิทธิไปทีเดียว ไม่ล่อแหลมไปกว่า

ให้ถือเสนาสนะหรือ ยิงสมมติได้ตั้งหลาย ๆ รูปเป็นอิสระในหน้าที่
เท่า ๆ กัน เป็นอันว่าไม่ต้องมีเจ้าหน้าที่นี้ก็ได้เหมือนกัน ในอาวาส
ใหญ่มีกุฏิหลายหมู่ ควรมีเพียงผู้ช่วยเสนาสนคาหาปกะ เธอสั่งให้เป็น
ธุระได้อยู่ ผู้ช่วยเหล่านั้นจักขึ้นอยู่ในเธอ เช่นนี้ จึงจักถูกแก่ประศาสน-
วิธี ขอพระวินัยธรใคร่ครวญดูเถิด.

ภิกษุในปางก่อนเต็มใจรับภาระธุระของสงฆ์มีพระทัฬหฬลบุตร
เป็นตัวอย่าง มีเรื่องเล่าว่า ท่านดำริว่า ท่านอยู่จบพรหมจรรย์แล้ว
ควรจะได้รับธุระสงฆ์ จึงกราบทูลพระศาสดา ทรงสาธุการแล้ว ตรัส
ให้สงฆ์สมมติท่านเป็นกัตตุทเทศกะและเสนาสนคาหาปกะ ควรเป็น
ตัวอย่างของภิกษุผู้เกิดในภายหลังที่เป็นเวลาที่มีผู้พะนอน้อยแล้ว ถ้า
ยังช่วยทำธุระอยู่ ยังจักเป็นไปสะดวก แม้พระพุทธรายกษัตริย์มีว่า
ภิกษุทั้งหลายจักสมัครทำกิจสงฆ์อยู่เพียงไร ความเจริญเที่ยวแลเป็น
อันหวังได้แก่ภิกษุทั้งหลาย หากความเสื่อมมิได้.

กัณฑ์ที่ ๒๖

กฐิน

กฐินนี้ เป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง มีชื่อออกจากไม้สะดึงที่ลาดหรือกางออกเพื่อจึงจีวรเย็บ มีพระพุทธานุญาตไว้เพื่อขยายเขตทำจีวรให้ยาวออกไป. โดยปกติ เขตทำจีวรเพียงท่ายฤดูฝน ได้กรานกฐินแล้ว เขตนั้นขยายยาวออกไปตลอดฤดูหนาว. กรานกฐินก็เป็นคำออกจากกิริยาที่ลาดหรือกางไม้สะดึงนั้น. ภิกษุทั้งหลายคงไม่ชำนาญในการเย็บจีวรจึงต้องทำอย่างนั้น ได้ความจากเรื่องนั้น ๆ ว่าการทำจีวรของภิกษุเป็นการใหญ่อยู่ เพื่อสหธรรมิกต้องช่วยกันทำในเวลานั้น ได้รับยกเว้นหลายอย่าง ดังมีแจ้งในสิกขาบทหลายมาตรา. กฐินนี้ทรงพระอนุญาตให้กรานในเดือนท่ายฤดูฝน ภิกษุผู้กรานกฐินต้องเป็นผู้จำพรรษามาแล้วถ้วนไตรมาสไม่ขาดในอาวาสเดียวกัน มีจำนวนตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป. กรานกฐินนั้น คือเมื่อมีผ้าเกิดขึ้นแก่สงฆ์ในกาลเช่นนั้น พอจะทำเป็นไตรจีวรผืนใดผืนหนึ่งได้ สงฆ์พร้อมใจกันยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งเพื่อประโยชน์นี้ ภิกษุผู้ได้รับผ้านั้นเอาไปทำเป็นจีวรแล้วเสร็จในวันนั้นแล้ว มาบอกภิกษุผู้ยกผ้านั้นให้เพื่อนอนุโมทนา ภิกษุเหล่านั้นอนุโมทนา.

ผ้าอันเป็นวัตถุแห่งกฐินนั้น เป็นผ้าใหม่ก็ได้ เป็นผ้าเทียมใหม่ เช่นผ้าฟอกสะอาดก็ได้ เป็นผ้าเก่าก็ได้ เป็นผ้าบังสุกุลก็ได้ เป็นผ้าตกตามร้านก็ได้ อันผู้ใดผู้หนึ่งเป็นคฤหัสถ์ก็ตาม เป็นสหธรรมิกด้วยกัน

ก็ตาม ถวายแล้วแก่สงฆ์ เป็นของใช้ได้. ห้ามผ้าที่ไม่ได้เป็นสิทธิ เช่นผ้าข่อยมีเขามา ห้ามผ้าที่ได้มาโดยอาการอันมิชอบ คือทำนimit และพูดเลียบเคียงและผ้าเป็นนิสัคคิยะ แม้ผ้าที่ได้มาแล้วโดยทาง บริสุทธิ แต่เก็บค้างคืนไว้แล้ว ก็ห้ามไม่ให้เอามาเป็นผ้ากฐิน.

ผ้าตกตามร้านนั้น โดยความก็คือผ้าบังสุกุลนั่นเอง ข้าพเจ้า ยังไม่แน่ใจ เห็นว่าน่าจะมีประมาณต่างเป็นเครื่องกำหนดผ้า ๒ ชนิด นี้ แต่คงไม่ใช่ผ้าที่ซื้อจากร้าน เพราะเคยเห็นหมายเอาของแถว. ผ้าที่ทำนimit ได้มานั้น ในอรรถกถาแสดงอย่างไร เช่นพูดว่า ผ้าผืน นี้ดี อาจจะกรานกฐินด้วยผ้าผืนนี้. พูดเลียบเคียงนั้น ท่านแสดงอย่างไร เช่นพูดว่า การถวายผ้ากฐินสมควรอยู่ ทายกยอมได้บุญมาก. ฝ่ายข้าพเจ้าเข้าใจว่า ทำนimit นั้น ถึงนัดหมายแนะนำให้เขาถวายโดย ความก็คือทำวิญญูติ คำที่แสดงไว้ในอรรถกถาทั้งที่ว่าทำนimit ทั้งที่ว่า พูดเลียบเคียง ข้าพเจ้าเห็นเป็นพูดเลียบเคียงทั้งนั้น. ผ้าเป็นนิสัคคิยะ นั้น ท่านแก้ว่าเพราะทำยังไม่ทันเสร็จ อรุณขึ้นเสีย ซ้ำกับผ้าที่เก็บ ไว้ค้างคืน และไม่สมกับศัพท์ว่า นิสัคคิยะ ถ้าอธิบายว่าผ้าเป็น นิสัคคิยะด้วยประการใดประการหนึ่ง ภิกษุสละแก่สงฆ์ ห้ามไม่ให้ เอามาเป็นผ้ากฐิน น่าเห็นสม ขอนักวินัยจงพิจารณาเถิด.

สงฆ์ผู้จะให้ผ้ากฐินนั้น มีจำนวนอย่างน้อยเพียง ๕ รูป เพราะ จะต้องจัดเป็นบุคคลรับผ้ากฐินเสียรูปหนึ่ง เหลืออีก ๔ รูปจะได้เข้าเป็น สงฆ์ มากกว่า ๕ รูปขึ้นไปใช้ได้ น้อยกว่า ๕ รูป ใช้ไม่ได้. พระอรรถกถาจารย์อนุญาตให้เอาภิกษุผู้จำปจฉิมพรรษา เข้าบรรจบเป็นคณปุระกะ

ก็ได้ เอาภิกษุจำพรรษาอยู่ต่างถิ่นมาสวดกรรมวาจาก็ได้ ภิกษุผู้จำพรรษา-
พรรษาย่อมได้อานิสงส์ ภิกษุนอนนี้ย่อมไม่ได้. ฝ่ายข้าพเจ้าเข้าใจว่า
คำบาลีว่า " กฐินไม่เป็นอันทรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้ตั้งอยู่นอกสีมา
อนุโมทนา " ห้ามไม่ให้เอาภิกษุอื่นมาเป็นคณปุระกะหรือสวดกรรมวาจา.

ภิกษุประกอบด้วยองค์เช่นไรควรรับผ้ากฐินอันสงฆ์ให้. ในคัมภีร์
บริวารกล่าวว่า ภิกษุประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ ควรทรานกฐิน
องค์ ๘ ประการนั้น คือรู้จักบุพพกรณ์ดังจะกล่าวต่อไปข้างหน้า ๑ รู้จัก
ถอนไตรจีวร ๑ รู้จักอธิษฐานไตรจีวร ๑ รู้จักการทราน ๑ รู้จักมาติกา
คือหัวข้อแห่งการเคาะกฐิน ๑ รู้จักปติโพธกังวลเป็นเหตุยังไม่เคาะกฐิน
ดังจะกล่าวข้างหน้า ๑ รู้จักการเคาะกฐิน ๑ รู้จักอานิสงส์กฐิน ๑. พระ
อรรถกถาจารย์ผู้สังวรรณนาอรรถกถามหาวรรคกล่าวว่า ผ้ากฐินนั้น
สงฆ์ควรให้แก่ภิกษุมีจีวรเก่า ถ้าหลายรูปควรให้แก่ภิกษุผู้มีพรรษามาก
ถ้ามากด้วยกัน ควรให้แก่ภิกษุผู้เป็นมหาบุรุษ อธิบายของข้าพเจ้าว่า ผู้
ทรงคุณสมบัติ ผ่อนลงปลาย สุดแล้วแต่ภิกษุใดสามารถจะทำให้สำเร็จ
ควรให้แก่ภิกษุนั้น. ถือเอาความตามอรรถกถานัย ให้เลือกภิกษุผู้
สามารถเป็นเกณฑ์ก่อน มีมารูปด้วยกัน ให้กำหนดเอาภาวะอื่นเข้า
ประกอบเป็นเกณฑ์ คือมีจีวรเก่ามีพรรษามาก หรือทรงคุณสมบัติ
สุดแต่จะเลือก. ธรรมเนียมในบัดนี้ สงฆ์ให้แก่ภิกษุเจ้าอาวาสหรือแก่
ภิกษุผู้เฒ่าที่ควรจะยกย่อง นับว่าทำตามอรรถกถานัย.

การให้ผ้ากฐินนั้น กำหนดให้ทำด้วยอัญตติทุติยกรรมวาจาดังจะ
กล่าวข้างหน้า แต่เป็นธรรมเนียมที่ว่าคำปรึกษากัน และตกลงกันว่า

ให้แก่ภิกษุรูปใด และอุปโลกน์ให้ผ้าบริวารผ้ากฐินก่อน แล้วจึงสวดกรรมวาจา. คำปรึกษาและอุปโลกน์นี้ ธรรมเนียมเดิมว่าในภาษาไทย คณะมหานิกายยังใช้อยู่ คณะธรรมยุตว่าในภาษามคธ.

ภิกษุผู้ได้รับผ้ากฐินอันสงฆ์ให้แล้วพึงทำบุพพกรรมให้แล้วเสร็จในวันนั้น. ธุระอันจะพึงทำเป็นเบื้องต้นแห่งการกรานเรียกว่าบุพพกรรม สงเคราะห์ด้วยประการ ๗ คือ ชักผ้า ๑ กะผ้า ๑ ตัดผ้า ๑ เนา หรือด้นผ้าที่ตัดแล้ว ๑ เย็บเป็นจีวร ๑ ย้อมจีวรที่เย็บแล้ว ๑ ทำกัปปะ คือพินทุ ๑. การชักผ้านั้น น่าจะเห็นว่าสำหรับผ้าเก่า แต่ดูเป็นขาดไม่ได้ ในบัดนี้ ผ้าใหม่ก็ชักก่อนเหมือนกัน. การกะผ้านั้น คือกะว่าจะพอเป็นสังฆาฏิ อุตตราสงค์ หรืออันตราวาสกหรือไม่ ถ้าพอทั้งนั้นปรารถนาชนิดใด พึงตัดเป็นชนิดนั้น ถ้าผ้าไม่พอเป็นสังฆาฏิ ก็พึงเลือกเอาไว้ ๒ อย่าง แม้เป็นอุตตราสงค์ก็ไม่พอ จำต้องตัดเป็นอันตราวาสก. อีกอย่างหนึ่ง พึงใคร่ครวญถึงกาละ ทำจีวรชนิดใดจะแล้วทันกำหนดไม่ล่วงวัน ควรทำจีวรชนิดนั้น. กะผ้าเข้ากับกาละอย่างนี้แล้ว จึงควรตัด ไม่เช่นนั้น อาจจะตัดเสียก็ได้. ตัดผ้านั้น มีกำหนดให้ตัดเป็นจีวรมีซันท์ ๕ หรือเกินกว่านั้น มีมณฑลอัทฒมณฑลและอื่น ๆ ต้องตามลักษณะจีวร ทำเป็นบริวารอย่างอื่นท่านห้าม. การเนา นั้น เอาผ้าทาบกันเข้า เอาเข็มเย็บจาว ๆ พอกันผ้าเคลื่อนจากกัน ครั้นเย็บเสร็จแล้ว เลาะเนา นั้นออกเสีย. ด้นนั้นคือเย็บผ้าให้ติดกันเป็นตะเข็บโดยฝีเข็ม ทั้ง ๒ อย่างนี้ ได้ในปาฐะว่าพันธนะ เย็บในที่นี้ ได้แก่เย็บลัมตะเข็บที่เรียกว่าสอย. ย้อมนั้นให้ได้ดีที่ภิกษุใช้ได้ ห้ามไม่ให้ทำเป็นแต่สักว่าย้อม

กล่าวคือข้อมไม่ได้สี่. ทำกับปะนั้น คือทำเครื่องหมายด้วยของ ๓ อย่าง คือคราม ตม และของดำคล้ำ อย่างใดอย่างหนึ่ง ในเอกเทศแห่งจีวร มีลักษณะเป็นวงกลม ไม่เล็กกว่าหลังตัวเรือค. ถ้าทำบุพพกรรมมี ประการ ๗ เหล่านี้ไม่เสร็จในวันนั้น เป็นเสียดการ.

ในภายหลังมา มีธรรมเนียมใช้ผ้าที่เย็บสำเร็จมาแล้วเป็นผ้า กฐิน ได้เกิดขึ้นครั้งไหน มีอธิบายอย่างไร ข้าพเจ้ายังไม่ได้ค้นดูใน ปกรณ์นั้น ๆ ให้ตลอด ได้พบในอรรถกถาพุทธทศวรรคว่า เมื่อสงฆ์ ให้ผ้ากฐินอย่างนั้นแล้ว ถ้าผ้ากฐินนั้นมีบริกรรมสำเร็จแล้วคืออยู่ ถ้า หาไม่ แม้อภิกขุรูปหนึ่งจะไม่ทำ ด้วยถือว่าเป็นเถระหรือเป็นพหูสูต หาได้ไม่ ทุกรูปจงประชุมกันการชักการเย็บการข้อมให้สำเร็จ. คำ ว่า ถ้าผ้ากฐินนั้นมีบริกรรมสำเร็จแล้วคืออยู่นั้น หมายถึงเอาผ้าที่เย็บมา เสร็จแล้ว หรือหมายว่าภิกษุผู้รับผ้านั้นชวนช่วยทำเสร็จเป็นส่วนตน สุดแก่จะสันนิษฐาน. ท่านผู้บัญญัติผ้าชนิดนี้ขึ้นด้วยเพ่งว่าเป็นแต่สัก ว่ากาลทาน ไม่หมายเอาอนิสงส์ ก็ใช้ได้ในทางหนึ่ง ถ้าจะหมาย เอาอนิสงส์ ข้อมขัดต่อลักษณะอันพึงจะได้ดังกล่าวแล้วก็มี ดังจะกล่าว ข้างหน้าก็มี.

ตามนัยในคัมภีร์มหาวรรคอันเป็นบาลีเดิม ดูเหมือนเสร็จเพียง เท่านั้น. มีคำหนึ่งว่า " กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่ใน สีมานุโมทนากฐินนั้น " น่าเห็นว่าอนุโมทนานั้น ได้แก่อำนวยให้ผ้า กฐินนั้น แต่ในคัมภีร์บริวารกล่าวถึงพิธีกรานไว้ที่ใช้กันสืบมาจนถึง บัดนี้ แสดงโดยใจความดังต่อไปนี้ :-

ครั้งทำบุพพการณ์มีประการ ๗ เสร็จแล้ว ผ้ากฐินนั้นทำเป็น
จีวรชนิดใด พึงปัจจุทธรณ์จีวรชนิดนั้นของเดิมแล้ว อธิษฐานจีวร
ใหม่โดยชื่อนั้นแล้ว ทำพิธีกรานกฐินโดยชื่อนั้น. ถ้าเป็นผ้าสังฆาฏิ
พึงเปล่งวาจาว่า " อิมาย สงฆาฎิยา กจัน อตุถรามิ. " แปลว่า
" ข้าพเจ้ากรานกฐินด้วยผ้าสังฆาฏิผืนนี้. " ถ้าเป็นผ้าอุตตราสงค์ พึงเปล่ง
วาจาว่า " อมินา อุตตราสเคน กจัน อตุถรามิ. " แปลว่า " ข้าพ-
เจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอุตตราสงค์ผืนนี้. " ถ้าเป็นอันตราวาสก พึงเปล่ง
วาจาว่า " อมินา อันตราวาสเคน กจัน อตุถรามิ. " แปลว่า " ข้าพ-
เจ้ากรานกฐินด้วยผ้าอันตราวาสกผืนนี้. "

เมื่อกรานจะพึงทำอะไรด้วยจีวรนั้น ท่านมิได้กล่าวไว้ แต่
อาจสันนิษฐานได้ในคำกรานว่า " ผืนนี้ " ที่หมายความว่าอยู่กับตัว
หรืออยู่ในหัตถบาส, โดยอาการที่ทำกันมา มือจับหรือลูบผ้านั้นด้วย
ในขณะที่เปล่งคำกรานนั้น.

ในลำดับนั้น ภิกษุผู้กรานกฐินนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ทำผ้า
อุตตราสงค์เจวียงบ่าประณมมือกล่าววว่า " อตุถตฺ ภนฺเต สงฆสฺส
กจัน, ฐมฺมิโก กจันตุถาโร, อนุโมทถ. " แปลว่า " ท่านเจ้าข้า กฐิน
ของสงฆ์กรานแล้ว, การกรานกฐินเป็นธรรม [คือทำแล้วโดยธรรม
ถูกระเบียบแล้ว] ขอท่านทั้งหลายอนุโมทนาเถิด. " ภิกษุเหล่านั้น
พึงทำผ้าอุตตราสงค์เจวียงบ่าประณมมือกล่าววว่า " อตุถตฺ อาวุโน
สงฆสฺส กจัน, ฐมฺมิโก กจันตุถาโร, อนุโมทาม. " แปลว่า " เนะ
เธอ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม เราทั้งหลาย

อนุโมทนา." ในบริวารกล่าวต่อไปให้ภิกษุผู้กรานกฐินเข้าไปหาภิกษุหลายรูปที่ได้แก่คณะ เข้าไปหาภิกษุรูปเดียว และให้กล่าวเหมือนอย่างนั้น ต่างแต่เฉพาะภิกษุรูปเดียวว่า "อนุโมทahi" แทน

"อนุโมทล " ตามวณะของภาษา และคำอนุโมทnahiก็คู่เดียวกัน ต่างแต่เฉพาะภิกษุรูปเดียวว่า "อนุโมทahi" แทน "อนุโมทahm."

ในบัดนี้ การกรานทำต่อหน้าสงฆ์ และในตอนบอกและอนุโมทนา ไม่มีคำว่านั่งกระหย่งเหมือนในอธิการอื่น แต่ทำกันมานั่งกระหย่ง, คำว่า ให้เข้าไปหาคณะ เข้าไปหาภิกษุรูปเดียวนั้น เฉพาะในที่นี้น่าอธิบายว่า จะบอกให้อนุโมทนาในที่ประชุมภิกษุพร้อมกันหรือไม่พร้อมกันคราวละ ๓ รูป ๒ รูป ๑ รูปก็ได้ แต่ยังมีปัญหาปรารภคณะกรานกฐิน ดังจะกล่าวต่อไปอีก.

อนึ่ง ในคัมภีร์มหาวรรคมีอยู่ ๒ คำว่า " กฐินไม่เป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น " ดังนี้ คำ ๑. ว่า " กฐินเป็นอันกรานโดยชอบ ถ้าภิกษุผู้อยู่ในสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น " ดังนี้ คำ ๑. พระอรรถกถาจารย์แก้บทว่า อยู่นอกสีมา ว่าอยู่ในภายนอกแห่งอุปจารสีมา. ๒ คำนี้ หมายความว่า ผู้อำนวยให้ผ้ากฐินต้องเป็นผู้จำพรรษาอยู่ในสีมาเดียวกัน หรือว่าต้องทำพิธีอนุโมทนาในสีมาไม่ขาด ข้าพเจ้าเข้าใจว่าหมายความว่าความข้อต้น แต่การอนุโมทnahiก็เคยทำกันมาในสีมาหรืออุปจารแห่งสีมา ตามอรรถกถานัย.

เพียงเท่านี้เป็นเสร็จพิธีกรานกฐิน. เพราะภิกษุรูปหนึ่งที่น่าจะบุคคลได้กรานกฐิน ภิกษุทั้งหลายผู้อนุโมทนาที่น่าจะสงฆ์ พลอยได้

ชื่อว่าได้กรานกฐินด้วย.

แต่ในคัมภีร์บริวารตั้งปัญหาขึ้นว่า สงฆ์หรือคณะหรือบุคคล
กรานกฐิน แล้วแก้ว่า สงฆ์หาได้กรานกฐินไม่ คณะก็หาได้กราน
กฐินไม่ บุคคลกรานกฐิน แต่เพราะสงฆ์ได้อนุโมทนา เพราะคณะ
ได้อนุโมทนา เพราะบุคคลได้กราน ได้ชื่อว่าสงฆ์ได้กรานกฐิน คณะ
ได้กรานกฐิน บุคคลได้กรานกฐิน. สงฆ์ได้แก่ภิกษุมีจำนวนตั้งแต่ ๕
รูปทั้งผู้กรานขึ้นไป บุคคลได้แก่ภิกษุผู้กรานดังกล่าวแล้ว ส่วนคณะ
ท่านหมายภิกษุมีจำนวนเท่าไรกล่าว ถือเอาตามหลัก ต้องเข้าใจว่า
ภิกษุมีจำนวนหย่อน ๕ รูปลงมา เมื่อเป็นเช่นนี้ คณะก็อาจรับและ
ให้ผ้ากฐินด้วยดี เพราะเหตุนี้กระมัง จึงนำความสันนิษฐานของพระ-
อรรถกถาจารย์ลงว่า คณะอาจเอาภิกษุผู้จำปัจฉิมพรรษา หรือภิกษุ
จำพรรษาในต่างสีมา หรือในต่างอาวาส มาเป็นคณปุรณะ แต่ไม่ได้ใน
คำเปรียบของท่าน ๆ เปรียงไว้ว่า สงฆ์หาได้สวดปาติโมกข์ไม่ คณะ
ก็หาได้สวดปาติโมกข์ไม่ บุคคลสวดปาติโมกข์ แต่เพราะความสามัคคี
แห่งสงฆ์ เพราะความสามัคคีแห่งคณะ เพราะสวดแห่งบุคคล ได้ชื่อ
ว่าสงฆ์สวดปาติโมกข์ คณะสวดปาติโมกข์ บุคคลสวดปาติโมกข์
ดังนี้ คณะทำอุโบสถด้วยสวดปาติโมกข์อย่างไร ได้มีพระพุทธานุญาต
ไว้ชัดเจนว่า ให้คณะทำอุโบสถด้วยบอกรูปาริสุทธิ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทาง
ถือเอาความเข้าใจมีว่า บทว่าสงฆ์ก็ดี ว่าคณะก็ดี หมายเอาภิกษุเต็ม
จำนวนหรือหย่อนจำนวนในอาวาสหนึ่ง ๆ อันอยู่ในสีมาเดียวกัน มี
สังวาสเสมอกัน ประชุมทำอุโบสถและสังฆกรรมด้วยกัน ภิกษุทั้งหลาย

ผู้อยู่ในต่างอาวาสในสีมาเดียวกัน มีจำนวนเป็นสงฆ์บ้าง เป็นคณะบ้าง ประชุมกันรับและให้ผ้ากฐิน ย่อมเป็นคู่กัน ไม่อย่างนั้น บทว่าคณะ เป็นแต่บทว่าควบกับบทว่าสงฆ์เพื่อฟังไพเราะในภาษา ซึ่งเรียกว่าสลิลฐ- พจน์ หรือเรียกในภาษาไทยว่าพูดติดปาก ไม่เพ่งอรรถ เช่นบทว่า ๒-๓ คีณในสหเสยยสิกขาบท และบทว่าด้วยวาจา ๕-๖ คำในธรรมเทศนา สิกขาบท ในมุสาวาทวรรค ในปาจิตติยกัณฑ์ ที่กำหนดจำนวนข้าง สูงแล้ว จำนวนข้างต่ำหาอรรถมิได้ ใดๆควรแก่ยุคติ ข้าพเจ้าขอ ฝากพระวินัยธรไว้วินิจัย.

ในการรับกฐินอันทายกทอด มีของอื่นเป็นบริวารด้วย ของ นั้นควรได้แก่ใคร. ข้อนี้พรรณนาไว้ในอรรถกถาว่า ถ้าเป็นผ้า และ ถ้าจีวรอันเหลือ [คือผืนอื่นจากที่ยกซื้อขึ้นกรานกฐินในไตรจีวร] ของภิกษุผู้กรานเป็นของคร่ำคร่าด้วย ฟังอุปโลกน์ให้แก่เธอจนพอ เหลือจากนั้นให้แจกภิกษุอันเหลือ โดยลำดับแห่งผ้าจำนำพรรษาที่ เรียกวัสสาวาสิกะ หรือโดยพรรษาตั้งแต่เถระลงมา ถ้าเป็นครุภัณฑ์ ห้ามมิให้แจกกัน แต่ถ้าทายกเฉพาะภิกษุผู้กรานกฐินกล่าวว่า " เยน อมฺหากํ กจฺฉิํ คหิตํ, ตสฺเสว เทม " แปลว่า " ภิกษุรูปใดได้รับผ้า กฐินของพวกข้าพเจ้า ๆ ถวายแก่ภิกษุรูปนั้น " เช่นนี้สงฆ์ไม่เป็นใหญ่ ถ้าเขาไม่จำกัดไว้ ถวายแล้วก็ไป สงฆ์เป็นใหญ่. คำในอรรถกถา นี้ควรถือเป็นประมาณ.

ภิกษุทั้งหลายผู้ได้รานกฐินแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ คือเที่ยวไปไม่ต้องบอกกล่าวตามสิกขาบทที่ ๖ แห่งอเจลกวรรค ใน

ปาจิตตยกัณฑ์ ๑ เทียวจาริกไปไม่ต้องถือเอาไตรจีวรไปครบสำหรับ ๑
นั้นคณะโภชนได้ ๑ เก็บอติเรกจีวรไว้ได้ตามปรารภนา ๑ จีวรอัน
เกิดขึ้นในที่นั้นเป็นของได้แก่พวกเธอ ๑ ทั้งได้โอกาสขยายเขตจีวร-
กาลให้ยาวออกไปตลอด ๔ เดือนฤดูเหมันต์ด้วย.

อานิสงส์ ๔ ประการข้างต้นได้อธิบายไว้แล้วในสิกขาบทปรารภ
เรื่องเหล่านี้ในเล่ม ๑ จักอธิบายเฉพาะอานิสงส์ที่ ๕. ภิกษุผู้อยู่ใน
สงฆ์ ย่อมมีสิทธิในอันจะได้รับลาภอันสงฆ์แจกเสมอหน้ากัน ถ้าไม่
ได้อานิสงส์กฐิน มีจีวรเกิดขึ้น จำจะแจกทั่วถึงแก่ภิกษุอาคันตุกะ
ผู้มาอยู่เมื่อออกพรรษาแล้ว ของน้อยไม่พอแจก จะต้องแจกตาม
ลำดับ อาคันตุกะผู้แก่พรรษากว่า อาจได้ก่อนพวกเจ้าอาวาส เมื่อ
มีพระพุทธานุญาตอานิสงส์กฐินประการนี้ เป็นอันจำกัดจีวรลาภให้
ได้เป็นพิเศษแก่พวกเจ้าอาวาสผู้ได้กรานกฐิน ถ้าของน้อยไม่ทั่วกัน
เจ้าอาวาสจะได้รับแจกถ้ำของมากพอกัน อาคันตุกะจะพลอยได้
ด้วย ก็เพราะความเผื่อแผ่ของเจ้าอาวาสผู้อุปโลกน์กันให้ ไม่ได้ด้วย
อำนาจสิทธิ. ส่วนของอื่นเป็นต้นว่าอาหาร ไม่ได้จำกัดไว้ อาคันตุกะ
ควรได้รับแจกด้วย. ทรงพระอนุญาตอานิสงส์นี้ไม่ใช่เพื่อหวังลาภ
เพื่อประทานอำนาจแก่เจ้าอาวาส ควรปฏิบัติให้ถูกพระพุทธานุญาต
ใช้อำนาจนั้นเป็นเครื่องผูกไมตรีกับอาคันตุกะ.

เขตแห่งจีวรกาล ที่ว่าขยายยาวออกไปตลอด ๔ เดือนฤดูเหมันต์
นั้น กำหนดด้วยปติโพธกัณฑ์เป็นเหตุยังไม่เดาะกฐิน ถ้าหาปติโพธ
มิได้แล้วเมื่อใด เป็นสิ้นเขตเมื่อนั้น. เดือนท้ายฤดูฝนเป็นคราวทำ

จีวรผลัดของภิกษุ ทรงขยายเขตให้ยาวออกไปเพื่อสะดวกแก่ภิกษุผู้หาผ้าไม่ได้ทันกำหนดเดิม.

ปติโพธมี ๒ คือ อาวาสปติโพธ กังวลในอาวาส ๑ จีวร-
ปติโพธ กังวลในจีวร ๑.

ภิกษุยังอยู่ในอาวาสนั้นหรือหลีกไป ผูกใจอยู่ว่าจะกลับมาชื่อว่า
ยังอาวาสปติโพธ, เธอหลีกไปจากอาวาสนั้นด้วยทอศุระว่าจัดไม่กลับ
ชื่อว่าสิ้นอาวาสปติโพธ.

ภิกษุยังไม่ได้ทำจีวรเลย หรือทำค้าง หรือหายเสียในเวลาทำแต่
ยังไม่สิ้นความหวังว่าจะได้จีวรอีก ชื่อว่ายังมีจีวรปติโพธ. เธอทำจีวร
เสร็จแล้ว หรือกำลังทำค้างอยู่ ทำเสีย หายเสีย ไฟไหม้เสีย สิ้นความ
หวังว่าจะได้จีวรอีก ชื่อว่าสิ้นจีวรปติโพธ.

ปติโพธทั้ง ๒ นี้ หรือแม้แต่ประการใดประการหนึ่งยังมีอยู่ ยัง
รักษาอนิสงส์กฐินและเขตแห่งจีวรกาลให้เป็นไปตามกำหนดนั้น ถ้า
ขาดพร้อมทั้ง ๒ ประการแล้ว เป็นหมดอนิสงส์กฐิน เป็นสิ้นเขตจีวร-
กาล เรียกว่าเคาะกฐิน. ศัพท์นี้ปฐะว่า "อุฑธาโร" บ้าง "อุพฺฐาโร"
บ้าง ที่เข้ากับกฐินศัพท์เป็น "กฐินุฑธาโร กฐินุพฺฐาโร" แปลว่า
"รื้อไม้สะดึง."

นอกจากนี้ สงฆ์พร้อมใจกันเคาะกฐินเสียในระหว่างก็ได้ หมาย
ประโยชน์อย่างไรท่านไม่ได้กล่าวไว้ ข้าพเจ้าเองก็ยังไม่เข้าใจ. อนึ่ง
เมื่อสิ้นเขตแล้ว กฐินย่อมเคาะไปเอง.

ปติโพธ ๒ นั้น ย่อมขาดทีละอย่างไม่พร้อมกัน บางที่อาวาส-

ปลีโพชขาดก่อน บางทีจิวรปลีโพชขาดก่อน การเดาะกฐินกำหนด ด้วยขาดแห่งปลีโพชหลัง ในบาลีจำแนกการเดาะกฐินออกไปโดย ประเภทนี้พร้อมทั้งการเดาะเอง ตั้งเป็นหัวข้อไว้ ๘ ข้อ เรียกมาติกา เพื่อเดาะกฐิน แสดงโดยใจความดังนี้ :-

๑. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ทำจิวรเสร็จแล้ว หลีกไปด้วยคิด จะไม่กลับ อย่างนี้เดาะกฐินกำหนดด้วยหลีกไป. นี้จิวรปลีโพชขาด ก่อน อวาสปลีโพชขาดทีหลัง.

๒. ภิกษุได้กรานกฐินแล้ว ยังไม่ได้ทำจิวรหรือทำค้าง หลีก ไปด้วยคิดจะไม่กลับ เธอทำจิวรในภายนอกสีมา อย่างนี้เดาะกฐิน กำหนดด้วยทำจิวรเสร็จแล้ว นี้อวาสปลีโพชขาดก่อน จิวรปลีโพช ขาดทีหลัง.

๓. --- เธอสันนิษฐานว่าจัดไม่ทำจิวรละ อย่างนี้เดาะกฐิน กำหนดด้วยสันนิษฐาน.

๔. --- จิวรอันเธอกำลังทำอยู่นั้น ทำเสียหรือหายเสีย อย่างนี้ เดาะกฐินกำหนดด้วยความเสียหรือความหาย.

๕. --- ภิกษุหลีกไปด้วยคิดจะไม่กลับ มีความหวังว่าจะได้จิวร และจักทำข้างหน้า แต่หาได้ไม่ อย่างนี้การเดาะกฐินกำหนดด้วย สิ้นหวัง.

๖. ภิกษุได้กรานกฐินแล้วหลีกไปด้วยคิดจะกลับ และทำจิวร ในภายนอกสีมาเสร็จแล้ว ได้ยินข่าวว่าในอาวาสนั้นกฐินเดาะเสียแล้ว อย่างนี้การเดาะกฐินกำหนดด้วยได้ยินข่าว. นี้ไม่เกี่ยวข้องกับปลีโพช ๒.

๗. ---- เธอทำจิ๋วเสร็จแล้วคิดว่าจะกลับ กลับจนล่องครวเดาะ
กฐิน อย่างนี้การเดาะกฐินกำหนดด้วยล่องเขต. ในบาลีใช้ศัพท์ว่า
สีมา นำชวนความเข้าใจไปว่า เดาะกฐินเมื่อออกพ้นสีมา แต่เธอยัง
ไม่ได้ทำจิ๋ว กฐินยังไม่เดาะ จึงเห็นว่าศัพท์นี้คงหมายเอากำหนด
กาลสิ้นอนิสงส์กฐินและจิ๋วกาล เราเรียกว่าเขตก็ได้ จึงแปลไว้
อย่างนี้.

๘. ---- เธอทำจิ๋วเสร็จแล้วคิดว่าจะกลับ กลับมาทันเดาะกฐิน
อย่างนี้ การเดาะกฐินของเธอพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย.

ข้าพเจ้าได้พิจารณาถึงพระพุทธานุญาตเรื่องกฐินนักแล้วว่า ว่า
จำกัดให้ทำจิ๋วให้เสร็จในวันนั้น มุ่งประโยชน์อย่างไร เห็นอยู่ทาง
หนึ่งว่า มีพระพุทธรูปประสงค์จะประกอบภิกษุบริษัทในสามัคคี และการ
ทำจิ๋วในครั้งนั้น เป็นการใหญ่ และเป็น การลำบากของภิกษุอย่างไร
ได้กล่าวแล้ว ถ้าต้องทำให้เสร็จในวันนั้นด้วย ต้องช่วยกันแข็งแรง
จึงจะสำเร็จ และเรื่องนี้เนื่องด้วยจิ๋ว จึงทรงวางกำหนดไว้อย่างนั้น.
ถ้ามคตินี้ถูก การใช้ผ้าทำเสร็จมาแล้วเป็นวัตถุแห่งกฐิน ไม่ต้องใช้
ความสามัคคีเพียงไรนัก เป็นการขัดต่อพระพุทธานุญาต แต่ในบัดนี้
ก็หาเป็นประโยชน์เพียงไรไม่. นอกจากนี้ยังไม่แลเห็นประโยชน์
ข้าพเจ้าขอฝากพระวินัยธรไว้พิจารณาต่อไป.

กัณฑ์ที่ ๒๗

บรรพชา และอุปสมบท

บรรพชา

ศัพท์นี้ หมายถึงการบวชทั่วไป รวมทั้งอุปสมบทด้วยก็มี
หมายถึงเฉพาะการบวชเป็นรูปประโยคแห่งอุปสมบท รวมทั้งการ
บวชลำพังเป็นสามเณรก็มี. มีบาลีกถ่าวเป็นคู่กับอุปสมบทมาก่อนหน้า
ทรงอนุญาตสามเณรบรรพชาแล้ว. ในครั้งแรกตรัสรู้ ผู้สมัครประพฤติ
พรหมจรรย์ในพระธรรมวินัย ตั้งแต่พระอัญญาโกณฑัญญะลงมา
กล่าวคำทูลขอทั้งบรรพชาทั้งอุปสมบทควบกันไป ครั้งทรงพระอนุญาต
ให้พระสาวกบวชกุลบุตรด้วยไตรสรณคมน์ ก็ทรงพระอนุญาตควบ
กันไปทั้งบรรพชาทั้งอุปสมบท. บรรพชามาเป็นคู่กับอุปสมบทอย่างนี้
มีทางให้เข้าใจว่า หมายความว่าต่างกัน เป็นอันว่าพระสาวกรูปหนึ่ง ๆ
ได้รับทั้ง ๒ อย่าง. การให้บวชด้วยไตรสรณคมน์ อาจแยกออกเป็น
๒ ตอน การให้ครองผ้ากาสายะ ตอน ๑ เป็นให้บรรพชา การให้
รับสรณคมน์ ตอน ๑ เป็นให้อุปสมบท. ทรงรับผู้ทูลขอเข้าในพระ
ธรรมวินัยด้วยวาจาว่า มาเถิด ภิกษุ หรือเป็นภิกษุมาเถิด ธรรม
อันเรากล่าวดีแล้ว ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด
ถ้าผู้ทูลขอบรรลุพระอรหันต์แล้ว เช่นพระยศ ยกคำว่า เพื่อทำที่สุด
ทุกข์โดยชอบเสีย มีเพียงคำว่า ประพฤติพรหมจรรย์เถิด พระวาจา
ก็แยกออกเป็น ๒ ตอน ได้เหมือนกัน พระดำรัสว่า มาเถิด ภิกษุ

หรือเป็นภิกษุมาเกิด ตอน ๑ เป็นทรงพระอนุญาตให้ถือเพศ ได้แก่
ประธานบรรพชา พระดำรัสว่า ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดทุกข์
โดยชอบเถิด ตอน ๑ เป็นทรงพระอนุญาตให้รับประพฤติพระธรรมวินัย
ได้แก่ประธานอุปสมบท. พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า พอทรงรับ
เพศเดิมของผู้นั้นยอมอันตรธานหาย บาตรจีวรอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ยอม
เข้าสอดสวมภายในทันที แปลคำนี้ว่า ผู้เป็นบรรพชิตมาเดิม ไม่ได้
เปลี่ยนผ้าอังครองอยู่นั้น ทรงรับทั้งครองผ้าอยู่อย่างไร การที่ทรงพระ-
อนุญาตเพศเดิมนั้น ก็นับว่าประธานบรรพชาได้อยู่ ฝ่ายผู้เป็นภคหัสถ์
มา คือพระยศและพระภักทวัคคิกกุมาร ๓๐ อย่างไรก็ตามก็ต้องครองผ้า
ก่อน ทรงพระอนุญาตให้ถือเพศเป็นประธานบรรพชา, ย่นความ
แห่ง ๒ เรื่องกล่าวว่า การให้รับถือเพศเป็นให้บรรพชา การให้รับ
ปฏิบัติธรรมเป็นให้อุปสมบท, กล่าวอย่างนี้เทียบกันได้กับคำว่า เกิด
ด้วยรูปกายและเกิดด้วยธรรมกาย ที่ตัดแปลงมาจากชื่อว่า ทุวิช แปลว่า
เกิด ๒ หน ของพวกพราหมณ์ ที่หมายเอาเกิดโดยกำเนิดครั้ง ๑ ได้
รับครอบเป็นพราหมณ์ครั้ง ๑. แม้การให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกัมม
ก่อนแต่ทรงพระอนุญาตสามเณรบรรพชา ก็ต้องให้ปลงผมและหนวด
และให้ครองผ้าก่อนแล้ว จึงสวดกรรมวาจาอุปสมบท นั้นเป็นให้
บรรพชาเหมือนกัน. ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่า บรรพชาหมายความว่าต่าง
จากอุปสมบท หรือว่ามาเป็นคู่กับอุปสมบทตั้งแต่แรกตรัสรู้ บางทีอาจ
เป็นคำพูดซ้ำเพื่อทำคำทูลขอให้หนักแน่นก็ได้ บางทีอาจเป็นคำเติมขึ้น
ด้วยความพลั้งเผลอในภายหลังก็ได้ แต่อาการให้รับถือเพศและให้รับ

ปฏิบัติธรรมคงมีอยู่อย่างนั้น เป็นแต่ท่านจะได้กำหนดต่างหรือไม่. กำหนดแยกออกอย่างนี้ เข้ากันได้ในที่ทั้งปวง. บรรพชาอย่างนี้เป็น นุรพระโยคแห่งอุปสมบท.

ภายหลังแต่ทรงเลิกการให้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์แล้ว ทรง พระอนุญาตสามเณรบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ขึ้น ในคราวที่ทรงเห็น สมควรจะยอมรับเด็กเข้าไปในสำนัก แต่ไม่ทรงยอมให้อยู่เป็นเด็ก สามัญเหมือนในบัดนี้ ต้องให้ถือเพศบวช เรียกว่าสามเณร แปลว่า ลูกพระ. มีเรื่องเล่าว่า พระราหูลูกกุมารเป็นองค์แรก ได้รับพระ พุทธานุญาตให้บวชเป็นสามเณร พระศาสดาไม่ได้ทรงเอง โปรดให้ พระสารีบุตรบวช. การบวช เรียกว่าบรรพชา. เด็กผู้ควรรับบรรพชา ในคราวแรกกำหนดว่าต้องมีอายุ ถึง ๑๕ แต่ในภายหลังต่อมาไม่จำกัด อายุ เพียงรู้จักไล่กาก็ใช้ได้ แต่เด็กเท่านั้นข้าพเจ้าเห็นเด็กเกินไป เป็น จุดคำพูดประชด กำหนดเดิมเป็นหลักฐาน เพราะเด็กอายุ ๑๕ กำลัง พอดีเพื่อจะรับฝึกหัด. แม้คนมีอายุได้กำหนดแล้ว แต่อันมารคาบิดา ไม่ได้อนุญาตก็ดี เข้าในข้อห้ามอย่างอื่นอีกอันจะกล่าวถึงในส่วน อุปสมบทก็ดี เป็นผู้ยังไม่ควรรับบรรพชา.

วิธีให้บรรพชา โปรดให้อาจารย์ให้อุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ที่เลิกเสียแล้ว ในบาลีกล่าวเพียงว่า พึงยังบัพพชาเปกขะให้ปลงผม และหนวดแล้ว ให้ครองผ้ากาสาเยทั้งหลาย ให้ทำผ้าห่มบ่าหนึ่งแล้ว ให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลายแล้ว ให้นั่งกระห่ม ให้ประณมมือ สั่งว่า " เอว ทเวหิ " " จงว่าอย่างนี้ " แล้วให้ว่าสรณคมน์ ดังนี้ :-

พุทฺธิ สรณํ คจฺจนามิ. ฌมฺมํ สรณํ คจฺจนามิ. สงฺฆํ สรณํ
คจฺจนามิ. ทฺตยมฺปิ พุทฺธิ สรณํ คจฺจนามิ. ทฺตยมฺปิ ฌมฺมํ สรณํ
คจฺจนามิ. ทฺตยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺจนามิ. ตตฺตยมฺปิ พุทฺธิ สรณํ
คจฺจนามิ. ตตฺตยมฺปิ ฌมฺมํ สรณํ คจฺจนามิ. ตตฺตยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ
คจฺจนามิ.

ด้วยวิธีเพียงเท่านี้ เต็มที่ชื่อว่าตั้งอยู่ในภูมิสามเณร.

การบรรพชาครั้งนี้ โปรดให้ทำเป็นกิจลักษณะ ให้ภิกษุผู้อยู่ด้วยกัน
รู้เห็น ไม่ให้ทำงุบงิบเป็นที่ลึกลับลอบเขามาบวช. ครั้งนั้น ภิกษุ
ต้องทำให้เองเสร็จ ตั้งแต่โกนผมให้เป็นต้นไป จึงมีพระพุทฺธา-
นุญตให้ประชุมสงฆ์บอกขอทำกัณฑ์กรรม คือการปลงผมเป็นเบื้องต้น
ก่อน. คำบอกไม่มีแจ้งในบาลี. ในอรรถกถาแสดงวิธีบอกไว้ว่า
ภิกษุนั้นพึงยังภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ในสีมาให้ประชุมแล้ว พากัณฑ์
เปกจะไปที่นั่น แล้วบอกว่า "สงฺฆํ ฆนฺเต อิมสฺส ทารกสฺส
ภนฺตฺตมฺมํ อานุจฺจนามิ." ๓ ครั้งก็ได้ ๒ ครั้งก็ได้ ครั้งเดียวก็ได้
แปลว่า "ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกกัณฑ์กรรมแห่งทารกผู้นี้แก่สงฆ์"
จะบอกว่า "อิมสฺส สมณกรณํ อานุจฺจนามิ" หรือว่า "อัย-
ยพฺพชิตฺตกาโม" ก็ได้. คำแรกแปลว่า "ข้าพเจ้าบอกการทำทารกนี้
ให้เป็นสมณะ" คำหลังแปลว่า "ทารกผู้นี้ใครจะบวช." ถ้ามี
กำหนดอยู่ว่า ภิกษุทั้งหลายอยู่ที่ไหนบ้าง ไปบอกเธอถึงสำนักโดย
นัยก่อนก็ได้. ไม่พากัณฑ์เปกจะไปด้วยก็ได้ ส่งภิกษุหนึ่งหรือ
สามเณรไปบอกแทนก็ได้. คำบอกว่า "เอโภ ฆนฺเต ปพฺพชฺชาเปกฺโข

อตุถิ, ตสฺส ภณฺฑกมฺมํ อปุจฺฉาม." แปลว่า " ท่านเจ้าข้า บัพพชา-
เปกจะมิอยู่ผู้หนึ่ง ข้าพเจ้าบอกภณฺฑกมฺมแห่งเขา." บอกไม่ทั่ว
แต่สำคัญว่า บอกทั่วแล้ว บรรพชาเป็นการไม่สำคัญ บวชแล้วก็
เป็นแล้วไป---- ผู้ใดโกณผมใหม่ก็ดี มีผมเพียง ๒ นิ้ว หรือหย่อน
กว่านั้นก็ดี กิจด้วยโกณผมผู้นั้นไม่มี ไม่ต้องบอกภณฺฑกมฺม บวช
ให้ทีเดียวก็ได้. ในปฺนุนอรรตถกา ก่อนแต่ปลงผม มีธรรมเนียมบอก
ตบิญจมมฺภฺชานแก่บัพพชาเปกจะ ให้กำหนดส่วน ๕ คือ " เกสา
โลมา นขา ทนฺตา ตโจ " โดยความเป็นของปฏิภูต หรือโดยความ
เป็นสภาวะอย่างหนึ่ง ๆ.

การให้ครองผ้ากาสาจะ ให้ทำผ้าห่มบ่าข้างหนึ่ง ในปฺนุนอรรตถกา
มีธรรมเนียมมอบให้รับ ที่เข้าใจว่า มีวาคำขอ ๓ ครั้ง ๒ ครั้ง ครั้งเดียว
ได้ทั้งนั้น. ในปฺนุนรจนานุฎีกาชื่อวิมตฺวิโนทนิ ใช้คำขอว่า " สพฺพทฺทุกฺข-
นิสฺสรณนิพฺพานสจฺฉิกรณตฺถาย อิมํ กาสาวํ คเหตุวา ปพฺพาเชต มํ
ภนฺเต อนุกมฺปี อุปาทาย " แปลว่า " ท่านเจ้าข้า ขอท่านโปรดรับผ้า
กาสาจะนี้ ยังข้าพเจ้าให้บวช เพื่อให้แจ้ง ซึ่งพระนิพพานเป็นที่
ออกไปจากทุกข์ทั้งปวง " บ้าง, ว่า " สพฺพทฺทุกฺขนิสฺสรณนิพฺพานสจฺฉิ-
กรณตฺถาย เอตํ กาสาวํ ทตฺวา ปพฺพาเชต มํ ภนฺเต อนุกมฺปี
อุปาทาย " แปลว่า " ท่านเจ้าข้า ขอท่านโปรดให้ผ้ากาสาจะนั้น ยัง
ข้าพเจ้าให้บวช เพื่อให้แจ้งซึ่งพระนิพพานเป็นที่ออกไปจากทุกข์ทั้ง
ปวง " บ้าง ตามคราวที่ผ้ากาสาจะอยู่ในมือแห่งบัพพชาเปกจะ หรือ
แห่งท่านผู้ให้บรรพชา. เมื่อมีธรรมเนียมขอและให้ผ้าขึ้นอย่างนี้แล้ว

ท่านผู้ให้บรรพชาครองให้เองด้วยตามธรรมเนียมเดิมก็ได้ สังกษ
สามเณรหรืออุบาสกครองให้ก็ได้ บอกเจ้าตัวครองเอาเองก็ได้ ท่านว่า
ผ่านั้นชื่อว่า เป็นอันภิกษุให้ เป็นแต่อย่าครองเอาเองตามลำพัง.

การให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลายนั้น ส่องอรรถว่า ธรรมเนียมเดิม
ให้บรรพชาต่อหน้าภิกษุทั้งหลาย ไม่นั่งเข้าหัดบาศเป็นสงฆ์ หรือไม่
ครบคณะสงฆ์ก็ได้ และภิกษุในครั้งนั้นนั่งตั้งห้อยเท้า จึงให้กราบเท้า.
คงประชุมบอกกัณฑ์กรรมแล้ว พาออกไปปลงผมข้านอก เสร็จ
แล้ว ครองผ้าให้แล้ว พากลับเข้าไปกราบเท้าภิกษุทั้งหลายนั้นแล้ว
ให้นั่งกระห่มประณมมือรับสรณคมน์. คำสั่งให้ว่าตามเมื่อให้สรณคมน์
ในปูนอรรถกถามีได้ว่ายืนตามบาลีว่า "เอว วเทหิ" เจ้าจงว่า
อย่างนี้" อย่างเดียว ใช้คำว่า "ยมหิ วทามิ ตั วเทหิ" "เจ้าจง
ว่าคำที่เราว่า" บ้างก็มี. การให้สรณคมน์ พระอรรถกถาจารย์ถือเป็น
สำคัญ กล่าวว่าจะต้องบริสุทธิ คือว่าถึถ้วนอุกระเบียบทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งผู้
ให้ทั้งผู้รับไม่เหมือนอุปสัมปทาที่บริสุทธิแต่ผู้สวดกรรมวาจาฝ่ายเดียว.
เนื่องจากข้อนี้กระมัง ท่านจงว่า อุปัชฌายะให้เองก็ได้ อาจารย์ให้
ก็ได้. ท่านแนะไว้ว่า เมื่อให้ว่านิกคหิตเป็น งุ พึงว่าติดกันไปจนตลอด
ประโยคว่า "พุทฺธิ สรณํ คจฺฉามิ" เป็นอาทิ ว่านิกคหิตเป็น ม
พึงว่าแยกทีละบทว่า "พุทฺธมฺ สรณมฺ คจฺฉามิ" เป็นอาทิ ว่าอย่างใด
อย่างหนึ่งก็ได้. เหตุไหนท่านจึงแนะให้ว่าแยกทีละบท ในเมื่อให้ว่า
นิกคหิตเป็น มุ ข้าพเจ้าสอดส่องดูนักแล้ว เห็นอยู่ทางหนึ่งว่า ในภาษา
สันสกฤต ว่านิกคหิตเฉพาะบท และลงท้ายประโยคเป็น มุ แต่เมื่อ

บททั้งหลายเข้ากันเป็นประโยค หว่า เป็น ม ยืนที่ไม่ ว่าเปลี่ยนเป็น
วรฺคานุต คือ อักษรที่สุตวรรคแห่งพยัญชนะตามหลัง เช่น " พุทฺธ
สรณํ คจฺฉามิ " ว่าออกเสียงเป็น " พุทฺธนุ สรณงฺ คจฺฉามิ " เพราะ
ส เป็นทันตชะ ต้องว่านิคคหิตเป็น นุ ค เป็นกัณฐชะ ต้องว่า เป็น ง
ว่าแยกทีละบท คงว่านิคคหิตเป็น มุ อย่างเดียว ว่าง่าย ยังไม่เล็งเห็น
เหตุอย่างอื่น. ถ้าการถึงสรณะสำเร็จด้วยล้นวาจาให้เข้าใจความได้ทันที
ซึ่งเรียกว่า ตทตฺตวิชานนํ เหมือนการลาสิกขา ว่าแยกทีละบท
เป็นอันใช้ไม่ได้ ถ้าไม่กวัดขึ้นถึงอย่างนั้นก็เป็นที่ใช้ได้. และเหตุไฉน
ท่านจึงให้เลือกว่าเป็น ง ก็ได้ เป็น มุ ก็ได้ เข้าใจว่า อนุโลมตาม
ทักษิณนิกาย ผู้ว่าเป็น ง และอุตรนิกายผู้ว่าเป็น มุ บางทีในปุณ
ของท่านคงว่าปะปนกันอยู่ จึงถือเอาเป็นได้ด้วยกันทั้ง ๒ อย่าง. ใน
ปุณอรรถกถา ถ้าสามเณรใหม่ อาจรับสิกขาบทของสามเณร ท่าน
บอกให้รับต่อสรณคมนั้นไปทีเดียว ว่าเท่าบาลีว่า " ปาณาติปาตา
เวรมณิ อทินฺนาทานา เวรมณิ " เป็นอาทิ. ในปุณหลังแต่นั้น ผู้ก
เป็นคำสมาทานให้ว่า " ปาณาติปาตา เวรมณิ สิกฺขาปทํ สมาทियามิ "
เป็นอาทิ ลงท้ายว่า " อิมานิ ทส สิกฺขาปทานิ สมาทियามิ. "

ธรรมเนียมบรรพชาในกรุงสยาม ทำตามอย่างในปุณอรรถกถา
และในปุณต่อลงมา บัพพชาเปกชะ โคนผมไปเสร็จ ไม่ได้บอกกัณทุ-
กรรม ทราบว่าได้ทำคราวหนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงบรรพชาในคราวทรงอุปสมบท. แม้ไม่ได้ทำกัณทุกรรม
แล้ว ก็ควรให้บรรพชาต่อหน้าสงฆ์ จะได้สมแบบบาลี ทั้งจะได้ทำ

ความรู้สึกรู้ว่าเป็นกิจลักษณะแห่งบัพพชาเปกขะด้วย. บัพพชาเปกขะ มีผ้ากาสาชยะมาด้วย ถือเข้าไปหาพระอุปัชฌายะ กล่าวคำขอมิโครง ความตามอนุฎีกาวิมติโนทนี มีคำนำหน้าบ้าง ดัดแปลงบ้าง ตามนิยม ของนิกายบ้าง ของสำนักบ้าง พระอุปัชฌายะบอกตจปัญจกัมมัฏฐาน แล้ว สวมอังสะให้แล้ว มอบผ้าให้ในมือ บอกวิธีครอง ผู้อื่น ภิกษุ บ้าง คฤหัสถ์บ้าง ครองให้แล้ว เข้ามารับสรณคมน์. โดยมากอาจารย์ เป็นผู้ให้ อุปัชฌายะให้เองก็มี ว่าคำนัมสการนำก่อน แล้วจึงว่าคำสั่ง บัพพชาเปกขะรับ " อาม ภนฺเต. " ในลำดับนั้นให้สรณคมน์. ก่อน แต่ให้รับสรณคมน์ทั้ง ๒ อย่าง บ้างว่านิกคหิต เป็น มุ ก่อน บ้างว่าเป็น จุ ก่อน แล้วว่าอีกอย่างหนึ่ง ตามวิธีแนะไว้ในอรรถกถา มาในบัดนี้ ธรรมยุตติกนิกายเล็กว่า นิกคหิต เป็น มุ เสีย คงว่า นิกคหิตเป็น จุ แต่อย่างเดียว. มีบอกจบสรณคมน์ ว่า " สรณคมน์ " หรือ " สรณคมน์ นิฎฺฉิต " สามเณรใหม่รับ " อาม ภนฺเต " ในลำดับ นั้น ให้รับสิกขาบท ๑๐ ว่าเป็นคำสมาทานบ้าง ว่าเพียงเท่าบาลีบ้าง.

ภิกษุผู้ให้บรรพชาต้องเป็นผู้มีพรรษาถึง ๑๐ แล้ว เหมือนภิกษุ ผู้เป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบท และเป็นอาจารย์ให้นิสัย. ภิกษุผู้ให้ สรณคมน์ ท่านมิได้จำกัดไว้ มีพรรษาไม่ถึง ๑๐ ก็ใช้กันมา.

ตั้งแต่มีธรรมเนียมให้บรรพชาเป็นสามเณร ด้วยไตรสรณคมน์ ขึ้นอย่างนี้แล้ว ธรรมเนียมบรรพชาอันเป็นนุรพประโยคแห่งอุปสมบท จึงต้องรับสรณคมน์ด้วย เป็นอันว่าลงเป็นแบบเดียวกัน.

สามเณรผู้บรรพชามาแต่อายุยังไม่ครบกำหนดอุปสมบท มีอายุ

ครบแล้ว ฟังให้อุปสมบทได้. ไม่ต้องให้สึกออกทำพิธีให้บรรพชาเป็น
นุรพระโยคแห่งอุปสมบทอีก ถ้าระวางอยู่ว่า รักษาสิกขาบท ๕
เบื้องต้นไม่บริสุทธิ์ ฟังให้รับสรณคมน์ และสิกขาบทซ้ำเท่านั้น.

อุปสมบท

เรื่องนี้ ได้กล่าวไว้ในกัณฑ์ที่ ๑ พอรู้เค้าแล้ว จักกล่าวในที่นี้
เฉพาะอุปสมบทด้วยฉัตตจิตตุดกัมมอันทำอยู่ในกาลนี้.

คนอันสงฆ์จะพึงรับให้อุปสมบทเพื่อเข้าอยู่ในหมู่ภิกษุ ต้องเป็น
ผู้ชาย มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ มิใช่อกัပ္พบุคคลผู้ถูกห้ามเด็ดขาด.

อายุนั้น กำหนดนับจำเดิมแต่แรกตั้งปฏิสนธิมา. ถ้าไม่รู้แน่ฟัง
นับการที่อยู่ในครรภ์บรรจบวันเกิดอย่างมากเพียง ๕ เดือน เพราะใน
ตำราครรรักษาว่า โดยปกติ ตั้งครรภ์มาได้ประมาณ ๒๗๐ วัน
จึงคลอด คลอดเร็วกว่านั้นเด็กไม่ค่อยรอด นับถือเอนน้อยกว่านั้นไม่มี
ปัญหา. กำหนด ๒๐ ปีนั้นไม่ฟังนับปีเกิดเป็นปี ๑ ปีอุปสมบทเป็น ๒๐
ดังคนสามัญนับอายุ นับอย่างนี้ อาจขาดเป็นหลายเดือน เช่นคนเกิด
เดือนยี่ นับเป็นปี ๑ อันที่จริงได้อ่างมากเพียง ๓ เดือน แต่อย่างนั้น
ต้องเกิดขึ้น ๑ ค่ำ หย่อน ๓ เดือนมากกว่ามาก ขาดไป ๕ เดือนกว่า
แล้ว อุปสมบทในข้างขึ้นเดือน ๘ ได้เพียง ๓ เดือนมีเศษวัน ขาด
อีก ๘ เดือนมีเศษวัน รวมขาดถึง ๑๓ เดือนเศษไปหา ๑๘ เดือน นับ
เดือนอยู่ในครรภ์เพิ่มเข้าด้วยก็ยังไม่พอ. อีกอย่างหนึ่ง ไม่ฟังนับ ๑๒
เดือนโดยจันทรคติเป็นปีรวดไป โดยอรรถกถานัย, นับอย่างนั้นใน ๑๕
ปีเต็ม ได้เดือนอธิกมาสเพิ่มเข้าอีกถึง ๗ เดือน, เดือนอธิกมาสเพิ่มเข้า

เพื่อใช้วันจันทรคติ อันรุกรเร็วไปกว่าวันสุริยคติให้ลงกัน เอามาใช้นับไม่ได้, อันจะนับปีเดือนโดยจันทรคติรวดไปเกิด ๓ ปีที่ข้ามอธิกมาสไม่ได้เลย ฤกษ์จักใช้ไปหมด ดิถีจำพรรษาจักไม่ยืนอยู่หน้าฝน จักเลื่อนเข้าไปหน้าร้อนหน้าหนาว เพราะอย่างนี้ ถึงปีมีอธิกมาส จึงมีพระพุทธานุญาตให้อนุวัตน์ตามประเพณีเมือง เลื่อนวันเจ้าพรรษาไปอีกเดือนหนึ่ง โหรสยามทดเดือนอธิกมาสต่อเดือน ๘ บัญญัติเรียกเดือน ๘ เหมือนกัน เป็นแต่เดิมคำมายต่างว่า หน้าและหลัง มีแยกคายอยู่ เพื่อยังสามัญชนให้รู้ว่า เป็นเดือนที่นับเอามาได้. ฟิงนับบรรจบรอบเกิดเดือนยี่ เป็น ๑ ปีต่อเมื่อถึงเดือนยี่หน้า ฟิงนับให้ได้ ๑๕ รอบปีกับ ๓ เดือนเต็มเป็นอย่างน้อย เว้นเดือนอธิกมาส ๓ เดือนในระหว่างเสีย นับเดือนอยู่ในครรรภ์เพิ่มอีก ๕ เดือน เป็นเต็ม ๒๐ รอบปีพอดี ถ้านับเดือนโดยสุริยคติมีเพิ่มวันไว้เสร็จ ไม่ต้องเพิ่มอธิกมาส รอบปี ๑ เป็น ๑๒ เดือนเสมอกัน ไม่ลัดกันเป็น ๑๒ ก็มี เป็น ๑๓ ก็มี อย่างรอบปีโดยจันทรคติที่ชวนคนผู้ไม่รู้โหราศาสตร์หลง.

คนมีอายุหย่อน ๒๐ ปีอุปสมบทไม่ขึ้น ภิกษุรู้อยู่ รับเป็นอุปัชฌายะ คือ ผู้ชักนำเข้าไปในสงฆ์ให้อุปสมบท ต้องอาบัติปาจิตติยะ ภิกษุนอกจากนั้น ผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์ ต้องอาบัติทุกกฏ ไม่รู้หรือสำคัญผิด รับให้อุปสมบท ไม่เป็นอาบัติ แต่คนนั้นคงอุปสมบทไม่ขึ้นอยู่นั่นเอง. ต่างว่าคนนั้นรับอุปสมบทแล้ว อยู่ยังยืนได้ต่อไปจนมีพรรษาเป็นเถระเป็นอุปัชฌายะให้อุปสมบท ภายหลังรู้ขึ้นว่า ผู้นั้นเมื่ออุปสมบทอายุยังไม่ครบ เช่นนี้ จักทำอย่างไรกัน. ? ถ้าต้องรื้อถอน

การที่ผู้้นั้นทำไว้แล้วจักยุ่งใหญ่ ไม่เป็นทางจะพึงทำเลย เพราะอย่างนั้น พระอรรถกถาจารย์จึงกล่าวไว้ในอธิการแห่งสิกขาบท ปรับโทษ ภิกษุผู้รู้อยู่ ให้อุปสมบทคนอายุหย่อน ๒๐ ในสัปปาณวรรค แห่ง ปาจิตติยกัณฑ์ว่า คนผู้อุปสมบทไปแล้ว นอกจากผู้้นั้น ชื่อว่า เป็นอันอุปสมบทแล้ว เว้นแต่มีผู้้นั้นเป็นที่สุดแห่งองค์กำหนดของสงฆ์ ฝ่ายผู้้นั้นรู้ตัวแล้ว พึงอุปสมบทใหม่. คำของพระอรรถกถาจารย์เป็นฐานะอยู่ เพราะการให้อุปสมบทนั้น ได้ทำการสงฆ์ แต่ท่านกล่าว ยกเว้น ในเมื่อผู้้นั้นเป็นที่สุดแห่งองค์กำหนดแห่งสงฆ์ ท่านคงเทียบ ด้วยบาลีว่า เอาคนต้องอันเดิมวัตถุแล้วมาเป็นที่สุดแห่งองค์กำหนดแห่งสงฆ์ ทำกรรมนั้น ๆ กรรมที่ทำเป็นอันใช้ไม่ได้ เทียบโดยนัยนี้ ผู้้นั้นเป็นกรรมวาจาจารย์สวดกรรมวาจาอุปสมบทก็เหมือนกัน.

ประเพณีเก่า คนเกิดปลายปี ให้อุปสมบทต่อเมื่ออายุ ๒๒ โดยปี หนักแน่นคืออยู่ นับอายุไม่เป็น ก็ไม่เป็นอะไร เปรียบกันอีกฝ่ายหนึ่งที่รับบวชในปีที่ ๒๐ แต่กำเนิด อย่างก่อนดีกว่าอย่างหลัง ถ้านับอายุไม่เป็น อาจะพลาด ทำความลำบากแก่ผู้อุปสมบทในภายหลัง. คนผู้ควรให้รับอุปสมบทในปีที่ ๒๐ นั้น ควรเป็นบุรุษพิเศษ ในบาลีแสดง พระกุมารกัสสปไว้เป็นตัวอย่าง หรือคฤหัสถ์ผู้สูงศักดิ์ อุปสมบทขึ้นแล้วจักทำอุปการะแก่พระศาสนา เกิดศรัทธาเลื่อมใส มีฉันทะในอุปสมบท รอไว้ว่าจะมีอริยาศัขเปลี่ยนแปลงไป เช่นนี้ จะรีบให้อุปสมบทในปีที่ ๒๐ ควรอยู่. อีกฝ่ายหนึ่ง ผู้ที่อยู่ไปฐานะอย่างนั้น จะมีอุปสมบทไม่มั่นคงก็หาขอบไม่ ควรอุปสมบทซ้ำอีกคราวหนึ่ง เป็นการทำให้

มันขึ้น เรียกว่า ทัพหิกรรม ได้เคยทำกันมาในคราวที่การอุปสมบท ทำกันโดยหละหลวม เป็นเหตุรังเกียจแห่งคนถืออุกจิก. ท่านแก้วว่า ไม่เป็นอุกโกฏฐะการเดิม เพราะไม่ได้เลิกถอน เป็นแต่ทำซ้ำ.

คนผู้มีอายุครบกำหนดแล้ว แต่เป็นอกัပ္พบุคคล คือไม่คู่ควร แก่การอย่างนั้น ที่ทรงห้ามไว้เป็นเด็ดขาด อุปสมบทไม่ขึ้นเหมือนกัน คนเหล่านี้ถูกห้ามอุปสมบทตลอดชาติ ส่วนคนอายุหย่อน ๒๐ ปี ถูกห้ามเพียงชั่วคราว มีอายุครบกำหนดแล้วอุปสมบทได้.

อกัပ္พบุคคลเหล่านี้ ต้องห้ามเพราะเพศบกพร่องก็มี เพราะ ประพฤติผิดพระธรรมวินัยก็มี เพราะประพฤตินอกกามนิคของเขาเองก็มี.

จำพวกมีเพศบกพร่องนั้น คือ ปันฑกะ ที่แปลทับศัพท์ว่า บัณเฑาะก์ ๑ อุกโตพยัญชนก ที่แปลว่า คนมีทั้ง ๒ เพศ ๑. บัณเฑาะก์ นั้น ยากที่จะเข้าใจว่า ได้แก่คนชนิดใด คงได้ความตามบาลีและ อรรถกถาเห็นว่า ได้แก่ชายมีรากะกล้า ประพฤตินอกจารีตในทาง เสพกามและช่วยวนชายอื่นให้เป็นเช่นนั้น ๑ ชายผู้ถูกต้อน ๑ กะเทย โดยกำเนิด ๑. ประเภทหลังนี้เป็นชายแท้ ๆ ก็มี แต่มีหนังหุ้มปฐิส- ภาวะเสีย ครั้งตัดเอาหนังนั้นออกเสีย ก็เป็นชายโดยปกติ มีบุตรก็ได้. อย่างไรก็ตามห้ามอุปสมบทบัณเฑาะก์ จำพเจ้าเข้าใจว่า คนชนิด นี้ เป็นที่รังเกียจของคนอื่นในการเล่นสวาท ดังกล่าวแล้วในอโศจร ในกัณฑ์ที่ ๒๒. อุกโตพยัญชนกนั้น ยิ่งยากที่จะเข้าใจ พระอรรถ- กถาจารย์แก้ว่ามี ๒ เป็นหญิงก็มี เป็นชายก็มี เป็นอุกโตพยัญชนก

ชนิดใด ภาวรูปชนิดนั้นปรากฏอยู่โดยปกติ ต่อทำกิจของอีกฝ่าย
หนึ่งในอรรถาจารย์ ภาวรูปอีกอย่างหนึ่งจึงปรากฏแทนภาวรูปเดิม.
ข้าพเจ้ายังไม่แลเห็นทางสันนิษฐานว่า ได้แก่คนชนิดใด นอกจาก
ได้ยินเขาว่า อุกโตพยัญชนกที่ว่าเป็นชายนั้น เป็นชายโดยกำเนิด
แต่มีภาวรูปอีกอย่างหนึ่ง ปรากฏโดยสัจฐานด้วย ที่เป็นหญิงพึงรู้
โดยปฏิบัติภณีย์. คำนี้ค่อยฟังได้กว่าคำในอรรถกถา แต่มีจริงหรือไม่
ข้าพเจ้าไม่ยืนยัน. ถ้าหมายเอาคนผู้มีอาการและจริตตรงกันข้ามต่อ
ภาวะของตน เช่นชายมีอาการเป็นหญิง เป็นต้นว่าไม่มีหนวด มี
เสียงเหมือนของผู้หญิง มีจริตกริยาอย่างของผู้หญิง เข้าที่กว่า มี
คนอย่างนั้นอยู่ในหมู่ คนนอกอาจสำคัญว่ามีหญิงปลอมเป็นภิกษุอยู่
ด้วย.

ถ้าพวกคนทำผิดต่อพระศาสนานั้น แสดงไว้ ๗ ชนิด คือ คน
ฆ่าพระอรหันต์ ๑ คนทำร้ายภิกษุณี ได้แก่คนผู้ข่มขืนภิกษุณีใน
อรรถาจารย์ ๑ คนลักเพศ ที่เรียกตามศัพท์บาลีว่าเถยยสังวาส ๒ ภิกษุ
ไปเข้าริตเดียรถีย์ ๑ ภิกษุต้องปาราชิกละเพศไปแล้ว ๑ ภิกษุผู้ทำ
สังฆเภท ๑ คนทำร้ายพระศาสดาจนถึงห้อพระโลหิต ๑. คนลักเพศ
นั้น คือถือเพศภิกษุเอาเองด้วยตั้งใจจะปลอมเข้าอยู่ในหมู่ภิกษุ ดัง
คำกล่าวที่ว่า เดียรถีย์ปลอมเข้าอยู่ในหมู่ภิกษุครั้งอโศกรัชกาล เป็นแต่
สักว่าทรงเพศเพราะเหตุอย่างอื่น เป็นต้นว่าเพื่อหนีภัย ท่านไม่จัดเป็น
ลักเพศ. ภิกษุไปเข้าริตเดียรถีย์นั้น พง์เอาผู้ไปเข้าริตทั้งกำลังเป็น
ภิกษุ ฤๅห้สัจเจ้าริตหรือภิกษุสักแล้วจึงเข้า ไม่จัดเป็นอภัพบุคคล.

คนผู้ทำสังฆเภท หมายถึงภิกษุผู้มีสังวาสเสมอกัน ภายหลังแตกจากสงฆ์ไปตั้งคณะหนึ่งต่างหาก มีพระเทวทัตเป็นตัวอย่าง. การจัดภิกษุผู้ทำสังฆเภทเป็นอภัพบุคคลนั้น ส่องความว่า แม้ภิกษุนั้นกลับใจมาขอเข้าหมู่อีก ห้ามมิให้รับเข้าเป็นเด็ดขาด. บางทีพระเทวทัตเอง ที่ว่ากลับใจได้แล้วมาเพื่อจะทูลขอประทานโทษต่อพระศาสดา ถูกไม่ให้กลับเข้าคณะอีก ก็น่าเป็นไปได้ จึงมีเรื่องเล่าว่า ไม่ทันได้เข้าเฝ้า แผ่นดินสูบลงไปเสีย.

จำพวกคนทำผิดต่อกำเนิดของตนนั้น คือ คนฆ่ามารดา ๑ คน ฆ่าบิดา ๑.

ในอธิการนี้ กล่าวห้ามถึงศิรัจฉานด้วย ชักเรื่องนาคจำแลงเป็นมนุษย์มาอุปสมบทเป็นต้นเหตุ ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังว่า ผู้จะอุปสมบทได้เฉพาะคนเป็นชาย ศิรัจฉานไม่ใช่คน รู้ได้ว่าอุปสมบทไม่ได้ด้วยคำนั้นแล้ว จึงไม่ได้จัดเข้าไว้ในจำพวกนี้.

อภัพบุคคลเหล่านี้ รู้มาแต่แรก ไม่พึงรับอุปสมบทให้ อุปสมบทให้แล้วด้วยไม่รู้ ภายหลังรู้ขึ้น พึงนาคนะเสีย. มีปัญหาถามสอดเข้ามาว่า ในบาลีห้ามไม่ให้อุปสมบท จะให้เพียงบรรพชาจะได้อะไรมิได้? มีคำเฉลยว่า การบรรพชาทรงอนุญาตสำหรับคนมีอายุหย่อน ๒๐ ปี ผู้ยังเป็นเด็ก ไม่ได้เป็นอภัพบุคคล และสำหรับเป็นนุรพประโยคแห่งอุปสมบท ที่พึงฟังคนเหล่านี้ด้วย เมื่อห้ามไม่ให้อุปสมบทแล้ว การให้บรรพชาอันเป็นนุรพประโยคของการให้อุปสมบท ก็ไม่น่าจะทำด้วย. และในท้ายบาลีห้ามอุปสมบทคน

เหล่านี้ เว้นคนต้องปาราชิก กล่าวว่อุปสมบทแล้วพึงนาสนะเสีย การนาสนะ ได้แก่ให้ฉิบหายเสียจากเพศ ใช้ตลอดมาจนถึงนาสนะ สามเณร บ่งความชัดว่าห้ามถึงการบรรพชาด้วย. ส่วนคนต้อง ปาราชิกแล้ว ในท่ายพระปาติโมกข์มีว่า ไม่ได้สังวาสกับด้วยภิกษุ ทั้งหลายเหมือนในหนหลัง คนนั้นมีอายุเกินกำหนดอุปสมบทแล้ว เมื่ออุปสมบทอีกไม่ได้ ก็ไม่น่าให้บรรพชาอันเป็นบุรพประโยชน์ มี เรื่องในนิทานต้นบัญญัติแห่งประณมปาราชิกสิกขาบทว่า พวกวัชชีบุตร ผู้ต้องปาราชิกแล้ว เข้าไปหาพระอานนท์ รับสารภาพความผิดใน การละเมิดสิกขาบท และให้สัญญาว่าจะสังวรต่อไป ขอให้ช่วย กราบทูลพระศาสดาเพื่อทรงอนุญาตให้บรรพชาอุปสมบทอีก ตรัสว่า ไม่ใช่ฐานะที่จะทรงถอนสิกขาบทอันได้บัญญัติไว้แล้ว เพราะเหตุ คนเหล่านั้น เป็นอันว่าไม่ทรงอนุญาต. ฝ่ายพระอรรถกถาจารย์ แก่ความตอนนี้ แปลพระพุทธดำรัสห้ามว่า " ไม่พึงให้อุปสมบท " เป็นแต่ห้ามเฉพาะการนั้น ไม่หมายความว่าห้ามบรรพชา. นี้เป็น ช่องให้คนชนิดนี้กลับเข้าบรรพชา ทำให้ขายหน้าหมุกว่าคนมี รูปพรรณแปลกเพื่อนเรียกว่า " ปริสทุสโก " ผู้ประทุษร้ายบริษัท ผู้ถูกห้ามบรรพชาเสียอีก. เมื่อข้าพเจ้ายังเยาว์ เห็นสามเณรแก่บาง รูป ได้ถามผู้อื่นว่าอย่างไรจึงไม่บวชเป็นภิกษุ ได้รับตอบว่าเคยต้อง ปาราชิกมา อุปสมบทไม่ขึ้น แต่นั้นก็มีข้ออันจะพึงถมต่อไปยัง ผู้ถามให้รู้ความเสียของสมณรูปนั้น.

ยังมีคนผู้ต้องห้ามนอกจากจำพวกอกัปปบุคคลอยู่อีก แต่ไม่

ได้ห้ามเป็นเด็ดขาด ห้ามโดยอาการไม่สมควร บวชแล้วไม่ต้อง
นาสนะ เป็นแต่ปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้บวชให้. ในคนต้องห้าม
จำพวกหลังนี้ บางพวกห้ามไม่ได้รับบรรพชา บางพวกห้ามไม่ให้
รับอุปสมบท.

ในจำพวกคนถูกห้ามไม่ได้รับบรรพชา จัดเป็น ๘ พวก ดังนี้ :-

๑. คนมีโรคอันจะติดต่อกัน โรคไม่รู้จักหาย โรคเรื้อรัง ได้
แก่โรค ๕ อย่าง คือ " กุฏัจ " โรคเรื้อน " คณโฑ " เคยแปลกัน
มาว่าโรคฝี ข้ำพเจ้าปรารถนาจะแปลว่าไข้หัว เช่นฝีดาษและสุกใส
แม้หัด สงเคราะห์เข้าในบทนี้ " กิลาส " โรคกลาก โรคพยาธิ
สงเคราะห์เข้าในบทนี้ " โสโส " โรคมองคร้อ หรือหิดอันมีอาการ
คล้ายกัน " อปมาโร " โรคลมบ้าหมู โรค ๕ อย่างนี้ยกขึ้นชัก
ถามก่อนหน้าให้อุปสมบท " ปาปโรโค " โรคเป็นผลแห่งบาป
อรรถกถาแก้วว่า โรคเรื้อรังเช่นริดสีดวงและกล่อนเป็นต้น นำจัดโรค
อันเป็นผลแห่งกามเข้าในบทนี้ด้วย " ปกฤษหตตา " ความเป็นผู้ซา
ไปซิกหนึ่ง ได้แก่โรคอัมพาต. คนเป็นโรคเหล่านี้ ที่รักษาหายเป็น
ปกติแล้ว รับให้บรรพชาได้.

๒. คนมีอวัยวะบกพร่อง คือ มีมือขาด มีเท้าขาด มีทั้งมือ
และเท้าขาด มีหูขาด มีจมูกขาด ที่ทั้งหูทั้งจมูกขาด มีนิ้วมือนิ้วเท้า
ขาด มีง่ามมือง่ามเท้าขาด บทนี้อรรถกถาแก้วว่า มีนิ้วหัวแม่มือ
นิ้วหัวแม่เท้าขาด มีเอ็นขาด.

๓. คนมีอวัยวะไม่สมบูรณ์ คนมีมือเป็นแผ่น คือนิ้วมือ

ไม่ได้จักเป็นง่าม มีหนังติดกันในระหว่าง คนค่อม คือมีหลังโก่ง คนเตี้ย คือเตี้ยกว่าคนปกติ คนคอกพอก คนตีนปุก คนแปลก เพื่อน [ในทางข้างเสีย] บทนี้บาลีว่า " ปริสทุสโก " ผู้ประทุษร้าย บริษัท อรรถกาแก้วว่า สูงเกินบ้าง ต่ำเกินบ้าง ดำเกินบ้าง ขาวเกินบ้าง ผอมเกินบ้าง อ้วนเกินบ้าง มีศรัทธาเจื่องเกินบ้าง มีศรัทธาหลิมเกินบ้าง เป็นอาทิ. ในจำพวกนี้ คนที่แก้หาย เช่นคนมีมือเป็นแผ่น ตัดหนังในระหว่างเสีย พ้นจากถูกห้าม.

๔. คนพิการ คือคนตาบอดตาใส ได้แก้ตนเป็นต่อกระจก คนง่อย คือมีมือหงิกบ้าง มีเท้าหงิกบ้าง มีนิ้วหงิกบ้าง คนกระจอก คือมีเท้าหรือขาพิการ เดินไม่ปกติ ต้องเดินโขยก คนตาบอดมืด คือมีดวงตาเสีย คนใบ้ คนหูหนวก คนทั้งบอดทั้งใบ้ คนทั้งบอดทั้งหนวก. คนทั้งใบ้ทั้งหนวก คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหนวก.

๕. คนทुरुพล คือคนแก่อ่อนแรง [ทำงานไม่ไหว] คนเปลี้ย บทบาลีว่า " ฉินฺนิริยาปโถ " คนมีอิริยาบถขาด ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นชนิดที่เรียกว่าเส้นประสาทพิการ ข้อลำล้า ไม่ถึงอัมพาต.

๖. คนมีเกี้ยวข้อง คือคนอันมารดาบิดาไม่ได้อนุญาต คนเป็นราชภักุ คือข้าราชการอันพระราชาเลี้ยง ในบัดนี้ ตรงกับข้าราชการอยู่ในตำแหน่ง ได้รับพระราชทานเงินเดือนหรือเบี้ยเลี้ยง คนมีหนี้สิน คนเป็นทาส. คนจำพวกนี้พ้นจากเกี้ยวข้องแล้ว คือบุตรได้รับอนุญาตของมารดาบิดา ราชภักุได้รับอนุญาตของพระราชา หรือเจ้าหน้าที่เหนือตน คนมีหนี้สินใช้หนี้เสร็จแล้ว คนเป็นทาส

ได้รับปลดเป็นไทแล้ว รับบวชได้.

๗. คนเคยถูกอาชญาหลวง มีหมายปรากฏอยู่ คือคนถูกเขียนหลังลาย คือมีรอยแผลเป็นที่หลัง คนถูกสักหมายโทษ เช่น ในกาลก่อนคนต้องปาราชิกถูกสักหน้า ส่วนคนถูกสักหมายหมู่ เช่น พวกเลขในกาลก่อน และพวกทหารในกาลเป็นลำดับ ไม่นับเข้าในบทนี้.

๘. คนประทุษร้ายความสงบ คือโจรผู้ร้ายที่ขึ้นชื่อโด่งดัง บทบาลีว่า " ธชพฺทโธ โจรโร " โจรคฺจฺฉกฺชงฺ คนโทษหนีเรือนจำ คนทำผิดอันกฎหมายไม่คุ้มไว้ ใครฆ่าหรือทำร้ายไม่มีโทษ บทบาลีว่า " ลิขิตโก " แปลว่า ผู้ถูกเขียนไว้ คือมีประกาศบอกว่า พบเข้าในที่ใด ให้ฆ่าเสียในที่นั้น.

คนเหล่านี้ ถูกห้ามบรรพชาแล้ว ก็เป็นอันถูกห้ามอุปสมบทด้วยโดยนัย เพราะไม่ได้บรรพชาแล้วจะอุปสมบทได้อย่างไร.

จำพวกคนต้องห้ามไม่ให้อุปสมบทนั้น คือคนไม่มีอุปัชฌายะ หรือมีคนอื่นจากภิกษุเป็นอุปัชฌายะ หรือถือสงฆ์ถือคณะเป็นอุปัชฌายะ คนไม่มีบาตร คนไม่มีจีวร หรือไม่มีทั้งบาตรทั้งจีวร คนยืมบาตรเขามา คนยืมจีวรเขามา หรือยืมทั้งบาตรทั้งจีวรเขา มา. เหตุฉนั้นจึงห้ามไม่ให้อุปสมบทคนเหล่านี้ ไม่กล่าวห้ามในชั้นบรรพชา. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เพ่งเอาความบกพร่องในบรรพกิจแห่งอุปสมบท คือก่อนแต่อุปสมบท ต้องถืออุปัชฌายะ ต้องตรวจบาตรจีวรให้มีพร้อม จึงกล่าวห้ามอุปสมบท. คนผู้จะบรรพชาเป็น

สามเณร ก็ต้องมีอุปชฌายะ ต้องมีบาตรมีจีวรเหมือนกัน ขาดอุปชฌายะไม่มีใครจะให้ผ้า จีวรเป็นขาดไม่ได้ ถ้าขาดก็ไม่สำเร็จบรรพชา สามเณรไม่มีบาตรใช้ ไม่สะดวก ในที่อื่นปรากฏว่าสามเณรมีบาตรใช้ ขาดอุปชฌายะและบาตรจีวร เป็นอันยังบรรพชาไม่ได้ ชื่อว่าห้ามตลอดถึงบรรพชาโดยนัยด้วย.

คนผู้จะอุปสมบท ไม่ใช่ผู้ต้องห้ามดังกล่าวแล้ว จัดเป็นวัตถุสมบัติ อุปสมบทขึ้น.

สงฆ์ผู้จะรับกุลบุตรอุปสมบท มีองค์กำหนด ในมัธยมชนบทคือประเทศท่ามกลางแห่งชมพูทวีปครั้งพุทธกาล ๑๐ รูป เรียกว่าทสวรรค ในปัจฉิมตชนบทพ้นจากนั้นออกมา ๕ รูป เรียกปัญจวรรค นี้กำหนดโดยอย่างน้อย หย่อนกว่านั้นลงมาใช้ไม่ได้ เป็นปริสวิบัติเพียงกำหนดเท่านั้นหรือยิ่งกว่านั้นจึงใช้ได้ จัดเป็นปริสสมบัติ.

การอุปสมบทนี้ ต้องทำในสีมาถูกด้วยลักษณะดังกล่าวแล้ว ในกัณฑ์ที่ ๒๔. ถ้าในสีมานั้น มีภิกษุผู้ไม่มาสู่สังฆกรรม ต้องนำฉันทะของเธอมาตามวิธีดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๑๗ ไม่ทำอย่างนั้น ชื่อว่าทำกรรมเป็นวรรค ใช้ไม่ได้ จัดเป็นสีมาวิบัติ เสียโดยสีมา. ทำในสีมา ไม่ถูกลักษณะ ต้องระวางไปในทางมีภิกษุอยู่ในสีมา ไม่ได้นำฉันทะของเธอมา ทำกรรมเป็นวรรค. ภิกษุบรรดามีในสีมา ประชุมเข้าหัดตบาสพร้อมกัน หรือนำมาซึ่งฉันทะของภิกษุผู้ไม่มาทุกรูป ชื่อว่าทำกรรมพร้อมพร้อม จัดเป็นสีมาสมบัติ พร้อมมูลโดยสีมา.

ในคัมภีร์บริวาร จัดการไม่นำฉันทะเป็นปริสวัตติ เพงโดยฐานเนื่องด้วยภิกษุภาพ ก็นำเห็นตามอย่างนั้น แต่พิจารณาถึงสีมาวัตติ เป็นอันเห็นได้ชัดว่า เป็นเพราะไม่ได้นำฉันทะของภิกษุผู้อยู่ในเขตสามัคคีนั่นเอง ด้วยเข้าใจว่าอยู่นอกแดน แต่การสมมติพัทธสีมาและกำหนดไอ้อพัทธสีมานั้น ไม่ได้ทำถูกระเบียบ สีมานั้นใช้ไม่ได้ เขตสามัคคีคงอยู่ตามเดิม ไม่ได้นำฉันทะของเธอทั้งหลายมา กรรมจึงเสีย เพื่อเข้าใจง่าย ข้าพเจ้าจึงกล่าวถึงในส่วนสีมาวัตติ.

ก่อนแต่อุปสมบท มีกิจอันจะพึงทำเป็นเบื้องต้น เรียกว่าบวรพกิจ คือให้บรรพชา ขอนิสสัย ถืออุปัชฌายะ ขนานชื่อมคธแห่งอุปสัมปทาเปกขะ และบอกนามอุปัชฌายะ บอกบาตรจีวร สั่งให้อุปสัมปทาเปกขะออกไปยืนข้างนอก สมมติภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้ชักซ้อมอุปสมปทาเปกขะถึงอันตราภิกขกรรม. เรียกอุปสัมปทาเปกขะเข้าไปสงฆ์ ให้ขออุปสมบท สมมติภิกษุรูปหนึ่งสอบถามอุปสัมปทาเปกขะถึงอันตราภิกขกรรมในสงฆ์.

ในกิจเหล่านี้ การให้บรรพชา พึงทำในเมื่ออุปสัมปทาเปกขะเป็นคฤหัสถ์มา ถ้าเป็นสามเณรอยู่ก่อนแล้ว ไม่ต้องทำ.

การขนานชื่อมคธแห่งอุปสัมปทาเปกขะ เพื่อขนานในเมื่อท่านถามถึงชื่อและเพื่อออกชื่อในกรรมวาจา. ในครั้งพระศาสนายังตั้งอยู่ในชมพูทวีป ไม่ต้องขนานชื่อ เพราะเขาใช้ชื่อมคธกันอยู่แล้ว ใช้ขนานใช้สวดตามชื่อเดิมนั่นเอง. การบอกชื่ออุปัชฌายะก็ไม่มี

เพราะรู้กันอยู่แล้ว. ในกรรมวาจาอ้างถึงอุปัชฌายะนั้น ออกชื่อตัว
ก็ได้ ออกชื่อโคตรที่ได้แก่ชื่อสกุลในบัดนี้ก็ได้อีก.

เมื่อพระศาสนาแผ่มาถึงนานาประเทศ ที่คนมีชื่อในภาษาของ
เขา จึงต้องขนานชื่่อมครแห่งอุปสัมปทาเปกขะ และบอกนามแห่ง
อุปัชฌายะ. เมื่อการให้อุปสมบททำแพร่หลายออกไป จนถึงทำ
ในสงฆ์ผู้ไม่รู้บาลี เพียงจะออกชื่อในกรรมวาจาเปลี่ยนวิภัตติตาม
แบบบาลีก็ยังเป็นอันทำได้ยาก อาจารย์ในปูนหลังจึงวางแบบกรรม-
วาจาอุปสมบทใช้ชื่ออื่นที่ เอาอย่างจากอนุฎีกาชื่อวิมตฺติวินทนิ อัน
วางอุทาหรณ์ไว้ว่า ต่างว่า อุปสัมปทาเปกขะชื่อนาคะ อุปัชฌายะ
ชื่อติสสะ ให้สวดว่าอย่างนั้น ๆ ขนานชื่ออุปสัมปทาเปกขะว่านาคะ
ทุกรูป อุปัชฌายะชื่ออะไรก็ตาม ตั้งสัญญาติลงในเวลานั้นว่าชื่อ
ติสสะ ต่อเมื่ออุปสมบทแล้วจึงเปลี่ยนชื่อนวกภิกษุเป็นอย่างอื่นไป.
อาจารย์ผู้ถือละเอียด มักรังเกียจว่าไม่ได้ออกชื่อจริง เป็นเหมือนไม่
ได้ระบุชื่อ ข้าพเจ้ายังพอใจกว่าตั้งชื่อเลอะสวดเลอะ ทั้งได้ใช้มา
แล้วจนลงเป็นแบบ แต่ในบัดนี้ ท่านผู้เป็นการกในอุปสมบทกรรม
ผู้สามารถ ย่อมตั้งชื่่อมครแห่งอุปสัมปทาเปกขะ และใช้สวดระบุ
ชื่อที่ตั้งนั้น และชื่่อมครของอุปัชฌายะ.

การบอกบาตรจีวร เป็นที่มอบให้ เช่นเดียวกับให้ครองผ้า
กาสาเย เมื่อให้ติสธณคมนูปสัมปทา จะให้มีบาตรจีวรบริบูรณ์.
นี่เป็นองค์อันหนึ่งของผู้ควรได้รับอุปสมบท ในข้อสอบถาม มี
ถามถึงองค์อันนี้ด้วยข้อหนึ่ง ในกรรมวาจาก็ยกองค์อันนี้ขึ้นระบุด้วย.

ใครเป็นผู้บอก ไม่ได้ระบุไว้ในบาลี กล่าวไว้แต่เพียงว่า " พึงให้
ถืออุปัชฌายะก่อน ครั้นให้ถืออุปัชฌายะแล้ว พึงบอกบาตรจีวร. "
ได้ความตามนี้ว่า ภิกษุผู้ให้ถืออุปัชฌายะเป็นผู้บอก. ธรรมเนียมที่ใช้
กันอยู่ กรรมวาจาจารย์เป็นผู้บอก.

การสั่งให้ไปยื่นข้างนอกนั้น มีกำหนดว่าห่างจากท้ายหัตถบาต
สงฆ์ ๑๒ ศอก เป็นอย่างน้อย. เพราะเหตุอะไร. เพราะการชักซ้อม
จะพึงทำข้างนอก. กำหนด ๑๒ ศอกนั้น สันนิษฐานว่ากะเอาเลขทศุบาท
คือโยนหรือขว้างก้อนดินในระยะหนึ่งเป็นอุปจารแห่งสงฆ์ พ้นจากนั้น
ชื่อว่าโอกาสโน้น.

สมมติภิกษุรูปหนึ่ง เป็นผู้ชักซ้อมอุปสัมปทาเปกจะถึงอันตราสิก-
กรรมนั้น มีแบบบาลีวางไว้ว่า ภิกษุผู้จะชักซ้อม สมมติตนเอง
ก็ได้ มีผู้อื่นสมมติให้ก็ได้ ตามธรรมเนียมที่ใช้กันอยู่ ภิกษุผู้จะ
ชักซ้อม สมมติตนเอง. การสอบถามถึงอันตราสิกกรรม น่าจะได้
ทำแต่เมื่อก่อนบรรพชาแล้ว แต่มาทำเมื่อจะให้อุปสมบทเป็นการ
สงฆ์ จนถึงให้ชักซ้อมไว้ก่อนนั้น คุณเป็นทำตามระเบียบ. คำสมมติ
ก็ไม่เท่าไรนัก ผู้จะชักซ้อมนำสมมติตนเอง อย่างไรจึงวางแบบ
ไว้ว่า ผู้อื่นสมมติให้ก็ได้ เห็นอยู่ทางหนึ่งว่า ผู้ชักซ้อมสมมติตน
เองนั้น คุณเป็นขออนุญาตสงฆ์เป็นผู้ชักซ้อม รูปหนึ่งสมมติรูปอื่น
เป็นผู้ชักซ้อมนั้น คุณเป็นสงฆ์สั่งให้ทำ. ข้อที่ยกขึ้นถามว่าเป็นมนุษย์
หรือ ถ้าเข้าใจว่านาคอาจจะจำแลงเป็นคนมาขออุปสมบท ดังมี
แจ้งในบาลีมหาขันธกะก็ไม่มีปัญหา ไม่อย่างนั้น ยกขึ้นถามเพื่ออะไร.

มีทางสันนิษฐานได้อย่างหนึ่งว่า ศัพท์ว่ามนุษย์นั้น หมายถึงคน
สามัญผู้อยู่ในบ้านในเมือง ไม่ใช่จำพวกคนดุร้ายกินเนื้อมนุษย์กัน
เอง ที่ถูกเกณฑ์ให้เป็นยักษ์ และไม่ใช่จำพวกคนป่าคนดอยผู้ยังไม่ได้
รับฝึกหัด. ข้อที่ยำขึ้นถามว่าเป็นบุรุษหรือ น่าจะหมายความว่า
มีอายุครบ ๒๐ แล้วหรือ แต่ข้อถามถึงอายุมีอยู่ จึงนำความเข้าใจ
ต่างไปตามพยัญชนะว่า มีเพศชายเป็นปกติอยู่ดอกหรือ ไม่ใช่คน
ตอนดอกหรือ.

การขออนุญาตเรียกอุปสัมปทาเปกจะเข้าไปในสงฆ์ มีบาลีวาง
ไว้ชัดว่า ผู้ชักชวนเป็นผู้ขออนุญาต.

เป็นธรรมเนียมที่สงฆ์จะรับอุปสมบทได้ เฉพาะผู้ขอด้วยความ
สมัคร จะข่มขืนคนผู้ไม่สมัครหาได้ไม่ เพราะเหตุนี้ อุปสัมปทา-
เปกจะ จึงต้องขออุปสมบท.

การสอบถามอุปสัมปทาเปกจะถึงอันตราภิธรรมในสงฆ์ มี
บาลีวางไว้เป็นแบบเฉพาะผู้ถามสมมติตนเอง น่าจะเหมือนกับสมมติ
เพื่อชักชวน.

บุรพกิจเหล่านี้ นอกจากบรรพชา หากบกพร่องไปบ้าง ท่าน
ไม่นับเป็นวิบัติ.

ครั้นทำบุรพกิจเหล่านี้เสร็จแล้ว ฟังสวดกรรมวาจาอุปสมบท
ตั้งญัตติหนหนึ่ง สวดอนุสาวนา ๓ หน เรียกว่าญัตติจตุตถกัมม
แปลว่า กรรมมีวาจาครบ ๔ ตั้งญัตติ กรรมที่สวดอนุสาวนา ๓ หน
เป็นกรรมสำคัญ เพื่อภิกษุผู้เข้าในที่ประชุมสงฆ์จะได้มีเวลาไตรตรอง

ว่าจะอนุมัติหรือไม่หลายเที่ยว ธรรมเนียมนี้ยังใช้อยู่ในรัฐสภาแห่งประเทศในยุโรป ในการอ่านตรวจร่างกฎหมาย. กรรมวาจานี้ต้องสวดโดยระเบียบจึงใช้ได้ จัดเป็นกรรมวาจาสมมติ สวดผิดระเบียบหรือทำตกหล่น ถูกปรับเป็นกรรมวาจาวิบัติ ใช้ไม่ได้.

ในเวลาสวดกรรมวาจายังไม่จบ ถ้ามีภิกษุแม้รูปหนึ่งคัดค้านขึ้น กรรมนั้นไม่สำเร็จ ต่อนิ่งอยู่ด้วยกันทั้งนั้นจนสวดถึง " โสภายะ " ที่แปลว่า ท่านผู้นั้นพึงพูด ทำอนุสาวนาที่ ๓ การอุปสมบทนั้นนับว่า เป็นอันสำเร็จ.

ในคัมภีร์บริวาร จัดเอาการคัดค้านเป็นปรีตวิบัติ เพ่งโดยฐานเนื่องด้วยภิกษุภาพ ก็นำเห็นตามอย่างนั้น พิจารณาดู ไม่ใช่เป็นส่วนเสียแห่งบริษัท ไม่ใช่เป็นส่วนเสียแห่งกรรมวาจา แต่เป็นส่วนเสียเนื่องด้วยกรรมวาจา จึงกล่าวถึงในส่วนนี้เพื่อเข้าใจง่าย.

ภิกษุผู้สวดกรรมวาจา ในบาสิวางไว้สวดรูปเดียว แต่ธรรมเนียมเก่าในกรุงสยามสวดคู่ เพราะเหตุอะไร มีทางสันนิษฐานดังนี้ :-

- ก. ธรรมเนียมสวดอย่างอื่น มีสวดภาณวารเป็นต้น สวดทีละคู่.
- ข. สวดรูปเดียวอาจจะตกหล่น สวดคู่คงตกหล่นไม่พร้อมกันเป็นอันทานกันอยู่ในตัวเอง รูปหนึ่งพลาดเป็นล้ม.
- ค. เนื่องมาจากอุปสมบทคราวละคู่ รูปหนึ่งสวดกรรมวาจาสำหรับอุปสัมปทาปกจะรูปหนึ่ง.

ภิกษุผู้สวดกรรมวาจา รูปเดียวสวดตั้งแต่สมมติตนเป็นผู้
ชักซ้อมตลอดถึงสวดอุปสมบทก็ได้ ปันตอนกันสวดก็ได้ เป็นแต่ใน
กรรมอันหนึ่ง เช่นสวดอุปสมบท ต้องสวดรูปเดียวจนตลอด จะ
แยกญัตติและอนุสาวนาจกกันไม่ได้. แต่ธรรมเนียมในบัดนี้ รูปเดียว
สวดตั้งต้นจนตลอด.

มีอุปสัมปทาเปกษะหลายรูป ทรงพระอนุญาตให้อุปสมบท
พร้อมกันได้คราวละ ๒ รูป ๓ รูป แต่ให้มีอุปัชฌายะเดียวกัน. ไม่
ทรงอนุญาตมากกว่านั้น เข้าใจว่า เพราะตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปเท่า
จำนวนสงฆ์. ทำกันอย่างไร หาได้กล่าวไว้ในบาลีไม่ แต่เพราะ
ระบุชื่อเดิมในกรรมวาจา เป็นอันเข้าใจได้ว่า อุปสมบทด้วยกรรม-
วาจาเดียวกัน พระอาจารย์ผู้รจนาวิมติวิโนทนีวางแบบไว้ ระบุชื่อ
ควบกัน ใช้บทวิเสสเนบพัสพนามและบทกิริยาเป็นพหุวจนะ เช่น
ในแบบกรรมวาจาอุปสมบท ๒-๓ รูป ในภาคแห่งกรรมวาจา แต่
ไม่ได้วางแบบชักซ้อม และสอบถามถึงอันตราภิกขกรรมไว้ด้วย ดู
เหมือนจะชักซ้อมและสอบถามทีละรูป การได้สวนอันตราภิกขกรรม
ทำกันจริง ๆ ก็น่าเป็นอย่างนั้น. ครั้นวิธีให้อุปสมบทเรียวลง จนถึง
ขนานชื่อแห่งอุปสัมปทาเปกษะว่า นาคะ แห่งอุปัชฌายะว่า ติสสะ ยินที่
ทั้งมีผู้สวดกรรมวาจาเป็นคู่ขึ้นด้วย การสวดอุปสมบทคู่ยอมทำได้สะดวก
แยกคู่สวดเป็นกรรมวาจาจารย์แห่งอุปสัมปทาเปกษะองค์ละรูป สวด
อย่างแบบอุปสมบทรูปเดียวว่าพร้อมกันไป ชักซ้อมและสอบถาม
ก็ทำพร้อมกันไปได้.

เสร็จการอุปสมบทแล้ว ฟังทำปัจฉิมกิจตามพระพุทธานุญาต
ในลำดับไป นี้เรียกอนุศาสน์. กิจเหล่านี้ คือวัดเงาแดดในทันใด
บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวัน บอกสังคีติ บอกนิสสัย ๔
บอกอภินิหาร ๔.

ในครั้งพุทธกาล จะกำหนดรู้เวลาให้ถนัดก็ด้วยวัดเงาแดด.
เงาแดดนั้นปันเป็น ๒ ภาค ตั้งแต่อาทิตย์อุทัยถึงเที่ยงวัน เงาแดดเข้า
โดยลำดับ ภาคนี้เรียกว่า " หายมานจฉายา " แปลว่า " เวลา
มีเงาเสื่อม " ตั้งแต่เที่ยงวันจนถึงอาทิตย์อัสดง เงาแดดออกโดย
ลำดับ ภาคนี้เรียกว่า " วฑฒมานจฉายา " แปลว่า " เวลา
มีเงาเจริญ. " เมื่อถึงคราวที่ต้องการกำหนดเวลา เช่นในคราวเด็ก
เกิด คนออกไปยืนกลางแดด กำหนดหมายที่ยืนและที่แห่งเงาศีรษะ
จดไว้แล้ว ถ้าวัดด้วยฝ่าเท้าว่าได้กี่ชั่ว นับว่าเท่า นั้นชั้น โดยนัยนี้
พอรู้ได้ว่า เข้า สาย บ่าย เย็น เพียงไร. การวัดเงาแดดอย่างนี้ ย่อม
ใช้ได้ในวันเฉพาะเวลาแดดออก ในคืนใช้ไม่ได้เลย. ในคืน นำ
กำหนดได้ด้วยดาวฤกษ์อันตรงศีรษะ เขาก็ใช้กันมา เวลาลัดคนใน
ดวงชะตาคนเกิดและในดวงทำมงคลการ กำหนดละเอียดลงไปจาก
ราศีถึงตรียางค์และนวางค์ ได้แก่กำหนดดาวฤกษ์และเอกเทศของ
ดาวฤกษ์นั้น แต่ไม่กล่าวถึงในบาลี เพราะภิกษุโดยมากไม่รู้จัก
กำหนดเวลาด้วยดาวฤกษ์ก็เป็นได้ หรือเพราะการอุปสมบททำกัน
เฉพาะในวัน จึงกล่าวถึงเพียงวัดเงา. การอุปสมบทเป็นกิจสำคัญ
อย่างหนึ่ง อันจะพึงกำหนดหมายเวลา พวกภิกษุถือกันมาว่าได้

เกิดในอริยชาติ พระองค์ผู้เคยเป็นโจรมาก่อน ก็ได้ยกเอา
ความเกิดในอริยชาติของท่านขึ้นตั้งเป็นสัตยาธิษฐาน อำนวยสวัสดิ์
แก่หญิงมีครรภ์ เพราะเหตุนั้น จึงตรัสให้วัดเงาไว้ ทั้งจะได้เอาไว้
สอบความแก่อ่อนของภิกษุผู้อุปสมบทในวันเดียวกัน. ในสมัยนี้กำหนด
เวลาด้วยนาฬิกาละเอียดกว่า ทั้งสะดวกกว่า ทั้งใช้ได้ตลอดเวลา ใช้
นาฬิกาเป็นเครื่องกำหนดแทนวัดเงาแดดแล้ว.

บอกประมาณแห่งฤดูนั้น คือ บอกเดือน ปีกษ และคติแห่งฤดู
ในบัดนี้ บอกพุทธศักราชด้วย.

บอกส่วนแห่งวันนั้น ตามพยัญชนะ นำได้แก่บอกยาม แต่
ในพวกภิกษุ ให้นยามเฉพาะในคืน ในวันหาได้นับไม่ เหมือน
ประเพณีในประเทศนี้ ครั้งยังนับกาลโดยจันทร์คติ โดยนัยนี้
สงเคราะห์เข้าเที่ยงเย็นเข้าด้วย. นี้สำเร็จด้วยเวลานาฬิกาแล้ว ในบัดนี้
หาได้บอกกันไม่.

บอกสังคิติ ข้าพเจ้ายังไม่แน่ใจว่าบอกอะไร. อรรถกถาแก้วว่า
การรวบรวมกล่าวเรียกสังคิติ. ศัพท์นี้ ในบาลีหมายถึงการรวบรวม
พระธรรมวินัยตั้งไว้เป็นแบบฉบับอย่าง ๑ หมายถึงอรรถในอธิการนี้
อย่าง ๑. โดยนัยนี้ สังคิติ นำแปลว่า " ประมวล " บอกประมวล
คือ บอกอย่างอื่นนอกจากระบุไว้ เช่น สีมหรืออวาสที่อุปสมบท
อุปัชฌายะ กรรมวาจาจารย์ จำนวนสงฆ์.

ชื่อเหล่านี้ อุปัชฌายะจดลงบนใบลานหรือบนกระดาษให้ไว้เรียก
กันมาว่าใบฉาษา ชื่อที่ขนานเปลี่ยนจากนาคะก็พลอยเรียกว่าชื่อฉาษา

ด้วย อธิบายว่า ชื่อในใบบอกฉายา, จดในภาษามคธบ้าง ในภาษาไทยบ้าง ตามนิยมและสามารถของท่านผู้ให้.

บอกนิสสัย ๔ นั้น คือ บอกทางแสวงหาปัจจัย ๔ พร้อมทั้งอติเรกลาก. ข้อนี้ห้ามไม่ให้บอกก่อนหน้าอุปสมบท.

บอกอภินิหาร ๔ นั้น คือ บอกกิจไม่ควรทำอันเป็นอย่างสำคัญที่ทำแล้วจักขาดจากความเป็นสมณะ. ภิกษุใหม่ยังไม่รู้ข้อนี้เพียงใด ห้ามไม่ให้ปล่อยไปข้างไหนตามลำพัง. ต้องส่งภิกษุอื่นกำกับไปด้วยเพียงนั้น.

อนุศาสน์นี้ บอกในลำดับแห่งอุปสมบทแล้ว อุปัชฌายะบอกก็ได้ กรรมวาจาจารย์บอกก็ได้ ในการอุปสมบทหลายรูป รอไว้บอกพร้อมกัน เมื่อหนที่สุดเสร็จแล้ว บอกในที่ประชุมสงฆ์ก็ได้ บอกข้างนอกก็ได้ สุดแต่สะดวก. ภายหลังแต่นั้น ฟังสอนและฟังอธิบายให้เข้าใจความ ประโยชน์จึงจักสำเร็จ.

กัณฑ์ที่ ๒๘

วิธีระงับวิวาทาธิกรณ์

วิวาทที่จัดเป็นอธิกรณ์ รวมเรียกว่าวิวาทาธิกรณ์นั้น เฉพาะ
วิวาทปรารภพระธรรมวินัย ในบาลีแจกไว้ ๕ คู่ ดังนี้ :-

๑. วิวาทกันว่า นี่เป็นธรรม นี่ไม่เป็นธรรม.
๒. นี่เป็นวินัย นี่ไม่เป็นวินัย.
๓. นี่พระตถาคตเจ้าตรัสภายิตไว้ นี่พระตถาคตเจ้าไม่ได้ตรัส
ภายิตไว้.
๔. นี่พระตถาคตเจ้าทรงประพฤติมา นี่พระตถาคตเจ้าไม่ได้ทรง
ประพฤติมา.
๕. นี่พระตถาคตเจ้าทรงบัญญัติไว้ นี่พระตถาคตเจ้าไม่ได้ทรง
บัญญัติไว้.
๖. นี่เป็นอาบัติ นี่ไม่เป็นอาบัติ.
๗. นี่เป็นอาบัติเบา นี่เป็นอาบัติหนัก.
๘. นี่เป็นอาบัติมีส่วนเหลือ นี่เป็นอาบัติหาส่วนเหลือมิได้.
๙. นี่เป็นอาบัติหยาบคาย นี่ไม่เป็นอาบัติหยาบคาย.

ในปกรณ์ทั้งหลายเรียกกระจายออกว่า อฎฐารสเภทกรวดตุ
แปลว่า เรื่องทำความแตกกัน ๑๘ อย่าง. แต่อันจะเกิดเป็นวิวาทา-
ธิกรณ์ขึ้น ทั้ง ๒ ฝ่ายต้องกล่าวตรงกันข้าม ในวิวาทาธิกรณ์เรื่องหนึ่ง
จึงได้เภทกรวดตุเป็นคู่หนึ่ง ดังจัดไว้ข้างต้น.

ทั้ง ๒ ฝ่ายอาจตั้งวิวาทกันด้วยปรารธนาดีก็มี ด้วยปรารธนาเลวก็มี. ผู้ใดตั้งวิวาทเพราะเห็นแก่พระธรรมวินัย ผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยปรารธนาดี. ผู้ใดตั้งวิวาทด้วยทิฐิมานะ แม้รู้ว่าผิดก็ขึ้นทำ ผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยปรารธนาเลว. ในฝ่ายทำด้วยปรารธนาดี ในบาลีแสดงว่ามีจิตสัมปยุตด้วยอโลกะ อโทสะ อโมหะ. ในฝ่ายทำด้วยปรารธนาเลว แสดงว่ามีลักษณะประกอบด้วยโทษ ๖ คู่ คือ :-

คู่ที่ ๑ เป็นผู้มักโกรธ เป็นผู้ถือโกรธ ได้แก่โกรธง่ายหายยาก.

คู่ที่ ๒ เป็นผู้ลบหลู่คือออกตัญญู เป็นผู้ตีเสมอท่าน.

คู่ที่ ๓ เป็นผู้มีปกตติสสา เป็นผู้มีปกตติระหนี่.

คู่ที่ ๔ เป็นผู้อวดดี เป็นผู้เจ้ามายา.

คู่ที่ ๕ เป็นผู้มีปรารธนาลามก มีความเห็นผิด.

คู่ที่ ๖ เป็นผู้ถือแต่ความเห็นของตน ถืออย่างแน่นแฟ้น ปลอดภัย รวมเข้าในภาวะเป็นผู้มีจิตสัมปยุตด้วยโลกะบ้าง ด้วยโทสะบ้าง ด้วยโมหะบ้าง.

ทั้งคุณทั้งโทษเหล่านี้ ท่านจัดเป็นวิวาทมูล คือรากแห่งการเถียงกัน.

มีวิวาทาธิกรณ์เรื่องใหญ่ ๆ เกิดขึ้นในกาลเป็นลำดับมา นานามากแล้วในที่นี้ มีดังต่อไปนี้ :-

๑. ในครั้งพุทธกาลปูนกลางหรือปูนหลัง ครั้งเสด็จประทับอยู่ที่โฆสิตาราม นครโกสัมพี มีภิกษุผู้เป็นคณาจารย์อยู่ที่นั่น ๒ รูป พระวินัยธร ๑ พระธรรมกถึก " ต่างมีนินิตมากด้วยกันทั้ง ๒ รูป.

วันหนึ่ง พระวินัยธรไปวัจกุฎีในลำดับแห่งพระธรรมกถึก พบน้ำในหม้อชำระเหลืออยู่ กลับมาแล้วถามขึ้นว่า ท่านเหลือน้ำชำระไว้หรือ ? พระธรรมกถึกรับ. กิริยาอย่างนี้มีห้ามไว้ในวัจกุฎีวัตร แต่หาได้ปรับอาบัติไว้ด้วยไม่. เพราะอย่างนี้กระมัง พระธรรมกถึกจึงเห็นว่าทำอย่างนั้นไม่เป็นอาบัติ. ฝ่ายพระวินัยธรคงถือว่า ละเมิดข้อห้ามแล้ว เป็นต้องอาบัติ ในฐานะอย่างนี้ ต้องทุกกฎ จึงเห็นว่าทำอย่างนั้นเป็นอาบัติ. ภิกษุทั้งหลายเป็นนิตติของรูปใด ก็เห็นไปตามรูปนั้น. นี้เกิดเป็นวิวาทาทิกรณีขึ้นในชั้นต้น เข้าในเภทกรวัตตุกลุ่มที่ ๖. ในลำดับนั้น ภิกษุพวกพระวินัยธรได้โอกาส จึงทำอุกเขปนียกรรมลงโทษพระธรรมกถึกเพราะไม่เห็นอาบัติ เข้าใจว่าเพื่อจะพรากพวคนิตติของพระธรรมกถึกจากอาจารย์ เป็นการตัดกำลังของพระธรรมกถึก ไม่อย่างนั้น เพื่อจะป้องกันภิกษุเหล่าอื่นไม่ให้เข้าเป็นพวกพระธรรมกถึก ผลย่อมไม่สำเร็จสมหมาย พวคนิตติพระธรรมกถึกกลับเห็นว่า อาจารย์ของตน ถูกลงอุกเขปนียกรรมโดยไม่เป็นธรรม ข้างฝ่ายพระวินัยธรผู้ทำกรรมนั้น ก็ถือว่าได้ทำกรรมนั้นโดยธรรม เกิดวิวาทาทิกรณีซ้อนขึ้นอีกชั้นหนึ่ง นับเข้าในเภทกรวัตตุกลุ่มที่ ๒. สมเด็จพระบรมศาสดาทรงทราบข่าว นั้นแล้ว เสด็จไปสู่สำนักภิกษุผู้ทำกรรมนั้น ทรงชี้โทษแห่งการทำอุกเขปนียกรรมง่าย ๆ แก่พวกภิกษุผู้ทำ ตรัสแนะให้พิจารณาดูก่อนว่า ภิกษุอันตนปรารถนาจะลงอุกเขปนียกรรมนั้นเป็นผู้เช่นไร ถ้าเห็นว่าเป็นพหูสูต มีผู้นับถือมาก มีพวกมาก ถูกลงอุกเขปนียกรรมแล้ว สงฆ์จักแตกกัน หรือจักรวนเพื่อเป็นเช่นนั้น เช่นนี้ เกรงแต่ความ

แตกกัน ไม่ฟังลงอุกเขปนิยกรรมแก่ภิกษุนั้น. ในลำดับนั้น เสด็จไป
สู่สำนักภิกษุผู้สนับสนุนพระธรรมกถึกผู้ถูกลงอุกเขปนิยกรรม ทรงชี้
โทษแห่งความคือไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ ทรงแนะนำให้พิจารณาว่า
พวกภิกษุผู้เห็นว่าเป็นอาบัตินั้น เป็นผู้เช่นไร ถ้าเห็นว่าเป็นพหุสูต
ทรงธรรมทรงวินัย ฟังนึกว่าเธอทั้งหลายคงไม่ถึงอคติอย่างใดอย่างหนึ่ง
แล้ว แกล้งลงอุกเขปนิยกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ เช่นนี้เกรงแต่การ
แตกกัน ฟังยกแสดงอาบัตินั้นเสียแม้ด้วยความเชื่อผู้อื่น แม้ทรง
ใกล้เคียงอย่างนั้นแล้วก็ไม่สำเร็จ ทรงรำคาญเข้า เสด็จไปประทับอยู่
เสียที่ป่ารกชัฏวัน แคนบ้านปริเลยยะ ประทับอยู่ชั่วสำราญพระอิริยา-
บถแล้ว เสด็จจากนั้นไปประทับที่กรุงสาวัตถี. ฝ่ายพวกอุบาสกขวานคร
โกสัมพีโทษเอาภิกษุเหล่านั้นว่า สมเด็จพระบรมศาสดาเสด็จไปเสีย
พวกเขาพลอยเสื่อมจากประโยชน์ไปด้วย นัดกันไม่แสดงความเคารพ
นับถือแก่ภิกษุพวกนั้น เข้าไปสู่เรือนก็ไม่ดักบาตร ด้วยปรารถนาว่าจะ
ได้หลีกไปเสียหรือสึกเสีย ไม่อย่างนั้น จะได้กลับประพฤติให้เป็นที่พอ
พระหฤทัยแห่งสมเด็จพระบรมศาสดา. ภิกษุเหล่านั้น ถูกอย่างนั้นเข้า
ทนไม่ไหว ได้สติขึ้นมา จึงชวนกันไปกรุงสาวัตถี เพื่อระงับอธิกรณ์
นั้น ครั้นไปถึงแล้ว พระธรรมกถึกยอมรับว่า การเหลือน้ำไว้ในหม้อ
ชำระนั้นเป็นอาบัติ และตนถูกพวกพระวินัยธรลงอุกเขปนิยกรรมนั้น
ก็โดยธรรมและได้ชี้แจงแก่พวกนิติตของตน. เป็นอันว่าวิวาทาธิกรณ์นี้
ระงับด้วยยอมกันเอง สงฆ์ไม่ได้ชี้ขาด สมเด็จพระบรมศาสดาจึงตรัส
ให้สงฆ์ถอนกรรมนั้นเสีย ให้ทั้ง ๒ ฝ่ายนั้นเข้าประชุมกัน แม้ภิกษุใช้ก็

ให้มา จะให้ฉันทะมิได้ ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศความสามัคคีแห่งสงฆ์ด้วยญัตติทุติยกัมมวาจา ในลำดับนั้นให้ทำอุโบสถสวดพระปาติโมกข์ขึ้น.

เรื่องนี้ ในบาลีไม่ได้ระบุชื่อภิกษุคณาจารย์ ๒ รูปนั้น และไม่ได้ระลึควัตถุว่าเหลือน้ำชำระไว้ กล่าวเพียงว่า ภิกษุรูปหนึ่งผู้เป็นพหูสูต ต้องอาบัติแล้วเห็นว่าไม่เป็นอาบัติ ฝ่ายภิกษุอื่นเห็นว่าเป็นอาบัติ เรื่องที่แสดงมาข้างต้นอิงอรรถกถาธรรมบท แต่ท้องเรื่องเป็นไปตามแนวบาลี. มีข้อที่น่าลงนออยู่ว่า สมเด็จพระบรมศาสดาเป็นพระธรรมสมาธิกร คือเป็นเจ้าของพระพุทธศาสนาอยู่ด้วยพระองค์เอง น่าจะทรงชี้ขาดลงไปว่า ทำอย่างนั้นเป็นอาบัติหรือไม่. แม้ภิกษุเหล่านั้นก็น่าจะน้อมใจฟังพระพุทธดำรัสโดยง่าย ไม่น่าจะถือค้ำอย่างนั้นเลย. เพ่งดูทิลุฆิมานะของภิกษุ ๒ พวกนั้น ดูไม่น่าเป็นเรื่องเกิดขึ้นในครั้งพุทธกาลเลย. ขอนักวินัยพิจารณาเถิด.

๒. ตั้งแต่พุทธปรินิพพานมา ๒๐๐ ปีถ้วน พวกภิกษุวัชชีบุตร คือชาววัชชีผู้ตั้งสำนักอยู่ในนครไพศาลี ที่เรียกอีกโหวหารหนึ่งว่า ชาวปาจัน คือตะวันออก ได้ปฏิบัติในทางวินัยแยกไปจากของพระสงฆ์พวกอื่นโดยฐานย่อหย่อน ยกขึ้นกล่าวในท้องเรื่อง ๑๐ ประการดังนี้ :-

๑. มีพระบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉัน อันเป็นอาหารที่รับประเคนไว้ค้างคืน ปรับอาบัติปาจิตติยะแก่ภิกษุผู้ละเมิด. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า เกลือที่รับประเคนไว้แรมคืนฉันปนกับอาหารได้. เกลือนั้นเป็นยาวชีวิก รับประเคนเก็บไว้ฉันได้ในกาลทั้งปวง

ไม่ให้เป็นอาบัติเพราะสันนิษิต. พวกภิกษุวัชชีบุตรเอาเกลือที่เป็นสันนิษิตนั้นมาฉันปนกับอาหารอันมิได้เป็นสันนิษิต เป็นปัญหาเกิดขึ้นว่า ควรหรือไม่ควร. ข้อนี้เรียกสั้นว่า เรื่องเกลือขนาง อธิบายว่าในครั้งนั้น ภิกษุเก็บเกลือไว้ในขนาง.

๒. มีพระบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุฉันของเคี้ยวของฉันทที่เป็นอาหารในเวลาวิกาล ปรับอาบัติปาจิตติยะแก่ภิกษุผู้ละเมิด. ในวิกังค์แห่งสิกขาบทนี้แก้ว่า ตั้งแต่อรุณขึ้นจนเที่ยงวันเป็นกาล พ้นจากนั้นเป็นวิกาล. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า เงามแดดบ่ายเพียง ๒ นิ้วยังฉันอาหารได้. ข้อนี้น่าจะปรารภถึงเวลาที่ปรากฏตามเงาเรียกว่ามัธยมและที่คิดเฉลี่ยกันแล้วเรียกว่า สมมุฏ โดยวิธีโหราศาสตร์. นี้เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง เรียกสั้นว่า เรื่อง ๒ นิ้ว.

๓. มีพระบัญญัติห้ามไม่ให้ภิกษุผู้ฉันแล้ว ห้ามอาหารที่เขาถวายแล้วฉันของเคี้ยวของฉันท อันเป็นอนติริตตะอีกในวันนั้น ปรับอาบัติปาจิตติยะแก่ภิกษุผู้ละเมิด. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า ปรารถนาจะเข้าบ้านในเดียนั้น ฉันทโกษนะเป็นอนติริตตะได้. นี้เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง เรียกสั้นว่า เรื่องเข้าละแวกบ้าน.

๔. มีธรรมเนียมว่า อาวาสทั้งหลาย อันตั้งอยู่ในสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย ผู้อยู่ในอาวาสเหล่านั้น ต้องประชุมกันทำอุโบสถในที่เดียวกัน. อธิบายว่า ในครั้งก่อน สงฆ์ไม่ได้สมมติสีมาเฉพาะอาวาสเหมือนในทุกวันนี้ สมมติสีมาครอบอาวาสทั้งหลายไว้ มุ่งหมายอย่างไร ได้ปรารภในกัณฑ์ที่ ๒๔ ว่าด้วยสีมานั้นแล้ว. ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ใน

ต่างอาวาส แต่ในสีมาเดียวกัน ต้องประชุมในที่แห่งเดียวกันทำอุโบสถเปรียบเหมือนวัดใหญ่ ๆ ในบัดนี้ มีกฐิพระอยู่เป็นหมู่ ๆ ต้องประชุมกันทำอุโบสถในโรงอุโบสถแห่งเดียวกัน จะแยกกันทำตามหมู่กฐิหาได้ไม่. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า ต่างอาวาสแยกทำอุโบสถต่างกันได้. ชะรอยภิกษุวัชชีบุตร จะริสมมติขัณฑสีมาขึ้นภายในมหาสีมา ไม่อย่างนั้น ชะรอยจะริสมมติสีมาเฉพาะอาวาส ๆ ขึ้น. นี่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง เรียกสั้นว่า เรื่องอาวาส.

๕. เป็นธรรมเนียมของภิกษุทั้งหลายจะทำสังฆกรรม ต้องประชุมภิกษุผู้อยู่ในสีมาเดียวกันทั้งนั้น หรือนำมาซึ่งฉันทะของภิกษุผู้ไม่มา. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า ในเวลาที่ภิกษุยังไม่มาพร้อมกัน ทำสังฆกรรมไปพลางก็ได้ มีภิกษุมาทีหลัง จึงบอกขออนุมัติ. ชะรอยจะอนุโลมการสวดพระปาติโมกข์ค้างอยู่ มีภิกษุมา มีจำนวนเสมอกับภิกษุผู้ประชุมหรือน้อยกว่า ไม่ต้องกลับสวดตั้งต้นใหม่ ให้ภิกษุผู้มาฟังต่อไป. นี่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง เรียกสั้นว่า เรื่องอนุมัติ.

๖. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า ธรรมเนียมอย่างใดอันอุปัชฌายะอันอาจารย์เคยประพฤติมาแล้ว ธรรมเนียมอย่างนั้น เป็นควรจะประพฤติตามทั้งนั้น. นี่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง เรียกสั้นว่า เรื่องเคยประพฤติมา.

๗. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า น้ำนมสดแปรจากความเป็นน้ำนมแล้ว แต่ยังไม่เป็นทมิ คือ นมส้ม ภิกษุผู้ฉันแล้ว ห้ามอาหารแล้ว ดื่มน้ำนมอย่างนั้นอันเป็นอนัตริตตะได้อยู่. ฝ่ายภิกษุพวกอื่นถือว่าไม่

ควร. ดูเหมือนพวกภิกษุวัชชีบุตรจะเห็นว่า อาหารแค่นั้นทำให้เกิด
อาบัติ อาหารเหลวไม่ให้เกิดอาบัติ. นี่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง
เรียกสั้นว่า เรื่องไม่ได้กวน.

๘. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า สุราอย่างอ่อนที่มีรสเมาเจืออยู่น้อย
ไม่ยั้งผู้ดื่มให้เมา ดื่มได้อยู่. นี่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง หามีคำเรียก
สั้นไม่.

๙. มีพระพุทธานุญาตผ่านีสีทนะไว้เป็นผ้าอธิษฐานได้ผืนหนึ่ง
ตัวนีสีทนะยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่ง เพิ่มชายอีกคืบหนึ่ง โดยสุกต-
ประมาณ เรื่องนี้เป็นอย่างไร ได้ปรารภถึงแล้ว ในกัมมัฏเฐว่าด้วย
ปาจิตติยะ ตอนรัตนวรรคสิกขาบทที่ ๗. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่าผ้า
นีสีทนะไม่มีชายก็ใช้ได้ การที่พวกภิกษุวัชชีบุตรถืออย่างนั้น หมาย
ความว่า ผ่านีสีทนะไม่มีชายอย่างนั้น ต้องมีประมาณไม่เกินกว่าตัวผ้า
นีสีทนะ หรือเท่ากับประมาณแห่งผ้าที่ต่อชายแล้วก็ได้ เป็นเงื่อนไขอยู่.
ฝ่ายภิกษุพวกอื่นถือว่า ผ่านีสีทนะที่กว้างกว่าประมาณแห่งผ่านีสีทนะ
เดิม จำจะต้องมีชาย จึงจะอธิษฐานเป็นบริวารพิเศษได้ พ้นจาก
ความเป็นอดิเรกจิวร หรือหมายความว่า สุกแต่เป็นผ่านีสีทนะแล้ว แม้มี
ประมาณไม่เกินกว่าตัวนีสีทนะเดิม ก็จำจะต้องมีชาย นี่เป็นแง่อันจะ
พึงสอดคล้องเหมือนกัน. นี่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอีกข้อหนึ่ง หามีคำเรียก
สั้นไม่.

๑๐. พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า ทองเงินเป็นของควร ในท้องเรื่อง
ไม่ได้กล่าวถึงทางหลีกเลี่ยงว่าอย่างไร ดูเป็นละเมียดสิกขาบทโดยจังๆ

ไม่เป็นปัญหา.

ในวัตถุทั้ง ๑๐ นี้ มีหลายวัตถุที่หลีกเลี่ยงจากการที่เคยถือกันมา แต่บางวัตถุที่ยังสันนิษฐานไม่ออกก็มี ที่เป็นการละเมิดจึ่ง ๆ ก็มี แต่น่าจะเป็นการหลีกเลี่ยงจากการที่เคยถือกันมาทั้งนั้น.

ในคราวนั้น พระยสกาภักตทกบุตร ชาวเมืองปาฐา เทียวจาริก มาในแคว้นวัชชี ถึงนครไพศาลี พักอยู่ที่สำนักพวกภิกษุวัชชีบุตร ได้พบว่าพวกภิกษุวัชชีบุตรประพฤติวัตถุ ๑๐ ประการนั้น แยกไปจากที่ภิกษุพวกอื่นถืออยู่ กลับจากนครไพศาลีแล้ว จึงนำข่าวไปแจ้งแก่พระเถระผู้ใหญ่ชาวเมืองปาฐาและในที่อื่นขอเรียนหาหรือถึงวัตถุ ๑๐ ประการนั้น ได้รับมติของพระเถระเหล่านั้นว่า ไม่ควรทั้งนั้น จึงชักชวนกันในพวกภิกษุชาวเมืองปาฐา และชาววันติทักษิณาบถว่าจะคัดค้านวัตถุ ๑๐ ประการนั้น ได้พระเรวตะผู้ทรงธรรมวินัยหลักแหลมอยู่ในครั้งนั้น กับพระสัมภุตสาณวาสีเป็นฝ่าย ตกลงกันว่า จักไประงับอธิกรณ์นี้ ที่นครไพศาลี อันเป็นที่เกิดแห่งอธิกรณ์นั้น เมื่อพากันไปถึงที่นั้นแล้ว ได้พระสัพพกามีเถระผู้ใหญ่ในที่นั้น ร่วมมติด้วยอีกรูปหนึ่ง. การที่พระเถระทั้งหลายเหล่านั้นระงับอธิกรณ์นั้น ดังนี้ :-

ประชุมพวกภิกษุชาวปาจีน คือตะวันออก และภิกษุชาวปาฐา เลือกรูปฝ่ายละ ๔ รูป ระบุชื่อไว้ในท้องเรื่อง ฝ่ายภิกษุชาวปาจีน พระสัพพกามี ๑ พระสาพหะ ๑ พระบุชชโสภิต ๑ พระวาสภคามิกะ ๑. ฝ่ายภิกษุชาวปาฐา พระเรวตะ ๑ พระสัมภุตสาณวาสี ๑ พระยสกาภักตทกบุตร ๑ พระศุมนะ ๑ เพื่อเป็นการกสงฆ์ผู้เข้าประชุมระงับ

อธิกรณ์ด้วยญัตติทุกขกัมมวาจา. การกสงฆ์นั้นประชุมกันที่วาลิการาม พระเรวตะเป็นผู้ยกวัตถุ ๑๐ นั้นขึ้นถามพระสัพพกามีทีละข้อ ๆ พระสัพพกามีวิสัยเห็นว่า ไม่ควรทุกข้อ อ้างที่มาแห่งพระบัญญัติ และปรับอาบัติบางข้อแก่ภิกษุผู้ละเมิด แสดงโดยย่อดังนี้ :-

๑. การเก็บเกลือไว้ในเขนง เอาออกฉันปนกันอาหารในเวลาที่ได้อาหารจืดไป วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงบัญญัติไว้ที่เมืองสาวัตถี มีที่มาในคัมภีร์วิภังค์แห่งสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตियะ เพราะฉันโภชนะเป็นสันนิธิ.

๒. เงามชายแล้ว ๒ นิ้วฉันโภชนะ วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในกรุงราชคฤห์ มีที่มาในคัมภีร์ ปรับอาบัติปาจิตตियะ เพราะฉันโภชนะในเวลาวิกาล.

๓. ภิกษุผู้ฉันแล้ว ห้ามอาหารแล้ว ประารถว่าจะเข้าละแวกบ้าน ฉันโภชนะเป็นอนติริตตะ วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในกรุงสาวัตถี มีที่มาในคัมภีร์วิภังค์ ปรับอาบัติปาจิตตियะ เพราะฉันโภชนะเป็นอนติริตตะ.

๔. หลายอาวาสมีสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ในอาวาสเหล่านั้น แยกทำอุโบสถต่างกัน วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในกรุงราชคฤห์ มีที่มาในอุโบสถสังยุต ปรับอาบัติทุกกฏเพราะละเมิดวินัย.

๕. ในเวลาที่ภิกษุยังไม่มาพร้อมกัน ทำสังฆกรรมไปพลาง ด้วยหมายใจว่า มีภิกษุมาทีหลังจักขออนุมัติ วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในเมืองจัมปา มีที่มาในวินัยวัตถุในจัมเปยยขันธกะ ปรับอาบัติทุกกฏ

เพราะละเมิดวินัย.

๖. การประพฤติตามธรรมเนียม อันอุปมาอะอันอาจารย์เคย
ประพฤติมา วินิจฉัยว่า บางอย่างควร บางอย่างไม่ควร.

๗. นานมสดแปรจากความเป็นน้ำนมแล้ว แต่ยังไม่เป็นทมิ คือ
นมส้ม ฤกษุณแล้ว ห้ามอาหารแล้ว คั้นน้ำนมอย่างนั้น อันเป็น
อนติริตตะ วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในกรุงสาวัตถี มีที่มาใน
คัมภีร์วิภังค์ ปรับอาบัติปาจิตติยะ เพราะฉนโกชนะเป็นอนติริตตะ.

๘. การดื่มสุราอย่างอ่อนที่มีรสเมาเจืออยู่น้อยไม่ยังผู้ดื่มให้เมา
วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในนครโกสัมพี มีที่มาในคัมภีร์วิภังค์
ปรับอาบัติปาจิตติยะ เพราะดื่มสุราเมรัย.

๙. ผ้านีสีทนะไม่มีชาย วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงห้ามไว้ในกรุง
สาวัตถี มีที่มาในคัมภีร์วิภังค์ ปรับอาบัติปาจิตติยะ ที่ต้องตัดเสียด.

๑๐. ทองและเงิน วินิจฉัยว่าไม่ควร ทรงบัญญัติไว้ในกรุง
ราชคฤห์ มีที่มาในคัมภีร์วิภังค์ ปรับอาบัติปาจิตติยะ เพราะรับทอง
และเงิน.

ในที่สุดแห่งวินิจฉัยทุกข้อ พระเรวตะได้ประกาศสงฆ์ว่า ข้อนั้น ๆ
อันสงฆ์วินิจฉัยแล้วว่า ผิดธรรมเนียมผิดวินัย หลีกเลียงคำสอนของพระ
ศาสดา แล้วลงคะแนนไว้ และประกาศรวบรวมข้ออีกวาระหนึ่ง. การ
ลงคะแนนในที่นี้ น่าเข้าใจว่า ให้ภิกษุผู้ประชุมลงคะแนนลับทีละรูป
แสดงมติของตน ในเมื่อพระสัพพกามีอธิบายแล้ว ได้มติร่วมกันทั้งนั้น
หรือข้างมากแล้ว จึงประกาศข้อที่วินิจฉัยแล้วนั้น. ในลำดับนั้น การก

สงฆ์ได้ประกาศข้อที่วินิจฉัยแล้วนั้นในท่ามกลางสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อรู้
ทั่วกัน.

วิวาทาธิกรณ์คราวนั้น จัดเข้าในคู่ที่ ๒ อันสงฆ์ระงับแล้วตาม
คำฟังด้วยการชี้ขาด แต่ระงับได้เด็ดขาดหรือได้เพียงเท่าไร หาได้
ความต่อไปไม่.

๓. ในรัชกาลแห่งพระเจ้าอโศกมหาราช ในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๒ ถึง ๒๓๔
วิวาทาธิกรณ์เกิดขึ้นในพระสงฆ์วัดอโศการามพระอาราม
หลวง ณ กรุงปาตลีบุตร เพราะมีความเห็นปรารภศาสนาธรรมแตกต่างกัน
เรื่องอะไรบ้างไม่ได้ระบุไว้ พระสงฆ์ไม่ได้ทำอุโบสถร่วมกันถึง
๑๒ ปี. พระคันถรจนจารย์กล่าวว่า พวกเดียรถีย์ปลอมเป็นภิกษุเข้า
มาปนอยู่ในหมู่สงฆ์ แสดงลัทธิของตน ๆ ว่าเป็นพระพุทธรศาสนา. ถ้า
เป็นอย่างนั้นจริง การปกครองคณะสงฆ์ในครั้งนั้นหลวมมาก ผู้ทรง
เพศภิกษุมาจากไหนก็อยู่ได้ แยกจากครั้งพุทธกาล. ครั้งนั้น ภิกษุ
แปลกหน้ามายังถูกซัก ต่อตอบได้หลักฐานจึงยกให้อยู่. ดูไม่น่าเป็น
อย่างนั้นเลย ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ภิกษุสงฆ์เองรับอุปสมบทให้พวกเดียรถีย์
ง่ายเกินไป ไม่ให้ประพฤติติดถือปริวาสตามพระพุทธานุญาตก่อน หรือ
ให้ประพฤติแต่หลงใจเชื่อเร็วเกินไป พวกนั้นเองเอาเพศภิกษุคลุมตัว
สอนลัทธิของตน ที่พวกต่างศาสนาปรารถนาจะทำ และได้พยายามไป
บ้างแล้วในภายหลังก็มี หรือตั้งใจอุปสมบทด้วยศรัทธาจริง ๆ แต่ไม่
ทิ้งลัทธิเดิมปฏิบัติปนเปกันไป ตามธรรมดาของปุถุชนผู้เปลี่ยนศาสนา
หรือลัทธิใหม่ ไม่อย่างนั้น คงมีมติแก่งแย่งเกิดขึ้นในคณะสงฆ์นั่นเอง

เช่นใน ๒ เรื่องข้างต้นนั้น ต่างฝ่ายต่างเรียกพวกมีมติแตกจากของตนว่าเคียรถีย์ เช่นเรียกไปภายหลังว่ามิจนาทิกฐิ. ครั้งนั้น สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินก็ทรงนับถือพระพุทธศาสนาและเป็นศาสนูปถัมภก แต่อย่างไร วิวาทาธิกรณ์นี้จึงเป็นไปอยู่ถึง ๑๒ ปี น่าจะเห็นว่า ก็ผู้ตั้งวิวาทนั้นมีผู้ใหญ่เป็นหัวหน้า เช่นพระวินัยธรกับพระธรรมกถึกในเรื่องวิวาทแห่งภิกษุชาวโกสัมพี และข้อวิวาทนั้น จักเป็นเพียงลัทธิที่ถือกันในหมู่ภิกษุ. ฝ่ายอาณาจักรจึงเฉยเสีย ไม่เข้าเกี่ยวข้องด้วย จนล่วง ๑๒ ปี บางทีการแตกกันนั้นจักลุกลามออกไปถึงฝ่ายคฤหัสถ์ผู้เป็นอุปัฏฐากด้วย ถึงเสียความสงบราบคาบแห่งการปกครอง เช่นเกิดล้มประหารหันเนื่อง ๆ ในที่สุด ฝ่ายอาณาจักรได้เกี่ยวข้องกับจึงได้สงบ. พระคันถรจนจารย์กล่าวว่า พระโมคคัลลิตบุดริสเถระถวายมติของท่าน แต่พระเจ้าอโศกมหาราชว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นวิภังชวาที แปลตามพยัญชนะว่า เป็นผู้กล่าวแจก มีอธิบายว่า เป็นผู้แสดงธรรมจำแนกออกโดยประเภทต่าง ๆ ให้เหมาะแก่อัธยาศัยแห่งผู้รับเทศนา มติของข้าพเจ้าว่า อรรถแห่งบทวิภังชวาทีนั้นว่า เป็นผู้ตรัสสั่งสอนกระจายธรรมนั้น ๆ ออกเป็นส่วน ๆ เช่นทรงกระจายรูปกายออกเป็นธาตุ ๔ ทรงกระจายนามธรรมออกเป็นจิตเจตสิก ทรงกระจายนามรูปเป็นขั้น ๕ อายุคนละ ๖ ธาตุ ๖ ธาตุ ๑๘ เป็นอาทิ เพื่อถอนมนัสสัญญา คือความสำคัญเห็นเป็นชิ้นเป็นอันเสีย หรือเพื่อเข้าใจภูมิธรรมลึกซึ้ง พระองค์ตรัสให้จัดภิกษุเป็นพวก ๆ ตามมติแล้ว ทรงเรียกเข้าไปสอบถามทีละพวก พวกใดมีมติเป็นอย่างอื่นจากของพระโมคคัลลิตบุดริสให้สึกพวกนั้นเสีย เอาไว้แต่พวกมี

มตร่วมกับของพระโมคคัลลิตบุตร. เพราะขมดีว่า วิภังชวาที่เป็นถูก
มดีอันแพกออกไป พงเห็นเช่นมดีว่า อัฏฐาพนี้พระผู้เป็นเจ้าของสร้าง ไม่
ใช้ส่วนน้อยๆ คุณกนเข้าเองโดยธรรมดา และมดีว่า ในกายนี้มีอาตมา
ครองอยู่เป็นที่ยั่งยืน ไม่รู้จักแปรผัน การรู้สึกเป็นส่วนแห่งอาตมา หา
ใช้ผลเกิดทางทวารวิถีไม่ ถึงคราวมณะ รูปกายเท่านั้นสลายไป ส่วน
อาตมาหาดับสูญไม่ ไม่ถือปฏิบัติสขีครองรูปกายอื่นอีก และมดีห้วนๆ
ว่า มณะเป็นที่สุดทุกข์ คือตายแล้วเป็นแล้วกัน ไม่คำนึงถึงเหตุผล
อันเป็นมาอย่างไร ยังจักเป็นอย่างไรต่อไป. ย่นใจความว่า พระเจ้า
อโศกมหาราช ทรงสนับสนุนมดีของพระโมคคัลลิตบุตร ตรัสให้สักพวก
ภิกษุผู้มีมดีแพกจากนั้นเสียสิ้น.

วิวาธาทิกรณครั้งนั้น จัดเข้าในลู่ที่ ๑ ระวังแล้วด้วยอำนาจ
อาณาจักร.

สงฆมณฑลอันแตกเป็นนิกายใหญ่ คืออุตตรนิกายและทักษิณ-
นิกาย และนิกายใหญ่นั้น แดกเป็นนิกายย่อยๆ ออกไปอีก ก็เพราะ
วิวาธาทิกรณ เมื่อไม่อาจระวัง ต่างพวกต่างถือ กลายเป็นนานา-
สังวาสแห่งกันและกัน แต่นั้นแปรมาเป็นนานานิกาย.

วิวาธาทิกรณนี้ร้ายนัก ทำสงฆ์ให้แตกเป็นนานาสังวาส เป็น
นานานิกายอย่างนี้ แต่นั้น ความเสื่อมอันเป็นผลแห่งความแตกสามัคคี
ย่อมเกิดมีขึ้นตามกัน เพราะอย่างนั้น พระศาสดาและพระสาวก จึง
ช่วยกันป้องกันเพื่อมิให้เกิดขึ้น และระวังที่เกิดขึ้นแล้วเสีย ด้วยการชี้
ขาดว่า ฝ่ายไหนผิดฝ่ายไหนถูก.

ทางป้องกันวิวาทาธิกรณ์อันพระศาสดาได้ทรงทำนั้น ที่เป็นสิ่งสำคัญ
ในส่วนธรรมได้ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์อันระบุถึงหัวใจพระศาสนา
ในที่ประชุมสงฆ์เนื่อง ๆ มา ในส่วนวินัย ได้ทรงตั้งธรรมเนียมทำ
สังฆอุโบสถด้วยสวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน เนื่องจากนั้น ให้ปุจฉา-
วิสัชนากันถึงวินัยบางข้อก่อน. ทางที่พระสาวกได้ทำนั้น ที่เป็นสิ่งสำคัญ
คือได้ทำสังคายนาพระธรรมวินัย ตั้งไว้เป็นแบบแผนเป็นคราว ๆ มา
ตลอดถึงได้จารึกลงในปกรณ.

เพื่อระงับวิวาทาธิกรณ์อันเกิดขึ้นแล้ว ทรงวางวิธีไว้ ๒ อย่าง
คือสัมมุขาวินัย ๑ เขกขยติกา ๑ เรียกว่าอธิกรณ์สมณะ แปลว่า วิธี
ระงับอธิกรณ์ หรือตัดเรียกว่าสมณะ.

สัมมุขาวินัย แปลว่า วิธีระงับต่อหน้า. การระงับด้วยวิธีนี้มี
๓ อย่าง ด้วยการตกลงกันเอง ๑ ด้วยการตั้งผู้วินิจฉัย ๑ ด้วยอำนาจ
แห่งสงฆ์ ๑.

วิวาทาธิกรณ์ ระงับด้วยการตกลงกันเองนั้น ดังนี้ :-

คู่วิวาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งยอมรับว่าผิดของตนผิด ของอีกฝ่ายหนึ่ง
ถูกเช่นวิวาทาธิกรณ์ในระหว่างพวกพระวินัยธรและพวกพระธรรมกถึก.
สัมมุขาวินัยในอธิการนี้ ท่านว่าสงเคราะห์ด้วยองค์ ๔ คือ สงฆสมมุขตา
ความเป็นต่อหน้าสงฆ์ ๑ ฆมสมมุขตา ความเป็นต่อหน้าธรรม ๑
วินยสมมุขตา ความเป็นต่อหน้าวินัย ๑ ปุคคลสมมุขตา ความเป็นต่อ
หน้าบุคคล ๑.

สงฆสมมุขตานั้น ดังนี้ : ภิษุผู้มีประชุมมีจำนวนครบองค์

เป็นสงฆ์ นำฉันทะของผู้ควรฉันทะมาแล้ว ผู้อยู่พร้อมหน้ากันไม่คัดค้าน. ฆมมสมมุขตา วินยสมมุขตา นั้น ได้แก่ธรรมวินัยและสัตถุศาสนะอันเป็นเครื่องระงับอริกณีนั่น. ปุคฺคสมมุขตา นั้น คือคู่วิวาทอยู่พร้อมหน้ากัน. ข้าพเจ้าปรารถนาจะเข้าใจว่า สงฆสมมุขตา ได้แก่สงฆ์ผู้วินิจฉัยไม่มีในอริการนี้ เพราะภิกษุ ๒ พวกนั้น พวกหนึ่ง ๆ แม้มีจำนวนครบองค์สงฆ์ ก็เป็นคู่วิวาท สงเคราะห์เข้าไปในปุคฺคสมมุขตา คำนี้จักเห็นแจ้งในอริการข้างหน้า.

วิวาทาธิกรณ์ ระงับด้วยการตั้งผู้วินิจฉัยนั้น ดังนี้ :-

คู่วิวาททั้ง ๒ ฝ่ายพร้อมกันเลือกตั้งพระเถระรูปเดียวกันได้ ๒ รูปก็ได้ ๓ รูปก็ได้ มากกว่านั้นก็ได้ ให้เป็นผู้วินิจฉัย. ผู้ได้รับเลือกรูปเดียวควรใคร่ครวญ หลายรูปควรปรึกษากันก่อนว่า อาจวินิจฉัยหรือไม่ ถ้าเห็นว่าไม่อาจ ไม่ควรรับ ถ้าเห็นว่าอาจอยู่ ควรยังผู้เลือกให้บัญญัติก่อนว่า จักแจ้งข้ออริกณีนั้นตามจริง และจักยอมรับความวินิจฉัยอันชอบแก่ธรรมวินัยและสัตถุศาสนะ ที่อริกณีนั่น จักเป็นอันเลิกแล้วกันด้วยดี ได้อย่างนี้จึงควรรับ มิฉะนั้นไม่ควรรับ. ฝ่ายผู้เลือกควรเอาสัญญาก่อนว่า ผู้ได้รับเลือกจักวินิจฉัยโดยระยะกาลเพียงเท่านี้ ๆ ได้อย่างนี้จึงควรบัญญัติแล้วมอบให้ มิฉะนั้นไม่ควรเลือกผู้นั้น. อริกณีนั่นผู้ได้รับเลือกวินิจฉัยแล้ว เป็นอันระงับเด็ดขาด เพราะอย่างนั้น ในบาลีสถกชั้นธกะมีว่า ภิกษุผู้เป็นคู่วิวาทรายหนึ่ง ไม่พอใจคำวินิจฉัยของผู้ที่ตนเลือกตั้ง ทั้งที่เป็นสงฆ์เป็นคณะเป็นบุคคล แล้วเลือกตั้งผู้อื่นอีก จนถึงนำความขึ้นกราบทูลพระศาสดาเป็นที่สุด ตรัสว่า เป็น

อันวินิจฉัยเด็ดขาดแล้ว. สัมมุขาวินัยในอธิการนี้ สงเคราะห์ด้วยองค์ ๔ บ้าง ด้วยองค์ ๓ เว้น สงฆสมมุขตา บ้าง แต่ในเรื่องที่กล่าวแล้ว เรียกภิกษุมากกว่า ๓ รูปว่า สมุพหุตา คือหลายรูป ไม่นับเป็นสงฆ์ เรียกภิกษุตั้งแต่ ๓ รูปลงมาระบุตามจำนวน ตามนัยนี้ สงฆสมมุขตา ไม่น่าได้ในอธิการนี้ ไม่อย่างนั้นน่าเพ่งกิริยาที่ภิกษุหลายรูปทำว่า เป็นการสงฆ์ก็มี เป็นการบุคคลก็มี.

วิวาทาธิกรณ์ ระวังด้วยอำนาจแห่งสงฆ์นั้น ดังนี้ :-

ภิกษุทั้งหลายรู้ว่า มีภิกษุบางพวกปฏิบัติพระธรรมวินัยแพกออกไปจากที่ถือกันมา ไม่เห็นชอบด้วย ร่วมใจกันเข้าประชุมเป็นสงฆ์ วินิจฉัยข้อที่แพกนั้นว่า ผิดธรรมผิดวินัยผิดสัตตศาสนะอย่างไร แล้วไม่รับรอง ครอบงำลัทธินั้นเสียด้วยอาณาสงฆ์ เช่นพระสงฆ์ชาวปาฐา และชาวปาจินระงับวัตถุ ๑๐ ประการ อันพวกภิกษุวัชชบุตรขึ้นนั้น. หรือมีภิกษุเป็นคู่วิวาท แม้เธอมิได้มอบอธิกรณ์ให้วินิจฉัย เห็นแก่พระธรรมวินัย ซ้ำขาดข้อที่เห็นว่าผิดด้วยอาณาสงฆ์ก็ได้ เช่นอริกฐภิกษุ กล่าวคั้นพระศาสดาว่าตรัสไม่ได้จริง ในข้อว่า กามคุณเป็นของให้โทษ แยกจากมติที่รับรองกันทั่วไปของภิกษุทั้งหลาย ไม่ยอมละทิลินั้น สงฆ์ซ้ำขาดว่าผิด ด้วยสวดสมนุภาสณะและปรับอาบัติปาจิตติยะ ในเพราะไม่ละทิลินั้น เมื่อจบสมนุภาสณะ ทั้งลงอุกเขปนียกรรมเพิ่มด้วย. สัมมุขาวินัยในอธิการนี้ สงเคราะห์ด้วยองค์ ๓ เว้นบุคคลสมมุขตา บ้าง ด้วยองค์ครบทั้ง ๔ บ้าง. สงฆสมมุขตาในอธิการนี้ หมายถึงสงฆ์ ผู้วินิจฉัยโดยแท้แล ต้องด้วยมติของข้าพเจ้าอันแสดงไว้แล้วในหนหลัง.

ในองค์ ๔ แห่งสัมมุขาวินัยนั้น ธรรมสมมุขตาและวินยสมมุขตา ท่านแก้รวมกันในนิทเทศเดียว ฟังเข้าใจว่า วิวาทกันด้วยธรรม ฟังเอาธรรมสมมุขตา วิวาทกันด้วยวินัย ฟังเอาวินยสมมุขตา ในอธิการ อย่างหนึ่ง ได้องค์เต็มทีเพียง ๓ โดยกล่าวรวบยอดจึงเป็น ๔. การกำหนดองค์ คู่ยังบกพร่อง ถ้าเป็น วตุตุสมมุขตา ความเป็นต่อหน้าวัตถุ คือข้อวิวาท อันจำจะยกขึ้นแถลงแทน วินยสมมุขตา จักบริบูรณ์ เพราะ วินยสมมุขตา อาจสงเคราะห์ใน ธรรมสมมุขตาก็ได้ เช่นวินยวาทีสงเคราะห์เข้าในธรรมวาที ส่วนวตุตุสมมุขตา สงเคราะห์เข้าใน ธรรมสมมุขตา โดยอธิบายว่า วินิจฉัยเป็นธรรม ก็ต้องฟังและยกวัตถุขึ้นพิจารณาเข้าไม่สนิท สงเคราะห์เข้าในปุคคลสมมุขตา โดยอธิบายว่า กล่าวถึงบุคคลคู่วิวาท เป็นอันกล่าวถึงข้อวิวาทด้วย ก็เข้าไม่สนิท. และการเรียกลำดับ คู่ยังไขว้เขว ถ้าเรียงดังนี้ : สงฆสมมุขตา ปุคคลสมมุขตา วตุตุสมมุขตา ธรรมสมมุขตา จัดเข้าลำดับดี. โดยอธิบายว่า ประชุมสงฆ์แล้ว เรียกบุคคลคู่วิวาทเข้ามาให้แถลงข้อวิวาทและพิจารณาแล้ววางบทวินิจฉัย.

วิวาทาธิกรณ์ ระบุด้วยสัมมุขาวินัยครบองค์ ๔ หรือเพียงแต่ ๓ เว้นสงฆสมมุขตา เป็นใช้ได้ด้วยกัน ผู้พินิจเห็นว่าใหม่ต้องปาจิตติยะ ถ้าครบองค์ ๔ ผู้ให้ฉันทะแก่สงฆ์แล้ววินิจฉัยเมื่อภายหลังต้องปาจิตติยะด้วย. เพราะอย่างนี้กระมัง ในการที่คณะก็ดี บุคคลก็ดี วินิจฉัยอธิกรณ์ ท่านจึงไม่ยกใช้บทอื่นแทนสงฆสมมุขตา ปล่อยให้พร่องอยู่อย่างนั้น.

วิวาทาธิกรณ์อันเป็นหน้าที่ของสงฆ์จะฟังวินิจฉัย ถ้าสงฆ์เห็นว่า

จะวินิจฉัยในสงฆ์ไม่สะดวกเพราะเหตุนี้ ๆ ที่ท่านยกขึ้นกล่าวไว้ในบาลีว่า มีเสียงแข็งแข่งพูดกันไม่ได้ยิน สงฆ์จะเลือกภิกษุบางรูปในหมู่ให้แยกวินิจฉัยก็ได้. วิธีนี้เรียก อุพพาหิกา แปลว่า กิริยาที่ถอนนำไป ได้แก่ การเลือกแยกออกไป. ในบาลีสถสมณชณะ ท่านแนะนำให้เลือกภิกษุพร้อมด้วยองค์ ๑๐ เป็นคณะ ด้วยญัตติทุติยกัมมวาจา ส่วนในเรื่องวัตถุ ๑๐ สงฆ์ชาวปาฐาและชาวปาจันได้เลือกเป็นสงฆ์.

ภิกษุผู้พร้อมด้วยองค์ ๑๐ นั้น ดังนี้ :-

๑. เป็นผู้มีสีล.
๒. เป็นพหูสูต.
๓. เป็นผู้ทรงพระปาติโมกข์.
๔. เป็นผู้มั่นในพระวินัย ไม่คลอนแคลน.
๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่วิวาทเข้าใจและให้เลื่อมใส.
๖. เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ.
๗. รู้เรื่องอธิกรณ์.
๘. รู้เหตุเกิดอธิกรณ์.
๙. รู้การตัดอธิกรณ์.
๑๐. รู้ทางตัดอธิกรณ์.

ถ้าเสร็จกันด้วยอย่างนี้ สัมมุขาวินัยในอธิการนี้ ท่านกล่าวว่า สงเคราะห์ด้วยองค์ ๓ เว้นสงฆสมมุขตา คุณเป็นที่ว่าสงฆ์ตั้งกรรมการแล้ว เป็นแล้วกัน เช่นเดียวกับคู่วิวาท พร้อมกันเลือกตั้งผู้วินิจฉัยเอาเองโดยอาการ กรรมการที่สงฆ์ตั้งนั้นวินิจฉัยอย่างไร น่าจะเอา

เข้าประกาศในสงฆ์ เพื่อได้รับความรับรองแห่งสงฆ์อีกชั้นหนึ่ง เป็นเสร็จด้วยอำนาจสงฆ์ เช่นในเรื่องวัตถุ ๑๐ นั้น อย่างนี้เสร็จด้วยอำนาจสงฆ์ สัมมาวินัยครบบองค์ ๔. ในอธิการนี้มีบาลีกถ่าวไว้ชัดว่า ถ้ากรรมการอันสงฆ์ตั้งนั้น ไม่อาจวินิจฉัยสำเร็จ ให้มอบคืนอธิการณั้แก่สงฆ์. นี้บ่งว่า การของกรรมการเนื่องอยู่ด้วยสงฆ์ แม้วินิจฉัยแล้วอย่างไร ก็น่าจะแจ้งแก่สงฆ์เหมือนกัน. ในขณะกรรมการนี้ มีภิกษุผู้ไม่สอดคล้องอรรถให้รอบคอบ ถือเอาเพียงความแห่งพยัญชนะขึ้นค้ำไม่ได้หลักฐาน คณะกรรมการนั้นจะประกาศด้วยญัตติ ถอนเธอออกเสียจากคณะก็ได้ กรรมการนั้นสงฆ์สมมติ อย่างไรคณะจึงถอนออกได้เอง และถอนออกเสียอย่างนั้น ไม่เสียความเป็นธรรมหรือ เป็นข้ออันนักวินัยจะพึงพิจารณา.

เมื่ออธิการวินิจฉัยอยู่ในสงฆ์ ๆ ไม่อาจถือเอาความตกลง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เช่นนี้จะวินิจฉัยด้วยวิธีเรียกว่าเขกขุยสิกาก็ได้.

เขกขุยสิก้า แปลว่ากิริยาเป็นไปตามข้างมาก. การวินิจฉัยด้วยวิธีนี้ ดังนี้ :-

สงฆ์พึงสมมติภิกษุรูปหนึ่งผู้พร้อมด้วยองค์ ๕ เป็นผู้ให้จับสลากคือคะแนน ด้วยญัตติทุกขกัมมวาจา. องค์ ๕ นั้น คือ ไม่ถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ และรู้จักสลากที่เป็นอันจับและไม่เป็นอันจับ. วิธีให้จับสลากมี ๓ คือ ปกปิด ๑ กระชิบบอก ๑ เปิดเผย ๑ สูดแล้วแต่จะเลือกใช้. ถ้าให้จับเป็นการเปิดเผย จัดนำไปสู่ความสำเร็จโดยง่าย ไม่เสียความเป็นธรรม ควรใช้อย่างนั้น. ก็ถ้าเห็นว่า ผู้จับ

จักพลอยจับตามกัน จนเสียความเป็นธรรม ควรใช้การกระชิบบอก หรือการปกปิด. สลากนั้นหมายสี่ต่างกัน เช่นสีขาวยุทธหมายเอาผิดว่าเป็นธรรมหรือถูก, สีดำ หมายเอาผิดว่าไม่เป็นธรรมหรือผิด. ภิกษุผู้ได้รับสมมติเป็นผู้ให้จับ ฟังถามมติของภิกษุทีละรูป แล้วแนะให้จับสลากตามสีหมายมตินั้นโดยเปิดเผย หรือโดยกระชิบ หรือโดยปกปิด แล้วกำหนดคะแนนแห่งมติอย่างหนึ่ง ๆ ตามสลากที่จับนั้น ช่างใดได้คะแนนมาก เป็นอันชี้ขาดตามข้างนั้น. เภกฺขยสิกานี ใช้ได้เพียงเพื่อชี้ ๒ สถาน เช่นเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม ผิดหรือถูก. จำนวนมากกว่าที่ควรถือเป็นประมาณในการชี้ขาดนั้น ไม่ได้ระบุไว้ชัดในบาลี นำความเข้าใจว่าเป็นธุระของสงฆ์ จะตั้งสัตยัญตติกันมาแต่ต้นว่า กำหนดมากกว่ากันเพียงเท่าไรเป็นใช้ได้โดยสมควรแก่จำนวนแห่งสงฆ์มากหรือน้อย และอธิกรณ์สำคัญ และไม่สำคัญ. ในอรรถกถาท่านว่า มากกว่าเพียง ๑ ก็เอาเป็นใช้ได้ เป็นหน้าที่ของผู้ให้จับสลาก จะวาดคัดการออกมติให้สำเร็จโดยธรรม. ผิดว่าการให้จับสลากนั้นเสียความเป็นธรรมเป็นต้นว่าผู้จับ ๆ เอาสีสับกับมติ เช่นนี้ท่านให้บอกประกาศแล้วให้จับใหม่ การให้จับสลากนี้ จะใช้ในเรื่องเล็กน้อยที่ไม่ไปถึงไหน คืออาจเสร็จกันง่ายที่ไม่ต้องคิดแล้วคิดเล่า จะใช้เพื่อสนับสนุนมติด้านไม่เป็นธรรม หรือเพื่อแยกสงฆ์ออกเป็นพวก ไม่บังควร ในเรื่องที่สมควรจะให้จับด้วยอาการผิระบอบ เมื่อภิกษุทั้งหลายยังไม่พร้อมกัน หรือเธอทั้งหลายไม่ได้จับตามมติ ก็ใช้ไม่ได้. เภกฺขยสิกานี ได้กันกับกิริยาที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่าโหวตในบัดนี้ แปรลกกันแต่เพียงโดยอาการ

ที่ทำ การโหวตในบัดนี้ ที่เปิดเผย ใช้แสดงอาการเช่นชูมือหรือลุกยืนก็ได้ ที่ปกปิด ใช้สลากเหมือนกัน แต่ให้ผู้โหวตเลือกวางในช่องแห่งหีบหรือตู้ที่หมายเอามติของตน แต่บางที่ต้นเดิมจักได้เป็นมาเหมือนกัน จึงมีคำเรียกสลากข้างไม่เห็นด้วยหรือไม่ยกว่าลูกคำ. ในอธิการนี้เสร็จด้วยสมณะ ๒ คือสัมมุขาวินัยครบองค์ที่ ๑ เขุภยสิกขา ๑.

ในที่นี้มีคำสอดถามว่า อธิกรณ์อันระงับด้วยลำพังสัมมุขาวินัยก็ดี หรือแม้ด้วยเพิ่มเขุภยสิกขาเข้าด้วยก็ดี แต่อันที่จริง วินิจฉัยผิดจักเป็นอันระงับหรือไม่. ตอบว่า เป็นอันระงับ แต่ระงับโดยไม่เป็นธรรม ท่านว่าระงับด้วยอาการเทียมสัมมุขาวินัย. จะพินิจขึ้นว่าใหม่ได้หรือไม่. ได้ เมื่อมีโอกาสอันสมควร เพราะอย่างนี้แล จึงไม่ควรถือรั้นกระพ้ออธิกรณ์ให้ลุกลามไป.

วิวาทอธิกรณ์นี้ ที่รุนแรงระงับไม่ไหว ย่อมทำสงฆ์ให้แตกเป็นนิกายย่อยออกไปทุกทีตามคราวที่เกิดขึ้น. ภิกษุผู้เคารพในพระศาสดา และในพระธรรมวินัย ควรเคารพในสงฆ์ผู้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาพระธรรมวินัย ควรสำคัญมติของสงฆ์จำพวกนั้นว่าเป็นเนตติอันคนควรเชื่อถือ และทำตาม เพื่อรักษาไว้ซึ่งทฤษฎีสามัญญตา คือความเป็นผู้มีความเห็นร่วมกัน ถ้าเอาแต่มติของตน ไม่ต้องสงสัย คงแตกเป็นนิกายย่อยออกไปทุกที ควรมุ่งความสามัคคีเป็นใหญ่. มีพระบรมพุทโธวาทประทานแก่ภิกษุชาวโกสัมพี พวกถูกหาว่าต้องอาบัติว่า พึงเกรงแต่การแตกกันแล้วยอมแสดงอาบัติ [ที่ตนไม่เห็นด้วย แต่ผู้อื่นเป็นอันมากเห็นว่า เป็น] นั้นเสีย ด้วยความเชื่อผู้อื่น. พระอานนทเถระเจ้า ได้แก้ปฏิบัติตาม

พระบรมพุทโธวาทนั้นมาเป็นอย่างดี. มีเรื่องเล่าไว้ในปัญญาสติกขันธกะว่า เมื่อครั้งทำปฐมสังคีติ พระเถระทั้งหลายพากันปรับอาบัติแก่ท่านเป็นหลายวัตถุ เพราะข้อบกพร่องของท่านในปรินิพพานสมัยบ้าง เพราะข้อที่ท่านทำไม่ถูกต้องบ้าง มีตัวอย่าง เช่นเมื่อใกล้จะนิพพาน พระศาสดาได้ประทานพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า เมื่อพระองค์ล่วงไปแล้ว สงฆ์จำนงอยู่ จะถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียบ้างก็ได้ ท่านไม่ทันคิด ไม่ได้กราบทูลถามว่า สิกขาบทเล็กน้อยนั้นเพียงไหน และท่านได้ช่วยธุระพระนางมหาปชาบดีโคตมี จนสมเด็จพระบรมศาสดาทรงพระอนุญาตให้มาตุคามอุปสมบทเป็นภิกษุณี ท่านเห็นว่า ตามเรื่องอันเป็นมา ท่านไม่ต้องอาบัติ ควรเป็นแบบอย่างของภิกษุทั้งหลาย ในการรักษาสามัคคีเพื่อความตั้งอยู่ยั่งยืนแห่งพระธรรมวินัย.

กรรมวาจาเนื่องในกัณฑ์นี้ เห็นว่าห่างเหินจากการใช้ จึงไม่ได้คัดมาลงไว้ ผู้ต้องการจงดูในสมถขันธกะ จุลวรรค เล่ม ๑ ตอน วิวาทาธิกรณ์.

กัณฑ์ที่ ๒๕

วิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์

อนุวาท คือการโจทที่จัดเป็นอธิกรณ์ รวมเรียกว่าอนุวาทาธิกรณ์ นั้น เฉพาะอนุวาทด้วยอาบัติ อันจำแนกเป็นวิบัติ ๔.

สี่ลสามัญญตา ความเป็นผู้มีศีลเสมอกัน เป็นองค์สำคัญอย่างหนึ่งแห่งสามัคคี เมื่อมีภิกษุผู้ศีลขึ้นในสงฆ์ เป็นหน้าที่ของภิกษุผู้มีศีล จะกำจัดออกเสีย มีพระพุทธานุญาตตรัสเปรียบด้วยอัศจรรย์ของมหาสมุทร ในชื่อว่า เมื่อมีซากศพตกในมหาสมุทร คลื่นย่อมซัดขึ้นฝั่งเสีย. นี้เป็นทางที่ภิกษุรูปหนึ่ง จะพึงโจทภิกษุอีกรูปหนึ่งด้วยอาบัติ ด้วยความปรารถนาดีก็มี ด้วยความปรารถนาเลวก็มี เป็นอนุวาทาธิกรณ์เกิดขึ้น. ผู้ใดโจทเพราะเห็นแก่พระธรรมวินัย ผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยปรารถนาดี. ผู้ใดโจทเพราะมุ่งร้ายแก่เขา ผู้นั้นชื่อว่าทำด้วยปรารถนาเลว. ในบาลีแสดงทั้งคุณทั้งโทษ อันเป็นมูลแห่งวิวาทาธิกรณ์ ว่าเป็นมูลแห่งอนุวาทาธิกรณ์ด้วย แต่เดิมกายและขาจอันไม่สมประกอบเข้าด้วย ที่ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ.

อธิกรณ์อันภิกษุจะพึงยกขึ้นว่าได้นั้น ต้องเป็นเรื่องมีมูล. มูลในที่นี้ ไม่ได้หมายเอาเรื่องที่เป็นจริง และมีเงาแห่งความจริงโดยส่วนเดียว หมายเอาเรื่องที่ได้เห็นเอง ๑ เรื่องที่ได้ยินเองหรือมีผู้บอก และเชื่อว่าเป็นจริง ๑ เรื่องเว้นจาก ๒ สถานนั้น แต่รังเกียจโดยอาการ ๑ เช่นได้ยินว่า พัสคชื่อนั้นของผู้มีชื่อหายไป ได้พบพัสคชื่อนั้นในที่อยู่ของภิกษุชื่อนั้น.

ภิกษุผู้จู่ว่าอรรถคดี พึงพิจารณาก่อน ต่อเห็นว่าพร้อมด้วยองค์ ๕ จึงควรว่า. องค์ ๕ นั้น คือ ๑. เป็นกาลอันสมควร ๒. เป็นเรื่องจริง [หรือแน่ใจว่าเป็นอย่างนั้น] ๓. เป็นการประกอบด้วยประโยชน์ ๔. จักได้ภิกษุผู้เคยเห็นกันผู้เคยคบกันเข้าเป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย ๕. ความยุ่งยงตลอดถึงความแตกแห่งสงฆ์มีการนั้นเป็นเหตุ จักไม่มี.

อีกนัยหนึ่ง ภิกษุผู้ปรารถนาจะโจทผู้อื่น พึงตั้งอยู่ในธรรม ๕. คือ ๑. จักพูดโดยการละ จักไม่พูดโดยอกาลละ ๒. จักพูดด้วยคำจริง จักไม่พูดด้วยคำเท็จ ๓. จักพูดด้วยคำสุภาพ จักไม่พูดด้วยคำหยาบ ๔. จักพูดด้วยคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่พูดด้วยคำไร้ประโยชน์ ๕. จักมีเมตตาจิตพูด จักไม่เพ่งโทษพูด.

อีกประการหนึ่ง พึงทำไว้ในใจซึ่งธรรม ๕ คือ ความการุญ ความหวังประโยชน์ ความเอ็นดู ความออกจากอาบัติ ความทำวินัย เป็นเบื้องหน้า.

ใคร่ครวญหลักฐานของตน เห็นว่าพร้อมด้วยองค์สมบัติอย่างนี้ แล้วจึงควรโจทผู้อื่น. จะพึงโจทในสำนักใคร. ในเรื่องเมตตियะ และ กุมมชกภิกษุ แต่งนางเมตตियากิษุณีให้โจทพระทัฬหฬลบุตร นางได้โจทในสำนักพระศาสดา ทรงรับฟ้องแล้วตรัสให้ประชุมสงฆ์ ทรงซักถามพระทัฬหฬลบุตร เมื่อท่านกราบทูลปฏิเสธแล้วทรงฟังคำของท่าน ตรัสสั่งให้นาสนะนางเมตตियाเสีย และให้ชำระภิกษุ ๒ รูปนั้น. เทียบตามเรื่องนี้ พึงโจทในสำนักพระสังฆเถระ.

การโจท เรียกว่าโจทนา ท่านว่าทำด้วยกายก็ได้ ด้วยวาจาก็ได้.

โจทด้วยกายนั้น คือแสดงอาการไม่นับถือว่าเป็นภิกษุ เช่นทำอภิวาทมา โดยลำดับ ถึงภิกษุนั้นข้างดเสีย ข้ามไปทำแก่ภิกษุผู้นั่งรองลงไป. กิริยาอย่างนี้ เป็นแต่เพียงเหตุให้สอบถามขึ้น จัดเป็นนุรพประโยคแห่ง โจอทนาด้วยวาจา. ในบัดนี้ การยื่นหนังสือโจท เป็นโจทด้วยกาย สำเร็จเป็นโจททีเดียว. โจอทนาด้วยวาจานั้น คือกล่าวคำโจทให้อยู่ใน สมัยนั้น ที่ยังไม่ได้ใช้หนังสือ ท่านว่าระบुเพียงวัตถุคือเรื่องก็ได้ ระบु เพียงอาบัติก็ได้. การระบुเพียงวัตถุ สำเร็จเป็นโจทนาทีเดียว เพราะ อารู้ถึงอาบัติ. การระบुเพียงอาบัติ เป็นโจทนาอันบกพร่อง เพราะจะ ต้องซักถึงวัตถุด้วย จึงจัดเป็นทางวินิจฉัย.

อาศัยนัยในคัมภีร์บริวารตอนมหาสังคาม ได้ความว่า สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี บุคคลก็ดี วินิจฉัยอธิกรณ์ได้. โดยนัยนี้ พระสังฆเถระพึง พิจารณา ดู เห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย จักวินิจฉัยเองก็ควร เป็นเรื่องไม่ สำคัญนัก จักมอบให้คณะวินิจฉัยตามอย่างอุพพาหิกาก็ควร, เป็นเรื่อง สลักสำคัญ พึงประชุมสงฆ์วินิจฉัย. ในที่นี้จะแสดงเฉพาะวินิจฉัยเป็นการ สงฆ์อันมีที่มาโดยพิสดาร.

พระสังฆเถระได้รับฟ้องแล้ว พึงประชุมสงฆ์ เรียกโจทก์จำเลย มาพร้อมกัน.

ในคัมภีร์บริวารตอนจุฬสังคามท่านกล่าวว่า ภิกษุผู้จะเข้าสู่วินิจฉัย ได้ชื่อว่าผู้เข้าสู่สงคราม เข้าไปสู่สงฆ์ พึงเป็นผู้เจียมตน พึงเป็นผู้รู้จักที่นั่ง ไม่เบียดภิกษุผู้เถระ ไม่กีดภิกษุผู้อ่อนกว่า พึงนั่ง ณ อาสนะอันสมควร ไม่พึงพูดเรื่องต่าง ๆ พึงรักษาคุณนิภาพ. ภิกษุผู้เข้าประชุมสงฆ์ก็ดี

โจทก์ก็ดี จำเลยก็ดี พยานก็ดี สมควรประพุดิตตามระเบียบนี้.

ในลำดับนั้น โจทก์ก็พึงขอโอกาสต่อจำเลยตามระเบียบแล้วกล่าวคำโจทนาขึ้นต่อหน้าสงฆ์. คำขอโอกาสว่า " กโรตุ เม อายสุมา โอกาสอหนุตฺ วตฺตกาโม " แปลว่า " ขอท่านจงทำโอกาสแก่ข้าพเจ้า ๆ ใครจะกล่าวกะท่าน. " ไม่ขอโอกาสก่อน โจทขึ้นทีเดียว ต้องทุกกฎ. คำให้โอกาสท่านไม่ได้แสดงไว้ กล่าววว่า " กโรมิ อายสุมโต โอกาส " แปลว่า " ข้าพเจ้าทำโอกาสแก่ท่าน " ก็ใช้ได้.

ในอุปาลิปิฎยจะแห่งคัมภีร์บริวารกล่าวว่า ภิกษุผู้พร้อมด้วยองค์ ๕ ขอให้ทำโอกาส ไม่ควรทำ. องค์ ๕ นั้น คือเป็นผู้มีความประพุดิตทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความประพุดิตทางวาจาไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มิอาชีวะไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้ขลาไม่ฉลาด ถูกชักเข้าไม่อาจให้คำตอบข้อที่ชัก. องค์ ๕ อีกประเภทหนึ่ง คือเป็นอลัชชี เป็นผู้พาล เป็นผู้มิใช่ปกคัตตตะ [คือไม่ใช่ภิกษุโดยปกติ เป็นผู้ประพุดิตวุฒฐานะ คือการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส หรือเป็นผู้ถูกสงฆ์ลงกรรมต่างอย่าง] เป็นผู้มิปรารถนาในอันกำจัดกล่าว หาใช่ผู้มีปรารถนาในอันให้ออกจากอาบัติไม่. ต่อพร้อมด้วยองค์ ๕ ที่ตรงกันเข้าทั้ง ๒ ประเภท จึงควรทำโอกาส. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า องค์ฝ่ายกัณห์ปักข์ในคัมภีร์บริวารนั้น เป็นลักษณะตัดฟอง โดยไม่ต้องฟังคำโจทก์ก่อนทั้ง ๒ ประเภท สุดแต่จะเลือกที่เหมาะสมหรือจะเลือกหยาบผสมกัน.

อาศัยนัยในสมถขันธกะแห่งจุลวรรค ตอนอนุพหวินัยและตอนอื่น ได้ความว่า ภิกษุหลายรูปเข้าชื่อกันโจทก็ได้. เช่นนี้ลักษณะตัดฟองนั้น

จักใช้ได้เฉพาะบางรูปผู้ต้องด้วยลักษณะนั้น ควรทำโอกาสแก่รูปที่เหลือ.

ในเรื่องนางเมตติยาภิกษุณีโจทพระทัฬหฬมัลลบุตร พระศาสดา
ตรัสให้ประชุมสงฆ์แล้ว ทรงยกคำโจทนาของนางเมตติยาภิกษุณีขึ้น
ตรัสถามพระทัฬหฬมัลลบุตรว่า ระลึกได้หรือว่า ได้ทำการละเมิดคุณนาง
เมตติยากว่าหา. เทียบตามนัยนี้ สงฆ์จะกล่าวข้อหาของโจทก์ให้จำเลย
ฟังก็ได้ ในบัดนี้ ควรแท้จริงที่ผู้วินิจฉัยจะอ่านหนังสือฟ้องของโจทก์
ให้จำเลยฟัง.

สงฆ์พึงกำหนดรู้เรื่องที่ต้องรับพิจารณาหรือไม่ ดังนี้ :-

ถ้าจำเลยไม่ยอมทำโอกาส พึงพิจารณาลักษณะของโจทก์ว่า ต้อง
ด้วยลักษณะตัดฟ้องของจำเลยหรือไม่ ถ้าเห็นจะต้องด้วยลักษณะอย่าง
นั้น ที่เป็นสำคัญ คือเป็นผู้มิใช่ปกติคตะเพียงองค์เดียวเท่านั้น ฟังฟ้อง
เสีย นอกจากนั้นฟังซึ่งดู ถ้าเห็นว่ามีคุณสมบัติเสียรวมหลายอย่าง
ยกฟ้องเสียก็ได้. ถ้าเป็นองค์ไม่สำคัญ เช่นเป็นผู้เขลาไม่ฉลาด หรือถูก
ชักเข้าไม่อาจให้คำตอบข้อที่ซัก เช่นนี้ควรณะจำเลยให้ยอมทำโอกาส.

ถ้าจำเลยยอมทำโอกาสมาแต่ต้น พึงพิจารณาลักษณะของโจทก์ว่า
ต้องด้วยลักษณะกัณห์ปกติดังต่อไปนี้หรือไม่.

๑. เป็นผู้พร้อมด้วยองค์ ๕ ประการ คือเป็นอลัชชี เป็นพาล
เป็นผู้มิใช่ปกติคตะ เป็นผู้มึนปรารถนาในอันกำจัดกล่าว หาเป็นผู้มิ
ปรารถนาในอันให้ออกจากอาบัติกล่าวไม่.

๒. เป็นผู้มีความประพฤติทางกายไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มีความ
ประพฤติทางวาจาไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้มิอาชีวะไม่บริสุทธิ์ เป็นผู้เขลาไม่

ฉลาด เป็นผู้ทำการยุ่งยิงและการทะเลาะ.

ภิกษุพร้อมด้วยองค์อย่างนี้ ห้ามอุโบสถหรือปวารณาไม่ขึ้น ถ้าเห็นว่าต้องด้วยลักษณะอย่างนั้น ไม่สมควรจะให้อาจาริกรรม ฟังห้าม โจทก์ว่า อย่าทำความยุ่งยิง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาทเลย แล้วยกฟ้องเสีย.

ถ้าโจทก์ไม่ต้องด้วยลักษณะอย่างนั้น ฟังพิจารณาโจทนาของโจทก์ว่ามีมูลหรือไม่ ถ้าโจทก์ฟ้องว่า ได้เห็นเองก็ดี ได้ยินเอง หรือได้ ฟังคำบอกที่เป็นหลักฐานก็ดี โจทก์ได้สังเกตเห็นอาการจำเลย อันน่าให้เกิดความสงสัยก็ดี อย่างนี้จัดว่ามีมูล ควรพิจารณา เว้นจากอาการ ๓ อย่างนี้ จัดว่าไม่มีมูล ฟังยกฟ้องเสีย.

ถ้าสงฆ์เห็นว่าโจทนานั้นควรพิจารณา ฟังเลือกภิกษุรูปหนึ่งผู้สามารถให้เป็นผู้พิจารณา คือผู้ชกความ. ภิกษุผู้สมควรได้รับเลือกนั้นมีลักษณะ ดังนี้ :-

๑. เป็นผู้มึสติล เป็นพหุสูต เป็นผู้ทรงปาติโมกข์ เป็นผู้อาจเพื่อชี้แจงให้คู่ความเข้าใจ และให้เลื่อมใส.

๒. เป็นผู้มึกายสมาจารบริสุทธิ์ เป็นผู้มึวจิสมาจารบริสุทธิ์ เป็นผู้มึอาชีวะบริสุทธิ์ เป็นบัณฑิตฉลาดเฉลียว อาจเพื่อชี้แจงข้อที่ถูกชกถาม.

๓. รู้วัตร รู้นิทาน รู้พระบัญญัติ รู้บทที่ตกภายหลัง รู้คลองแห่งคำอันเข้าอนุสนธิกันได้.

๔. รู้ธรรมรู้วินัยกับทั้งอนุโลม เป็นผู้ฉลาดในฐานะและอฐานะ คือเหตุที่อาจจะเป็นไปได้ และไม่อาจจะเป็นไปได้ เป็นผู้ฉลาดในอรรถ

และพยัญชนะเบื้องต้นเบื้องต้น [ที่สมกันหรือแย้งกัน] เป็นผู้ฉลาด
ในวินิจฉัย.

ภิกษุผู้อันสงฆ์เลือกให้เป็นผู้พิจารณานั้น พึงเป็นผู้หนัก [คือ
เคารพ] ในสงฆ์ ไม่พึงเป็นผู้หนักในบุคคล พึงเป็นผู้หนักในพระ
สังฆกรรม ไม่พึงเป็นผู้หนักในอามิส พึงเป็นผู้เป็นไปตามอำนาจแห่งคติ
ไม่พึงเป็นผู้เห็นแก่บริษัท. พึงเป็นผู้รู้จักที่นั้ง พึงนั้ง ณ อาสนะของตน
ทอดตาชั่วแอก เฟ่งเนื้อความ ไม่พึงลุกจากอาสนะไปข้างไหน
ไม่พึงเสพทางเสียว ไม่พึงพูดสายคำ [หรือส่วนแขน] พึงเป็นผู้ไม่
พูดพล่อย เป็นผู้พูดมีที่สุด พึงเป็นผู้ไม่รุกรน เป็นผู้ไม่ผลุนผลัน
พึงเป็นผู้ไม่ผูกเวร เป็นผู้ไม่ขัดเคือง พึงเป็นผู้ไม่ดูคั้น เป็นผู้อดได้
ต่อถ้อยคำ พึงเป็นผู้มีเมตตาจิต เป็นผู้คิดเอ็นดูเพื่อประโยชน์ พึง
เป็นผู้มีกรุณา เป็นผู้ชวนช่วยเพื่อประโยชน์ พึงรู้จักตน พึงรู้จัก
ท่าน พึงสังเกตโจทก์ พึงสังเกตจำเลย เป็นผู้เช่นไร เป็นผู้ประหมา
พึงพูดเอาใจให้ร้าย เป็นผู้ฉลาด พึงพูดปลอบ เป็นผู้ศุ พึงห้าม
เสียว เป็นผู้ไม่สะอาด [โดยความประพฤติ] พึงคัดเสียว เป็นผู้ตรง
พึงประพฤติต่อด้วยความอ่อนโยน ไม่พึงถึงฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ
ภยากติ พึงวางตนเป็นกลาง ทั้งในธรรมทั้งในบุคคล. เมื่อชัก พึง
ชักโดยกาล ไม่พึงชักโดยอกาล พึงชักด้วยคำจริง ไม่พึงชักด้วย
คำเท็จ พึงชักด้วยคำสุภาพ ไม่พึงชักด้วยคำหยาบ พึงชักด้วย
คำประกอบด้วยประโยชน์ [ในคดี] ไม่พึงชักด้วยคำไร้ประโยชน์
พึงเป็นผู้มีเมตตาจิตชัก ไม่พึงเป็นผู้เฟ่งโทษ [เช่นน้อมใจเชื่อว่า

จำเลยทำผิดจริงหรือโจทก์ใส่ความ] ไม่ฟังเป็นผู้กระชบที่หู ไม่ฟัง
ชำเลื่องดู ไม่ฟังขยิบตา ไม่ฟังเลิกคิ้ว ไม่ฟังชะเง้อศีรษะ ไม่ฟัง
ทำวการแห่งมือ [คือใช้ใบ้] ไม่ฟังแสดงปลายนิ้วมือ. ในขณะที่ซัก
ฟังกำหนดข้อความอัน ๒ ฝ่ายกล่าวมิให้ตกหล่น ไม่ฟังแซมข้อความ
อันเขาไม่ได้กล่าว ฟังทรงจำถ้อยคำอันเข้าประเด็นไว้เป็นอย่างดี.
โดยนัยนี้ ฟังกำหนดรู้ผู้โจทก์โดยธรรมหรือโดยอธรรม ฟังกำหนด
รู้ผู้ถูกโจทโดยธรรมหรือโดยอธรรม ตามที่ได้รับสารภาพแล้วให้ทำ
ตามปฎิญา. ภิกษุผู้พิจารณาประกอบด้วยอาการอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้
ทำตามคำสอนของพระศาสดา เป็นที่รักที่ขบใจที่เคารพที่สรรเสริญ
แห่งสพรหมจารีทั้งหลายผู้เป็นวิญญู.

อนึ่ง มีข้อที่แปลกอยู่ ท่านห้ามมิให้ถามถึงอุปชฌายะ อาจารย์
สัททวิหาริก อันเตวาลิก ผู้ร่วมอุปชฌายะ ผู้ร่วมอาจารย์ และมิให้
ถามถึง ชาติ ชื่อ โคตร อาคม คือปรัยัติที่เรียน กุล ประเทศ
ชาติภูมิ เพราะความรักหรือความชังจะฟังเกิดขึ้นในเมื่อได้รู้เรื่อง เป็น
ทางถึงอกติ ๔. ความนิยมนี้ ตรงกันข้ามต่อที่ใช้กันอยู่บัดนี้ ความมุ่ง
หมายก็ต่างกัน ในบัดนี้ต้องการรู้ความเป็นไปของโจทก์จำเลยและพยาน
เพื่อเป็นเครื่องชั่งค่าที่ควรฟังหรือไม่ควรฟัง. ภิกษุผู้พิจารณาฟังรู้จัก
เลือกถามเฉพาะข้ออันเกื้อกูลแก่คดี ฟังดข้ออันไม่จำเป็นเสีย ทำ
อย่างนี้เป็นพอดี.

ภิกษุผู้พิจารณาฟังสอบถาม เพื่อฟังคำให้การของจำเลย. กิริยา
ที่สอบถามนี้ เรียกว่าสารณา แปลว่าการให้ระลึก. มีคำโจทก์สอบถาม

เองว่า "ขอท่านจงระลึกดูว่าเป็นผู้ต้องอาบัติเห็นปานนี้" เข้าอนุสนธิกับคำขอโอกาสที่ว่า "ข้าพเจ้าใครจะกล่าวกะท่าน." กล่าวในบาลีว่าเป็นโจทนา การขอโอกาสจึงเป็นกิจเบื้องต้นแห่งโจทนา. แต่สำนวนเป็นคำสอบถาม เช่นเดียวกับพระพุทธดำรัสถามพระทัฬหฬมัลลบุตร ข้าพเจ้าเข้าใจว่า เป็นคำของโจทก์ซักจำเลยในลำดับแห่งคำให้การของจำเลย ไม่อย่างนั้น ผู้พิจารณาให้โจทก์สอบถามแต่แรกทีเดียว จัดเข้าในสารณาเหมือนกัน.

จำเลยพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือให้การตามจริง ๑ ไม่ขุ่นเคือง ๑.

ถ้าจำเลยปฎิญา คือรับสารภาพ สงฆ์พึงใคร่ครวญดูว่าปฎิญาของจำเลยนั้นเป็นธรรมหรือไม่. ถ้าสมเรื่องสมราว สมเหตุสมผล พึงรู้ว่าเป็นธรรม พึงให้ทำตามปฎิญยานั้น. อย่างนี้อนุวาทาธิกรณ์ ระงับด้วยสัมมุขาวินัยกับปฎิญาตกรณะ. สัมมุขาวินัยในอธิการนี้พร้อมด้วยองค์ ๔ สงฆสมมุขตา ฆมมสมมุขตา วินยสมมุขตา มีอรรถาธิบายดังกล่าวแล้วในวิธีระงับวิวาทาธิกรณ์กัณฑ์ที่ ๒๘. ปุคฺคลสมมุขตา ได้แก่ความที่แห่งคู่ความอยู่พร้อมหน้ากัน. วตฺตสมมุขตา อีกปริกัษหนึ่ง ได้แก่กล่าวคำโจทนาขึ้นเพื่อเริ่มเรื่อง. ปฎิญาตกรณะ คือการทำตามปฎิญา. แต่ในสมถขันธกะ จัดปฎิญาตกรณะเป็นสมถะสำหรับอาปิตตาธิกรณ์อย่างเดียว. เช่นนี้การปรับอาบัติจำเลยตามสารภาพ โดยนัยต้นแห่งอนิยตสิกขาบท จัดเข้าในสมถะอะไร, ถ้าหมายความว่าอนุวาทาธิกรณ์ จักเป็นอันระงับด้วยดี ต่อเมื่อจำเลยแสดงลหุกาบัติ

แล้ว เป็นเข้ากันได้.

ถ้าคำปฏิญญาของจำเลยฟังไม่ได้สนิท แต่ไม่มีคำพยานอันจะฟัง
ฟังได้ดีกว่านั้น ฟังให้ทำตามปฏิญญาเหมือนกัน. ไม่ทันคำนิ่งถึงอธิการ
นี้ นักวินัยมักเข้าใจพลาดว่า จะต้องถือเอาปฏิญญาของจำเลยเป็นหลัก
เสมอไป.

ถ้าคำปฏิญญาของจำเลยไม่เป็นธรรม คือไม่สมเรื่องไม่สมราวไม่
สมเหตุไม่สมผล หรือแบ่งรับเบาลงมา แต่มีคำพยานเป็นหลักฐานควร
ฟังได้ว่าจำเลยได้ทำผิดหนักกว่าที่ปฏิญญา ฟังปรับจำเลยตามคำพยาน
นั้นได้ โดยนัยหลังแห่งอนียตสิกขาบท. นัยนั้น ย่อมห้ามเสียซึ่งความ
เข้าใจพลาดดังกล่าวแล้ว. อย่างนี้อนุวาทาธิกรณ์ระงับด้วยสัมมุขาวินัย
กับตสสปาปิยติกา. วิธีหลังจักแก้ข้างหน้า.

ถ้าจำเลยปฏิเสธ ผู้พิจารณาฟังซักถามโจทก์ถึงเรื่องอันจำเลยทำ
ถึงวิบัติ อาบัติ อธิยาจาร อันเนื่องมาแต่เรื่องนั้น ฟังซักถามถึง
รูปพรรณสัณฐานของผู้ทำ อริยาบถและอาการเมื่อกำลังทำ ฟังซักถาม
ถึงกาลอันต่างโดยปีเดือนและวจา ฟังซักถามถึงฐานที่และทิศ ที่ทำ
โดยสมควรแก่เรื่องที่โจทก์ว่าได้เห็นเองและได้ฟังเอง ฟังซักถามถึงชื่อผู้
บอกคำบอกและเหตุให้บอก ประกอบกับกาลและฐานที่ที่เขาบอก โดย
สมควรแก่เรื่องที่โจทก์ว่ามีผู้บอก ฟังซักถามถึงอาการทำให้เกิดรังเกียจ
อันได้เห็นหรือได้ฟัง ประกอบกับลักษณะอันกล่าวแล้ว โดยสมควรแก่
เรื่องที่โจทก์ตั้งรังเกียจ วิธีซักถามจำเลย ท่านมิได้แสดงไว้ แต่ฟังซัก
โดยนัยนั้น เป็นต้นว่าซักถามถึงฐานที่อยู่ในวันเวลาที่โจทก์กล่าวหา

อันจะหยั่งรู้ตระหนักรู้เป็นทางสันนิษฐานข้อเท็จจริง ก็ด้วยการเข้าใจซักถามและมีไหวพริบคอยสังเกตจับแยบยล.

มีข้อบกพร่องสำคัญประการหนึ่ง ในอันพิจารณาอนุวาทิกรณคือไม่กล่าวถึงการอ้างพยาน ในเมื่อคู่ความกล่าวตรงกันข้าม เช่นนางเมตติยาภิกษุณีและพระทัฬหฬลบุตร เป็นแต่เลือกเชื่อเอาข้างหนึ่ง แต่ได้พบเค้าเงื่อนว่าน่าจะมีเหมือนกัน นัยหลังแห่งอนิยตสิกขาบทที่ ๒ ว่า " หรือว่า อุบาสิกามีวาจาควรเชื่อนั้น ฟังกล่าวด้วยกรรมใด ฟังปรับภิกษุณั้นด้วยกรรมนั้น " อุบาสิกาที่ควรเชื่อในคำนี้ คือพยานที่เป็นหลักฐานควรฟัง และการให้ปรับภิกษุณั้นด้วยกรรมนั้น แปลว่า แม้ไม่รับก็ให้ปรับตามคำพยานนั้น เข้าใจอย่างนี้ถูกขบวนคดี ดีกว่าถือเอาความว่า อุบาสูกานั้นมาบอกว่า พบภิกษุณั้นทำการละเมิดอย่างไร ให้ปรับภิกษุณั้นด้วยอย่างนั้นทีเดียว เช่นมีผู้มาฟ้องมารดาว่า เด็กผู้เป็นบุตรชุกชอนอย่างนั้น ๆ มารดาก็ตีบุตรทีเดียว. นอกจากนี้ มีบาลีในคัมภีร์บริวารตอนโจทก์ทักท้วงว่า " เห็นสมด้วยเห็น, เห็นเทียบกันได้กับเห็น, เห็นยันกันไม่เข้ากัน, บุคคลนั้นถูกรังเกียจไม่ถ่องแท้ ฟังให้ทำตามปฎิญา ฟังทำอุโบสถด้วยบุคคลนั้น. " ต่อนี้กล่าวถึงได้ยิน และได้ทราบอีกอย่างละวาระ ความเดียวกัน. ตอนมหาสังคามกล่าวเหมือนกัน แต่เปลี่ยนอุโบสถเป็นปวารณา.

ข้าพเจ้าเข้าใจว่า คำนี้แสดงลักษณะคำพยานที่ควรฟังได้หรือมิได้. ข้อว่า เห็นสมด้วยเห็นนั้น เช่นโจทก์หาว่าได้เห็นจำเลยทำการละเมิดอย่างนั้น ๆ พยานโจทก์เบิกความสมกันโดยอาการวันเวลาฐานที่และอื่น ๆ ไม่มีข้อแตกต่าง คำพยานมีลักษณะอย่างนี้ควรฟังได้. ข้อ

ว่า เห็นเทียบกันได้กับเห็นนั้น เช่นพยานโจทก์เบิกความสมโดย
ใจความ แต่แตกต่างกันบ้างโดยพลความอันไม่สำคัญ คำพยานมีลักษณะ
เช่นนี้ ควรฟังได้เหมือนกัน. ข้อว่า เห็นแย้งกันไม่เข้ากันนั้น เช่น
พยานโจทก์เบิกความแตกต่างจากคำของโจทก์ โดยใจความอันสำคัญ
หรือคำของพยานผู้นั้นเอง ในเมื่อถูกซัก เบิกต้นกับปลายไม่สมกัน คำ
พยานมีลักษณะอย่างนี้ ไม่ควรฟังโดยแท้. คำจำเลยกับคำพยานของ
จำเลย ก็ฟังสันนิษฐานโดยลักษณะอย่างเดียวกัน. และคำพยานให้ฝ่าย
เดียวกัน สนับสนุนกันหรือหักล้างกัน ก็ฟังรู้โดยลักษณะนั้น. แม้คำ
พยานผ่าหมาก เช่นคำพยานฝ่ายจำเลยเบิกสมมาข้างโจทก์ และคำพยาน
ฝ่ายโจทก์เบิกสมไปข้างจำเลย ควรฟังได้ตามลักษณะนี้เหมือนกัน
ความตอนท้ายต่อลักษณะนี้ เลื่อมกับลักษณะหลัง คือคำพยานที่ไม่ควร
ฟัง. บางทีคำนี้เองนำความเข้าใจของนักวินัยว่า ควรต้องฟังปฎิญา
ของจำเลยเป็นใหญ่ เพราะความเชื่อมกับ ๒ ลักษณะข้างต้นไม่มี. ถ้า
อย่างนั้น กล่าวลักษณะทั้ง ๓ นั้นไว้ทำอะไร หาประโยชน์มิได้เลย
กล่าวไว้ก็เพื่อแนะให้รู้จักเลือกฟัง. ความเชื่อมกับ ๒ ลักษณะข้างต้น
ไม่มีนั้น มีทางสันนิษฐานอยู่ ๒ นัย.

๑. คำนั้น รจนาเป็นอย่างคาถาที่ต้องการใช้คำน้อยแต่จุความ
กล่าวเพียงความเชื่อมกับลักษณะข้างท้าย ก็บ่งความเชื่อมกับ ๒ ลักษณะ
ข้างต้นได้อยู่ ว่าตรงกันข้าม คือ ไม่ฟังให้ทำตามปฎิญาและไม่ฟัง
ทำอุโบสถด้วย เพราะ ๒ ลักษณะข้างต้น ต่างจากลักษณะข้างท้าย
ต่อความอยู่เอง.

๒. บางทีปกรณ์ที่ใช้เป็นต้นฉบับ เช่นเราเรียกว่าฉบับหลวง ตกความท่อนั้น ในปกรณ์ที่จำลองต่อกันมา จึงพลอยตกตามกัน เพราะกาลานั้น วาระหนึ่ง มีเพียง ๑ คาถาครึ่ง ไม่เต็ม ๒ คาถา.

อีกอย่างหนึ่ง คำนี้เรียงไว้ต่อคำชักโจทก์ นำความเข้าใจไปว่า สำหรับชั่งคำโจทก์เท่านั้น และคำโจทก์ที่เรียงไว้เป็นคำสาย ต้นกับปลายไม่สมกัน เข้าลักษณะไม่ควรฟัง นี่สนับสนุนความเข้าใจว่าควร ฟังปฎิญญาของจำเลยเป็นใหญ่ อันที่จริงคำโจทก์ก็ควรชั่งตามลักษณะ นั้นเหมือนกัน เรียงไว้ที่นั่นไม่ขัด และคำโจทก์ตอบในเมื่อถูกชักเรียง เป็นคำสายไว้ก็ถูกฐานะ เพราะคำสม กำหนดรู้ง่าย.

ในกาลก่อนใช้วิธีสันนิษฐานอย่างไร ในเมื่อจำเลยปฏิเสธคำหา ของโจทก์ก็ตามที แต่ในบัดนี้ ใช้วิธีให้สืบพยานและชั่งคำพยานทั้ง ๒ ฝ่าย เป็นธรรมดาว่าฟังเอาตามปฎิญญาของจำเลยโดยส่วนเดียว เป็น ธรรมดาว่าเลือกเชื่อเอาข้างหนึ่ง นับว่าไม่ผิดธรรมดา ไม่ผิดวินัย ไม่ผิด สัตตสุสานะ ถ้าเราไม่หมิ่นพระธรรมวินัย เราฟังเข้าใจว่า ท่านได้รู้จัก ใช้วิธีสืบพยาน เป็นเครื่องชั่งความเท็จจริงเหมือนกัน. ข้าพเจ้าเข้าใจ ว่า บท " สวณีย์ " ที่แปลว่า " ความเป็นผู้มีคำอันจะฟังกล่าว " หรือบท " สวณีย์ " ที่แปลว่า " คำอันจะฟังฟัง " อันเรียงไว้ในลำดับ แห่งบท " สารณา " ในคัมภีร์บริวารตอนจุลสังคมนั้นเอง ได้แก่การ สืบพยานหรือคำพยาน.

ในอรรถกถาแห่งสังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๕ หรือที่เรียกว่า อัญญา- ภาคยสิกขาบท กล่าวถึงภิกษุทั้งหลายชำระเมตติยะ และภุมมชกภิกษุ

โจทก์ และพระทัฬหฬมัลลบุตรจำเลย ในอธิกรณ์ประณตปาราชิกที่โจทก์
หาเลขฟ้อง ชักโจทก์ถึงฐานที่และเวลา ที่ว่า ได้เห็นจำเลยทำการ
ละเมิด โจทก์กล่าวว่าได้เห็นที่เชิงเขาศิขณภูฏ ในเวลาภิกษาจารแล้ว
ชักจำเลยไว้ในเวลานั้นจำเลยอยู่ที่ไหน จำเลยให้การว่า แสดงภักตร์ให้
แก่ภิกษุทั้งหลายอยู่ในเวฬุวัน ชักถามอีกว่า มีใครรู้เห็น จำเลยอ้าง
ภิกษุสงฆ์, ผู้ชักสอบถาม ภิกษุสงฆ์เบิกความสมจำเลย. นี้เป็นการสืบ
พยานแท้ แต่ให้จำเลยสืบฝ่ายเดียว ไม่ให้โจทก์สืบนั้น ในท้องเรื่อง
โจทก์ไม่มีพยาน ฟังได้ว่าในปฐนรจนารรตถถานั้น การสืบพยานคงได้
ทำกันมาแล้ว. พระทัฬหฬมัลลบุตรก็เป็นพระอรหันต์ แม้อย่างนั้นยังให้
สืบพยาน เป็นการสมควรแก่วิธีพิจารณา พระอรรตถถาจารย์แก่ความ
ตอนนี้ชอบแท้.

เพราะอย่างนั้น ผู้พิจารณาชักถามโจทก์จำเลยแล้ว ฟังยังคู่ความ
ให้อ้างพยานแล้วเรียกมาสืบ ฟังชักถามพยานทั้ง ๒ ฝ่าย โดยนัยนั้น
ฟังซึ่งคำพยานโดยลักษณะนั้นแล้ว ทำคำวินิจฉัยแถลงแก่สงฆ์. การซึ่ง
คำพยาน ดูเหมือนได้ในบทว่า " ปลิโพโธ " ที่แปลว่า " กังวล " หรือ
ว่า " อักอ่วน " ที่เรียงไว้ในลำดับแห่งบท " สวณินิย " หรือ " สวณินิย "
และหน้าบท " วินิจฺฉโย " ในคัมภีร์บริวารตอนนั้น.

สงฆ์พึงใครครวญดูคำหาของโจทก์ คำให้การของจำเลย และคำ
พยานทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าเห็นว่า คำของโจทก์ และคำพยานของโจทก์แตก
กัน ไม่ควรฟัง. ฟังฟังตามปฎิญาของจำเลย และฟังยกฟ้องของโจทก์
เสีย. ถ้าได้ความชัดว่า โจทก์ฟ้องอธิกรณ์ไม่มีมูล ฟังปรับโจทก์ด้วย

อَابัตติตามฐานะ. อย่างนี้ อนุวาทาธิกรณ์ระงับด้วยลำพึงสัมมุขาวินัย. ถ้าเห็นว่า คำของจำเลยและคำพยานของจำเลยแตกต่างกัน ไม่ควรฟัง ฟังปรับจำเลยตามคำหาของโจทก์หรือตามฐานานุกรม โดยควรแก้คำของ โจทก์และคำพยานของโจทก์ที่ฟังได้เพียงไร. อย่างนี้อนุวาทาธิกรณ์ ระงับด้วยสัมมุขาวินัยและคัสสปปิยสิกา. การใคร่ครวญของสงฆ์ ได้ ในบท " สนฺติรณา " ที่แปลตรงกัน หรือว่าไตร่ตรอง. การลง สันนิษฐานได้ในบท " จานาจानกมนิ " ที่แปลว่า " ถึงฐานะและ ไม่ใช่ฐานะ " คือยังเห็นว่า เป็นได้หรือเป็นไม่ได้ ในคัมภีร์บริวาร ตอนนั้น. ๒ บทนี้ เรียงไว้ในลำดับแห่งบท " วิญฺจโย " แปลกอยู่ นำความเข้าใจดูอธิบายมา สมด้วยคำในนั้นว่า " สงฆ์เพื่อประโยชน์ แห่งการสอดส่องและการรับรอง " อธิบายว่า มีธุระสอดส่องและรับรอง คำวินิจฉัยของผู้พิจารณานั้น ฟังเห็นอุทาหรณ์ในการพิจารณาคดีแห่ง ศาลรับสั่งพิเศษ ผู้พิพากษาพิจารณาแล้ว ทำคำพิพากษาทูลเกล้าฯ ถวาย มีพระบรมราชโองการสั่งคำพิพากษานั้นอีกต่อหนึ่ง ให้เป็นไปตามคำพิพากษานั้น หรือทรงคัดแปลตามพระราชดำริเห็นควรอย่างไร. ในอธิการอื่นกล่าวไว้ชัดว่า สงฆ์เป็นผู้ปรับอَابัตติแก่จำเลย. คู่ความอัน สงฆ์รับรองฝ่ายหนึ่ง ๆ เป็นโจทก์ก็ดี เป็นจำเลยก็ดี ตั้งอยู่ในที่เป็น ผู้กล่าวจริง.

ถ้าภิกษุผู้เข้าประชุมเป็นสงฆ์ บางรูปไม่เห็นร่วมด้วยคำวินิจฉัย อันสงฆ์รับรอง ท่านให้แสดงความเห็นแย้ง เรียกว่า " ทิฏฐาวิกมฺม " แปลว่า " ทำความเห็นให้แย้ง. " ทิฏฐาวิกมฺมอันชอบแก่ระเบียบนั้น

ดังนี้ :-

๑. ทำความเห็นให้แจ้ง ในอาบัติ.
๒. ทำความเห็นให้แจ้ง ในอาบัติเป็นเทศนาคามินี.
๓. ทำความเห็นให้แจ้ง ในอาบัติอันยังไม่ได้แสดง.
๔. ไม่ทำความเห็นให้แจ้ง พร้อมกัน ๔ รูป ๕ รูป.
๕. ไม่ทำความเห็นให้แจ้ง ด้วยนึกในใจ.
๖. ทำความเห็นให้แจ้ง ในสำนักสมานสังวาส.
๗. ทำความเห็นให้แจ้ง ในสำนักแห่งผู้ตั้งอยู่ในสีมาเดียวกัน.
๘. ทำความเห็นให้แจ้ง ในสำนักแห่งผู้เป็นปกติตตะ.

นัยอันนี้ ต้องความว่า การวินิจฉัย ถือเอาตามความเห็นข้างมาก
อนุโลมยกฤษฏีกานั้นเอง ให้ผู้ไม่เห็นร่วมแสดงความเห็นแย้งได้ ใน
การปรับอาบัติ ในเมื่อผู้ถูกปรับยังไม่ได้แสดง แต่มีให้แสดงพร้อมกัน
๔ รูป ๕ รูป อันจะเป็นสงฆ์แย้งกันขึ้น ให้แสดงเป็นส่วนตัวแก่ภิกษุ
ผู้มีลักษณะอันกล่าวแล้วรูปหนึ่ง ผู้เข้าประชุมอยู่เพื่อไม่เป็นการกล่าว
ค้านในสงฆ์ เมื่อพูดด้วยเสียงปกติ ก็เป็นอันไต่ยินกัน. ข้าพเจ้าเข้าใจ
ว่า ทิฏฐาวิกัมม์ต่างจากปฎิกโกสนา ๆ ได้แก่อกล่าวค้านจ้ง ๆ ทิฏฐา-
วิกัมม์ เป็นแต่แสดงความเห็นอันไม่ร่วมกันเป็นส่วนตัว ไม่ได้ค้าน
เช่นนี้จักกล่าวในสงฆ์ ดูไม่เป็นการเสีย.

ในสมถขันธกะแห่งคัมภีร์จุลวรรค กล่าวถึงตัสสปาปิยสิกา โดย
เป็นสมถวิธี กล่าวถึงตัสสปาปิยสิกากรรม โดยเป็นนิกคหวิธี. โดยนัย
นี้ ได้ความว่า การปรับโทษจำเลยผู้ทำการละเมิดแล้วไม่รับสารภาพ

ได้แก่ตัสสปาปิยสิกา แปลว่า กิริยาที่ทำด้วยความที่แห่งผู้นั้นเป็นผู้ลามก การทำนิกคหะเพิ่มโทษขึ้นอีกส่วนหนึ่งแก่จำเลย ได้แก่ตัสสปาปิยสิกา-กรรม แปลว่า กรรมเนื่องด้วยตัสสปาปิยสิกา. ตัสสปาปิยสิกากรรมนั้น ไม่จำจะทำแก่จำเลยผู้ถูกปรับโทษด้วยตัสสปาปิยสิกาทุกรูป เพียงทำแก่จำเลยผู้ถูกชักถึงอาบัติ ในท่ามกลางสงฆ์ ให้การกลับไปกลับมา ปฏิเสธ แล้วกลับปฎิญา ๆ แล้วกลับปฏิเสธ พุดถลากไถลเพื่อกลบเกลื่อนข้อที่ถูกชัก พุดมุสาซึ่งหน้า. นี้เป็นนิกคหวิธีส่วนหนึ่ง จังจดไว้กล่าวในกัณฑ์อันแสดงวิธีอย่างนั้น.

ถ้ามีอนุปสัมบันมาให้ถ้อยคำว่าได้พบภิกษุชื่อนั้นทำการละเมิดอย่างนั้น เรียกภิกษุนั้นมาไต่สวนได้ ไม่ควรเอาอนุปสัมบันนั้นเป็นโจทก์ เพราะมิได้มีสังฆาสร่วมกัน ควรทำให้เป็นพยานชั้นไต่สวนตามปฎิญาของจำเลยก็ดี ตามทางพิจารณาก็ดี ได้ความว่าจำเลยทำการละเมิดจริง ปรับอาบัติจำเลยตามฐานานุรูปก็ได้. สำหรับคดีอย่างนี้ ในกาลนี้ ศาลฝ่ายอาณาจักร จัดเจ้าพนักงานไว้เป็นเจ้าหน้าที่ฟ้องคดีอย่างนี้ เรียกว่า เจ้าพนักงานรักษาพระอัยการ เรียกสั้นว่าเจ้าพนักงานอัยการ หรือว่าอัยการ. ในพระวินัย พบวิธีไต่สวนดังกล่าวแล้วอย่าง ๑ ในอนินยตสิกขาบทนัยต้น พบในวิธีทำนิกคหะอีกอย่าง ๑ ว่า " ฟังโจทภิกษุอันสงฆ์จะนิกคหะนั้นขึ้นก่อน แล้วฟังให้ระลึก [คือยังเธอให้ ๆ การ] แล้วฟังปรับอาบัติ แล้วภิกษุผู้ฉลาดสามารถฟังประกาศสงฆ์ " และในอธิการอื่นกล่าวถึงสงฆ์โจทบุคคลก็มี เข้ากันได้. ในการที่สงฆ์จะโจทนั้น จำจะมีบุคคล คือภิกษุรูปหนึ่งโจทในนามแห่งสงฆ์ นี้ตรง

กับพนักงานอัยการในฝ่ายอาณาจักร. สันนิษฐานตามนัยนี้ว่า ผู้ต้องหา
มิโทษไม่ถึงนิคคหะ พิจารณาโดยฐานไต่สวนก็ได้ ต่อมิโทษถึง
นิคคหะ จึงแต่งให้มีภิกษุโจทก์ในนามของสงฆ์. ถามว่า ถ้ามิโทษถึง
ปาราชิก จะพึงพิจารณาโดยฐานไหน. ตอบว่า ในอนัตตสิกขาบทที่ ๑
นัยต้น ระบุไว้ชัดแล้วว่า พิจารณาโดยฐานไต่สวนก็ได้ เพราะนาสนะ
ไม่ต้องประกาศสงฆ์ด้วยกรรมวาจา. ถามว่า ถ้าภิกษุผู้อันสงฆ์แต่งให้
เป็นโจทก์ ไม่เห็นฟ้องด้วยสงฆ์ ทำตามบัญชาแห่งสงฆ์ มิเป็นฟ้อง
อริกรรมไม่มีมูลหรือ. ตอบว่า เป็นหน้าที่ของสงฆ์จะไต่สวนให้ได้
หลักฐานก่อนแล้ว เลือกลงตั้งภิกษุผู้เห็นร่วม, ไม่ได้หลักฐาน ไม่ควร
ทำอยู่เอง. ถามว่า สำหรับคดีมีผู้นอกสังฆาสน์ให้ถ้อยคำ สงฆ์จะแต่งภิกษุ
รูปหนึ่ง ให้เป็นโจทก์ในนามของสงฆ์ได้หรือมิได้. ตอบว่าได้ เพราะ
ทำข้างหนัก แต่สงฆ์ก็ต้องไต่สวนจำเลยและพยาน เพื่อหาหลักฐาน
ก่อนเหมือนกัน เช่นนี้ เป็นพิจารณา ๒ คราว ป่วยการในอันไม่จำเป็น.

อริกรรมอันสงฆ์วินิจฉัยแล้ว ฝ่ายไม่ชอบใจจักอุทธรณ์ต่อสงฆ์
อื่นได้หรือไม่. ตามสิกขาบทที่ ๓ แห่งสัปปาณวรรคปาจิตตยิกัณฑ์
โจทก์ก็ดี จำเลยก็ดี สงฆ์ก็ดี รู้ชื่อว่าอริกรรมนั้น สงฆ์หมั้นนั้น วินิจฉัย
เป็นธรรมแล้ว ฟิ้นขึ้นเพื่อวินิจฉัยใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตยิยะ เป็นอัน
อุทธรณ์ไม่ได้ แต่ถ้าเห็นว่าไม่เป็นธรรม ฟิ้นขึ้นไม่เป็นอาบัติ เป็น
อันอุทธรณ์ได้. การอุทธรณ์นั้น กล่าวไว้ในวิวาทาธิกรณ์ เพียงขอ
ให้สงฆ์หมั้นอื่นวินิจฉัยอีก เด็ดขาดลงเมื่อขึ้นไปถึงพระศาสดาแต่กล่าว
ไม่เป็นหลัก เพราะยกจากสงฆ์ ขอให้คณะบ้าง บุคคลบ้าง วินิจฉัย

ก็มี ไม่ได้กล่าวว่า มีอำนาจเหนือกันอย่างไร นอกจากพระศาสดา
พระองค์เดียว ดูเป็นที่ไปเที่ยววานท่านวินิจฉัย การมีอุทธรณ์ในบัดนี้
ย่อมเข้ารอยกันได้ ผู้พิจารณาอุทธรณ์เห็นวินิจฉัยเดิมเป็นธรรมแล้ว
ต้องยกอุทธรณ์ได้แก่ไม่พินของเดิม ต่อเห็นไม่เป็นธรรม จึงพินขึ้น
วินิจฉัยใหม่.

ยังมีวิธีระงับอนุวาทาธิกรณ์ ด้วยไม่ต้องพิจารณาอีก ๒ คือ :-

๑. จำเลยเป็นผู้มีสติโง่เขลา โดยอธิบายว่า เป็นพระอรหันต์
สงฆ์เห็นว่า ไม่เป็นฐานะที่จำเลยจะทำการละเมิด ดูใจทก็กล่าวหา
สวดกรรมวาจาประกาศความข้อนี้ไว้ เรียกว่าให้สติวินัย แล้วยกฟ้อง
ของใจทก็เสีย ตั้งแต่นั้น แม้ถูกผู้อื่นใจทด้วยอาบัติอย่างนั้น หรือเช่น
กัน ไม่ต้องพิจารณา ให้อธิกรณ์เป็นอันระงับด้วยสติวินัย. ในคราว
แรกจัดสัมมุขาวินัยเข้าด้วย สติวินัยแปลว่า " วิธีระงับด้วยสติ."

การระงับอนุวาทาธิกรณ์ด้วยสติวินัยอย่างนี้ ได้มีพระพุทธานุ
ญาตให้ทำเป็นครั้งแรก ในคราวที่พระทัฬหฬมัลลบุตรถูกเมตติยะและ
ภุมมชกภิกษุแตงนางเมตติยาภิกษุณี ให้ใจทด้วยสลวิบัติไม่มีมูล.

วิธีทำอย่างนี้ : ให้พระทัฬหฬมัลลบุตรไปหาสงฆ์ แล้วกล่าวคำขอ
สติวินัย ในลำดับนั้น สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่ท่าน ด้วยญัตติ
จตุตถกัมม.

ลักษณะให้สติวินัยนั้นอย่างนี้ : ภิกษุเป็นผู้บริสุทธิไม่ต้องอาบัติ
มีผู้ใจทท่าน ๆ ขอสติวินัย.

วิธีนี้น่าจะได้ใช้แต่หนเดียว เดียวนี้เป็นอันใช้ไม่ได้แล้ว แต่มี

ชื่อมาในปาติโมกข์ จึงกล่าวไว้พอรู้เรื่อง.

๒. จำเลยถูกโจทด้วยเรื่องที่ทำในคราวเป็นบ้ำ แม้จำเลยได้ทำจริงก็เป็นอนาบัติ แต่มีผู้โจทไม่รู้จบ สงฆ์ปรารถนาจะกำหนดระยะเวลาที่จำเลยเป็นบ้ำไว้ เพื่อมิให้ผู้ใดผู้หนึ่งยกเอาเรื่องที่ทำในระยษกาลนั้นขึ้นโจท สวดกรรมวาจาประกาศความข้อนี้ไว้ เรียกว่าให้อุมพหวินัยแล้วยกฟ้องของโจทก์เสีย ตั้งแต่นั้น มีผู้ฟ้องด้วยเรื่องที่ทำในระยษกาลนั้นอีก ไม่ต้องพิจารณา ให้อธิกรณ์เป็นอันระงับด้วยอมพหวินัย. ในคราวแรกจัดสัมมุขาวินัยเข้าด้วย. อุมพหวินัยแปลว่า " วินัยสำหรับผู้หายหลงแล้ว " ถ้าปาฐะเดิมเป็นมุพหวินัย แปลว่า " วิธีระงับโดยฐานเป็นผู้หลงแล้ว " อย่างนี้จักสมอรรถ.

การระงับอนุวาทาธิกรณ์ด้วยอมพหวินัยอย่างนี้ ได้มีพระพุทธานุญาตให้ทำเป็นครั้งแรก ในคราวที่คัคคภิกษุหายเป็นบ้ำแล้ว ถูกภิกษุอื่นโจทด้วยเรื่องที่ทำในคราวยังเป็นบ้ำ. วิธีทำ ทำนองเดียวกันกับให้สติวินัย ต่างแต่คำขอและคำสวดประกาศ.

ลักษณะให้อุมพหวินัยนั้นอย่างนี้ : ผู้ถูกโจทได้เคยเป็นบ้ำมาแล้ว นึกไม่ได้ทีเดียวว่าได้ต้องอาบัติเหมือนอย่างนั้น หรือนึกได้เหมือนฝันหรือเป็นบ้ำยังไม่หาย. ข้อหลังคุณอย่างไรอยู่เว้นแต่ไม่ต้องขอก็ให้ได้ และให้ลับหลบก็ได้ จึงจักเป็นอันฟังได้สนิท.

แม้วิธีนี้ คุณไม่จำจะใช้ในบัดนี้ แต่มีชื่อมาในปาติโมกข์ จึงกล่าวไว้พอรู้เรื่องเหมือนกัน.

อนุวาทาธิกรณ์นี้ เกิดขึ้นแล้วไม่รับระงับเสีย จักทำให้เสียศีล-

สามัญญาตาและเสียดสามัคคี เป็นทางแตกเป็นนานาสังวาส จนถึงเป็น
นานานิกาย ภิกษุผู้เป็นประธานสงฆ์พึงชวนขวยริบระงับเสียด ฝ่ายโจทก์
พึงเคารพฟังคำวินิจฉัยของสงฆ์ ไม่พึงถือรู้ตามความเห็นของตน.
ฝ่ายจำเลยพึงมีสมณสัญญา และพึงเกรงอาชญาสงฆ์ พึงให้การตรง ๆ
อย่างแก้ตัวด้วยคำเท็จ การประพฤติดตรง ๆ นี้ เป็นคุณสมบัติของพระ-
สาวก ดังที่ยกย่องว่า " อชุปฏิปนุโน ภควโต สาวกสงฺโฆ " แปลว่า
" พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว " ดังนี้.
แม้เป็นความผิดอันแก้ไขไม่ได้ ยังควรปฏิบัติมุ่งความบริสุทธิ์ในภาวะ
เป็นอนุปสัมบัน ยังดีกว่าปฏิบัติตนเป็นสมณะอันให้เกิดวิปฏิสาร
เนื่องนิตย. แม้ในข้อที่ตนเห็นว่าไม่ผิด พึงเอาอย่างพระอานนทเถระ
ในเรื่องที่กล่าวแล้วในท้ายกัณฑ์หลัง พึงเชื่อฟังและพึงปฏิบัติตามคำ
วินิจฉัยของสงฆ์ เช่นนี้ ยังจักถึงความเจริญในพระธรรมวินัยต่อไป.

กรรมวาจาเนื่องในกัณฑ์นี้ ไม่ได้นำมาลงไว้ ผู้ปรารถนาจะรู้ พึง
ดูในสมถขันธกะแห่งจุลวรรค.

กัณฑ์ที่ ๓๐

วิธีระงับอาปตตาทิกรณ

อาบัติทั้งหลายอันภิกษุผู้ต้องแล้วจำจะทำคืน คือจำจะปลดเปลื้องเสีย จึงจัดเป็นอธิกรณด้วยอย่างหนึ่ง รวมเรียกว่าอาปตตาทิกรณ ย่อมระงับในสำนักบุคคลก็มี เฉพาะในสำนักสงฆ์ก็มี. ลหุกาบัติทั้งปวง ย่อมระงับในสำนักบุคคล คือผู้ต้อง แสดงอาบัตินั้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งก็ได้ อาบัตินั้นเป็นอันระงับ. วิธีแสดงอาบัตินั้นได้กล่าวไว้แล้วในกัณฑ์ที่ ๒๑ อันว่าด้วยวินัยกรรม. ในอธิการนี้ อาปตตาทิกรณระงับด้วยสัมมุขาวินัยและปฎิญาตกรณะ. สัมมุขาวินัยพร้อมด้วยองค์ ๓ คือ ธรรมสมมุขตา วินัยสมมุขตา ปุคคลสมมุขตา. ปุคฺลาสมมุขตา ได้แก่ภิกษุผู้แสดงและภิกษุผู้รับอยู่พร้อมกัน. ปฎิญาตกรณะนั้น ได้แก่การแสดงอาบัติ. อาปตตาทิกรณระงับเฉพาะในสำนักสงฆ์นั้น คือครุกาบัติที่ออกด้วยวุฏฐานวิธี และลหุกาบัติที่แสดงด้วยติณวัตถารกวิธี. ในกัณฑ์นี้ จักแสดงเฉพาะอาปตตาทิกรณที่ระงับในสำนักสงฆ์อย่างเดียว.

วิธีระงับครุกาบัติ

ภิกษุผู้ต้องครุกาบัติแล้ว ตามธรรมเนียมแห่งอาบัตินั้น ต้องประพฤติวัตร เรียกว่ามานัต แปลว่า นับ [ราตรี] ๖ ราตรี แล้วสงฆ์จึงสาวดระงับอาบัติ เรียกว่าอัพทาน แปลว่าเรียกเข้า [หมู่] แต่ถ้าปกปิดไว้ล่วงวันเท่าใด ต้องประพฤติวัตร เรียกว่าอยู่ปริวาส แปลว่าอยู่ใช้ ครบวันเท่านั้นก่อน จึงควรจะประพฤติมานัตได้ต่อไป.

ก็ถ้าในระหว่างอยู่ปริวาสตลอดถึงสงฆ์ยังมีได้อัฒถานเพียงไร ต้อง
ครุกาบัติเช่นนั้นก็ดี อย่างอื่นก็ดี ซ้ำเข้าด้วย ต้องกลับอยู่ปริวาสหรือ
ประพุดิมานต์ใหม่ เรียกว่าปฏิกัสนา แปลว่า กิริยาชักเข้าหาอาบัติ
เดิม, ปริวาส มานต์ ปฏิกัสนาและอัฒถาน รวมเรียกว่าวุฏฐานวิธี
แปลว่าระเบียบเป็นเครื่องออกจากอาบัติ. สงฆ์จตุรวรรคให้ปริวาส ให้
มานต์ และทำปฏิกัสนาได้อยู่ ส่วนอัฒถานสงฆ์วิสติวรรคพวกเดียว
จึงทำได้ แต่จะเอาภิกษุผู้กำลังประพุดิวุฏฐานวิธีเข้าเป็นรูปครบ
จำนวน คือเป็นที่ ๔ แห่งสงฆ์จตุรวรรคหรือเป็นที่ ๒๐ แห่งสงฆ์
วิสติวรรค หาได้ไม่.

วุฏฐานวิธีสำหรับอาบัติที่ไม่ได้ปิด มีดังนี้ :-

ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ฟังเข้าไปหาสงฆ์ ทำผ้าห่มเฉียงบ่า
ข้างหนึ่ง กราบภิกษุแก่พรรษาแล้ว นั่งกระหย่งประณมมือกล่าว
คำขอมานต์โดยสมควรแก่อาบัติที่ต้อง. ถ้าต้องตัวเดียว ฟังขอเพื่อ
อาบัติตัวเดียว. ถ้าต้องตั้งแต่ ๒ ตัวขึ้นไป ฟังขอประมวลจำนวนเพื่อ
อาบัติเหล่านั้น. ถ้าต้องต่างวัตถุก็มี ฟังขอประมวลวัตถุเพื่ออาบัติ
เหล่านั้น. ในลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่งผู้ฉลาดสามารถ ฟังสวดประกาศ
สงฆ์เพื่อให้มานต์แก่ภิกษุนั้น ด้วยอุตติจตุตถกัมมวาจา เมื่อจบ
อนุสาวนาที่ ๓ แล้ว มานต์เป็นอันสงฆ์ให้แล้ว ภิกษุนั้นชื่อว่า
" มานตุตจจาริโก " แปลว่า " ผู้ประพุดิมานต์ " พ้นจากความเป็น
ปกตัตตะ. พิจารณาพยัญชนะ ข้าพเจ้าเห็นว่าน่าเป็น " มานตุตจจาริ "
มากกว่า เพราะเป็นบทกิตก์ เป็น " มานตุตจจาริโก " ไปนั้น น่าจะตาม

" ปารีวาสิโก " ที่เป็นบทตัทธิต. กรรมวาจาทั้งปวงในวุฒฐานวิธี พึงรู้ว่าใช้ยุติจุดตกกัมม์ทั้งนั้น.

มานัตตจาริกภิกษุ ต้องประพฤติวัตรสำหรับมานัตอันจะกล่าวต่อไปให้ครบ ๖ วัน ๖ คืน. การประพฤตินั้น ไม่ต้องทำโดยรวดเดียว เมื่อมีเหตุสมควร พักก็ได้ เรียกว่าเก็บวัตร เมื่อจะประพฤติด่อจึงสมათานวัตรใหม่. วิธีเก็บวัตรนั้นดังนี้ : พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ทำคำห้ามเจวียงบ่าข้างหนึ่ง นั่งกระหย่งประณมมือกล่าวว่า " มานตุตฺตํ นิกฺขิปปามิ " แปลว่า " ข้าพเจ้าเก็บมานัต " หรือว่า " วตุตฺตํ นิกฺขิปปามิ " แปลว่า " ข้าพเจ้าเก็บวัตร " กล่าวคำใดคำหนึ่ง ท่านว่าเป็นอันพักมานัต แต่แบบที่ใช้กันอยู่โดยอรรถกถาณัย ว่าทั้ง ๒ อย่าง ว่าคำเก็บวัตรก่อน แล้วจึงว่าคำเก็บมานัตดังนี้ : " วตุตฺตํ นิกฺขิปปามิ มานตุตฺตํ นิกฺขิปปามิ " ๓ หน. สมათานวัตรเรียกว่าขึ้นวัตร พึงทำในสำนักภิกษุรูปหนึ่ง โดยอาการอย่างเดียวกันว่า " มานตุตฺตํ สมมาทियามิ " แปลว่า " ข้าพเจ้าขึ้นมานัต " หรือว่า " วตุตฺตํ สมมาทियามิ " แปลว่า " ข้าพเจ้าขึ้นวัตร " กล่าวอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านว่าเป็นอันสมათานมานัต. แต่แบบที่ใช้กันอยู่โดยอรรถกถาณัย ว่าทั้ง ๒ อย่าง ว่าคำสมათานมานัตก่อนแล้วจึงว่าคำสมათานวัตร ดังนี้ : " มานตุตฺตํ สมมาทियามิ วตุตฺตํ สมมาทियามิ " ๓ หน ทวนคำเก็บ มือธิบายว่า ต้องเก็บวัตรก่อน แล้วจึงเก็บมานัต ต้องขึ้นมานัตก่อน แล้วจึงขึ้นวัตร. อธิบายนี้ ไม่พบในอรรถกถา. ในระหว่างที่พักมานัตนี้ จะนับราตรีแห่งการประพฤติมานัตหาได้ไม่ ต้องนับราตรีตั้งแต่ขึ้นมานัตแล้วผสมเข้า เอาแต่ที่

เต็มวันเต็มคืน.

ยังมีประการอันจะให้นับราตรีไม่ได้ เรียกว่ารัตติเขต แปลว่า
ขาดราตรีแห่งมานัตอีก ๔ คือ " สหวาโส " อยู่รวม ๑ " วิปวาโส "
อยู่ปราศ ๑ " อนาโรจนา " ไม่บอก ๑ " อุเน คณ จรณ " ประพฤติ
ในขณะอันพร้อม ๑. สหวาสนั้น คืออยู่รวมในชายคาเดียวกันกับ
ปกตัตตภิกษุ. วิปวาสนั้น คืออยู่ในถิ่น เช่นอาวาสไม่มีสงฆ์อยู่
เพื่อน. อนาโรจนา คือไม่บอกอาการที่ตนประพฤติมานัตทุกวัน
และไม่บอกแก่ปกตัตตภิกษุผู้ยังไม่ได้รับบอกในวันนั้น. ประพฤติใน
ขณะอันพร้อมนั้น คือประพฤตินในถิ่น เช่นอาวาสมีปกตัตตภิกษุไม่
ครบจำนวนสงฆ์ คือหย่อน ๔ รูป แต่ใช้กันมาไม่ต่ำกว่า ๕ รูป
ด้วยถือว่าเกินไว้ดีกว่าขาดกระมัง. ใน ๔ ประการนี้ วิปวาสกับ
ประพฤตินในขณะอันพร้อม ข้าพเจ้าเห็นเป็นอันเดียวกัน วิปวาส
น่าจะคิดมาจากรัตติเขตแห่งปาวาสภิกษุ ที่หมายเอาอยู่ปราศจาก
ปกตัตตภิกษุแม้รูปเดียว. ๓ ประการหลัง ท่านให้กำหนดด้วย ๒
ชั่วข่วงก่อนคืนตก เรียกว่าเลทฑุบาท จากเครื่องล้อมแห่ง
อาวาสอันล้อม และจากอุปจารอันสมควรกันแห่งอาวาสอันไม่ได้ล้อม.
มานัตตจาริกภิกษุทำ หรือขาด ๔ ประการนี้ ใดๆอย่างหนึ่ง นับ
ราตรีแห่งวันนั้นไม่ได้.

โดยนัยนี้ ในลำดับแห่งสงฆ์สาวคให้มานัตจบแล้ว มานัตตจาริกะ
พึงบอกประกาศสงฆ์ถึงการที่ตนประพฤติมานัตอยู่นั้น แล้วเก็บมานัต
ในสำนักภิกษุรูปหนึ่ง ถ้าไม่ประพฤตินที่นั่น. แต่ที่ใช้กันมาโดย

อรรถกถาบัญ ขึ้นมานัดต่อหน้าสงฆ์ก่อนแล้งจึงบอก แล้วเก็บใน
สำนักสงฆ์นั้น.

อวาสที่อยู่ประพฤติมานัดนั้น ควรเลือกให้เหมาะแก่กิจที่สำคัญ
คือการบอก. ถ้าประพฤติในอวาสมีภิกษุมากก็ดี มีภิกษุไปมาบ่อย ๆ
ก็ดี ยากเพื่อจะบอกให้ถ้วน จึงควรเลือกประพฤติในอวาสมีภิกษุน้อย
แต่ครบจำนวนสงฆ์ และห่างจากการไปมาของภิกษุอื่น มีภิกษุมา
พอรู้ได้. นอกจากนี้ มีกฏีเดี่ยวที่จะอยู่ได้ตามลำพังรูปเดียว.

เมื่อไปถึงที่นั้นแล้ว พึงขึ้นมานัดในวันก่อนแห่งวันที่หมายจะ
นับ เพราะวันที่ขึ้นนั้นไม่เต็ม นับไม่ได้. เมื่ออยู่ครบ ๖ ราตรีแล้ว
พึงอยู่ต่อราตรี ๑ หรือกว่านั้น เพื่อทควนพร่องที่ไม่รู้ตัว.

มีพระบัญญัติห้ามมานัดตจาริกภิกษุไม่ให้ยินดี คือเต็มใจรับการ
อภิวัต การลุกรับ อัญชลิกรรม สามิจิกรรม การนำอาสนะมาให้
การนำที่นอนมาให้ การล้างเท้า การตั้งตั้งรองเท้า การตั้งกระเบื้อง
เช็ดเท้า การรับบาตรจีวร การอุหลังในเวลาอาบน้ำของปกตัตตภิกษุ
ปรับอบัติทุกกฏแก่ผู้ละเมิด ทรงพระอนุญาตให้มานัดตจาริกภิกษุทำ
กิจเหล่านั้น เป็นคู่กันตามแก่พรรษา และทรงอนุญาตอุโบสถ ปวารณา
ผ้าวัสสิกสาฎิกา การสละภัตตร การรับภัตตร ๕ อย่างนี้ ให้มานัดตจาริก-
ภิกษุทำตามลำดับพรรษาแม้กับปกตัตตภิกษุ. อธิบายโดยอรรถกถาบัญ
ว่า ในการทำปารีสุทธิอุโบสถ มานัดตจาริกภิกษุจะบอกปารีสุทธิตาม
ลำดับพรรษาได้อยู่. ในการทำปวารณา จะปวารณาอย่างนั้นได้เหมือน
กัน จะรับแจกผ้าวัสสิกสาฎิกาตามวาระอันถึงแก่ตน โดยพรรษา ควรอยู่.

มานัตตจาริกภิกษุ มีที่หวังภัตตาหารในวันนั้นอยู่แล้ว วาระแห่ง
อุทเทศภัตตรเป็นต้นมาถึงเช้า จะขอให้ถึงแก่ภิกษุอื่นในลำดับรองลง
ไปก่อน ส่วนตนจักถือเอาในวันรุ่งก็ได้ จะรับแจกสังฆภัตตรตาม
ลำดับพรรษาได้อยู่.

วัตรสำหรับมานัตตจาริกภิกษุนั้น ทรงบัญญัติไว้อีกส่วนหนึ่ง
ในอธิการเดียวกัน โดยฐานเป็นกิจสมควรจะประพฤติ ไม่ได้ปรับ
อาบัติทุกกฏไว้โดยตรง แต่พระอรธรรคทายาท่านก็ปรับเป็นทุกกฏ
แก่ผู้ละเมิด โดยฐานละเลยวัตร เรียกว่าวัตตเภท ทำนองเดียวกันกับ
อภิสมจาริกวัตรแห่งปกัตตตภิกษุ จัดเป็นหมวด ๆ ได้ดังนี้ :-

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท ไม่พึงให้นิสสัย ไม่พึงมีสามเณรไว้
อุปฐาก ไม่พึงรับสมมติเป็นผู้สอนภิกษุณี แม้ได้รับสมมติไว้แล้วไม่พึง
สั่งสอนภิกษุณี.

๒. สงฆ์ให้มานัตเพื่ออาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้น หรืออาบัติ
อื่นอันเช่นกัน หรืออาบัตินั้นแล้วทรมากว่านั้น.

๓. ไม่พึงติกรรมนั้น ไม่พึงติภิกษุทั้งหลายผู้ทำกรรมนั้น ไม่
พึงห้ามอุโบสถ ไม่พึงห้ามปวารณา แก่ปกัตตตภิกษุ ไม่พึงทำ
ความมีค่า ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์ ไม่พึงยังภิกษุอื่นให้ทำโอกาส
เพื่อโจทเธอ ไม่พึงโจทภิกษุอื่น ไม่พึงยังภิกษุอื่นให้ ๆ การ ไม่พึง
ช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้กันในอธิกรณ์.

๔. ไม่พึงไปข้างหน้า ไม่พืงนั่งข้างหน้า แห่งปกัตตตภิกษุ
พึงพอใจด้วยอาสนะสุดท้าย ด้วยที่นอนสุดท้าย ด้วยวิหารคือกุฎี

สุดท้าย [คือเป็นของที่เลวแจกทีหลัง].

๕. ไม่เพียงมีปกติตตภิกขุ เป็นปุเรสมณะคือนำหน้า หรือเป็นปัจฉาสมณะคือตามหลัง เข้าไปสู่สกุล ไม่เพียงสมาทานอรัญญิกขุดงค์ ไม่เพียงสมาทานปิตทปาตคิขุดงค์ และไม่เพียงให้เขานำบิณฑบาตมาส่ง เพราะปัจจัยนั้น ด้วยคิดว่า เขายำรู้เรา.

๖. เป็นอาคันตุกะ [ไปสู่อาวาสอื่น] พึงบอก [การที่ตนประพฤตินานัต] มีอาคันตุกะมา ก็พึงบอก พึงบอกในอุโบสถ พึงบอกในปวารณา พึงบอกทุกวัน ถ้าอาพาธ พึงสั่งทูตให้บอก.

๗. ไม่เพียงออกจากอवासหรือจากถีนมิไช่อवास อันมีภิกษุ ไปสู่อवासหรือถีนมิไช่อवास อันหาภิกษุมิได้ หรือมีภิกษุแต่เป็น นานาสังวาส เว้นแต่ไปกับสงฆ์ เว้นแต่มีอันตราย พึงไปได้เฉพาะ อवासหรือถีนมิไช่อवास อันมีภิกษุเป็นสมานสังวาส ที่รู้ว่าอาจจะไปถึงในวันนั้น.

๘. ไม่เพียงอยู่ในที่มุงอันเดียวกัน ในอวาสกัถิ ในถีนมิไช่อवास กัถิ กับด้วยปกติตตภิกขุ.

๙. เห็นปกติตตภิกขุเข้าแล้ว พึงลุกจากอาสนะ พึงเชิญให้นั่ง ไม่พียงนั่งในอาสนะเดียวกันกับปกติตตภิกขุ เมื่อเธอนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พียงนั่ง ณ อาสนะสูง เมื่อเธอนั่ง ณ พื้นดิน ไม่พียงนั่ง ณ อาสนะ ไม่พียงจงกรมในที่จงกรมเดียวกันกับปกติตตภิกขุ เมื่อเธอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พียงจงกรมในที่จงกรมสูง เมื่อเธอจงกรม ณ พื้นดิน ไม่พียงจงกรมในที่จงกรม.

๑๐. กับภิกษุผู้อยู่ปริวาส กับภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม กับภิกษุผู้ควรมานัต กับภิกษุผู้ประพาศมานัตแก่กว่า กับภิกษุผู้ควรอัชฌาณ ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกัน ในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะเดียวกัน เชนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะสูง เชนั่ง ณ พื้นดิน ไม่พืงนั่ง ณ อาสนะ ไม่พืงจงกรมในที่จงกรมเดียวกัน เมื่อเชอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พืงจงกรมในที่จงกรมสูง เมื่อเชอจงกรมอยู่ ณ พื้นดิน ไม่พืงจงกรมในที่จงกรม.

หมวดที่ ๑ โดยใจความ ห้ามไม่ให้ทำการในหน้าที่ของเถระ แม้เป็นเถระมีหน้าที่ทำการอย่างนั้นอยู่ ก็จ้งคชัวคราว.

หมวดที่ ๒ ให้ตั้งอยู่ในความระมัดระวัง ตามจารีตของผู้ทำผิดอย่างใดไว้ กำล้งใช้กรรมอยู่ ไม่ควรทำความผิดอย่างนั้นหรืออย่างอื่นอันคล้ายคลึงกันก็ดี ร้ายแรงกว่าก็ดี. อาบัติอื่นอันเช่นกันนั้น ก็เป็นสังฆาติเสสด้วยกัน แต่ต่างวัตถุ อาบัติอันเลวทรามกว่านั้น คือ ปาราชิก.

หมวดที่ ๓ ห้ามไม่ให้ถือสิทธิแห่งปกติตตภิกษุ.

๓ หมวดนี้ในบาลีรวมเป็นหมวดเดียวกัน.

หมวดที่ ๔ ห้ามสิทธิอันจะพืงถือเอาโดยลำดับพรรษา.

หมวดที่ ๕ ห้ามไม่ให้เชิดตัว และให้ระวังเพื่อเป็นอย่างนั้น.

หมวดที่ ๖ ให้บอกประจาดตัว. การบอกนั้น ถ้าภิกษุทั้งหลายนั่งอยู่เป็นหมู่กัน เช่นในที่ประชุม บอกให้รู้ทั่วกันในคราวเดียวกันก็ได้ ใช้คำโดยสมควรแก่เป็นสงฆ์หรือเป็นคณะ ถ้าภิกษุทั้งหลาย

กระจายกันอยู่ ต้องเที่ยวบอกตามสำนัก สุดแต่ให้รู้ทั่วกัน พึงบอกแม้ด้วยภาษาไทยหรือด้วยภาษาอื่น นอกจากคำบาลี ที่ภิกษุผู้รับบอกจะเข้าใจ. จะพึงบอกในเขตเพียงไร ได้กล่าวไว้แล้วในหนหลังตอนรัตติเขต. ไม่ได้บอกภิกษุในเขตเพียงนั้นทั่วกันทุกวัน ๆ เว้นแต่ภิกษุนานาสังวาส นอกจากเป็นวัดตมเขต ยังเป็นรัตติเขตอีก ขาดราตรีไปวันหนึ่ง. อนาโรจนาคือการไม่บอก นี้เป็นอธิตตะหรือสจิตตะ พระอาจารย์ทั้งหลายมีมติต่างกัน มติข้างว่าเป็นอธิตตะมากกว่า. ตามมติข้างนั้น ภิกษุเดินผ่านเขตแห่งการบอกไปอื่น แม้ในคำคัมภีร์ มานัตตจาริกภิกษุไม่ทันรู้ ท่านยอมให้แต่เพียงไม่เป็นวัดตมเขต แต่ปรับเป็นรัตติเขต จึงแนะนำให้ประพฤติเพื่อไว้. ส่วนข้าพเจ้าเห็นชอบข้างมติว่า เป็นสจิตตะ ตามมติข้างนี้ ไม่ได้บอกเพราะพ้นวิสัยไม่เป็นทั้งวัดตมเขต ไม่เป็นทั้งรัตติเขต. การที่พ้นวิสัยนั้น เช่นมีภิกษุผ่านเขตเข้ามาแล้วไปสู่อื่นเสีย มานัตตจาริกภิกษุไม่รู้เลยทีเดียว หรือรู้เมื่อล่วงเวลาเสียแล้ว. คำว่า ไม่เป็นวัดตมเขตนั้น บ่งอยู่ในตัวเองว่า ไม่เป็นรัตติเขตเพราะไม่เสียวัตร อย่างไรจักเสียราตรี. ท่านยกเอาการหลีกเลี่ยงจากอาวาสในพรรษาเพราะอันตรายว่าไม่เป็นอาบัติ แต่พรรษาขาด เป็นเครื่องเทียบ ข้าพเจ้าเห็นต่างกัน นั้นมีตั้งไขว่จักไปเจตนามีอยู่ แต่ไม่ปรับอาบัติ เพราะไปด้วยเหตุอันสมควร ส่วนการไม่บอกนี้ เป็นขึ้นเพราะไม่ทันรู้ เจตนาไม่มี. การบอกในอุโบสถในปวารณานั้น สงเคราะห์เข้าในการบอกทุกวัน ๆ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าติดมาแต่ปาวาสสิกวัตร เพราะปาวาสสิกภิกษุไม่ต้องบอกทุกวัน มีกำหนด

ให้บอกแก่ปกตัตตภิกษุ ผู้ยังไม่ได้รับบอก และให้บอกในอุโบสถ
ในปวารณา ฝ่ายฆานัตตจาริกภิกษุต้องบอกทุกวัน แม้แก่ภิกษุผู้ได้
รับบอกแล้ว ถ้าจะไม่ให้ ๒ คำข้างต้นเกิน ถึงวันอุโบสถ ถึงวัน
ปวารณา น่าจะเอาไว้บอกในที่ประชุมทำอุโบสถทำปวารณา แต่ยัง
ต้องบอกแก่ภิกษุ ผู้จักไม่อยู่ถึงเวลาทำอุโบสถทำปวารณา ไม่อย่างนั้น
น่าจะบอกซ้ำในที่ประชุมนั้นอีกหนหนึ่ง. ควรอย่างไร ขอนักวินัย
พิจารณาเถิด, การสั่งทูตให้บอกนั้น สั่งได้เฉพาะภิกษุด้วยกัน.

หมวดที่ ๗ ห้ามวิปวาส คือการอยู่ปราศจากสงฆ์. อาวาส
นั่นคือวัด. ถิ่นมิใช่อาวาสนั้น ได้แก่ป่าเป็นต้น ที่ไปตั้งชมรมอยู่.
อันตรายนั่น ท่านว่าอันตราย ๑๐ อย่าง ดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๑๗
ตอนอุโบสถ อธิการนี้แล เทียบกันได้กับเรื่องขาดพรรษาเพราะอันตราย
ล่วงวัตรหมวดนี้เป็นรัตติเขตด้วย.

หมวดนี้ ในบาลีแยกเป็น ๓ คือห้ามไม่ให้ไปสู่ถิ่นอันหาภิกษุ
มิได้ ๑ มีภิกษุแต่เป็นนานาสังวาส ๑ ให้ไปเฉพาะถิ่นมีภิกษุเป็น
สมานสังวาส ๑ ในตอนหนึ่ง ๆ แจกออกเป็น ๓ วาระ คืออาวาส ๑
ถิ่นมิใช่อาวาส ๑ ควบกันทั้ง ๒ สถาน ๑ ทั้งถิ่นที่ออกไป ทั้งถิ่น
ที่ไปสู่.

หมวดที่ ๘ ห้ามการสมโภคกับปกตัตตภิกษุ. นี้เป็นรัตติเขตด้วย

หมวดที่ ๙ ให้แสดงสามิจิกรรมแก่ปกตัตตภิกษุก็มี ห้ามสมโภค
ก็มี ห้ามไม่ให้นั่งอาสนะเดียวกัน ไม่ให้จงกรมในที่จงกรมอันเดียว
กัน ๒ นี้เป็นห้ามสมโภค เหลือจากนั้น เป็นให้แสดงสามิจิกรรม.

เขตนั่งอาสนะและจงกรมที่ว้าสูงกว่านั้น มีกำหนดว่าห่างจากกันไม่เกิน ๑๒ ศอก.

หมวดที่ ๘ กับหมวดที่ ๙ นี้ ในบาลีรวมเป็นหมวดเดียวกัน.

หมวดที่ ๑๐ ห้ามสมโภคกับภิกษุผู้ประพฤติกฎฐานวิธีด้วยกัน แต่มีข้อให้แสดงสามิจิกรรมแก่เธอทั้งหลายด้วย ข้าพเจ้าไม่เข้าใจ น่าจะติคมาจากข้อปรารภปกตัตตภิกษุก็เป็นได้. และข้อที่ห้ามการอย่างนั้น ไม่ให้ทำเฉพาะภิกษุผู้ประพฤติมานัตด้วยกันผู้แก่กว่า แปลว่า อนุญาตให้ทำสมโภคได้ กับภิกษุผู้ประพฤติมานัตด้วยกันผู้อ่อนกว่า ข้าพเจ้าไม่เข้าใจเหมือนกัน เพราะเมื่อทำเข้าแล้ว ไม่เป็นวัตถุเภท เฉพาะฝ่ายแก่ ฝ่ายอ่อนยอมไม่พิน เช่นนี้จะทำด้วยกันได้อย่างไร ไม่เป็นธรรมเหมือนการทำสามิจิกรรม ในพระราชบัญญัติข้างต้นที่ทรงอนุญาตให้ทำเฉพาะคู่ได้ ทั้งผู้ทำทั้งผู้รับไม่ต้องอาบัติ ขอนักวินัยพิจารณาคูเถิด.

ในสมัยที่เก็บมานัต ท่านว่าไม่ต้องประพฤติวัตรอย่างนี้ ข้อนี้ชวนให้เห็นตาม เพราะมีคำเก็บวัตรอยู่ เมื่อเก็บแล้วก็ไม่ต้องประพฤติ. แต่ถ้าภิกษุผู้เถระประพฤติมานัตอยู่ ยังไม่ครบกำหนดปรารภน่าจะเป็นอุปฆาตให้อุปสมบท ขอมหาครัตติเขต เก็บวัตรเสียวันหนึ่งเพื่อทำการนั้น เช่นนี้ ไม่น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นการสมควร ส่วนการบอกนั้นเห็นชัดว่า เมื่อเก็บวัตรแล้วไม่ต้องทำ. น่าจะได้รับความวิจารณ์อีกชั้นหนึ่งว่า การเก็บวัตรคุ้มได้เพียงเท่าไร มติของข้าพเจ้าว่า น่าจะคุ้มได้เพียงวัตรที่ละเมิดแล้วทำรัตติเขตและวัตรที่ห้ามสมโภคอย่างอื่นอีก อันเนื่องมาจากสทวส. จริงอย่างนั้น การเก็บวัตร ทรงพระอนุญาตก็เพราะว่า

แม้ประพฤติกไป ก็ไม่อาจจะนับราตรีได้ และมานัตตจาริกภิกษุ และ
อัฏฏานารภิกษุผู้ไม่ต้องการนับราตรีแล้ว ยังมีวัตรสำหรับประพฤติกอยู่.

พระอรธรธกถาจารย์แนะไว้ว่า " ภิกษุผู้ประพฤติกมานัต ไม่อาจ
จะประพฤติกในอาวาสที่อยู่ พึงเก็บวัตรไว้แล้ว ถึงเวลาจนอรุณขึ้น
พึงไปกับภิกษุ ๔-๕ รูป ถ่วง ๒ เลททุบาท จากเครื่องล้อมแห่ง
วิหารอันล้อม จากสถานควรแก่เครื่องล้อมแห่งวิหารอันไม่ได้ล้อม
หลีกลงจากทางหลวงแล้ว พึงนั่งในที่อันพุ่มไม้หรือรั้วกำบังแล้ว พึง
สมาทานวัตร แล้วบอกในภายในอรุณ ๑ ล ๑ เมื่ออรุณขึ้นแล้ว พึงเก็บ
วัตรไว้ " ประพฤติกมานัตอย่างนี้ ท่านยอมให้ นับราตรีได้ เช่นนี้ ดูไม่
น่าจะมีรัตติเจทและวัตรไว้สำหรับเลย รัตติเจทก็ดี วัตรก็ดี ส่ออยู่ว่า
สำหรับประพฤติก ๖ วัน ๖ กือเต็ม. การที่ทรงอนุญาตให้เก็บวัตรได้
นั้น ก็เพื่อให้หยุดพักได้ในระหว่าง ในเวลาที่ประพฤติกเข้าแล้วนับราตรี
ไม่ได้ และการที่ทรงอนุญาตให้ขึ้นวัตรใหม่นั้น ก็เพื่อให้ประพฤติกต่อ
มีความแจ้งในนิทานว่า คราวนั้นที่กรุงสาวัตถี มีภิกษุสงฆ์เป็นอันมาก
มาประชุมกัน พวกมานัตตจาริกภิกษุไม่อาจจะชำระมานัต คือ ไม่อาจ
จะประพฤติกมานัตให้บริบูรณ์ นำความกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าจึง
ทรงพระอนุญาตให้เก็บมานัต ๑ ล ๑ ครั้นภิกษุทั้งหลายหลีกไปในที่
นั้น ๆ จากกรุงสาวัตถีแล้ว พวกมานัตตจาริกภิกษุอาจจะชำระมานัต
นำความกราบทูล จึงทรงพระอนุญาตให้สมาทานมานัต ๑ ล ๑.

มานัตตจาริกภิกษุประพฤติกมานัตครบกำหนดแล้ว เป็น " อฏฏา-
นารโห " ผู้ควรอัฏฏาน พึงขออัฏฏานในสำนักสงฆ์วิสติวรรค. สงฆ์

ยังไม่ได้อัชฌาณเพียงใด ยังต้องประพฤดิวัตรอยู่เพียงนั้น เป็นแต่รัตติเฉท
ไม่ให้ผล คือไม่ทำราตรีให้ขาดไป. ในวัตรเหล่านั้นยกการบอกทุกข้อ
กับไปข้างไหนมีปกติตติภิกษุไปด้วยรูปหนึ่งก็พอ. ถ้าจะต้องไปจากอาวาส
ที่ประพฤติมานัต เพื่อขออัชฌาณในอาวาสอื่น ฟังเก็บวัตรไว้ด้วยคำว่า
" วุตตํ นิกฺขิปามิ " ก่อนแล้วจึงไป ครั้นถึงแล้ว ฟังสมาทานวัตร แล้ว
ขออัชฌาณทีเดียว แต่ใช้กันมาให้ทำตนเหมือนยังประพฤติมานัตอยู่
เก็บมานัตแล้ว ไปถึงอาวาสที่จักอัชฌาณ ขึ้นมานัตใหม่แล้ว บอกแล้ว
จึงขออัชฌาณ ในลำดับนั้นภิกษุรูปหนึ่งฟังสวดประกาศสงฆ์ อัชฌาณ
ภิกษุนั้นด้วยญัตติจตุตถกัมมวาจา. เมื่อจงอนุสาวนาที่ ๓ แล้ว ภิกษุ
นั้นเป็นอันสงฆ์อัชฌาณแล้ว เป็นผู้ออกแล้วจากครุกาบัตินั้น กลับเป็น
ปกติตตะอย่างเดิม.

ภูฏานวิธีสำหรับอาบัติที่ปิด มีดังนี้ :-

ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว จงใจปิดไว้สิ้นวันเท่าใด ฟัง
อยู่ปริวาสสิ้นวันเท่านั้นก่อน แล้วฟังประพฤติมานัตตามระเบียบ เป็นผู้
มีมานัตอันประพฤติแล้ว จึงขออัชฌาณกะสงฆ์.

ลักษณะปิดอาบัตินั้น พระอรธกถาจารย์แสดงไว้ ๑๐ ประการ
จัดเป็น ๕ คู่ ดังนี้ :-

๑. เป็นอาบัติ และรู้ว่าเป็นอาบัติ.
๒. เป็นปกติตตะ และรู้ว่าเป็นปกติตตะ.
๓. ไม่มีอันตราย และรู้ว่าไม่มีอันตราย.
๔. อาจอยู่ และรู้ว่าอาจอยู่.

๕. ใครจะปิด และปิดไว้.

๑. ภิกษุล่วงอาบัติใด อาบัตินั้นเป็นครุกาบัติ เธอก็รู้ที่อยู่
เป็นครุกาบัติ. ถ้ายังสงสัยไม่แน่ใจ ยังไม่เข้าลักษณะ ต่อสิ้นสงสัย
จึงเข้าลักษณะ. เพียงเท่านี้ อาบัตินั้นเป็นอันปิดหรือไม่ ท่านให้
ใคร่ครวญฐานในลำดับต่อไป.

๒. เธอเป็นปกติตตะ ไม่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม และรู้ตัว
อยู่ว่าเป็นปกติตตะ อย่างนี้เข้าลักษณะอีก -. ถ้าถูกลงอุกเขปนียกรรม
แม้ปรารณาอยู่ ก็ไม่มีโอกาสจะบอกแก่ภิกษุทั้งหลาย ยังไม่เข้าลักษณะ.

๔. ถ้าไม่มีอันตราย ๑๐ อย่างดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๑๗ ตอน
อุโบสถอย่างใดอย่างหนึ่ง และเธอรู้อยู่ที่ไม่มีอันตราย นี้เข้าลักษณะ
อีก ๒. ถ้ามีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ไม่ได้บอก ฟ้นกินไป
ยังไม่เข้าลักษณะ.

๔. ถ้าเธออาจอยู่ เช่นไม่เจ็บพอจะไปบอกได้ ถ้าทางจะฟัง
ไปด้วยเรือ เรือก็มี ภิกษุผู้เป็นสภาคันที่ควรได้รับบอก ก็มีอยู่ใน
ถิ่นพอจะไปถึงได้ในวันนั้น เธอก็รู้ว่าอาจอยู่เช่นนี้เข้าลักษณะอีก ๒.
ถ้าเจ็บ มีกำลังไม่พอจะเดินไปถึงถิ่นของภิกษุผู้อยู่ใกล้ที่สุด หรือทาง
จะฟังไปด้วยเรือ เช่นอยู่เกาะ ไม่มีเรือ หรือทางไปจะต้องข้ามวัน
เช่นนี้ ยังไม่เข้าลักษณะ.

๕. ในเมื่อพร้อมด้วยลักษณะ ๘ ข้างต้นแล้ว เธอใคร่จะปิด
ทอดธุระเสีย ปิดไว้ให้ข้ามวัน กำหนดด้วยอรุณขึ้น เช่นนี้ ครบ
ลักษณะ ๑๐ เป็นอันปิดแท้. แม้ทำในใจว่า จะปิดไว้ก่อน แต่ได้บอก

แก่ภิกษุในคิณันตนเอง ยังไม่ข้ามวัน เป็นอันไม่ได้ปิดไว้.

ภิกษุผู้จะรับบอคนั้น กำหนดเอาแต่ที่เป็นสมานสังวาสแห่งกัน
ไม่นิยมว่าเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย มีพอจะบอกได้ แต่ไม่บอก เป็นอันปิด.
ความกระดากหรือเกรงว่าเป็นอุปัชฌายะเป็นอาจารย์แล้ว ไม่กล้าบอก
ไม่เป็นข้อแก้ตัว ภิกษุนานาสังวาส และภิกษุต้องสงฆ์ลงอุกเขปนีย-
กรรม ไม่ใช่ผู้ควรได้รับบอก.

การอยู่ปริวาสเพื่อครุกาบัติอันปิดไว้ ด้วยประการอย่างนี้.

ปริวาสนั้นมี ๓ ชนิด คือ ปฏิจันนปริวาส ๑ สโมธานปริวาส ๑
สุทธานตปริวาส ๑.

ปฏิจันนปริวาสนั้น สำหรับอาบัติที่ปิด มีกำหนดนับวันได้
เป็นจำนวนเดียว เช่นอาบัติตัวเดียวปิดไว้ ๕ วัน. การนับวันเพื่อ
ระบุในอันขอปริวาส ห่อนกว่า ๑๕ วัน นับเป็นวัน, ๑๕ วันนับเป็น
ปักษ์, พันปักษ์ ๑ ห่อน ๒ ปักษ์ นับเป็นวัน, เต็ม ๒ ปักษ์นับ
เป็นเดือน, มีเศษวันหรือปักษ์ นับว่าเดือน ๑ ยิ่งด้วยเท่านั้นวันหรือ
ยิ่งด้วยปักษ์. พันปักษ์ขึ้นไป นับเป็นอติเรกปักษ์, พันเดือนขึ้นไปนับ
เป็นอติเรกมาส ท่านยอม.

สโมธานปริวาสนั้น แจกออกเป็น ๓ คือ โอธานสโมธาน ๑
อักษสโมธาน ๑ มิสสกสโมธาน ๑.

โอธานสโมธาณนั้น สำหรับอาบัติกว่าจำนวนเดียว มีวันปิด
เสมอกัน เช่นต้องอาบัติ ๒ คราว ปิดไว้คราวละ ๕ วัน เช่นนี้ ขอ
ปริวาสประมวลอาบัติและราตรีเข้าด้วยกัน เพื่ออยู่เพียง ๕ วันเท่านั้น

น่าจะเรียกว่า สมัญญสโมธาน. ส่วนพระอรธกถาจารย์แก้ว่า สำหรับ
อันตราบัติ มีวันปิดที่ประมวลเข้ากับอาบัติเดิม.

อัครสมโธธานัน สำหรับอาบัติกว่าจำนวนเดียว มีวันปิดไม่
เท่ากัน เช่นต้องอาบัติ ๓ คราว ๆ หนึ่ง ปิดไว้ ๓ วัน คราวหนึ่ง
ปิดไว้ ๕ วัน คราวหนึ่งปิดไว้ ๗ วัน เช่นนี้ขอปริวาสประมวลอาบัติ
และวันเข้าด้วยกัน อยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่มากที่สุด ในอุทาหรณ์นี้
๗ วัน.

มิสทกสมโธธานัน สำหรับอาบัติต่างวัตถุกัน เช่นสัญญาเจตนิกา
ก็มี กายสังสัคคะก็มี ทฏฐุลลวาจากก็มี มีวันปิดเสมอกันก็มี ไม่เสมอกัน
ก็มี.

สุทธันตปริวาสัน สำหรับอาบัติที่ต้องแล้วปิดไว้หลายคราว จน
จำจำนวนอาบัติและจำนวนราตรีที่ปิดไม่ได้เลยทีเดียว หรือจำได้แต่บาง
จำนวน. เช่นนี้ ขอปริวาสประมวลจำนวนอาบัติและจำนวนราตรีเข้า
ด้วยกัน อยู่ปริวาสไปกว่าจะเห็นว่าบริสุทธี. จำแนกเป็น ๒ จุพสุทธันต-
ปริวาส ๑ สำหรับจำนวนอาบัติและจำนวนราตรีที่พอจำได้บ้าง, มหา-
สุทธันตปริวาส ๑ สำหรับจำนวนอาบัติและจำนวนราตรีที่จำไม่ได้เลย
ทีเดียว. จำจำนวนอาบัติและราตรีไม่ได้เลย. อย่างไรจกฐู้ได้ว่า อยู่
เพียงเท่านั้นราตรีเป็นอันบริสุทธี จำจำนวนอาบัติไม่ได้ ไม่เป็นอะไร
เพราะอาจประมวลเข้าเป็นสัมพหุลาได้อยู่ ผู้จำจำนวนราตรีไม่ได้เลย
พึงกะดูว่า ตั้งแต่อุปสมบทมาเพียงเมื่อไร ยังไม่ต้องครุกาบัติ นี้เป็น
กะเบื่องต้น ถอยหลังเข้าไปเพียงเมื่อไรไม่ได้ต้องเลย นี้เป็นกะเบื่อง

ปลาย ฟังอยู่เท่ากาลในระหว่างแห่งส่วนทั้ง ๒ นั้น.

ปริวาสอย่างใดเหมาะแก่อาบัติที่ปิดไว้ ฟังขอปริวาสอย่างนั้นใน
สำนักสงฆ์ ภิกษุรูปหนึ่งผู้ฉลาดสามารถ ฟังสวดประกาศสงฆ์เพื่อให้
ปริวาสแก่ภิกษุนั้น ตามชนิดที่ขอ ด้วยอุตติจตุตถกัมมวาจา. จบ
อนุสาวนาที่ ๓ แล้ว ภิกษุนั้นเป็น " ปาริวาสิโก " แปลว่า " ผู้อยู่
ปริวาส " ปาริวาสิภิกษุนั้น ฟังบอกแก่สงฆ์ถึงการที่ตนประพฤติ
ปริวาสอยู่นั้น ถ้าจักไม่อยู่ปริวาสในอาวาสนั้น ฟังเก็บปริวาสในสำนัก
แห่งภิกษุรูปหนึ่ง ไปถึงอาวาสที่จะอยู่แล้ว ฟังสมทานปริวาส. ตาม
วิธีที่ใช้กันมาโดยอรรถถกานัย สมทานปริวาสต่อหน้าสงฆ์แล้ว จึง
บอก ๆ แล้วเก็บปริวาส.

คำเก็บปริวาสว่าดังนี้ : " ปริวาสํ นิคุชิปามิ " แปลว่า " ข้าพเจ้า
เก็บปริวาส " หรือว่า " วตุตํ นิคุชิปามิ " แปลว่า " ข้าพเจ้าเก็บวัตร "
ว่าอย่างใดอย่างหนึ่งก็ใช้ได้. คำสมทานปริวาสว่า " ปริวาสํ สมาทิยามิ "
แปลว่า " ข้าพเจ้าขึ้นปริวาส " หรือว่า " วตุตํ สมาทิยามิ " แปลว่า
" ข้าพเจ้าขึ้นวัตร " ว่าอย่างใดอย่างหนึ่งก็ใช้ได้. ที่ใช้กันมาโดย
อรรถถกานัย ว่าควบกันทั้ง ๒ อย่าง คู่จในมานัต.

รัตติเจตแห่งปาริวาสิภิกษุ มีเพียง ๓ คือ " สหวาโส " อยู่
ร่วม ๑ " วิปฺปวาโส " อยู่ปราศ ๑ " อนาโรจนา " ไม่บอก ๑.

สหवास อย่างเดียวกันกับแห่งมานัตตจาริกภิกษุ วิปฺปวาส คืออยู่
ปริวาสในถิ่นปราศจากปกตตตภิกษุ. มีภิกษุปกตตตตะอยู่เป็นเพื่อน แม้
เพียงรูปเดียวก็ได้. อนาโรจนานั้น ก็เหมือนกับอย่างของมานัตตจาริก-

ภิกษุ เป็นแต่ไม่ต้องบอกทุกวัน ภิกษุใดยังไม่ได้รับบอก บอกแก่ภิกษุนั้นคราวหนึ่งแล้ว ไม่ต้องบอกอีกตลอดกาลที่เธออยู่ในอาวาส หรือในอนาวาสนั้น แต่ถึงวันอุโบสถ ถึงวันปวารณาเช้า ต้องบอกในท้ายอุโบสถ ในท้ายปวารณา แลภิกษุใดได้รับบอกแล้ว ออกจากอาวาสหรืออนาวาสนั้น ไปที่อื่นแล้วกลับมาใหม่ต้องบอกอีก.

มีพระบัญญัติห้ามปาริวาสิกภิกษุ ไม่ให้ยินดีอภิวัตเป็นต้นแห่งปกตัตตภิกษุ และมีพระพุทธานุญาตให้ทำสามีจิกรรมอย่างนั้นได้เฉพาะคู่ และให้เข้าอุโบสถปวารณาได้กับสงฆ์เป็นต้น เช่นเดียวกับทรงห้ามและทรงอนุญาตแก่มานัตตจาริกภิกษุ.

วัตรสำหรับปาริวาสิกภิกษุ ก็เช่นเดียวกับสำหรับมานัตตจาริกภิกษุ แปลกกันแต่เพียงไม่ต้องบอกทุกวัน และมีภิกษุปกตัตตตะแม่รูปเดียวเป็นเพื่อนไปที่อื่นได้ ไม่ต้องไปกับสงฆ์เหมือนอย่างมานัตตจาริกภิกษุ และในการอยู่ร่วมกันก็ดี ในการนั่งร่วมกันก็ดี ในการจงกรมร่วมกันก็ดี ในการทำอย่างนั้น ณ ที่สูงกว่าก็ดี ไม่เป็นวัตตเภทแก่มานัตตจาริกภิกษุผู้แก่พรรษาว่า ฉันได ไม่เป็นแก่ปาริวาสิกภิกษุผู้แก่พรรษาว่า ฉันนั้น แต่เมื่อทำกับมานัตตจาริกภิกษุแม้อ่อนพรรษาว่า ก็เป็นวัตตเภท เช่นเดียวกับมานัตตจาริกภิกษุทำกับปาริวาสิกภิกษุไม่ได้ ฉะนั้น.

ภิกษุอยู่ปริวาสมีจำนวนวันเป็นกำหนด รู้สึกขึ้นมาว่า จำนวนวันที่ขอและสงฆ์ได้กำหนดให้ นั้น ยังหย่อนกว่าที่ควรจะเป็น เช่นเมื่อขออักษสมโฆธาน สำคัญว่า อาบัติที่ปิดไว้นานที่สุดเพียง ๗ วัน ได้ขอ

และสงฆ์ได้ให้ตามนั้นแล้ว เมื่อกำลังอยู่ปริวาส นิกขื่นได้ว่าอาบัติที่ปิดไว้นานที่สุด ๑๐ วัน เช่นนี้ไม่ต้องกลับขอปริวาสตั้งต้นใหม่ ขอเพิ่มวันอยู่ให้เต็มจำนวนได้ เช่นในอุททาหารณ์นี้ ขอเพิ่มอีก ๓ วัน แต่จะอยู่เพิ่มเอาตามลำพังไม่ได้ ต้องขอให้สงฆ์สวดเพิ่มให้.

การอยู่ปริวาสก็ควรเพื่อไว้เพื่อวันบกพร่อง เช่นเดียวกับการประพาศติมานัต.

ภิกษุอยู่ปริวาสครบกำหนดแล้ว เป็น "มานตุตารโห" แปลว่า "ผู้ควรมานัต" พึงขอมานัตกะสงฆ์. ในระหว่างที่ยังไม่ได้ประพาศติมานัต ยังต้องประพาศติวัตตรอยู่. วัตตรสำหรับมานัตตารหิกษุอย่างเดียวกับวัตตรสำหรับปาวาสสิกภิกษุ แต่ยกการบอกทุกข้อ แต่ในบาลีปาวาสสิกชั้นระจจุลวรรคฉบับสยาม มีว่าให้บอกด้วย ทั้งให้บอกทุกวัน ส่วนสำหรับอัพทานารหิกษุ และมูลายปฏิกัสสนารหิกษุไม่มี ส่วนในฉบับของเมืองอื่น ไม่มีทั้งนั้น เห็นว่าเกินไป.

มานัตตารหิกษุ ผู้จะขอมานัตในอาวาสอื่น พึงเก็บวัตตรไว้ด้วยคำว่า " วตุติ นิกฺขิปามิ " ครั้นไปถึงอาวาสนั้นแล้ว พึงขึ้นวัตตรด้วยคำว่า " วตุติ สมากิยามิ " แล้วพึงขอมานัตกะสงฆ์ทีเดียว ไม่ต้องบอก. ตามที่ใช้กันมา เก็บปริวาสมาแล้วขึ้นเฉพาะหน้าสงฆ์ บอกแล้วจึงขอมานัต.

ถ้าครุภักติที่ต้องแล้วไม่ได้ปิดไว้มีอยู่อีก พึงประมวลขอมานัตในคราวเดียวกัน.

ในลำดับนั้น สงฆ์พึงให้มานัตแก่เธอ โดยวิธีดังกล่าวแล้ว

แปลกกันแต่กรรมวาจาที่จะต้องเหมาะแก่เรื่อง.

การประพาศิมนานต์ตลอดถึงสวดอัphan ฟังรู้โดยนัยอันกล่าวแล้ว
ในสมุจจัยชั้นระกะ จุลวรรค กล่าวว่ ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติ
สังฆาทิเสส รูปหนึ่งปิด อีกรูปหนึ่งไม่ได้ปิด ให้ปริวาสแก่รูปที่ปิดแล้ว
เมื่อเธออยู่ปริวาสแล้ว ให้มนต์แก่เธอทั้ง ๒ พร้อมกันได้.

วุฒฐานวิธีสำหรับอันตราบัติ คือ อาบัติที่ต้องในระหว่างประพาศิ
วุฒฐานวิธี มีดังนี้ :-

ในระหว่างที่กำลังอยู่ปริวาสก็ดี อยู่ปริวาสแล้วเป็นมนัตตาระหะ
กัถิ กำลังประพาศิมนานต์กัถิ ประพาศิมนานต์แล้วเป็นอัphanารหะกัถิ
สงฆ์ยังไม่ได้สวดอัphanเพียงใด ตลอดกาลเพียงนั้น ต้องครุภาบัติขึ้น
ใหม่ ปิดไว้กัถิ ไม่ได้ปิดไว้กัถิ เรียกว่าต้องอันตราบัติ จะประพาศิ
วุฒฐานวิธีตามเดิมต่อไปมิได้ ต้องกลับประพาศิวุฒฐานวิธีนั้นตั้งต้น
ไปใหม่ เรียกว่า มุลาขปฏิกัสนา แปลว่า ชักเข้าหาอาบัติเดิม ใน
ระหว่างนี้ ภิกษุนั้นได้ชื่อว่า " มุลาขปฏิกัสนารโห " แปลว่า " ผู้
ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม " ฟังขอให้สงฆ์สวดชักเข้าหาอาบัติเดิม แล้ว
ขอปริวาสหรือมนัตตามเรื่องที่เป็นมา คือ

๑. ถ้าต้องอันตราบัติไม่ได้ปิดไว้ ในเวลากำลังประพาศิมนานต์
เพื่อปฏิจันนาบัติ หรือในเวลาประพาศิมนานต์แล้วเป็นอัphanารหะ
ฟังขอปฏิกัสนา เมื่อสงฆ์สวดปฏิกัสนาแล้ว ฟังขอมนัตเพื่อ
อันตราบัติ.

๒. ถ้าต้องอันตราบัติไม่ได้ปิดไว้ ในเวลากำลังอยู่ปริวาส หรือ

ในเวลาอยู่ปรินิพพานแล้วเป็นมัจฉาตารหะ ฟังขอปฏิกัสนา เมื่อสงฆ์ สวดปฏิกัสนาแล้ว ฟังอยู่ปรินิพพานตั้งต้นไปใหม่ เสร็จแล้วฟังขอมานัต เพื่ออาบัติเดิมและอันตราบัติประมวลกัน.

๓. ถ้าต้องอันตราบัติไม่ได้ปิดไว้ ในเวลาอยู่ปรินิพพานแล้ว ประพฤติมานัตอยู่ หรือในเวลาประพฤติกมานัตแล้ว เป็นอัphanารหะ ฟังขอปฏิกัสนา เมื่อสงฆ์สวดปฏิกัสนาแล้ว ไม่ต้องอยู่ปรินิพพาน ฟังขอมานัตเพื่ออันตราบัติจุจในแบบที่ ๑.

๔. ถ้าต้องอันตราบัติแล้วปิดไว้ ในเวลากำลังอยู่ปรินิพพาน หรือ ในเวลาอยู่ปรินิพพานแล้วเป็นมัจฉาตารหะ หรือในเวลากำลังประพฤติกมานัต หรือในเวลาประพฤติกมานัตแล้วเป็นอัphanารหะ ฟังขอ ปฏิกัสนา เมื่อสงฆ์สวดปฏิกัสนาแล้ว ฟังขอสโมธานปรินิพพาน เพื่อ ประมวลอันตราบัติเข้ากับอาบัติเดิม.

ภิกษุรูปหนึ่ง ฟังสวดประกาศสงฆ์ด้วยญัตติจตุตถกัมมวาจา ชักภิกษุนั้นเข้าหาอาบัติเดิม ให้ปรินิพพาน ให้มานัตแก่เธอตามเรื่องที่ขอ และอัphanารหะในเมื่อเธอประพฤติกมานัตเสร็จแล้ว.

ถามว่า ถ้าต้องอันตราบัติแล้วปิดไว้ ในเวลากำลังประพฤติกมานัต เพื่อปฏิจันนาบัติ หรือในเวลาประพฤติกมานัตแล้วเป็น อัphanารหะ จะฟังปฏิบัติอย่างไร ?

ตอบว่า ไม่น่าเป็นอย่างนั้น หากว่าเป็นอย่างนั้นขึ้น เห็นว่าควร ขอปรินิพพานเพื่ออันตราบัติก่อน ครั้นอยู่ปรินิพพานแล้ว ฟังขอปฏิกัสนา แล้วขอมานัตเพื่ออันตราบัตินั้น.

วัตรสำหรับภิกษุผู้ต้องอานตราบัตินั้น ในเวลาที่สงฆ์ยังไม่ได้ปฏิบัติสัสนา เช่นเดียวกับวัตรสำหรับภิกษุผู้ต้องอานตราบัตินั้น ตั้งแต่สงฆ์ทำปฏิบัติสัสนาแล้ว อยู่ปริวาสหรือประพฤตินั้นเป็นไปตามแผนก.

ภูฏฐานวิธีนี้ ต้องทำให้ถูกต้องตั้งแต่ต้นจนอวสาน ถ้าทำผิดระเบียบในระหว่าง เป็นเสียใช้ไม่ได้ ต้องทำใหม่ตั้งแต่ตอนที่ทำไม่ถูก.

ภิกษุประพฤติภูฏฐานวิธีอยู่ยังไม่ทันเสร็จ ปฏิญญาตนเป็นอนุปลัมบันเสีย อุปสมบทขึ้นใหม่ ต้องประพฤติดอกให้ครบจำนวนวันที่ยังค้าง ต้องครุกาบัติแล้ว ยังไม่ได้ออกจากอาบัตินั้นเสีย อุปสมบทใหม่ จำจะประพฤติภูฏฐานวิธี. ภิกษุเป็นบ้า ภิกษุอาพาธถึงเพื่อหรือกระสับกระส่าย ถึงไม่มีสติสัมปชัญญะ และภิกษุถูกลงอุกเขปนียกรรมก็เหมือนกัน.

ภิกษุผู้ต้องครุกาบัติแล้ว ประพฤติภูฏฐานวิธี ตั้งแต่ต้นจนถึงอัฏฐานเป็นที่สุด ถือว่าเป็นผู้ออกแล้วจากอาบัตินั้น กลับเป็นปกัตตตะอย่างเดิม อย่างนี้ อาปัตตตัทธินิระงับด้วยสัมมุขาวินัย และปฏิบัติญัตตกรรม. สัมมุขาวินัยในอธิการนี้ ครอบงำ ๔ คือ สงฆสมมุขตาทมมสมมุขตาท วินยสมมุขตาท ปุคฺคสมมุขตาท. การที่สงฆ์พร้อมกันทำกรรมนี้ มีจำนวนไม่บกพร่อง ได้นำฉันทะแห่งภิกษุผู้ควรฉันทะมาด้วย ไม่มีคัดค้านในที่ชุมนุม เป็น สงฆสมมุขตาท. การทำสำเร็จโดยธรรมโดยวินัย ชอบแก่ระเบียบ ไม่ผิดแบบแผน เป็นทมมสมมุขตาท วินยสมมุขตาท. การทำต่อหน้าภิกษุผู้ประพฤติภูฏฐานวิธี เป็น ปุคฺคสมมุขตาท. การปฏิบัติของเธอนั้น ต้องอาบัตินั้น ๆ ในเบื้องต้น

แห่งการขอปริวาส และขอมานัต เป็นปฎิญาตกรณี.

วิธีระงับลหุกาบัติด้วยติณวัตถารกวินัย

การแสดงลหุกาบัติด้วยติณวัตถารกวิธีนั้น คือ ไม่สะสางถึงความหลังว่า ใครเป็นผู้ทำผิดเพียงไร ตัดตอนยกเลิกเสีย แปรตามชื่อว่า คุกกลบไว้ด้วยหญ้า เป็นกิจอันจะพึงทำต่อเมื่อภิกษุทั้งหลายมากด้วยกัน เกิดทะเลาะวิวาทกัน ต่างประพฤดิ้อชฌาจารไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ต่างกล่าวซัดกัน ถ้าจะปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ อธิกรณ์นั้นจะพึงรุนแรงขึ้น เทียบในทางคติโลก เมื่อเกิดจลาจลขึ้นในบางอาณาจักร ประชาชนเกี่ยวข้องด้วยเป็นอันมาก เมื่อระงับได้แล้ว รัฐบาลจะจับคนทั้งหลายมาพิจารณาลงโทษ จักต้องจับและลงโทษคนเป็นอันมาก อาจเป็นเหตุให้เกิดจลาจลลุกลามขึ้นอีก กล่าวโดยสั้น คนทั้งหลายทำผิดกฎหมายเป็นอันมาก จนเหลือที่จะจับเอามาลงโทษให้ทั่วถึง ในฐานะเช่นนี้ รัฐบาลออกประกาศให้อภัยแก่ผู้ทำผิด แต่ในฝ่ายภิกษุยังไม่พบเรื่องเทียบ ใคร่ครวญดู น่าจะเห็นว่า สงฆ์ในครั้งใด ครั้งหนึ่งประพฤดิหยาบอย่างนั้นมาจนชิน หรือสืบลำดับอาจารย์ลงมาด้วย ดังยกขึ้นกล่าวไว้ในทุกขยสังคีติว่า พวกภิกษุวัชชีบุตรถือว่า ขนบธรรมเนียมอันอุปชฌายะอันอาจารย์เคยประพฤติมา เป็นควรทั้งนั้น ภายหลังแต่นั้น สงฆ์รู้สึกความประพฤดิเสียนั้นขึ้น กิจจะกลับมาทำใหม่ แต่เหลือที่จะสะสางถึงการเก่าที่ทำเสียมาแล้ว จึงใช้วิธีตัดตอนด้วยติณวัตถารกวิธี กลับทำดีตั้งต้นไปใหม่ แต่อย่างนี้ นำใช้เมื่อภายหลังพุทธกาล ในพุทธกาลนำจักได้ใช้ในการรับภิกษุทั้งหลายผู้แตกจากคณะ

เดิมออกไปให้กลับเข้าคณะเดิม พวกภิกษุเช่นนั้นปรากฏในเรื่อง ก็มีแต่บริษัทของพระเทวทัตเท่านั้น.

การระงับอาปตติกรรมด้วยติณวัตถารกวิธีนั้น ดังนี้ : ภิกษุทั้งหลายพึงประชุมในที่แห่งเดียวกันทั้งหมด ภิกษุรูปหนึ่งผู้ฉลาดสามารถพึงสวดประกาศสงฆ์ด้วยอุตติกัมม์ เพื่อระงับอภิกษุณนั้น ด้วยติณวัตถารกวิธี ในลำดับนั้น ภิกษุรูปหนึ่งแห่งภิกษุฝ่ายหนึ่ง พึงประกาศฝ่ายของตนด้วยคณอุตติกัมม์ ขออนุมัติเพื่อเป็นผู้แสดงแทน ซึ่งอาบัติของฝ่ายตน และของตนเอง ด้วยติณวัตถารกวิธี อีกฝ่ายหนึ่งก็พึงทำเหมือนกันอย่างนั้น แล้วต่างฝ่ายพึงสวดประกาศสงฆ์ด้วยอุตติกัมม์มาจา แสดงอาบัตินั้นแทนฝ่ายของตนและของตนเอง ในท่ามกลางสงฆ์ด้วยติณวัตถารกวิธี. ด้วยอาการอย่างนี้ ภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้พ้นแล้วจากอาบัติเหล่านั้น เว้นอาบัติที่เป็นโทษล่าและอาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์ เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้อยู่ในที่นั้น. พระอรรถกถาจารย์แก้วว่า อาบัติที่เป็นโทษล่า นั้น คือ ปาราชิกและสังฆาทิเสส อาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์นั้น คือ ค่าคฤหัสถ์ และรับปฏิญญาอันเป็นธรรมของเขาแล้ว ทำให้คลาด ที่เรียกว่าปฏิสวระ. ข้อต้นสมควรแล้ว เพราะผู้ต้องปาราชิก เป็นผู้หาสังวาสมิได้ และผู้ต้องสังฆาทิเสส มีภูมิจานวิธีอันจะพึงประพฤตินั้นด้วยสงฆ์. ในข้อหลังการค่าคฤหัสถ์ ได้แก่อย่างที่อยู่อาว เป็นเหตุอุกถปฏิสารณียกรรมนี้เป็นตัวอย่างนำให้เห็นว่า อาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์นั้น ได้แก่ที่เป็นเหตุอุกถปฏิสารณียกรรมบางอย่าง คือ การค่าคฤหัสถ์ เป็นเหตุอุกถปฏิสารณีย-

กรรมดังกล่าวแล้ว การสมคบกันคฤหัสถ์ด้วยการสมคบอันมิบังควร เป็นเหตุอุกถนินยกรรม และการประทุษร้ายสกุล เป็นเหตุอุกถนินยกรรม. ส่วนปฏิสวะนั้น ข้าพเจ้าไม่แลเห็นว่า เป็นโทษแรงเพียงไร ถึงกับสงเคราะห์ไว้ในข้อนี้ด้วย. อย่างนี้ อาบัติตาทิกรรม ระบุด้วยสัมมุขาวินัยและติณวัตถารกะ สัมมุขาวินัยในอธิการนี้ ท่านกล่าววาทะของค ๔ แต่แก้ ปุคฺคสมมุขตา ว่า ได้แก่ผู้แสดงและผู้รับพร้อมหน้ากัน ดูเป็นลอกเอามาจากการแสดงอาบัติเฉพาะบุคคล น่าจะขาด ปุคฺคสมมุขตา. ติณวัตถารกะนั้น ได้แก่อាកัรที่ภิกษุรูปหนึ่ง ๆ ประกาศสงฆ์ แสดงอาบัติแทนฝ่ายของตนและของตนเอง กิริยาเคลื่อนอาบัติอย่างนี้ ท่านเปรียบไว้เหมือนดังกลบด้วยหญ้า.

อาบัติอันภิกษุต้องแล้ว ไม่ยอมรับว่าต้อง หรือไม่ยอมทำคืน ย่อมเป็นเหตุเสียศีลสามัญญตา เมื่อมีศีลไม่สม่าเสมอกัน ย่อมรังเกียจกัน ยังความสมโภคให้เสียไปด้วย เป็นทางแตกสามัคคี พระศาสดา จึงทรงวางโทษไว้ถึงให้ลงอุกถนินยกรรม เพราะไม่ยอมรับว่า ต้องอาบัติกระทงหนึ่ง เพราะไม่ยอมทำคืนอาบัติกระทงหนึ่ง ฟังเข้าใจว่า ความแตกสามัคคีมีโทษเพียงไร จึงได้ทรงป้องกันไว้อย่างนั้น เหตุ นั้น ภิกษุพึงตั้งอยู่ในลัทธิธรรม ไคร่ความบริสุทธิ์ อาบัติที่ไม่ควรจะต้อง อย่าต้อง อาบัติที่ต้องแล้ว ฟังทำคืนเสีย เช่นนี้ จักเป็นผู้มีศีลเสมอด้วยสพรหมจารีทั้งหลาย ชื่อว่า ปฏิบัติเพื่อความตั้งอยู่ยังยืนแห่งพระธรรมวินัย.

กรรมวาจาเนื่องในกัณฑ์นี้ จักแสดงเฉพาะสำหรับวุฒฐานวิธี

ที่สำหรับคิดนวัตถารกวิธี ผู้ปรารถนาจงดูในสมถชั้นชกะ จุลวรรค.

ในที่นี้ ควรอธิบายถึงกรรมวาจาสำหรับวฏฐานวิธีสักหน่อยพอรู้
เค้าเงื่อน. กรรมวาจาสำหรับวฏฐานวิธีนั้น มีตัวอย่างมาในสมุจย-
ชั้นชกะ จุลวรรค ท่านเรียงไว้ ๒ แบบ ไม่เหมือนกัน แบบต้นเรียง
เป็นที่ทำให้พระอุทายีไม่ระบุง้ออาบัติ แต่ระบุง้อวัตถุ ไม่ใช้ปฐิสถัพพนาม
แทนอาบัติ ใช้บทวิสสนะแห่งอาบัติทุกแห่ง แบบหลังเรียงไม่ระบุง้อ
ภิกษุตามแบบกรรมวาจาอย่างอื่น ระบุง้ออาบัติ แต่ไม่ระบุง้อวัตถุ ใช้
ปฐิสถัพพนามแทนอาบัติ ในตอนใช้ถัพพนามแล้ว ไม่ใช้บทวิสสนะ.
พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า ใช้ได้ด้วยกัน คำนี้ชอบ เพราะระบุง้อวัตถุ
ยอมส่อถึงชื่อแห่งอาบัติ ระบุง้อเพียงชื่ออาบัติ ย่อมไม่ส่อถึงวัตถุก็จริง แต่
ในการแสดงอาบัติ ไม่ต้องระบุง้อวัตถุด้วย และปฐิสถัพพนาย่อมหมายเอา
อาบัติที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ไม่ใช้บทวิสสนะแห่งอาบัติทุกแห่งไป ก็
ได้ความเต็ม ทั้งภาษาถกกลับขึ้นด้วย. แบบที่เรียงไว้นี้ จึงมีเป็น ๒ โวหาร
ตามที่อิงอาศัย แต่ไม่ได้ชักเอามาตรง ๆ เป็นแต่เรียงเพียบพอเหมาะ
แก่โครงที่ตั้งขึ้นใหม่ และคำที่ไม่มีในสมุจยชั้นชกะ เรียงขึ้นใหม่ก็มี
เพื่อสะดวกแก่การกำหนดรู้ ผู้ศึกษาพึงเข้าใจว่า กรรมวาจาอย่างนี้ไม่
เป็นคำตายตัว อาจเปลี่ยนไปตามเรื่องแห่งภิกษุผู้ประพฤติ สำนวนก็
เป็นคู่กัน สุดแต่อย่าให้ข้อความบกพร่องก็เป็นใช้ได้.

กัณฑ์ที่ ๓๑

กิจจาธิกรณและวิธีระงับ

เนื่องด้วยนิคคหะ

กิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ต่างโดยเป็นอปโลคนกัมม
ญัตติกัมม ญัตติทุตติกัมม ญัตติจตุตถกัมม เรียกรวมกันว่า
กิจจาธิกรณ ตามมติของพระคันถรจนจารย์. เฟงเพียงกิจจาธิกรณ ก็น่า
เห็นตามอย่างนั้น แต่เมื่อเฟงกิริยาระงับเข้าประกอบด้วย ฟังไม่ได้สนิท
เหมือนกิริยาระงับอธิกรณ ๓ ข้างต้น. กิจจาธิกรณอันเข้ากันได้สนิทกับ
กิริยาระงับนั้น เห็นว่าได้แก้ทำนิคคหะแก้ภิกษุบ้าง แก้คฤหัสถ์บ้าง
การระงับกิจจาธิกรณ ได้แก้การถอนนิคคหะนั้น ในเมื่อผู้ถูกนิคคหะ
นั้นกลับประพฤติชอบแล้ว. กรรม ๔ อย่างได้แสดงแล้วในกัณฑ์ที่ ๒๓
ในกัณฑ์นี้จักแสดงวิธีนิคคหะและวิธีถอน.

นิคคหะ คือการข่ม เป็นกิจอย่างหนึ่งแห่งผู้ปกครองหมู่ เป็นคู่
กับปัลลหะ คือการยกย่อง ขาด ๒ อย่างนี้แล้ว การปกครองย่อมเป็นไป
ไม่ได้ แม้ในหมู่สงฆ์ ก็เป็นกิจอันจะพึงหวังเหมือนกัน ท่านกล่าวว่า
เป็นผลที่มุ่งหมายแห่งการบัญญัติสิกขาบทด้วย ได้ในบทว่า " ทุมมจฺจนฺ
ปุคฺคฺคานํ นิคฺคฺคหาย เปสฺถานํ ภิกฺขุณฺโณ ผาสฺสุวิหาราย " แปลว่า " เพื่อ
ข่มบุคคลผู้เกื้อยาก เพื่ออยู่ผาสุภแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก " เมื่อมีภิกษุ
ก็ดี คฤหัสถ์ก็ดี ประพฤติมิชอบ ควรแก้นิคคหะ พระศาสดาประทาน
พระพุทธานุญาตให้สงฆ์ทำนิคคหะแก่ผู้นั้น.

เพื่อทำนิกคหะแก่ภิกษุ ทรงพระอนุญาตให้สงฆ์ทำกรรม ๖ ชื่อ
ดังต่อไปนี้ :-

๑. ตัชชเนยยกรรม

ถ้ามีภิกษุเป็นผู้ทำความทะเลาะวิวาทก่อนอธิกรณ์ขึ้นในสงฆ์ ด้วย
ตนเอง หรืออุภิกษุอื่นให้ทำ สงฆ์เห็นสมควรจะนิกคหะ ฟังทำกรรม
ชื่อนี้แก่เธอ.

วิธีทำดังนี้ : ฟังโจทภิกษุนั้นขึ้นก่อน แล้วฟังให้เธอให้การแล้ว
ฟังปรับอาบัติ แล้วภิกษุรูปหนึ่งผู้ฉลาดสามารถฟังประกาศสงฆ์บรรยาย
ความนั้น และการที่สงฆ์ทำกรรมนั้นแก่เธอด้วยอุตติจตุตถกัมมัม เพียง
เท่านั้นเป็นอันสงฆ์ทำกรรมนั้นแก่เธอแล้ว ถ้าทำ ต้องด้วยลักษณะกรรม
อันเป็นธรรม.

บาลีกัมมขันธกะกล่าวลักษณะกรรมอันเป็นธรรมไว้อย่างนี้ :-

๑. ทำต่อหน้าภิกษุนั้น ถามก่อนแล้วจึงทำ ทำตามปฎิญา.
๒. ทำเพราะต้องอาบัติ และอาบัตินั้นเป็นเทศนาคามินี ยังไม่
ได้แสดง.
๓. โจทก่อนแล้วจึงทำ ให้จำเลยให้การก่อนแล้วจึงทำ ปรับ
อาบัติแล้วจึงทำ.
๔. ทำโดยธรรม อันสงฆ์พร้อมเพรียงกันทำ.

กรรมทำอุกลักษณะอย่างนี้ จึงจัดว่าเป็นธรรมเป็นวินัย เสร็จไป
ด้วยดีแล้ว.

ชื่อว่า ทำตามปฎิญยานั้น ถ้าหมายความว่า ต่อภิกษุนั้นรับ

สารภาพจึงทำได้ เช่นนี้ น่าจะทำไม่ได้ง่าย ถ้าหมายความว่าเพียงพิจารณา
ได้ความจริง จักพอดี. ศัพท์คือปฏินุญา หมายความว่าอย่างนั้นก็มี
ตรงกันข้ามกับศัพท์คือปฏิเสธ การทำให้มันเป็นปฏินุญา การเบี่ยงจาก
นั้นเป็นปฏิเสธ เป็นได้ในอรรถทั้งปวง เข้าใจเฉพาะกิริยาของผู้เฉย
จึงแคบไป ในเรื่องนี้เอง ปรากฏว่า พระศาสดาตรัสให้ประชุมสงฆ์
แล้ว ตรัสถามภิกษุอื่นถึงกิริยาแห่งปณตูกะและโลหิตกภิกษุ เมื่อได้
ความรับรองกันว่าจริง ตรัสสั่งให้สงฆ์ทำตชชนียกรรมแก่เธอทีเดียว
เป็นแต่ให้เอาคำให้การของเธอก่อน นี่เป็นแง่อย่างหนึ่ง อันนักวินัย
จะพึงพิจารณา.

บาลีนั้นกล่าวต่อไปว่า ภิกษุพร้อมด้วยองค์ ๓ สงฆ์จำนงพึงทำ
ตชชนียกรรมแก่เธอได้. องค์ ๓ นั้น กล่าวไว้เป็น ๓ หมวดอย่างนี้ :-

๒. เป็นผู้ทำการบาดหมาง เป็นผู้ทำการทะเลาะ เป็นผู้ทำการ
วิวาท เป็นผู้ทำความอื้อฉาว เป็นผู้ทำอธิกรณ์ในสงฆ์ เป็นองค์อัน ๑
เป็นพาล ไม่นฉลาด มีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร เป็นองค์อัน ๑
เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร เป็นองค์อัน ๑.

๒. เป็นผู้มีสถวิบัติ เป็นผู้มื่อจารวิบัติ เป็นผู้มื่อทฎฐวิบัติ.

๓. กล่าวติเตียนพระพุทธ กล่าวติเตียนพระธรรม กล่าวติเตียน
พระสงฆ์.

องค์ ๓ เหล่านี้ ไม่ต้องครบทั้งนั้น เพียงองค์อันหนึ่ง ก็ยกขึ้น
เป็นเหตุทำตชชนียกรรมได้. ทำกรรมนั้นแก่ภิกษุเฉพาะรูปก็ได้ พร้อม
กันถึง ๓ รูปในคราวเดียวกันก็ได้.

ในองค์เหล่านี้ การก่ออธิการขึ้นในสงฆ์ ความเป็นผู้มีอบัติ
มาก และการคลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร เป็น
ใจความในหมวด ๑ คำนอกนี้เป็นแต่ผลความ.

ภิกษุผู้ถูกลงตชชนียกรรม ต้องประพฤติวัตร ดังนี้ :-

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท คือ ไม่พึงรับเป็นอุปัชฌายะในกรรมนั้น
ไม่พึงให้นิสสัย ไม่พึงให้สามเณรอุปัชฌาก คือไม่พึงบวชสามเณร ไม่
พึงรับสมมติเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี แม้ได้รับสมมติไว้แล้ว ก็ไม่พึงสั่งสอน.

๒. สงฆ์ทำตชชนียกรรมเพราะอบัติใด ไม่พึงต้องอบัตินั้น
หรืออบัติอื่นอันเช่นกัน หรืออบัติอันเลวทรามกว่านั้น ไม่พึงติกรรม
นั้น ไม่พึงติภิกษุทั้งหลายผู้ทำกรรมนั้น.

๓. ไม่พึงห้ามอุโบสถ ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ปกติภิกษุ ไม่
พึงทำความมีคำ ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์ ไม่พึงยังภิกษุอื่นให้ทำ
โอกาสเพื่อโจทเธอ ไม่พึงโจทภิกษุอื่น ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ ไม่พึง
ช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้กันในอธิการ.

ตชชนียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุอันจะพึง
ชู้ ได้แก่การดำหนิ, สงฆ์ได้ทำแก่ภิกษุ ๒ รูป ชื่อปณทุกะ ๑ ชื่อ
โลहितกะ ๑ เป็นครั้งแรก. มีคำกล่าวว่ ภิกษุ ๒ รูปนี้อยู่ในพวก
ภิกษุภัพพคคิยะ.

ถ้าสงฆ์เห็นว่า ภิกษุผู้ถูกลงโทษนั้นประพฤติชอบ หายเยอหยิ่ง
ประพฤติแก้ตัวแล้ว พึงระงับตชชนียกรรมนั้นเสีย.

วิธีระงับ ดังนี้ : ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ ทำผ้าอุตราสงค์

ฉวีวงศ์ว่า ไหว้เท้าภิกษุผู้แก่กว่านั่งกระหย่งประณมมือ กล่าวคือ
ขอร้งับกรรมนั้น ๓ คาบ. ในลำดับนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ พึง
ประกาศสงฆ์บรรยายความนั้น และการที่สงฆ์ระ้งับกรรมนั้นด้วย
ญัตติจตุตถกัมม. เพียงเท่านี้ เป็นอันสงฆ์ระ้งับกรรมนั้นแล้ว ภิกษุ
นั้นพ้นแล้วจากกรรมนั้น.

ลักษณะอันเป็นเหตุระ้งับกรรมนั้น คือ การประพฤติวัตรอย่าง
เคร่งครัด.

๒. นิสยกรรม

ถ้ามีภิกษุมีอาบัติมาก หรือคลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลี
อันไม่สมควร เป็นผู้ควรถูกนิคหะ สงฆ์พึงทำกรรมชื่อนี้แก่เธอ
ปรับให้ถือนิสสัยอีก. ภิกษุแม้เป็นมัชฌิมะ พ้นนิสสัยแล้วก็ดี แม้
เป็นเถระเป็นอุปัชฌายาจารย์ได้แล้วก็ดี ถูกสงฆ์ทำกรรมนี้แล้ว ต้อง
กลับถือนิสสัยอีกแม้ในสำนักภิกษุผู้อ่อนกว่า.

วิธีทำ วัตรสำหรับประพฤติ ลักษณะแห่งการทำเป็นธรรมและ
ลักษณะเป็นเหตุทำ เป็นเหตุระ้งับ กับวิธีระ้งับกรรมนั้น เหมือน
แห่งดัชนีกรรม ต่างแต่เพียงกรรมวาจาอันบรรยายความไปตาม
เรื่อง.

นิสยกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำให้เป็นผู้ไร้ยศ หรือว่า
การถอดยศ สงฆ์ได้ทำแก่เสขยสภภิกษุเป็นครั้งแรก.

๓. ปัพพาชนียกรรม

ถ้ามีภิกษุประทุษร้ายสกุลและประพฤติลามก มีข่าวเซ่งเซ่

สงฆ์เห็นสมควรจะนิคคหะ ฟังทำกรรมชื่อนี้แก่เธอ ไล่ออกเสียจาก
อาวาส.

วิธีทำตลอดถึงวิธีระงับกรรมนี้ เหมือนแห่งตชชนียกรรม ต่าง
สักว่ากรรมวาจา และเพิ่มลักษณะเป็นเหตุทำเข้าอีก ๔ หมวด คือ
เล่นคะนอง ๑ อนาคต ๑ ถบด้างพระบัญญัติ ๑ มิจฉาชีพ ๑
อันเป็นไปทางกายก็ดี ทางวาจาก็ดี ทั้ง ๒ ทางก็ดี.

ปีพพานียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์ฟังทำแก้ภิกษุอันจะ
ฟังไล่เสีย สงฆ์ได้ทำแก้ภิกษุ ๒ รูป ชื่ออัสสชิ ๑ ชื่อปุนัพพสุกะ ๑
เป็นครั้งแรก. แม้ภิกษุ ๒ รูปนี้ ก็มีคำกล่าวว่ายู่ในพวกภิกษุ
ฉัพพัคคิยะเหมือนกัน.

๔. ปฏิสารณียกรรม

ถ้ามีภิกษุปากร้ายด่าว่าคฤหัสถ์ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธ-
ศาสนา เป็นทายกอุปัฏฐากสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นทางจะยังคนผู้ยัง
ไม่เลื่อมใสมิให้เลื่อมใส จะยังคนผู้เลื่อมใสอยู่แล้วให้เป็นอย่างอื่นไป
เสีย สงฆ์เห็นสมควรจะนิคคหะ ฟังทำกรรมชื่อนี้แก่เธอ บังคับให้
ไปขมาเขา.

วิธีทำเหมือนแห่งกรรมอื่น ต่างสักว่ากรรมวาจา และถ้าเธอ
ไม่อาจไปตามลำพัง ฟังสมมติภิกษุรูปหนึ่งเป็นอนุทูตไปด้วย. วิธี
สมมติอนุทูตนั้น ฟังขอภิกษุนั้นให้รับก่อน แล้วประกาศสงฆ์ด้วย
ยุติทุกุติยกัมม. หน้าที่แห่งอนุทูตนั้น เมื่อภิกษุนั้นขมาเขาตามลำพัง
ไม่สำเร็จ ช่วยพูดเป็นส่วนตนหรือในนามของสงฆ์ เมื่อตกลงกัน

แล้ว รับอภัยโทษเธอแสดงต่อหน้าเขาแล้ว จึงให้ขมา.

ลักษณะเป็นเหตุทำกรรมนั้น ในบาลีกัมมขันธกะกล่าวไว้ ๒
หมวด หมวดละ ๕ ดังนี้ :-

๑. ขวนขวายเพื่อมิใช่ลาภ ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์ ขวน-
ขวายเพื่ออยู่มิได้แห่งพวกคฤหัสถ์ คำว่าเปรียบเปรยเขา ยุงเขาให้
แตกกัน.

๒. พุคฺติเตียนพระพุทฺธ พุคฺติเตียนพระธรรม พุคฺติเตียนพระ
สงฆ์ แก่พวกคฤหัสถ์ พุคฺคก พุคฺข่มเขา ยังความรับอันเป็นธรรม
แก่เขาให้คลาดจากจริง.

การพุกฺติเตียนพระไตรรัตน์ ท่านยกเป็นองค์ข้างโทษนั้น เพราะ
ไม่นับถือจนถึงพุกฺติหมิ่นแล้ว เป็นหมดทางองงามในพระศาสนาของ
ผู้นั้น เพราะผู้พุกฺติอย่างนั้น ที่ไหนจะสำคัญคำสอนของพระ
ศาสดาและพระสาวก ว่าอันตนจะพึงปฏิบัติตาม เช่นนี้ ย่อมไม่ได้
บรรลุสามัญญผล คือผลแห่งสมณะอันเป็นพระธรรม. และการพุกฺติแก่
คฤหัสถ์นั้น ก็เป็นการเก็บความในออกไปเผยภายนอก อันสัตบุรุษ
ไม่พึงทำ. การลงกรรมแก่ผู้พุกฺติหมิ่น ชอบอยู่. ส่วนการขมานั้น เห็น
ควรให้ทำแต่พระไตรรัตน์ มิใช่แก่คฤหัสถ์.

องค์หลัง พระอรรถกถาจารย์แก้ว่า เช่นเขานิมนต์จำพรรษา
รับแล้วไม่ไป หรือไม่ทำการอื่นอันเช่นกัน. ทำเท่านี้ ควรลงโทษ
ถึงเพียงนี้เทียวหรือ. ถ้ารับแล้วทำให้คลาด โดยฐานหลอกลวงเขา
ถึงเสียกาย จะนิคฺคหะก็ตามที. หรือยังมีอธิบายอย่างอื่นอีก ขอ

นักวินัยพิจารณาอุกเถิด.

ลักษณะอื่น วัตร และวิธีระงับ เหมือนแห่งกรรมอื่น.

ปฏิสารณยกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุอันจะ
พึงให้กลับไป สงฆ์ได้ทำแก่สุธรรมภิกษุผู้ดำจิตตคฤหบดีเป็นครั้งแรก.

๕. อุกเขปนียกรรม

ถ้ามีภิกษุต้องอาบัติแล้ว ไม่ยอมรับว่าเป็นอาบัติ เรียกว่าไม่
เห็นอาบัติ หรือไม่ทำคืนอาบัติ หรือมีทิฏฐิบาปไม่ยอมสละ เป็นทาง
เสียศีลสามัญญุตหรือทิฏฐิสามัญญุต สงฆ์เห็นสมควรจะนิคหะ
พึงทำกรรมชื่อนี้ ๓ สถาน ในเพราะสถานใดสถานหนึ่ง คือในเพราะ
ไม่เห็นอาบัติ หรือในเพราะไม่ทำคืนอาบัติ หรือในเพราะไม่สละทิฏฐิ
บาป แก่เธอตามเรื่องของเธอ ยกเธอเสียจากการสมโภคกับสงฆ์.

วิธีทำ และลักษณะแห่งกรรมเป็นธรรม กับลักษณะเป็นเหตุทำ
เหมือนแห่งตัชชนิยกรรม.

ส่วนวัตรสำหรับกรรมนี้ส่วน ๑ เหมือนสำหรับกรรมอื่น อีก
ส่วน ๑ เพิ่มเข้าอีก ในบาลีกัมมขันธกะแทรกเข้าในระหว่าง เพื่อจัด
เป็นหมวดละ ๕ ๆ ให้หมวด ๘ อยู่ข้างท้าย เหมือนแห่งกรรมอื่น
ในที่นี้ เพ่งความกำหนดง่าย จักแสดงเฉพาะส่วนอันเพิ่มเข้าอีก
มีดังต่อไปนี้ :-

๓. ไม่พึงยินดีการกราบไหว้ การยื่นรับ อัญชลิกรรม สามิจิ-
กรรม การนำอาสนมาให้ การนำที่นอนมาให้ การนำน้ำมาล้างเท้า
ให้ การตั้งม້ารองเท้าให้ การตั้งกระเบื้องเช็ดเท้าให้ การรับบาตร

จีวร การอุทเทสให้เมื่ออาบน้ำ. ท่านแยกเป็น ๒ หมวด เกินอยู่ข้อ ๑ ในหมวดหลัง.

๔. ไม่พึงกำจัดภิกษุปกตัตตะ ด้วยสี่ลวิบัติ ด้วยอาจารย์วิบัติ ด้วยทฎฐวิบัติ ด้วยอาชีวิวิบัติ ไม่พึงยังภิกษุให้แตกกัน.

๕. ไม่พึงทรงธงแห่งคฤหัสถ์ ไม่พึงทรงธงแห่งเดียรถีย์ ๒ นี้ คือไม่พึงนุ่งห่มอย่างเขา ไม่พึงคบพวกเดียรถีย์ พึงคบพวกภิกษุ พึงศึกษาสิกขาแห่งภิกษุ.

๖. ไม่พึงอยู่ในอาวาสก็ดี ในอนาวาสก็ดี ในอาวาสหรือในอนาวาสก็ดี มิเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกตัตตะ เห็นภิกษุปกตัตตะแล้ว พึงลุกจากอาสนะ ไม่พึงรุกราน คือไล่ภิกษุปกตัตตะจากข้างในก็ดี จากข้างนอกก็ดี แห่งวิหาร.

แต่วัตรสำหรับกรรมนี้ ที่ทำเพราะไม่สละทฎฐิบาป ในบาลีกัมมขันธกะแสดงไว้ เหมือนสำหรับกรรมอย่างอื่น ไม่มีส่วนเพิ่ม ส่วนภิกษุผู้ถูกสงฆ์ลงกรรมนี้เพราะข้อนี้ ถูกห้ามสมโภค ปรับอาบัติ ปาจิตตियะแก่ภิกษุผู้ละเมิด มิแจ้งในพระปาติโมกข์สิกขาบทที่ ๕ แห่งวรรคที่ ๗ แห่งปาจิตตियุทเทศ เห็นชัดว่า บาลีกัมมขันธกะตรงนี้พลาดไป.

ลักษณะและวิธีระงับกรรมนี้นั้นก็เหมือนแห่งกรรมอื่น ต่างสักว่ากรรมวาจา.

อุกเขปนียกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำแก่ภิกษุอันจะพึงยกเสีย. ภิกษุใดถูกสงฆ์ทำกรรมนี้แล้ว ภิกษุนั้นชื่อว่า " อุกขิตุตโก "

แปลว่า ผู้อันสงฆ์ยกเสียแล้ว ไม่ได้เพื่อจะทำสมโภก เพื่อจะเข้า
สังวาส และเพื่อจะอยู่ร่วมด้วยภิกษุทั้งหลาย อธิบายว่า ถูกตัดสิทธิ์
แห่งภิกษุชั่วคราว. การทำกรรมนี้ เป็นการลงโทษอย่างแรง สงฆ์
ได้ทำเพราะไม่เห็นและเพราะไม่ทำคืนอาบัติ แก่ฉันภิกษุเป็นครั้งแรก
ได้ทำเพราะไม่สละทฐิบาป แก่อริฏฐภิกษุเป็นครั้งแรก.

ในภิกษุผู้เป็นอาทิกัมมิกะเหล่านี้ ภิกษุอัสสชิและปุณฺพสุกะ
ผู้ถูกทำปัพพาชนิยกรรม และอริฏฐภิกษุ ผู้ถูกทำอุกเขปนนิยกรรม
เพราะไม่สละทฐิบาป ไม่ประพฤติอ่อนน้อม สิกเสีย กรรมนั้น
จึงเป็นอันไม่ได้ระงับ ส่วนภิกษุเหลือจากนั้น ได้ประพฤติอ่อนน้อม
สงฆ์ได้ระงับกรรมนั้น.

ลักษณะเป็นเหตุทำตัชชนิยกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนิยกรรม
และอุกเขปนนิยกรรม ๓ สถาน ท่านกล่าวไว้ ๓ หมวด ๆ ละ ๓ ๆ
เป็นอย่างเดียว ไม่กล่าวแจกจุจฺจ
เหตุ ให้สำเร็จสันนิษฐานว่า มีภิกษุต้องด้วยลักษณะอย่างนั้น สุด
แล้วแต่สงฆ์จะเลือกทำกรรมอย่างใด คือที่ฐานเดิมหนัก จะผ่อน
ให้เบาลงก็ได้ ที่เบา แต่เคยถูกมาแล้วไม่หลายจำ จะทำให้หนักเข้า
ก็ได้. นัยอย่างนี้กล่าวหมายเอาตัชชนิยกรรม นิยสกรรม และ
ปัพพาชนิยกรรม ไม่ขัด เป็นแต่ถ้าทำย้ายฐานไป ต้องดัดแปลงกรรม-
วาจาให้เข้าเรื่องกัน หมายเอาอุกเขปนนิยกรรม คุณัดเชิง เพราะมีฐานะ
วางกำกับไว้ด้วย เว้นแต่จะสงเคราะห์ให้เข้าหลักจงได้ ไม่อย่างนั้น
จะเรียกว่าอุกเขปนนิยกรรมในเพราะอะไร และชนิดของกรรมก็แตกต่างกัน

มากโดยความหนักเบา ขอนักวินัยพิจารณาเถิด.

ในอธิการนี้ผู้ศึกษาวินัยพึงสังเกตอีกอย่างว่า อุกเขปนยกรรม ในเพราะไม่สละทฐิบาป จะพึงทำได้ เพราะอาบัติเป็นเทศนาคามินี ดังกล่าวในบาลีกัมมขันธกะระมัง ในพระปาติโมกข์จึงวางโทษ ภิกษุมิทธิอย่างนั้น อันสงฆ์สวดสมณูภาสนะอยู่ ไม่ยอมสละ เพียง ปาจิตตियะ แปลกจากสมณูภาสนะอย่างอื่น ที่วางโทษถึงสังฆาติเสส จะว่าเพราะโทษเบาหาได้ไม่ ความเป็นผู้ว่ายากเบาว่านี้อีก และ อาจเอาข้อนี้สงเคราะห์เข้าในความเป็นผู้ว่ายากก็ได้. อนึ่ง ปัพพชานิย กรรมเป็นกิจทำก่อน ผู้ถูกทำกะกะ จึงสวดสมณูภาสนะบังคับให้ หยุด ไม่ทำตาม ปรับด้วยสังฆาติเสส. อุกเขปนยกรรม เพราะไม่ สละทฐิบาป เป็นกิจอันจะพึงทำภายหลังแห่งสวดสมณูภาสนะบังคับ แล้วไม่ทำตาม และถูกปรับปาจิตตियะแล้ว.

๖. ตัสสปาปิยสิกการกรรม

ในกัณฑ์ที่ ๒๕ ได้กล่าวไว้แล้วว่า ตัสสปาปิยสิกการกรรมนั้น พึงทำแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ ถูกชักถึงอาบัติในท่าม กลางสงฆ์ ให้การกลับไปกลับมา ปฏิเสธแล้วกลับปฎิญาญา ๆ แล้วกลับปฏิเสธ พุคคลากไถล เพื่อกลบเกลื่อนข้อที่ถูกชัก พุคคมุสา ซึ่งหน้า เป็นการเพิ่มโทษขึ้นอีกส่วนหนึ่ง ถ้าภิกษุเป็นอย่างนั้น สงฆ์เห็นสมควรจะเพิ่มโทษขึ้นอีกส่วนหนึ่งจากอาบัติที่ต้อง พึงทำ กรรมชื่อนี้แก่เธอ โดยวิธีดังกล่าวแล้วในตัชชานิยกรรม แต่พึง ดัดแปลงกรรมวาจาให้เข้าเรื่อง.

และกรรมนี้ ทำแล้วด้วยประการใด จึงจัดว่าเป็นกรรม และ
ยังจะพึงทำแก่ภิกษุผู้พร้อมด้วยโทษเช่นไรอีก พึงรู้ตามดัชนีกรรม
นั้น.

ภิกษุผู้ถูกทำตัสสปาปิยสิกการกรรม ต้องประพฤติวัตรเหมือนภิกษุ
ผู้ถูกทำดัชนีกรรม.

วิธีระงับกรรมนี้ ไม่ได้กล่าวไว้ในบาลีสถสมถขันธกะ อันเป็นที่
มาแห่งกรรมนี้. อันการลงโทษอย่างนี้ เมื่อผู้ถูกลงโทษกลับทำดีแล้ว
มีธรรมเนียมระงับโทษจุในกรรมอื่น กรรมนี้ก็น่าเป็นเช่นกัน. การ
ที่ไม่ได้กล่าวถึงนั้น เพราะพระคันธกรณาจารย์แปลออกไปกระมัง เพราะ
แยกกล่าวในขันธกะหนึ่งต่างหาก และมีเฉพาะกรรมเดียว ไม่อย่าง
นั้น ก็ได้ถอนออกเสียในภายหลัง ด้วยเห็นว่าทำแล้วไม่ได้ระงับ
ส่วนปีพพานิยกรรมและอุกเขปนนิยกรรม ในเพราะไม่สละทิลิบบาป
ทำแก่อาทิกัมมิยะแล้วไม่ได้ระงับ ก็ยังกล่าววิธีระงับไว้ด้วย. ถ้า
สงฆ์ทำกรรมนี้แล้ว จ้านงจะระงับ พึงทำตามวิธีระงับดัชนีกรรม
แต่พึงดัดแปลงกรรมวาจาให้เข้าเรื่อง.

ตัสสปาปิยสิกการกรรม แปลว่า กรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความ
ที่ภิกษุนั้นเป็นผู้บาป. สงฆ์ได้ทำแก่อุปวาพภิกษุเป็นครั้งแรก.

ดัชนีกรรม สำหรับทำแก่ภิกษุผู้เป็นโจทก์ จงใจหาความ
เท็จใส่ภิกษุอื่น ได้ชื่อว่าก่ออธิกรณ์ขึ้นในสงฆ์ ตัสสปาปิยสิกการกรรม
สำหรับทำแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลย ผู้จงใจปกปิดความประพฤติเสียของตน
ด้วยการเท็จ.

คำว่าบาตรและหางบาตร

เพื่อทำนิกคหะแก่คฤหัสถ์ ทรงพระอนุญาตให้สงฆ์ทำกรรมเรียกว่าคำว่าบาตร คือไม่คบด้วย

อุบาสกประกอบด้วยโทษ ๘ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ :-
ชวนขวายเป็นมิใช่ลาภ ชวนขวายเป็นมิใช่ประโยชน์ ชวนขวายเป็นอยู่ไม่ได้แห่งภิกษุทั้งหลาย คำว่าเปรียบเปรยภิกษุทั้งหลาย ยุงภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน กล่าวติเตียนพระพุทธ กล่าวติเตียนพระธรรม กล่าวติเตียนพระสงฆ์ เป็นผู้ควรถูกคำว่าบาตร.

จะทำการนี้ สงฆ์พึงประชุมกัน ภิกษุรูปหนึ่งพึงประกาศสงฆ์ บรรยายโทษของเขา และการที่สงฆ์คำว่าบาตรแก่เขา ด้วยฉัตตฤทธิย-กัมม

ตั้งแต่นั้น ห้ามไม่ให้ภิกษุทั้งหลายคบด้วย คือไม่รับบิณฑบาต ไม่รับนิมนต์ ไม่รับไทยธรรมของเขา แต่ไม่ได้วางโทษไว้สำหรับผู้ละเมิด ถึงอย่างนั้น น่าจะลงโทษได้โดยฐานสมคบกับคฤหัสถ์ด้วยการสมคบอันไม่สมควร.

ถ้าผู้ถูกคำว่าบาตรนั้น ละโทษนั้นเสียแล้ว กลับประพฤติดี สงฆ์พึงระงับกรรมนั้น เรียกว่าหางบาตร พึงทำอย่างนี้: ผู้หนึ่งพึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าเฉวียงบ่า ไหว้ทำภิกษุทั้งหลาย นั่งกระหย่ง ประณมมือ กล่าวขอการหางบาตร. ภิกษุรูปหนึ่งพึงประกาศสงฆ์ เพื่อหางบาตรให้แก่เขา ด้วยฉัตตฤทธิยกัมม

ในเวลาสวดกรรมวาจา พึงทำผู้นั้นไว้ในหัตถบาทหรือนอก

หัตถบาธ. นี่เป็นปัญหาขอบกล. สงฆ์ทำกรรมแก่ผู้ใด ผู้นั้นชื่อว่า " กุมมารโห " แปลว่าผู้ควรกรรม. ถ้ากุมมารหะนั้นเป็นภิกษุ พึงทำไว้ในหัตถบาธ ไม่มีปัญหา ที่ไม่ใช่ภิกษุ อุปสัมปทาเปกจะทำได้ในหัตถบาธ ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วในฝ่ายภิกษุสงฆ์ มาขออุปสมบทซ้ำในฝ่ายภิกษุสงฆ์ ก็น่าเป็นเช่นเดียวกัน เพราะในกรรมวาจาอุปสมบทว่า " อัย " ผู้นี้ เช่นเดียวกับในกรรมวาจาสมมติตน ถามอันตรายกกรรมจะอุปสัมปทาเปกจะในท่ามกลางสงฆ์ และกรรมวาจาอุปสมบทภิกษุ. ฤคหัตถ์ผู้อื่นสงฆ์จะหงายบาตรให้ ก็น่าจะทำได้ในหัตถบาธได้บ้างกระมัง. พระคันถรจนจารย์กล่าวว่ขอแล้วให้ละหัตถบาธ. ข้าพเจ้าแปลคำของท่านว่า ให้ถอยออกไปพ้นหัตถบาธ. นั่งคุกเข่าประณมมืออยู่เฉพาะหน้าสงฆ์. อรรถก็อย่างเดียวกัน เป็นแต่กันเสียจากหัตถบาธคือไม่ให้อยู่ชิด. เฉพาะการหงายบาตรไม่สำคัญ ไม่ต้องถือจุกจิก ทำแล้วก็สำเร็จเป็นอันทำ ทั้งการคว่ำบาตรทำลັบกล้ง การหงายบาตรทำลັบหลังบ้างก็น่าจะได้ และกรรมวาจาก็หาได้ระบุนุชคว่าจะต้องทำต่อหน้าไม่. ถ้ายกว่า " อัย " หมายเอาผู้ทำเฉพาะหน้านอกหัตถบาธได้ด้วย ภิกษุผู้รับอุปสมบท ในฝ่ายภิกษุสงฆ์ ก็น่าเข้าใจว่าเป็นอย่างนั้น แต่ถ้าสงฆ์ทำอุปสัมปทาเปกจะไว้นอกหัตถบาธอย่างนั้น ถามอันตรายกกรรมและสวดกรรมวาจาอุปสมบท เกรงว่าจะถูกค้าน. ข้าพเจ้ายกกุมมารหะแห่งกรรมนี้ขึ้นตั้งปัญหาถาม เพื่อเป็นทางยังนักวินัยให้พิจารณาไปถึงกุมมารหะอื่นด้วย ผู้มิใช่ภิกษุด้วยกัน.

ตั้งแต่สงฆ์หงายบาตรแล้ว ภิกษุทั้งหลายคบกับผู้นั้นได้อีก จะ

รับบิณฑบาต รับนิมนต์ รับไทยธรรมของเขา ได้อยู่.

กรรมนี้ สงฆ์ได้ทำแก่เจ้าวัชฌลิจฉวี ผู้อันภิกษุเมตตียะ และภุมมะชกะเสียมให้ใส่ความพระทัฬหฬมัตถบุตร ว่าทำชู้ด้วยภรรยาของเธอ เป็นครั้งแรก.

สงฆ์จะนิคคะหะภิกษุก็ดี คฤหัสถ์ก็ดี ด้วยทำกรรมเหล่านี้ หรือด้วยอาณาสงฆ์เทียบกรรมเหล่านี้ พึงตั้งอยู่ในมัตตัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ กาลัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักกาล ปุคคลัญญุตตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล ดำริโดยรอบคอบแล้วจึงทำ ไม่พึงใช้อำนาจที่ประทุษร้ายนี้ เป็นทางนำมาซึ่งความแตกสามัคคี เช่นพวกภิกษุชาวโกสัมพี ได้ทำมาแล้ว ดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๒๘ นั้นแล.

กัณฑ์ที่ ๓๒

สังฆเภทและสังฆสามัคคี

มีคำในพระปาติโมกข์ว่า " สงฆ์พร้อมเพรียงกัน ประองคองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุทเทสเดียวกัน [คือฟังพระปาติโมกข์ร่วมกัน] ย่อมอยู่ผาสุก " ดังนี้ ไม่เพียงเท่านั้น ความสามัคคีแห่งสงฆ์ ย่อมเป็นมูลแห่งความตั้งมั่น และความตั้งยั่งยืนแห่งพระศาสนาด้วย เพราะอย่างนี้ พระศาสดาและพระสาวกจึงได้ระวังนักแต่การแตกแห่งสงฆ์ ดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๒๘ อันว่าด้วยวิธีระงับวิวาทาธิกรณ์. ผู้ใดทำลายสงฆ์ ผู้พร้อมเพรียง ท่านว่าผู้นั้นทำบาปหนักฐานอนันตริยกรรม จักตกนรกชั่วกาลปี. นี้หมายเอาผู้ทำความแตกในเบื้องหน้า ด้วยอหิงสา มติ และความขบถใจให้เป็น ส่วนผู้พลอยตามด้วยความเชื่อถือ ไม่ได้ตั้งใจเป็นต้นนั้น ท่านไม่ปรับ. ด้วยคำนี้ ฟังเห็นว่า ท่านเห็นเป็นการร้ายแรงเพียงไร เช่นเดียวกับเขาติคนผลาญชาติในบัดนี้ เป็นผู้ที่ต้องสาปดูจกัน. ท่านกล่าวเป็นคำย้ำต่อไปว่า ภิกษุณีก็ดี ลิกขมานาก็ดี สามเณรก็ดี สามเณรีก็ดี อุบาสกก็ดี อุบาสิกาก็ดี ทำลายสงฆ์หาได้ไม่ ได้เพียงชวนชวชวยเพื่อจะทำ ภิกษุเท่านั้นผู้เป็นปกติตตะ เป็นสมานสังวาส คือร่วมสังวาสกัน ตั้งอยู่ในสัมาสัมมาสัมภังค์ ย่อมอาจทำลายสงฆ์.

ทางที่สงฆ์จะแตกกัน มีอยู่ ๒ คือ :-

๑. มีความเห็นปรารถนพระธรรมวินัยแตกต่างกัน จนเกิดเป็นวิวาทาธิกรณ์ขึ้น.
๒. ความปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ ยิ่งหย่อนกว่ากัน เกิดรังเกียจ

กันขึ้น.

ฝ่ายเหล่านั้น ยังไม่แยกทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมต่างเพียงใด ยังจัดเป็นเพียงสังฆราชา ความร้าวรานแห่งสงฆ์เพียงนั้น ตั้งแต่แยกทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมต่างแล้ว จัดเป็นสังฆเภท ความแตกแห่งสงฆ์. บาลีสังฆเภทชั้นแรกกล่าวว่ ภิภษุ ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง ๆ มีจำนวนไม่ถึง ๔ รูป หรือฝ่ายหนึ่งถึง อีกฝ่ายหนึ่งหยอน เพิ่มจำนวน ผู้ประกาศให้จับสลากลงคะแนนมติอีกรูปหนึ่ง เท่านั้นเป็นเพียงสังฆราชาไม่ถึงสังฆเภท. ต่อมีจำนวนถึง ๓ รูปทั้ง ๒ ฝ่าย รูปที่ ๓ ประกาศจึงเป็นถึงสังฆเภท. อธิบายว่า ๒ ฝ่ายต่างมีจำนวนไม่ครบคณะสงฆ์ ต่างทำสังฆอุโบสถสังฆปวารณาและสังฆกรรมไม่ได้ หรือฝ่ายแต่มีจำนวนครบ ย่อมทำได้แต่ฝ่ายเดียว ยังไม่เป็นอันแยกกันทำ จึงเป็นแต่สังฆราชา ต่อมีจำนวนครบคณะสงฆ์ทั้ง ๒ ฝ่าย ต่างจึงแยกกันทำสังฆอุโบสถสังฆปวารณาและสังฆกรรมได้ จึงเป็นสังฆเภท. ในที่สุดท่านก็อนุมติว่า สงฆ์จักเป็นอันแตกกันแล้ว ด้วยทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมแยกกัน.

บาลีบริวารกล่าวว่า อันสงฆ์จะแตกกันด้วยอาการ ๕ คือ ด้วยกรรม ได้แก่ทำสังฆกรรม ด้วยอุทเทส ได้แก่สวดปาติโมกข์ กล่าวโวหาร ได้แก่ตั้งญัตติกรรมมัง ด้วยอนุสาวนา ได้แก่ประกาศด้วยกรรมวาจา ด้วยให้จับสลาก ได้แก่ให้ลงคะแนนชี้ขาด บรรยายความต่ออีกว่า ทรงบัญญัติวัตรต่าง ๆ ไว้ อันภิกษุทั้งหลายจะพึงประพฤติแก่กัน ภิกษุเหล่านั้นนงคเสย เท่านั้นเป็นเพียงสังฆราชา ไม่พึงสังฆเภท ทรง

บัญญัติอุโบสถ ปวารณา สังฆกรรม และกรรมน้อยใหญ่อย่างอื่นอันเดียวกัน ในภายในแห่งสีมา ภิกษุทั้งหลายทำความเป็นกัก คุ่มกัน เป็นเหล่า แยกกันทำอุโบสถ ปวารณา สังฆกรรมและกรรมน้อยใหญ่ ในภายในแห่งสีมา อย่างนี้เป็นถึงสังฆเภท.

มีเรื่องสงฆ์แตกกัน อันควรนำมาเล่าในที่นี้ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ครั้นพุทธกาล พระเวททัตกับภิกษุผู้เข้าเป็นพรรคพวก ได้แตกจากคณะพระศาสดาไปตั้งคณะใหม่. มีเรื่องเล่าไว้ในสังฆเภท-ขันธกะยี่ดียว จัดตัดตอนกล่าวเท่าที่เชื่อนุสนธิกับเรื่องนี้. พระเวททัตนั้น รัวรานกับพระศาสดามาแล้ว จนถึงได้ตรัสให้พระสงฆ์ออกประกาศในกรุงราชคฤห์ว่า ปกติของพระเวททัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเวททัตทำอะไรด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ไม่พึงเห็นว่าพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเวททัตเอง. คราวหนึ่ง เธอเข้าไปเฝ้าพระศาสดาทูลขอ วัตตุ ๕ ว่า ภิกษุผู้ถืออยู่ป่า จงถือให้ตลอดชีวิต เข้าบ้านมีโทษ, ภิกษุผู้ถือรับบิณฑบาต จงถือให้ตลอดชีวิต รับนิมนต์มีโทษ, ภิกษุผู้ถือทรงผ้าบังสุกุล จงถือให้ตลอดชีวิต รับคฤหบดีจีวรมีโทษ, ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้ จงถือให้ตลอดชีวิต เข้าที่มุงมีโทษ, ภิกษุจงอย่าฉันปลาเนื้อ ตลอดชีวิต ฉันมีโทษ. พระศาสดาไม่ทรงอำนวยการตาม ตรัสว่า รูปใดปรารถนาจะถืออยู่ป่าก็ตาม จักอยู่บ้านก็ตาม จักถือรับบิณฑบาตก็ตาม จักรับนิมนต์ก็ตาม จักถือทรงผ้าบังสุกุลก็ตาม จักรับคฤหบดีจีวรก็ตาม ทรงพระอนุญาตการอยู่โคนไม้เพียง ๘ เดือน และปลาเนื้ออันบริสุทธิ์โดยแท้ ๓ คือไม่ได้เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้รังเกียจ ว่าเขามาสัตว์ทำเฉพาะตน

หรือสหธรรมิกด้วยกัน. ถึงอุโบสถวันหนึ่ง พระเทวทัตประกาศในสงฆ์ว่า วัตถุ ๕ นั้น ภิกษุใดเห็นชอบด้วย ภิกษุนั้นจงจับสลาก คือลงคะแนน ได้ภิกษุเป็นพรรคพวก ระบุชื่อไว้ ๓ รูป หรือ ๔ รูป กับภิกษุวัชชีบุตรที่ไม่ได้ระบุชื่ออีก ๕๐๐ พากไปตำบลคยาสี่สะ ตั้งคณะต่าง. พระศาสดาตรัสสั่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ไปตามเอาภิกษุ ๕๐๐ นั้นกลับมา. ในสังฆเภทชั้นแรก เรื่องจบลงเพียงนี้. ในอรรถกถาธรรมบท มีเรื่องต่อไปว่า พระเทวทัตอาพาธอาเจียนโลหิตเนื่องจากพวกภิกษุอันตนพาไปนั้น กลับมาสู่สำนักพระศาสดาเสีย ได้คิดขึ้นรู้ว่าตนทำผิดไปเสียแล้ว ให้พรรคพวกผู้ยังเหลือพามาเพื่อทูลขอขมาพระศาสดา แต่ไม่ทันได้เฝ้า ถึงมรณภาพเสียก่อน. ท้องเรื่องอยู่ข้างกล่าวยอกย้อนฟังไม่ถนัด ทั้งขยายความให้เงื่องขึ้นด้วย ข้าพเจ้าปรารถนาจะเข้าใจว่า พระเทวทัตทูลขอวัตถุ ๕ ไม่ได้แล้ว พาภิกษุพรรคพวกไม่เท่าไรนัก ไปสู่ตำบลคยาสี่สะ ตั้งคณะต่าง พระศาสดาตรัสสั่งสงฆ์ให้ประกาศ ไม่รับผิดขอความประพฤติของพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์. ต่อนี้จึงกล่าวถึงพระเทวทัตผูกอาฆาตและตั้งตนเป็นผู้มีเวรกับพระศาสดา ตลอดถึงพยายามจะทำร้ายพระองค์ก็เข้าเรื่อง. อย่างไรก็ตามก็ดี การที่พระเทวทัตแตกออกไปจากคณะ เป็นเรื่องที่ท่านรับรองกัน จึงชักมากล่าวในที่นี้.

๒. ครั้งพุทธกาลนั่นเอง สงฆ์วัดโฆสิตาราม นครโกสัมพี แยกกันเป็น ๒ พวก ในระหว่างนั้น ต่างพวกต่างทำอุโบสถและสังฆกรรม. การแตกนั้นเป็นชั่วคราว ภายหลังกลับสามัคคีกันเข้าได้. เรื่องนี้ได้กล่าว

แล้วในกัณฑ์ที่ ๒๘ อันว่าด้วยวิธีระงับวิวาาทาธิกรณ์ ในอธิการนี้ จึงกล่าวโดยสังเขป.

๓. ภายหลังแต่พุทธปรินิพพาน สงฆ์วัดอโศการาม กรุงปาตลีบุตร เกิดไม่ปรองดองกันขึ้น ต่างพวกไม่ทำอุโบสถร่วมกัน แต่เลิกเสียทีเดียว หรือแยกกันทำที่อื่น ไม่ได้กล่าวชัดในปกรณ์ ในที่สุดพระเจ้าอโศกมหาราชทรงกำจัดพวกอื่นเสียหมด คงไว้แต่พวกร่วมมติดกับพระโมคคัลลีนบุตร. เรื่องนี้ได้กล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๒๘ นั้นเหมือนกัน ในอธิการนี้ จึงย่อกล่าวเพียงเท่านี้.

๔. ครั้งพระพุทธศาสนาตั้งขึ้นที่เกาะลังกาแล้ว ในรัชกาลแห่งพระเจ้าวัฏฏคามณีอภัย ท้าวเธอเสียพระนครแก่พวกทมิฬ เสด็จเที่ยวชุ่มช่อนส่องสุมรีพลจนมีกำลังขึ้นแล้ว ยกมาตีเอาพระนครคืนได้. ในเวลาที่เสด็จเที่ยวชุ่มช่อนอยู่นั้น ท้าวเธอได้ทรงรับอุปการะของพระติสสเถระรูปหนึ่ง จึงทรงสร้างอภยคีรีวิหารขึ้น นิมนต์พระติสสเถระรูปนั้นมาอยู่ พวกอมาตย์ผู้เป็นนายทัพ ก็สร้างวัดขึ้นอีก นิมนต์พระพวกพระติสสเถระมาอยู่ ต่างบำรุงให้ฟุ่มเฟือยด้วยปัจจัยลาภ พวกภิกษุคณะมหาวิหารตั้งรังเกียจพวกภิกษุคณะอภยคีรีวิหารว่า เป็นกุลทูสก ในที่สุดได้แตกกัน ไม่รวมกันเข้าได้ ตลอดถึงเวลาสงฆ์ในลังกาวิบัติ.

สงฆ์ผู้แตกกันแล้ว ไม่กลับปรองดองกันเขาได้อีก สืบชั่วอาจารย์ลงไป เกิดเป็นต่างนิกายขึ้น. นิกายต่างที่เป็นอย่างใหญ่ คืออุตรนิกาย ฝ่ายเหนือ และพวกทักษิณนิกาย ฝ่ายใต้. แต่พวกอุตรนิกายเรียกพวกเขาเองว่า มหายาน แปลว่า มียานใหญ่ เรียกพวกทักษิณนิกาย

ว่า หีนยาน แปลว่า มียานเลว. พวกอุตรนิกายใช้บาลีสันสกฤต พวกทักษิณนิกายใช้บาลีมคธ. ต้นเดิมของ ๒ นิกายนี้ มีข้ออันจะพึง พิสูจน์ได้ว่า สำนักเดียวกัน มีปกรณแบบเดียวกัน สืบชั่วอาจารย์ลง มาด้วยกัน ราว ๑๐๐ ปีแต่พุทธปรินิพพาน จึงขาดสาย กล่าวคือ ต่าง ฝ่ายต่างไม่รู้จักกัน มีเค้าเงื่อนเป็นเครื่องสันนิษฐานว่า คงแตกกันเมื่อ ครั้งพุทธยสังคายนานั้นเอง ในปกรณของเราทักษิณนิกาย กล่าวถึง พวกภิกษุวัชชีบุตร คูเหมือนหมายเอาพวกอุตรนิกาย แต่ข้อหาว่าผิด วินัยนั้น อยู่ข้างเพลากว่าที่ปรากฏ. สืบมาในปฐมหลัง เมื่อต่างไปตั้ง อยู่ต่างค้ำจากถิ่นเดิม ๒ นิกายนั้น ต่างกันไกลทีเดียว ทั้งปกรณ ทั้งภาษาสวด ตลอดถึงเครื่องนุ่งห่มและธรรมเนียม พึงเทียบพระญวน กับพระไทยคูเถิด. สงฆ์ ๒ นิกายนี้ไปตั้งอยู่ต่างค้ำจากถิ่นเดิม แม้จะเป็นนิกายเดียวกันมาแต่เดิม แต่ห่างกันออกไป ความปฏิบัติและการ ถือลัทธิย่อมแตกกันไปโดยลำดับกาล โดยที่สุดพูดต่างภาษากัน พูด ไม่เข้าใจกัน ตลอดถึงสำเนียงว่าบาลีก็เพี้ยนจากกัน เช่นของไทยเรา ของลังกา พม่า รามัญ เป็นตัวอย่าง ต่างคณะต่างถือว่า ของตนดีกว่าของคณะอื่น แม้ไปมาถึงกัน ก็ไม่กลมเกลียวเข้าเป็นคณะเดียวกัน เกิดเป็นนิกายย่อยออกไปอีก กำหนดตามสัญชาติ เช่นสยามนิกาย มรัมมิกาย [คือพม่า] และรามัญนิกาย ส่วนลังกาห่านิกายโดยสัญชาติ มิได้แล้ว สงฆ์ที่นั่นได้อันตรธานเสียสิ้น ที่ตั้งขึ้นใหม่ ได้ออกจาก นิกายอื่นทั้งนั้น. ในนิกายโดยสัญชาติเหล่านี้ บางนิกายย่อมเจริญ รุ่งเรืองบางครั้ง จนพวกนิกายอื่นนิยมถือเอาเป็นแบบอย่าง ต่างถ้าย

อย่างกันไป เช่นพระสงฆ์ลังกาคณะมหาวิหารผู้เป็นเจ้าของได้เคยเป็นที่นิยมของนิกายอื่น มีภิกษุบางเหล่าแห่งนิกายนั้น ๆ ขอเข้าคณะนั้นตั้งแต่รับอุปสมบทใหม่หรือซ้ำก็มี ฝ่ายลังกาสิ้นพระสงฆ์ลง ก็ได้ขอถ่ายเอาไปจากนิกายอื่นอีกที ได้ขอไปจากเราก็มีย จากพม่าก็มี พวกเข้านิกายอื่น ย่อมแยกนิกายโดยสัญชาติออกไปอีก นี่เป็นเหตุอย่างหนึ่งแห่งความเป็นนิกายต่างแห่งพระสงฆ์สัญชาติเดียวกัน นิกายที่รับลัทธิของนิกายอื่นไว้ปฏิบัติ ห่างจากนิกายเจ้าสำนัก ย่อมทำเพี้ยนไปจากลัทธิที่นั่นอีก จนถึงแยกเป็นนิกายต่าง. นิกายต่างอย่างนี้เรียกชื่อต่างออกไปจากสัญชาติ เช่นมหานิกาย ธรรมยุติกนิกายของเรา จุลคณฐี มหาคณฐี ของพม่า อุปลาลิงค์ มรัมมวงค์ รามัญวงค์ ของลังกา.

สงฆ์ผู้ไม่ร่วมสังฆวาส คืออุโบสถและสังฆกรรมด้วยกัน ต่างเป็นนานาสังฆวาสของกันและกัน. บาลีโกสัมพีขันธกะ แสดงฐานแห่งนานาสังฆวาสไว้ ๒ คือ ทำตนให้เป็นนานาสังฆวาสเอง ๑ สงฆ์พร้อมกันยกออกเสียจากสังฆวาส ๑. อย่างแรก เช่นอยู่ในนิกายหนึ่ง ไปขอเข้าในนิกายอื่น หรือแตกพวกเพราะเหตุวิวาทาธิกรณ์, อย่างหลัง เป็นแต่ถูกสงฆ์ห้ามไม่ให้เข้าสังฆวาส ไม่ได้ทำอุโบสถและสังฆกรรมต่าง.

สงฆ์ผู้เป็นนานาสังฆวาสแห่งกันและกัน ตั้งอยู่ในสีมาเดียวกัน ต่างทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมก็ได้ ต่างไม่ยังกรรมของอีกฝ่ายหนึ่งให้กำเริบ. มีเรื่องเล่าไว้ในโกสัมพีขันธกะว่า ครั้งสงฆ์วัดโฆสิตาราม นครโกสัมพีแตกกัน สงฆ์ผู้เป็นพวกแห่งพระธรรมกถึก ผู้ถูกทำ

อุกเขปนียกรรม คงทำอุโบสถและสังฆกรรมในสีมาวัดนั้น ฝ่ายสงฆ์
พวกพระวินัยธรผู้ทำอุกเขปนียกรรมแก่พระธรรมกถึก ออกไปทำอุโบสถ
และสังฆกรรมนอกสีมา พระศาสดาทรงทราบเข้าตรัสว่า ถ้าต่างฝ่าย
ต่างจักทำอุโบสถและสังฆกรรมในสีมานั้น ถูกตามระเบียบแห่งบัญญัติ
และอนุสาวนาที่ทรงบัญญัติไว้ กรรมของทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น จักเป็นกรรม
ไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ เพราะทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น เป็นนानาสังวาสของ
กันและกัน. โดยนัยนี้ ในเวลาสงฆ์ฝ่ายหนึ่งทำสังฆกรรมอยู่ ภิกษุผู้
เป็นนานาสังวาสรูปเดียวหรือหลายรูปเข้ามาในสีมา กรรมที่ทำนั้นไม่
ต้องกลับทำใหม่ ภิกษุผู้ถูกทำอุกเขปนียกรรมอยู่ในสีมาก็เช่นเดียวกัน
ไม่ยังกรรมให้กำเริบ.

ความเป็นนานาสังวาสแห่งกันและกันนี้ เมื่อสงฆ์ ๒ ฝ่ายปรอง
ดองกันเข้าได้ เช่นสงฆ์วัดโฆสิตารามนั้น ย่อมระงับไป สงฆ์ผู้ปรอง
ดองเป็นหมู่เดียวกัน ได้ชื่อว่าเป็นสมานสังวาส มีกรรมเป็นเครื่องอยู่
ร่วมเสมอกัน. ในโกสัมพีขันธกะแสดงฐานแห่งสมานสังวาสไว้ ๒ คือ
ทำตนให้เป็นสมานสังวาสเอง ๑ สงฆ์ระงับอุกเขปนียกรรมนั้นเสีย รับ
เข้าสังวาสตามเดิม ๑. อย่างแรก ได้แก่สงฆ์ปรองดองกันเข้าได้ หรือ
ภิกษุผู้แตกจากหมู่แล้วกลับเข้าหมู่ตามเดิม, อย่างหลัง เสร็จด้วยลำพัง
สงฆ์ฝ่ายเดียว.

ตั้งแต่เป็นสมานสังวาสแล้ว จักแยกทำอุโบสถและสังฆกรรมใน
สีมาเดียวกันหาได้ไม่ ต่างมีสิทธิในอันเข้าประชุมหรือในอันให้ฉันตะ
ถ้าแยกทำ กรรมกำเริบ ใช้ไม่ได้.

จำเดิมแต่เข้าเป็นสมานสังวาสกันแล้ว สังฆสามัคคี ความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ ย่อมมีขึ้น. ทางที่สงฆ์จะสามัคคีกันเข้าได้มีอยู่ ๒ คือ ๑. วิวาธาทิกรรมได้ระงับด้วยตกลงกันเอง หรือยอมรับวินิจฉัยของสงฆ์อีกฝ่ายหนึ่ง หรือของภิกษุบางรูป. ๒. อาปัตตาทิกรรมระงับด้วยฉันทวารกนิย คือด้วยประนีประนอมกันไม่สาหาความผิดของกันและกัน. บาลีโกสัมพีขันธกะแสดงสังฆสามัคคีไว้ว่า สงฆ์ไม่วินิจฉัยเรื่อง ไม่สาวเข้าไปถึงมูลแล้ว ทำสังฆสามัคคีๆ อย่างนี้เสียบรรด ได้แต่พยัญชนะ ไม่เป็นธรรม ต่อสงฆ์วินิจฉัยเรื่องสาวเข้าไปหามูลแล้ว ทำสังฆสามัคคีๆ อย่างนี้ ได้ทั้งบรรด ได้ทั้งพยัญชนะ เป็นธรรม. อย่างต้น ได้แก่การเกลี้ยไถ่หรือสมัครสมาน ไม่เป็นการมั่นคง อาจกำริบอีกได้ อย่างหลัง ได้แก่การพิจารณาแล้ววินิจฉัย ได้ความรับรองทั้ง ๒ ฝ่าย. อย่างไรก็ดี สังฆสามัคคี ย่อมสำเร็จด้วยน้ำใจของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นฝ่ายกันมาแล้ว บทว่าไม่เป็นธรรม ดูไม่น่ามีน้ำหนักเท่าไรไม่อย่างนั้น พระพุทธานุญาตฉันทวารกนิยก็ใช้ไม่ได้ ทั้งเป็นอันจักยังไม่ให้ภิกษุเหล่านั้นดีกัน กว่าจะได้สาหาความเดิมให้เสร็จก่อน ดูอย่างไรอยู่ ไม่เป็นสนับสนุนสังฆสามัคคีบ้างเลย.

ท่านติเตียนผู้ทำสังฆเภทไว้อย่างรุนแรง อีกส่วนหนึ่งท่านสรรเสริญผู้ทำสังฆสามัคคี คือผู้เป็นหัวหน้าชักนำเข้าหาคุณข้อนี้ว่า ผู้ทำสงฆ์อันแตกกันแล้วให้พร้อมเพรียงกัน ย่อมได้พรหมบุญ คือ บุญอย่างสูง จักเข้มขึ้นในสวรรค์ตลอดกาลปี. ได้อานิสงส์ คือ พรหมบุญสมควรอยู่ ส่วนการเกิดในสวรรค์ เป็นอานิสงส์อันด้วยกว่าอานิสงส์

อันผู้บรรพชาจะพึงมุ่งหมายคือวิมุตติ. อันเป็นที่จบแห่งพรหมจรรย์ ท่านกล่าวไว้อย่างนั้น ชะรอยจะเพ่งปฏิบัติกษณีย์แห่งการตกนรกชั่วกัลป์เท่านั้นเอง แต่กลายเป็นประพฤติพรหมจรรย์ มีสวรรค์เป็นผลที่มุ่งหมาย.

สังฆสามัคคี ควรทำเป็นกิจลักษณะ เหตุนี้ท่านจึงวางวิธีทำไว้
อย่างนี้ :-

ภิกษุทั้งหมด ทั้ง ๒ ฝ่ายพึงประชุมกัน ไม่พียงนำฉันทะของภิกษุใด ๆ ภิกษุรูปหนึ่งหรือหลายรูป พึงสวดประกาศความสามัคคีแห่งสงฆ์ ด้วยกรรมวาจาตามระเบียบแห่งความสามัคคี ในลำดับแห่งการระงับวิวาทาธิกรณ์ หรือแห่งติณวัตถารกวินัย แต่นั้นพึงทำสามัคคีอุโบสถ สวดพระปาติโมกข์ขึ้น. ระเบียบ ๒ อย่างนั้นได้กล่าวแล้วโดยลำดับกันในกัณฑ์ที่ ๒๘ อันว่าด้วยวิธีระงับวิวาทาธิกรณ์ตอนเรื่องภิกษุชาวโกสัมพีแตกกัน และในกัณฑ์ที่ ๓๐ อันว่าด้วยวิธีระงับอาปตธาธิกรณ์ ตอนระงับลหุกาบัติด้วยติณวัตถารกวินัย. กรรมวาจาสำหรับระเบียบต้นมาในโกสัมพีชั้นธกะ มหาวรรคเล่ม ๒ สำหรับระเบียบหลังมาในสมถชั้นธกะ จุลวรรคเล่ม ๑ ผู้ปรารธนาพึงแสวงหาจากที่มา.

สังฆสามัคคีไม่เข้าเกณฑ์ทั้ง ๒ นี้ เพียงทำอุโบสถด้วยกันก็จักพอมีตัวอย่างเทียบ. พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พาพวกภิกษุตามพระเทวทัตกลับมาแล้ว กราบทูลขอพระอนุญาตเพื่ออุปสมบทเธอทั้งหลายใหม่. นี้ดูเหมือนเป็นวิธีรับเข้าหมู่ เช่นนิกายหนึ่ง รับภิกษุนิกายอื่นเข้าในสำนักได้ทำกันมา. พระศาสดาตรัสห้ามเสีย เป็นแต่

รับสั่งให้แสดงอาบัติอุลลัจจัย. การเข้าสังวาสก็ไม่ได้กล่าวไว้ว่าได้ทำ
เป็นพิเศษ ภิภษุเหล่านั้นคงได้เข้าสังวาสในคราวปกติ ต้องการให้
เป็นกิจลักษณะยิ่งกว่านี้ ฟังทำสามัคคีอุโบสถเป็นพิเศษ, การรับภิภษุ
ต่างนิกายเข้าหมู่ ด้วยการทำอุโบสถร่วมกัน จักสมควรดี เป็นวิธี
อนุโลมระเบียบที่ทรงวางไว้.

สงฆ์ผู้พร้อมเพรียง อาจแตกกันง่าย แตกแล้วจักสามัคคีกันเข้า
ได้เป็นอันยาก เหตุนั้น พระศาสดาจึงตรัสเตือนให้เกรงแต่ความแตก
ให้มาก ๆ ไม่ฟังเอาแต่ใจของตน ดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๒๘ อันว่า
ด้วยวิธีระงับวิวาทาธิกรณ์ ตอนเรื่องภิภษุชาวโกสัมพีแตกกัน อีกบรรยาย
หนึ่ง ควรมุ่งความสามัคคีเป็นใหญ่ ไม่ฟังถือมั่นด้วยอำนาจลัทธิ มีทาง
จะเข้ากันได้ด้วยประการใด ๆ ฟังปฏิบัติด้วยประการนั้น ๆ อย่างนี้จัก
เป็นความงามดีในพระธรรมวินัย เป็นปฏิบัติเพื่อความรุ่งเรือง และ
ความตั้งยั่งยืนนานแห่งพระธรรมวินัยนั้นแล.

กัณฑ์ที่ ๓๓

ปกิณณกะ

๑. การลาสิกขา

ภิกษุผู้เบื่อหน่ายแต่การประพฤติพรหมจรรย์ ปรรณนาจะกลับคืนไปสู่ความเป็นคฤหัสถ์ ย่อมทำได้ด้วยการลาสิกขา คือปฎิญญาตนเป็นผู้อื่นจากภิกษุต่อหน้าภิกษุด้วยกัน แล้วละเพศภิกษุเสีย ถือเอาเพศที่ปฎิญญานั้น ท่านอนุมัติให้ทำอย่างนั้นได้ แม้ต่อหน้าคนอื่นจากภิกษุ.

คำปฎิญญานั้น ต้องชัดพอที่ผู้ฟังจะรู้ว่าตนละความเป็นภิกษุถึงความเป็นผู้อื่น. ในวิภังค์แห่งปฐมปาราชิกสิกขาบท ท่านแสดงวัตถุ เรียกในอรรถกถาว่า เขตที่ควรอ้างถึงคำปฎิญญาไว้ดังนี้ :-

๑. ลาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส อุปัชฌายะ อาจารย์ สัทธวิहारิก อันเตวาสิก สมานุปัชฌายกะ สมานาจริยกะ สพรหมจารี. ในวัตถุเหล่านี้ สิกขา วินัย ปาติโมกข์ อุทเทส เป็นของชัดพอ เปล่งคำลา ๔ วัตถุนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมสำเร็จความเข้าใจว่า ลาความเป็นภิกษุ. วัตถุ นอกนี้ไม่ชัดพอ ได้คำอื่นเข้าประกอบด้วยเป็นดี.

๒. ปฎิญญาตนเป็นคฤหัสถ์ เป็นอุบาสก เป็นอารามิก เป็นสามเณร เป็นเดียรถีย์ เป็นสาวกเดียรถีย์.

๓. ปฏิเสธความเป็นสมณะ ความเป็นสักขบุตติยะ.

๔. แสดงความไม่ต้องการหรือไม่เกี่ยวข้องกับด้วยวัตถุ เป็นเขตลาอย่างใดอย่างหนึ่ง.

ใช้คำอื่นอันเป็นไวพจน์ของวัตถุเหล่านี้ ย่อมสำเร็จความเข้าใจได้เหมือนกัน. และการปฏิญญานั้น ต้องทำเป็นกิจลักษณะดังนี้ :-

๑. ทำด้วยตั้งใจเพื่อลาสิกขาจริง ๆ เป็นแต่ลำพังว่าเล่นหรือท่องคำลา หรือกล่าวโดยอาการแสดงวินัยกถา ไม่นับว่าลา.

๒. ปฏิญญาด้วยคำเด็ดขาด ไม่ใช่รำพึง ไม่ใช่ปริกัป ไม่ใช่อ้างความเป็นมาแล้ว หรือจักเป็นข้างหน้า. ปฏิญญาด้วยคำเด็ดขาดนั้นอย่างไร ? เช่นปฏิญญาว่า " สิกขํ ปจฺจกฺขามิ " ข้าพเจ้าลาสิกขา หรือว่า " คิหิตี มํ ชาเรถ " ท่านทั้งหลายจงทรงข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์. คำตั้งใช้กิริยาบอกสมานกาล คือหมายความว่า ทำอยู่บัดนั้น คำหลังใช้กิริยาบอกสั่ง. คำรำพึงบั้นอย่างไร ? เช่น " ยนฺนุณาหิ สิกขํ ปจฺจกฺขเยยฺย " โฉนหนอ เราพึงลาสิกขาเสียเถิด, " ยนฺนุณาหิ คิหิ อสุตฺติ " โฉนหนอ เราพึงเป็นคฤหัสถ์เสียเถิด. คำปริกัปนั้นอย่างไร ? เช่น " สเจ สิกขํ ปจฺจกฺขเยยฺย, อนภิริติ เม ปฏิปสฺมฺสมฺเภยฺย " ถ้าเราลาสิกขาเสีย ความไม่ยินดีของเราจักสงบ, " ยถิ คิหิ อสุตฺติ สฺขํ ชิเวยฺย " ถ้าเราพึงเป็นคฤหัสถ์ เราพึงเป็นอยู่สบาย. คำอ้างความเป็นมาแล้วนั้นอย่างไร ? เช่น " สิกขํ ปจฺจกฺขาสี " ข้าพเจ้าลาสิกขาเสียแล้ว, " คิหิ อโหสี " ข้าพเจ้าเป็นคฤหัสถ์เสียแล้ว. คำอ้างความจักเป็นข้างหน้าอย่างไร ? เช่น " สิกขํ ปจฺจกฺขิสฺสุตฺติ " ข้าพเจ้าจักลาสิกขา, " คิหิ ภวิสฺสุตฺติ " ข้าพเจ้าจักเป็นคฤหัสถ์. เป็นแต่

พูดรำพึง พูดปริกัปกัฏ พูดอ้างความเป็นมาแล้ว หรือจกเป็นข้างหน้า
อย่างนี้ไม่เป็นอันลา.

๓. ถิ่นวาจาปฏิบัติด้วยตนเอง ให้ผู้อื่นปฏิบัติแทน ใ้
ไม่ได้ แสดงกายประโยค คือเปลื้องผ้ากาสาเยเสีย นุ่งห่มอย่าง
คฤหัสถ์ ไม่นับว่า เพราะมีพระบัญญัติปรับไว้เพียงอาบัติทุกกฏ
เพราะเหตุนี้กระมัง ท่านจึงห้ามกายประโยค น่าจะเทียบด้วยการ
ไปเข้ารีตเดียรถีย์ เพียงนุ่งห่มอย่างเดียรถีย์ มีพระบัญญัติปรับไว้
เพียงอาบัติตุลัจฉัย ไปอยู่ในสำนักเดียรถีย์ และถือเพศเป็นอย่าง
นั้น ท่านปรับเป็นเข้ารีตเดียรถีย์ ขาดจากภิกษุภาพ ถ้าภิกษุถือเพศ
แห่งคฤหัสถ์แล้ว เข้าไปอยู่บ้าน คุณ่าจะฟังได้ว่าปฏิบัติเป็น
คฤหัสถ์ด้วยกายประโยค ความจริงก็จะต้องเป็นเช่นนั้น ต่างว่าผู้นั้น
กลับมาวัด นุ่งห่มผ้ากาสาเยเสีย ถือเพศภิกษุอีก คงไม่มีใครยอมให้
เข้าห่มอีก. คำนี้มีเรื่องสาธกในอรรถกถาธรรมบท ตอนวรรณนา
ยมกวรรคว่า พระมหากาล เดิมเป็นกุกุมพี (คนมีทรัพย์) ออก
บวชด้วยศรัทธา พระจุลกกาลผู้น้องบวชตามพี่ชาย มีธรรมเนียมว่า
พระศาสดาทรงรับนิมนต์ของบ้านใดไว้แล้ว ถึงวันกำหนด ภิกษุ
รูปหนึ่งไปบ้านนั้นแต่เช้า เพื่อแนะให้แต่งตั้งอาสนะ. พวกภรรยาเก่า
ของพระจุลกกาลคิดจะจับสามีของตน จึงทำอุบายนิมนต์พระศาสดา
กับพระสงฆ์ไปฉันที่บ้าน และขอพระจุลกกาลไปแนะให้ปูอาสนะ พอ
ไปถึง พวกหญิงนั้น ก็เข้าจับเปลื้องผ้ากาสาเยออก ใ้ห่ม
อย่างคฤหัสถ์ แล้วส่งให้กลับมาเสด็จพระศาสดาและพระสงฆ์ไป.

จุดกาลก็สมัครถือเพศเป็นคฤหัสถ์ ความประพฤติของพระสงฆ์ต่อจุดกาลก็เป็นอย่างทำต่อคฤหัสถ์ และจุดกาลก็กลับไปอยู่บ้าน. เรื่องในอรรถกถาธรรมบทฟังได้ยาก ส่วนเรื่องนี้ฟังเดิน ๆ ก็เป็นเช่นนั้น แต่ถ้ามีภิกษุเป็นอย่างนั้นขึ้นจริง ก็น่าจะต้องลงเอาว่า เป็นอันปฎิญาตนเป็นคฤหัสถ์ตามเรื่องนี้. ถ้ายอมรับความข้อนี้ การแสดงกายประโยคที่ฟังได้สนิทก็น่าจะใช้ได้. อีกอย่างหนึ่ง กายประโยคอันอาจทำแทนปฎิญาด้วยวาจาก็มี คือเขียนหนังสือปฎิญาตนเป็นคฤหัสถ์ น่าจะฟังได้ที่เดียว.

๔. ผู้ปฎิญา เป็นคนปกติ ไม่ใช่บ้า ไม่ใช่ผู้เสียสติถึงเพื่อไม่ใช่ผู้กระสับกระส่ายเพราะทุกเวทนาถึงไม่รู้ตัว ผู้รับปฎิญาก็เป็นคนปกติเหมือนกัน ถ้าเป็นคน ๓ ประเภทนั้น ใช้ไม่ได้.

๕. ผู้รับปฎิญาเข้าใจคำนั้นในทันที. ปฎิญาด้วยภาษาอันผู้รับไม่เข้าใจ ใช้ไม่ได้. เพราะข้อนี้ คำปฎิญาจึงว่าในภาษาไทยด้วย. อีกอย่างหนึ่ง ปฎิญาต่อผู้ใด ผู้นั้นเข้าใจ ถ้าผู้นั้นไม่เข้าใจ แม้ผู้อื่นเข้าใจ ก็ใช้ไม่ได้.

ปฎิญาพร้อมด้วยจิต ด้วยกาล ด้วยประโยค ด้วยบุคคล และด้วยความเข้าใจอย่างนี้ จึงเป็นกิจลักษณะ.

คำปฎิญาที่ใช้อยู่ในบัดนี้ ๒ คำควบกันว่า " สิกขัม ปจฺจกฺขามิ คิหิติ มํ ธาเรถ " ข้าพเจ้าลาสิกขา ท่านทั้งหลายจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์. เมื่อถือเพศคฤหัสถ์แล้ว แสดงอุปาสกัตตเทศนาอีกวาระหนึ่ง แล้วรับศีลเพื่อทำให้มันอีกชั้นหนึ่ง.

เป็นหน้าที่ของอุปัชฌายะ ของอาจารย์ จะนั่งกำกับสิทธิวิหาริก อันตวาทิกของตนผู้เบื้อหน้าต่อพรหมจรรย์ ให้ลาสิกขาถูกระเบียบ ทำอย่างนั้น ชื่อว่าลาด้วยดี จึงนำมากล่าวไว้ในเล่มนี้.

แม้มีธรรมเนียมลาสิกขาก็ได้เช่นนี้ ภิกษุทั้งหลายในกาลก่อน ได้ประพฤติพรหมจรรย์ตลอดไปเป็นพื้น ความคิดบากันว่า "อนิวตติ ภวิสฺสามิ พุรฺหมจฺริยปรายโน" เราจักเป็นผู้ไม่กลับมีพรหมจรรย์เป็น เครื่องไปในเบื้องหน้า ผังเป็นอารมณ์อยู่ในใจ จึงตั้งเป็นหลักอยู่ในพระพุทธศาสนา นำให้เกิดศรัทธาเต็มใสของมหาชน ประดับพระศาสนา ให้แจ้งดงาม. ฝ่ายภิกษุผู้ประพฤติพรหมจรรย์ไปไม่ตลอด ลาสิกขาเสีย ชื่อว่าเป็นผู้ถอยหลัง ขาดความบากัน เรียกว่า "หินายาวตฺตติ" แปลว่า "เวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว" เขาจึงไม่สรรเสริญ. คำติว่า เป็นผู้เสื่อมทั้งทางฆราวาสทั้งทางสมณะ ก่อนข้างได้จริง เพราะผู้นั้นออกบวชอยู่นาน คลาดโอกาสที่ตั้งตัวในทางฆราวาส ครั้นประพฤติพรหมจรรย์ไม่ตลอดไปตัดความเจริญในทางสมณะเสีย. ภิกษุทั้งหลายผู้บากันมาในทางสมณะ ควรคำนึงถึงความนั้นเป็นอารมณ์ ไม่พึงเห็นว่า การลาสิกขาเป็นกิจอันจะพึงทำได้ง่าย เพราะการเปลี่ยนสภาวะต่อละที่ ไม่เป็นการสะดวกละเลย.

สำหรับสามเณร ไม่มีคำลาหรือคำปฎิญญา สามเณรผู้ปรารถนาจะละภาวะของตน เปลื้องผ้ากาสายะถือเพศเป็นอื่นแล้ว ทำเป็นกิจลักษณะก็เป็นอันสิ้น. จะกล่าวคำลาว่า "สิกฺขํ ปจฺจกฺขามิ" ข้าพเจ้าลาสิกขาที่ควร คุณเป็นกิจลักษณะดี แต่บทว่า "คิหิ" คฤหัสถ์

นั้น ได้แก่คนมีเรือนมีครอบครัวเป็นผู้ใหญ่ เด็กปฎิญาตนอย่างนั้น ไม่เข้าที่ ควรยกบทต่อไปเสีย.

๒. นาสนา

การยังบุคคลผู้ไม่สมควรถือเพศ ให้ละเพศเสีย เรียกว่า นาสนา แปลว่าให้ฉิบหายเสีย. บุคคลที่ทรงพระอนุญาตให้นาสนามี ๓ ประเภท คือภิกษุต้องอันติมวัตตแล้ว ยังปฎิญาตนเป็นภิกษุ ๑ บุคคลผู้อุปสมบทไม่ขึ้น ได้รับอุปสมบทแต่สงฆ์ ๑ สามเณร ๑ ภิกษุต้องปาราชิก ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว หาสังวาสกับสงฆ์อีก มิได้ เป็นผู้ต้องสาปตลอดชีวิต ไม่มีทางแก้ไข จำจะต้องออกจาก หมู่โดยส่วนเดียว แต่ผู้นั้นไม่ละเพศตามลำพังตนเอง ปฎิญาตน เป็นภิกษุอยู่ สงฆ์รู้เข้า ฟังนาสนาเสียจากหมู่ บุคคลผู้อุปสมบทไม่ ขึ้น กล่าวระบุไว้แล้วในกัณฑ์ที่ ๒๗ อันว่าด้วยบรรพชาอุปสมบท. บุคคลชนิดนี้ มาขออุปสมบท สงฆ์ไม่รู้ รับอุปสมบทให้ เป็นวัตต- วิบัติ อุปสมบทไม่ขึ้น คือไม่เป็นภิกษุตามพระพุทธบัญญัติ รู้เข้า เมื่อใด ฟังนาสนาเสียเมื่อนั้น. สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ ทรงอนุญาตให้นาสนาเสีย. องค์ ๑๐ นั้น คือเป็นผู้มักผลาญชีวิต เป็นผู้มักขโมย ประพฤติไม่เป็นพรหมจารี คือเสพเมถุน เป็นผู้มัก พุดปด เป็นผู้มักค้ำน้ำมา พุคฺติเตยนพระพุทธ พุคฺติเตยนพระธรรม พุคฺติเตยนพระสงฆ์ เป็นมักจาทิฎฐิ เป็นผู้ประทุษร้ายภิกษุณี คือ ข่มขืนทำชำเรา.

การเว้นจากองค์ ๕ เบื้องต้น เป็นสิกขาบทของสามเณร ๆ

ละเมิดสิกขาบทเหล่านี้องค์ใดองค์หนึ่ง พระอรรถกถาจารย์ก็กล่าวว่า
สรณคมน์ระงับ เราเรียกกันว่า ศีลขาด เสียสิทธิแห่งสามเณรทุก
อย่าง คงอยู่สักว่าเพศ ข้าพเจ้าขอแปลว่า ตั้งอยู่ในฐานะจะพึงถูก
นาสนา ถ้าเป็นผู้อาภีรณด้วยโทษ ไม่มีสังวร ท่านว่าพึงกำจัดเสีย
ผลุนผลัดล่วงไปแล้ว รู้สึกความเสียของตน ประรณนาจะตั้งในสังวร
อีก ท่านว่าไม่จำจะนาสนา พึงให้สรณะและศีลใหม่. การที่ท่านให้
เลือกกำจัดบางคน ไม่นาสนาบางคน ชอบอยู่ เพราะสามเณรผู้
ประกอบด้วยองค์ ๑๐ นั้น เป็นเพียงผู้ตั้งอยู่ในฐานะจะพึงถูกนาสนา
ไม่ใช่จำจะถูกนาสนาโดยส่วนเดียว เพราะเป็นเพียงพระพุทธานุ
ญญาต ไม่ใช่พระพุทธานัตติโดยเด็ดขาด เหมือนให้นาสนาบุคคลผู้
อุปสมบทไม่ขึ้น และองค์ ๕ เบื้องต้น ศัพทรูปบ่งว่าหมายเอาทำ
บ่อย ๆ สามเณรทำด้วยความผลุนผลันและไม่ใช่ว่าร้ายแรง ไม่เข้า
ในเกณฑ์. ส่วนคำท่านว่าสรณคมน์ระงับและขาดสิทธิแห่งสามเณร
นั้น อยู่ข้างแรง ถ้ากล่าวเพียงว่าศีลขาดอย่างเรา โดยอธิบายว่า
เป็นสามเณรทุกศีล และให้สมาทานศีลใหม่ พอทำความรู้สึกว่าได้ทำ
คืน เช่นการแสดงอาบัติของภิกษุ จักพอดิ. ถ้าสามเณรทุกศีลนั้น
ไม่สมาทานศีลใหม่ ย่อมเป็นผู้จะพึงถูกนาสนา เช่นภิกษุไม่ทำคืน
อาบัติ เป็นผู้อันสงฆ์จะพึงยกเสียจากสังฆวาส จักนาสนาสามเณรนั้น
เสียก็ได้ พอป้องกันสามเณรไม่ให้ทอดธุระ ได้อยู่.

ในนิทานแห่งสิกขาบทที่ ๑๐ แห่งสัปปาณกวรรค ปาจิตย-
กัณฑ์ กล่าวถึงเรื่องตรัสให้สงฆ์นาสนากันทุกสามเณรผู้กล่าวต่อพระ
ธรรมเทศนาว่าตรัสไม่ได้จริง นาสนาในเรื่องนั้น หาได้ให้ละเพศไม่

เป็นแต่ได้ล่อออกเสียจากสำนัก และทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ไว้ เพื่อปรับ
อาบัติปาจิตติยะแก่ภิกษุผู้คบ นาสนาด้วยอาการอย่างนี้ พระอรธ-
กถาจารย์เรียกว่า ทัณฑกรรมนาสนา แปลว่าให้ฉิบหายด้วยลงโทษ
แต่ทัณฑกรรมเป็นโทษอันเบากว่า ดังจะกล่าวในลำดับ ถ้าเรียกว่า
สัมภोजनाสนา ที่แปลว่าให้ฉิบหายเสียจากการกินร่วมจักเขากับเรื่อง.

พระอรธกถาจารย์กล่าวสังวาสนาสนา ให้ฉิบหายจากสังวาส
อีก ๑ ว่าได้แก่การทำอุกเขปนยกรรม ยกเสียจากสังวาส. ภิกษุ
ผู้ถูกทำอุกเขปนยกรรม ไม่ได้ถูกยกเลย ประพฤติชอบ สงฆ์ระงับ
กรรมนั้น กลับรับเข้าสังวาสอีก ไม่ถึงให้ฉิบหายเสียทีเดียว เรียกว่า
สังวาสนาสนาไม่สนิท. นาสนาด้วยอาการอย่างนี้ พึงเห็นเช่นภิกษุ
ต้องฉายาปาราชิก สงฆ์ห้ามสังวาสเสียทีเดียว ไม่รับเข้าอีก แต่
อุทธารณ์อย่างนี้ไม่ได้มาในปกรณ์ เป็นแต่ใช้กันมาจนบัดนี้.

โดยนัยนี้ ได้นาสนาเป็น ๓ ลิกนาสนา ให้ฉิบหายจากเพศ ๑
สัมภोजनाสนา ให้ฉิบหายจากการกินร่วม ๑ สังวาสนาสนา ให้
ฉิบหายจากสังวาส ๑.

๓. ทัณฑกรรม

สามเณรทำผิด มีโทษไม่พียงนาสนา ประทานพระพุทธานุญาต
ให้ลงทัณฑกรรม บาติมหาขันธกะ มหาวรรคเล่ม ๑ ระบุความ
ผิดของสามเณรไว้ ๕ กระทั่ง อันเป็นเหตุถูกลงทัณฑกรรม คือ
ชวนขวยเพื่อไม่ใช่ลาภ เพื่อไม่ใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้ แห่ง
ภิกษุทั้งหลาย คำว่าเปรียบเปรยภิกษุทั้งหลาย ยุงภิกษุทั้งหลาย

ให้แตกกัน. พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า สามเณรล่วงสิกขาบท ๕ เบื้องปลาย ฟังลงทัณฑกรรม. ความไม่เอื้อเฟื้อในกิจวัตรอันจะฟังศึกษา เป็นฐานแห่งการลงทัณฑกรรมได้เหมือนกัน. สรุปความว่า ภิภุทำเสีย ฟังถูกปรับอาบัติฉันใด สามเณรทำเสีย ฟังถูกลงทัณฑกรรมฉันนั้น.

การลงทัณฑกรรมนั้น กล่าวในบาลี ได้แก่การกัก คือห้ามไม่ให้เข้าหรือห้าไม่ให้ออก. ท่านกล่าวถึงเฉพาะการกักไม่ให้เข้า ได้แก่การกักในทาง อนุญาตให้ทำเพียงโดยเอกเทศ สามเณรเคยอยู่หรือเคยไป ณ ที่ใด ให้ห้ามไม่ให้เข้าไป ณ ที่นั้น ท่านห้ามไม่ให้กักทางตลอดสังฆาราม. การกักไม่ให้ออกจากที่อันกำหนดไว้ เห็นว่า ฟังทำได้เช่นกัน. บาลีก็นำได้กล่าวถึงเหมือนกัน แต่ไม่ชัด รู้ได้โดยความแห่งเรื่องพวกภิกษุฉัพพัคคิยะทำการกักสามเณร ดังจะกล่าวต่อไป. การกักไม่ให้เข้า กำหนดเขตกว้างออกไป เป็นการลงโทษแรง ส่วนการกักไม่ให้ออก ตรงกันข้าม กำหนดเขตกว้าง เป็นการลงโทษเบา กำหนดเขตแคบเข้า เป็นการลงโทษหนัก เพราะอย่างนั้น กักตลอดสังฆารามก็ได้ แต่อย่ากักไว้ในห้องแคบเกินไป จนผู้ถูกกักเสียสำราญ. อีกอย่างหนึ่ง ท่านห้ามไม่ให้ทำทัณฑกรรมด้วยห้ามไม่ให้ฉันอาหาร เป็นการห้ามสมควรแท้. พระอรรถกถาจารย์กล่าวอ้างคำของพระธรรมสังคากาจารย์ คือพระอาจารย์ผู้รจนบาลีว่า การใช้ให้ตักน้ำ ขนฝืน ขนทรายเป็นต้น ฟังทำได้ และณะว่า ฟังทำเพียงเพื่อเช็ดหลาบ ไม่ฟังทำเป็นการทรมาน ท่านห้ามไม่ให้ลงทัณฑกรรมอย่างร้าย เช่น ให้นอนบนแผ่นหินอันร้อน

ทูลของหนักเช่นหินหรืออิฐบนศีรษะ หรือให้แช่น้ำ นี่ก็เป็นการห้าม
สมควรแท้. แม้การอย่างอื่นอันเช่นกัน สำคัญร้ายของผู้ลงโทษ
ก็ไม่ควรทำ. การลงทัณฑ์กรรมในบัดนี้ ไซ้ให้ทำกิจการเป็นพื้น.
การลงทัณฑ์กรรมแก่สามเณรเป็นหน้าที่ของใคร เป็นหน้าที่ของสงฆ์
หรือผู้ปกครอง. บาลีไม่ได้แสดงไว้ชัด มีแต่เรื่องเทียบ. เรื่องนั้น
ว่า พวกภิกษุฉัพพัคคิยะไม่บอกอุปัชฌายะของเธอก่อน ทำการกัก
แก่สามเณร อุปัชฌายะไม่เห็นสามเณรของตน เทียวตามหา
ภิกษุทั้งหลายบอกว่า พวกฉัพพัคคิยะทำการกัก ความทราบถึง
พระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติห้ามว่า ไม่บอกอุปัชฌายะก่อน ไม่
พึงทำการกัก ภิกษุใดทำ ต้องทุกกฏ, ตามเรื่องนี้ เป็นหน้าที่ของ
ผู้ปกครอง. พระอรรถกถาจารย์กล่าววว่า ฟ้องถึง ๓ หนแล้วว่า
สามเณรทำผิดอย่างนี้ อุปัชฌายะหาลงทัณฑ์กรรมไม่ ทำเอาเอง
ก็ควร. เช่นนี้ ดูการปกครองไม่มีชื่อไม่มีแป ชอบแต่จะขอสงฆ์ให้
ทำ สงฆ์ยอมมีอำนาจเหนืออุปัชฌายะ ลงทัณฑ์กรรมสามเณรของ
ใคร ๆ ก็ได้. สามเณรทำองค์ ๕ ดังกล่าวในบาลี มีความผิดแรง
อยู่ ดูว่าลงทัณฑ์กรรมเป็นการสงฆ์ ส่วนการล่วงสิกขาบท ๕ เบื้อง
ปลายหรือทำเสียดิจวัตร ผู้ปกครองทำก็พอดี โดยที่สุดเจ้าตัวเอง
ขอให้ปรับ เพื่อระงับวิปัติสารเพราะการทำผิดก็ได้. มีเรื่องเล่าถึง
นักบวชนอกพระพุทธศาสนาทำทัณฑ์กรรมตนเอง เมื่อทำการอย่างใด
อย่างหนึ่ง อันผิดจรรยาของคณะ โดยที่สุดไม่ถึงอย่างนั้น แต่ตน
เองยังดีได้ ย่อมขนทรายขึ้นจากหาด เอามาเทไว้บนบก ตามจำนวน

ที่กำหนดไว้. การลงทัณฑ์กรรมด้วยใช้ทำการ นำได้อย่างมาจาก
เรื่องนี้ หากสามเณรจะทำเองบ้าง เพื่อระงับวิปัติสารเพราะล่วง
สิกขาบท๕ เบื้องปลาย หรือทำให้เสียกิจวัตร จักไม่ได้ทีเดียวหรือ ?
เทียบด้วยการแสดงอาบัติได้เองของภิกษุ ก็น่าจะได้ แต่การลงทัณฑ์-
กรรมกล่าวไว้โดยเป็นหน้าที่ของผู้อื่น การที่เจ้าตัวขอให้ท่านผู้ใหญ่
ปรับพอเป็นที่ นับว่าได้อยู่ สงเคราะห์เข้าไว้ทั้งอรรถทั้งพยัญชนะ.

ทัณฑ์กรรม พึงทำแก่สามเณรจำพวกเดียว หรือทำแก่ภิกษุ
ด้วยก็ได้. บาลีไม่ได้กล่าวถึงการทำแก่ภิกษุเลย เพราะมีวิธีปรับ
โทษภิกษุไว้แล้ว. ฝ่ายอรรถถกถาค่าว่า ทำทัณฑ์กรรมแก่สิทธิ-
วิหาริกและอันตวาสิก เหมือนทำแก่สามเณร ก็ควร. โดยอรรถ-
ถกถานัย การลงทัณฑ์กรรมแก่ภิกษุก็ได้เคยทำกันมาเหมือนกัน.

๔. ประณาม

การตัดผู้ประพฤติมิชอบ ไม่คบด้วย เรียกว่าประณาม แปลว่า
ผลักออก ทรงอนุญาตให้ทำแก่สหธรรมิกก็มี แก่คฤหัสถ์ก็มี ให้
ทำการสงฆ์ก็มี ให้ทำการบุคคลก็มี.

การทำอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุ ในเพราะไม่เห็นอาบัติที่ดี ใน
เพราะไม่ทำคืนอาบัติที่ดี ในเพราะไม่ละทักขิณบาปที่ดี ยกเสียจาก
สมโภค ดังกล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๓๑ ว่าด้วยกิจจาริกรรมส่วนนิกคหะ
และวิธีระงับ โดยอรรถ ก็คือประณามภิกษุเป็นการสงฆ์. การ
คว่ำบาตรแก่อุบาสกผู้ประกอบด้วยองค์เป็นโทษ ๘ อย่าง ดังกล่าว
แล้วในกัณฑ์นั้นแล พึงเห็นว่าประณามคฤหัสถ์เป็นการสงฆ์.

ยังมีการประณามภิกษุเป็นการสงฆ์อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า พรหมทัณฑ์ แปลว่าลงโทษอย่างสูง คือ อปโลกน์สงฆ์ เป็นการนัดหมายกัน ไม่ให้ตักเตือนว่ากล่าวสั่งสอนภิกษุที่ระบุชื่อนั้น เธอทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็ช่าง ปล่อยให้ปรากฏด้วยกรรมของเธอเอง. กรรมนี้ตรัสสั่งไว้ให้ทำแก่พระฉันนะเมื่อจะปรินิพพาน เป็นพระบรมพุทโธบายเพื่อให้พระฉันนะรู้สำนึกตน. ได้ยินว่า พระฉันนะรูปนี้เป็นข้าเก่าและได้ตามเสด็จไปด้วย เมื่อครั้งเสด็จออกมหาภิเนษกรรมณีกายหลังได้อุปสมบทเป็นภิกษุ ท่านถือตัวว่า เป็นคนเก่าของพระศาสดา เป็นพระหัวคือ ไม่ฟังคำตักเตือนของเพื่อพรหมจารี เป็นผู้อันพระธรรมสังคหอาจารย์เชิดเป็นอาทิกัมมิกะแห่งสังฆาติเสสที่ ๑๒ โดยฐานเป็นผู้ว่ายากสอนยาก และเป็นผู้ถูกสงฆ์ทำอุกเขปนียกรรมในเพราะไม่เห็นอาบัติครั้ง ๑ ในเพราะไม่ทำคืนอาบัติอีกครั้ง ๑. ครั้นพระศาสดาปรินิพพานแล้ว สงฆ์ได้ลงพรหมทัณฑ์แก่ท่าน พอท่านได้ทราบ เสียใจว่าถูกสงฆ์ตัดจนลมจับ ตั้งแต่นั้นกลับเป็นผู้ประพฤติดี จนได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ขอสงฆ์เพื่อระงับกรรมนั้น ไม่ปรากฏว่าสงฆ์ได้อปโลกน์เพื่อระงับกรรมนั้น เป็นแต่พระอานนท์กล่าวตอบแก่พระฉันนะว่า เพราะเหตุว่าท่านบรรลุพระอรหันต์แล้ว พรหมทัณฑ์เป็นอันระงับอยู่เอง.

พรหมทัณฑ์นี้ ตามเรื่องน่าเข้าใจว่า ตรัสให้ทำเฉพาะแก่พระฉันนะ แต่ในคัมภีร์บริวาร จัดเข้าไว้ในพวกอปโลกนกรรม ดังจะว่าพึงทำแก่ภิกษุอื่นได้ด้วย. นี้เป็นกรรมอันตรงข้ามต่อวิธีอันสงฆ์

ทำ อันกล่าวในสิกขาบทที่ ๑๒ แห่งสังฆาติเสสกัณฑ์. ในที่นั้นสงฆ์ถือการตัดเตือนว่ากล่าวเป็นสำคัญ เพราะเป็นทางเจริญแห่งบริษัท จนถึงสวดสมณุภาสนะภิกษุที่ว่าไม่ฟัง เป็นการบังคับให้ทำตามด้วยอาณาสงฆ์ ในที่นี้ตัดเสียทีเดียว ไม่ว่าจะกล่าว. โดยความ น่าเข้าใจว่า ในชั้นแรกพึงพยายามว่ากล่าวก่อน จนถึงบังคับให้ทำตามเป็นที่สุด เมื่อไม่สำเร็จ จึงทำพรหมทัณฑ์หรืออุกเขปนียกรรมเพื่อตัดเสียจากหมู่. อุกเขปนียกรรมมีความชัดแล้ว ส่วนพรหมทัณฑ์ยังมีภิกษุผู้ถูกทำพรหมทัณฑ์ เข้าสังวาสกับสงฆ์ได้หรือไม่ นอกจากนี้ว่ากล่าว ภิกษุอื่นจะพึงประพฤติดังไรกับเธออีก โดยย่อต่างจากอุกเขปนียกรรมอย่างไร. ขอนักวินัยพิจารณาถึงกรรมนี้ดูเถิด.

การไล่กัณฑ์สามเณรออกเสียจากหมู่ทั้งเพศ นับเข้าในประณามเป็นการสงฆ์ได้อยู่ แต่ใช้บทว่าจงนาสนา เข้าใจว่า ไม่หมายจะรับกลับเข้าหมู่อีก จึงจัดไว้ในอธิการแห่งนาสนา.

สัทธินิหาริกและอันเตวาสิก ผู้ประกอบด้วยองค์อันเป็นโทษโปรดให้อุปัชฌายะและอาจารย์ประณามเป็นการบุคคล. สัทธินิหาริกและอันเตวาสิกเป็นเช่นไรควรถูกประณาม วิธีประณามทำอย่างไรได้กล่าวแล้วในกัณฑ์ที่ ๑๓ อันว่าถึงนิสสัย [เล่ม ๒].

การประณามต่างอย่างนี้ เมื่อผู้ถูกประณามประพฤติดีแล้ว มีพระพุทธานุญาตให้ระงับ.

นิกคหะ เป็นกิจอย่างหนึ่งของผู้ปกครอง อันจะพึงเว้นเสียมิได้ ดังกล่าวแล้วในเบื้องต้นแห่งกัณฑ์ที่ ๓๑ พระศาสดาจึงประทาน

นักธรรมเอก - วินัยมุข เล่ม ๓ - หน้าที่ 223

อำนาจแก่สงฆ์บ้าง แก่บุคคลบ้าง ให้นาสนาบ้าง ให้ลงทัณฑกรรม
บ้าง ให้ประณามบ้าง นอกจากนิกคหวิธีอันกล่าวแล้วในกัณฑ์นั้น.

เรื่องผนวก

ภิกษุณี

ในกัณฑ์ที่ ๗ [เล่ม ๑] เบื้องต้นแห่งปาจิตติยวรรคที่ ๓ ได้กล่าวถึงความเกิดขึ้นแห่งภิกษุณีแล้ว ในอธิการนี้ จักกล่าวถึงวิธีอุปสมบทภิกษุณีอันวางลงเป็นระเบียบแล้ว.

หญิงผู้มุ่งจะอุปสมบทเป็นภิกษุณี ต้องบรรพชาเป็นสามเณรีก่อน อายุ ๑๘ เต็มแล้ว ฟังขอสิกขาสมมติต่อภิกษุณีสงฆ์ เพื่อกำหนดให้รักษาสิกขาบท ๖ ประการถ้วน ๒ ปี เป็นบุรพภาคแห่งอุปสัมปทา. วิธีขอและให้สิกขาสมมตินั้น ดังนี้ : นางสามเณรีที่เรียกในบาลีว่า " กุมารีภูตา " ได้แก่นางสาวนั้น ฟังเข้าไปหาภิกษุรีสงฆ์ ทำผ้าห่มเฉวียงบ่า ไหว้ภิกษุณีทั้งหลายแล้ว นั่งกระห่มประณมมือ กล่าวว่า " อีฉันเป็นนางสาวของแม่เจ้าชื่อนี้ มีอายุ ๑๘ ปี ขอสมมติเพื่อศึกษาในธรรม ๖ ประการ ๒ ปี เจ้าข้า " ฟังกล่าวขออย่างนี้ ๓ หน. ภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถ ฟังประกาศสงฆ์เพื่อให้สิกขาสมมติแก่สามเณรีนั้น ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาจบแล้ว ฟังว่านำให้สมาทานสิกขาบท ๖ ตั้งแต่ปาณาติปาตา เวรมณี ถึงวิกาลโภชนา เวรมณี โดยนัยว่า " อีฉันสมาทานการเว้นจากปาณาติบาต เป็นการสมาทานไม่ล่วง ๒ ปี " เป็นอาทิ. เพียงเท่านั้น เป็นเสร็จการรับสิกขาสมมติ ตั้งแต่นั้น สามเณรีนั้นได้รับเรียกว่าสิกขมานา แปลว่า นางกำลังศึกษา. ถ้าวางสิกขาบท ๖

เหล่านี้ องค์ใดองค์หนึ่งในระหว่าง ๒ ปีนั้น ต้องกลับตั้งต้นรักษาใหม่อีก ๒ ปี ต้องขอสิกขาสมมติต่อภิกษุณีสงฆ์ โดยนัยอันกล่าวแล้วซ้ำอีก. เมื่อรักษาสิกขาบท ๖ ไม่ขาดเลยถ้วน ๒ ปีแล้ว ชื่อว่ามีสิกขาได้ศึกษาแล้ว ฟังเข้าไปหาภิกษุณีสงฆ์ด้วยอาการอย่างนั้น ขออุทฺธานสมมติ คือขออนุญาตเพื่ออุปสมบท. คำขอว่า " อีนัน เป็นนางสาวของแม่เจ้าชื่อนี้ มีอายุ ๒๐ ปีเต็ม มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ ๒ ปี ขออุทฺธานสมมติต่อสงฆ์ เจ้าข้า." ภิกษุณีรูปหนึ่งฟังประกาศสงฆ์ เพื่อให้อุทฺธานสมมติแก่สิกขมานานั้น ด้วยฉุติเหตุติดกัมมวาจา. ต่อได้อุทฺธานสมมติแล้ว จึงอุปสมบทได้.

ในภิกษุณีวิภังค์ วางแบบขอและให้สิกขาสมมติ และอุทฺธานสมมติไว้อีกอย่างหนึ่ง ใช้บทว่า เป็นสิกขมานา แทนบทว่า เป็นนางสาวทุกแห่ง ตั้งแต่เริ่มต้นขอสิกขาสมมติ ไม่มีบอกอายุด้วยตามสิกขาบทในภิกษุณีปาติโมกข์ อันห้ามไม่ให้อุปสมบททั้งสิกขมานาทั้งกุมารีฤดา ผู้ยังไม่ได้ศึกษาในธรรม ๖ ประการ ๒ ปี หรือศึกษาแล้ว สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ ดังจะหมายความว่า สิกขมานามีอายุเกินอุปสมบทแล้ว กุมารีฤดา อายุยังไม่ถึงกำหนดอุปสมบท แต่หาได้แก้ไว้ด้วยไม่ ส่วนวิภังค์แห่งสิกขาบทที่ ๗ แห่งกุมารีฤตวรรคที่ ๘ แห่งปาจิตตยิกัณฑ์ในภิกษุณีวิภังค์นั่นเอง แก้บทสิกขมานาว่า ผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ ๒ ปี. ดังเข้าใจกันมา ตั้งแต่ได้รับสิกขาสมมติแล้ว เรียกว่าสิกขมานา ตลอดถึงได้ศึกษาครบกำหนดแล้ว ยังไม่ได้รับอุปสมบทเพียงไร. ข้าพเจ้าเข้าใจว่า

ในภิกขุณีปาติโมกข์ สิกขาบทห้ามไม่ให้อุปสมบทกุมารีอายุหย่อน ๒๐ ปี หมายจะจำกัดอายุผู้รับอุปสมบท สิกขาบทเป็นลำดับมา ห้ามผู้มีอายุครบแล้ว ยังไม่ได้ศึกษาครบกำหนด หรือครบแล้ว ยังไม่ได้รับวุฒิสมาสนมติ. ส่วนสิกขาบทห้ามไม่ให้อุปสมบทสิกขมานา ผู้ยังไม่ได้ศึกษานั้น หมายเอาผู้ได้รับศึกษาสมมติแล้ว แต่ยังศึกษาไม่ครบกำหนด สิกขาบทเป็นลำดับ ย่อมกล่าวความตามทางที่ผู้ศึกษาครบกำหนดแล้ว จะพึงทำ. มติของข้าพเจ้าว่า แรกขอควรใช้บทว่าเป็นกุมารี ต่อไปควรใช้บทว่าเป็นสิกขมานา แรกขออายุยังไม่ครบกำหนดอุปสมบท ควรบอกอายุด้วย ตลอดไปจนถึงครบแล้ว แรกขออายุเกินแล้ว ไม่ต้องบอก.

พระบัญญัติให้รักษาสิกขาบท ๖ ให้ครบ ๒ ปีก่อนอุปสมบทนั้น ย่อมป้องกันหญิงมีครรภ์มีลูกยังดิ้นนม มิให้เข้ามาอุปสมบทจะได้ไม่ต้องคลอดและเลี้ยงลูกเมื่อเป็นภิกษุณี.

ส่วนหญิงผู้มีสามียังไม่เต็ม ๑๒ ปี ยังอุปสมบทไม่ได้ เพราะอย่างนั้น จึงขอศึกษาสมมติได้ต่อเมื่อล่วง ๑๐ ปีแล้ว พอศึกษาครบกำหนด ก็พอครบ ๑๒ ปี เป็นกาลที่อุปสมบทได้.

สิกขมานาผู้ศึกษาครบ ๒ ปีแล้ว และได้รับวุฒิสมาสนมติแล้ว ต้องถือภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นปวัตตินีในอุปสัมปทา เช่นเดียวกับผู้อุปสมบทเป็นภิกษุถืออุปัชฌายะ. ในฝ่ายภิกษุณี ไม่เรียกว่าอุปัชฌายา และสัททวิหารินี เรียกอุปัชฌายาว่า ปวัตตินี แปลว่า ผู้ประพฤติ หรือผู้เป็นไป ไม่ได้ความ เรียกสัททวิหารินีว่า สหชีวินี แปลว่า

ผู้เป็นอยู่ด้วยกัน.

ภิกษุณีผู้จะรับเป็นปวัตตินี ต่อมีพรรษาครบ ๑๒ แล้ว และได้รับวุฒุปนสมมติแต่ภิกษุณีสงฆ์แล้ว จึงรับได้. ภิกษุณีสงฆ์ผู้จะสมมติ พึงพิจารณาอุกฤษฏ์ผู้มาขอ ต่อเป็นผู้ฉลาดและเป็นลัทธิจึงสมมติ ถ้าขาดแม้แต่อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่พึงสมมติ. วิธีสมมติ ดังนี้ :-

ภิกษุณีผู้จะรับ พึงเข้าไปหาภิกษุณีสงฆ์ด้วยอาการเคารพดังกล่าวแล้ว แจ้งว่าตนมีชื่ออย่างนี้ มีพรรษา ๑๒ เต็มแล้ว ขอวุฒุปนสมมติ. ภิกษุณีรูปหนึ่ง พึงประกาศสงฆ์ เพื่อให้วุฒุปนสมมติแก่เธอด้วยฉัตตทศกัมมวาจา. ในภิกษุณีปาติโมกข์ มีสิกขาบทปรับปาจิตติยะแก่ภิกษุณี ผู้ถูกห้ามไม่ให้ปวัตตินีให้อุปสมบท รับแล้วกลับติเตียน ในภายหลัง ข้าพเจ้าเข้าใจว่า ภิกษุณีสงฆ์เห็นไม่สมควร อาจห้ามภิกษุณีผู้ได้รับวุฒุปนสมมติไว้แล้ว ไม่ให้เป็นปวัตตินีต่อไปอีก ด้วยถอนวุฒุปนสมมติเสีย หรือเป็นแต่พักไว้ แต่ในวิภังค์แห่งสิกขาบทนั้นกล่าวว่า ห้ามเมื่อแรกมาขอไม่สมแก่คำห้ามในสิกขาบทนั้น. ภิกษุณีผู้ได้รับวุฒุปนสมมติแล้วนั้น จักเป็นปวัตตินีให้อุปสมบททุกปีไม่ได้ ต้องเว้นในระหว่างและในปีที่เป็น จักให้อุปสมบทในปีเดียวกัน ๒ รูปไม่ได้ ให้ได้แต่รูปเดียว. โดยนัยนี้ ถ้ามีปวัตตินีสำหรับคณะ ๑๐ รูปให้อุปสมบทเฉลี่ยกันได้เพียงปีละ ๕ รูป.

วิธีให้อุปสมบทนั้น ดังนี้ : พึงทำในภิกษุณีสงฆ์ก่อน. พึงให้อุปสัมปทาเปกขาถืออุปัชฌายาก่อน. ในที่นี้เรียกเหมือนของภิกษุ. แล้ว

พึงบอกบาตรจีวร. จีวรสำหรับภิกษุณีมี ค ผืน คือสังฆาฏิ ๑ อุตตรา-
สังค์ ๑ อันตราวาสก ๑ สังกัจฉิกะ แปลว่าผ้ารัดหรือโอบรักแร้ ๑
อุทกสาฎิกา คือผ้าอาบ ๑ มีคำบอกทุกผืน. แล้วพึงบอกให้ออกไปยืน
ข้างนอก. สงฆ์พึงสมมติภิกษุณีรูปหนึ่ง ให้ออกไปชักซ้อมอุปสัมปทา-
เปกขาด้วยอุตติกัมม. ผู้ชักซ้อมสวดสมมติตนเองก็ได้ ผู้อื่นสวดสมมติ
ให้ก็ได้. ภิกษุณีผู้ได้รับสมตินั้น พึงออกไปที่อุปสัมปทาเปกขาแล้ว
พึงกล่าวให้รู้ว่า กาลนี้จะต้องให้การโดยสัตย์จริง เมื่อท่านถามในท่าม
กลางสงฆ์ถึงสิ่งอันเกิดแล้ว มีอยู่ พึงบอกว่ามี ไม่มี พึงบอกว่ามี
อย่ากระดาก อย่างเก้อเงิน พึงบอกที่ท่านซักสอบถามอย่างนั้น ๆ ครั้น
ชักซ้อมแล้ว ภิกษุณีนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ แจ้งว่า อุปสัมปทาเปกขา
นั้นชักซ้อมแล้ว ขออนุญาตเรียกเข้ามาด้วยอุตติกัมม. ในลำดับนั้น
อุปสัมปทาเปกขา พึงห่มผ้าเฉวียงบ่าเข้าไปหาสงฆ์ กราบเท้าภิกษุณี
ทั้งหลาย นั่งกระห่มประณมมือ ขออุปสมบท ๓ หน. คำขอเหมือน
ของอุปสัมปทาเปกจะผู้ชาย เปลี่ยนแต่อาลปนนะว่า "อยุเย" แทนว่า
"ภนุเต" สงฆ์พึงสมมติภิกษุณีรูปหนึ่ง เป็นผู้ถามอันตราภิกษุณีธรรม.
ข้อที่ยกขึ้นถามนั้น คืออันตราภิกษุณีธรรม เกี่ยวกับภาวรูปของหญิง
กันผิตปกติ ๑๑ เกี่ยวกับอาหาร ๕ คือ โรครีออน ฝิ โรคกลาก
มองคร่อ ลมบ้าหมู เข้ากันเป็น ๑๖ สมบัติเนื่องด้วยกำเนิดคือเป็น
มนุษย์ ๑ เนื่องด้วยเพศคือเป็นหญิง ๑ เนื่องด้วยความเป็น โสคแก่ตน
๔ คือ เป็น ไท หานนี้มีได้ มิใช่ราชภักดิ์ อันมารดาบิดาอันสามีอนุญาต
แล้ว เนื่องด้วยอายุครบกำหนด ๑ เนื่องด้วยบาตรจีวรสำหรับตัว

มีครบ ๑ เข้ากันเป็น ๘ ชื่อของเจ้าตัวและชื่อของปวัตตินีรวมเป็น ๒๖. ในข้อเหล่านี้ เพิ่มจากถามอุสัมปทาเปกขะผู้ชาย ก็แต่ ๑๑ ข้อข้างต้น และเพิ่มสามมีเป็นผู้อนุญาตเข้าด้วย. ข้อหลังข้าพเจ้าเห็นว่า สำหรับถามหญิงมีสามมีผู้พ้นจากปกครองของมารดาบิดาแล้ว แทนถามถึงมารดาบิดาอนุญาต. ภิกษุณีผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศสงฆ์เพื่ออุปสมบทผู้นั้น ด้วยอุตติจตุตถกัมมวาจา. คำประกาศมีความเหมือนกรรมวาจาอุปสมบทภิกษุ เปลี่ยนบางบทและเปลี่ยนลึงค์โดยสมควรแก่นิยมแลเพศ.

สิกขมานาผู้อุปสมบทแล้วในภิกษุณีสงฆ์อย่างนี้ เป็น "เอกโตอุปสมบทนนา" ผู้อุปสมบทแล้วในฝ่ายหนึ่ง พึงหวังอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์อีกวาระหนึ่ง จึงจักเป็นภิกษุณีเต็มภูมิ.

ในทันใดนั้น ภิกษุณีทั้งหลายพึงพานางผู้อุปสมบทแล้วในฝ่ายภิกษุณีสงฆ์นั้น ไปหาภิกษุสงฆ์ ให้ห่มผ้าเฉวียงบ่า ไหว้เท้าภิกษุทั้งหลาย นั่งกระห่มประณมมือ ขออุปสมบทว่า " พระผู้เป็นเจ้า อีฉันชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขาของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในฝ่ายหนึ่ง วิสุทธแล้วในภิกษุณีสงฆ์ อีฉันขออุปสมบทต่อสงฆ์เจ้าข้า ขอสงฆ์โปรดจักอีฉันขึ้นเถิดเจ้าข้า." พึงขอโดยนัยนี้ ๓ หน. ภิกษุผู้ฉลาดสามารถพึงประกาศสงฆ์ด้วยอุตติจตุตถกัมมวาจาว่า " ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นางชื่อนี้ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขาของนางชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในฝ่ายหนึ่ง วิสุทธแล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางชื่อนี้ขออุปสมบทต่อสงฆ์ มีนางชื่อนี้เป็นปวัตตินี ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงยังนางชื่อนี้ให้อุปสมบท มีนางชื่อนี้เป็นปวัตตินี นี้เป็นวาจา

ประกาศให้รู้. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ฯ ล ฯ นางชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ มีนางชื่อนี้เป็นพวัตตินี สงฆ์ยังนางชื่อนี้ให้อุปสมบท มีนางชื่อนี้เป็นพวัตตินี การอุปสมบทนางชื่อนี้ มีนางชื่อนี้เป็นพวัตตินี ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด. ข้าพเจ้าประกาศความนี้ครั้งที่ ๒ ฯ ล ฯ ข้าพเจ้าประกาศความนี้ครั้งที่ ๓ ฯ ล ฯ นางชื่อนี้ อันสงฆ์อุปสมบทแล้ว มีนางชื่อนี้เป็นพวัตตินี ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงมี ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ดังนี้. " ในทันใดนั้น พึงวัดเงาแดด พึงบอกประมาณแห่งฤดู พึงบอกส่วนแห่งวัน พึงบอกข้อเบ็ดเสร็จ พึงตั้งภิกษุณีทั้งหลายให้บอกนิสสัย ๓ และอภณียะ ๘. ภิกษุณีถูกห้ามไม่ให้อยู่ป่า จึงยกบอกรุกขมุลเสนาสนะ นิสสัยจึงเหลือ ๓ และมีปาราชิก ๘ อภณียะเพิ่มเข้าอีก ๔.

การอุปสมบทในฝ่ายภิกษุสงฆ์อย่างนี้ ไม่จำเป็นที่เดียวที่ผู้รับอุปสมบทจะต้องมาเอง ถ้ามีอันตราอย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่อาจมาได้ มีพระพุทธานุญาตให้ส่งทูตมาแทนได้ ทูตนั้นต้องเป็นภิกษุริผู้ฉลาดสามารถ จะแต่งสหธรรมิกอื่นเป็นทูตไม่ได้. อันตรานั้น ที่กล่าวในบาลี คือภัยแต่โจรผู้ร้าย อันจะพึงมีแก่อุปสัมปทาเปกขา ผู้จะต้องเดินทางไกลจากเมืองหนึ่งไปถึงเมืองหนึ่ง อาพาทก็จัดว่าเป็นอันตราได้เหมือนกัน. การแต่งทูตอย่างไร บาลีหาได้แสดงไว้ไม่ กล่าวถึงหน้าที่ของทูตที่เดียว. ภิกษุณีผู้เป็นทูตนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ทำฝ่าห่มเฉวียงป่า ไหว้ทำภิกษุทั้งหลายแล้ว นั่งกระหย่งประณมมือ กล่าวขออุปสมบทแทนว่า " พระผู้เป็นเจ้า นางชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขา

ของแม่เจ้าชื่อนี้ อุปสมบทแล้วในฝ่ายหนึ่ง วิสุทธแล้วในภิกษุณีสงฆ์ นางมาไม่ได้ เพราะอันตรายอย่างหนึ่ง นางชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ เจ้าข้า ขอสงฆ์จงโปรดยกนางขึ้นเถิดเจ้าข้า." ฟังขออย่างนี้ให้ครบ ๓ ครั้ง. ในลำดับนั้น ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ ฟังประกาศสงฆ์ตามกระแสความนั้น อุปสมบทนางนั้นด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาโดยนัยหนหลัง. เสร็จอุปสมบทแล้ว ฟังนับเงาและบอกประมาณแห่งฤดูเป็นต้น และตั้งภิกษุณีทั้งหลาย ให้บอกนิสสัย ๓ และอภิญญา ๓ แก่ภิกษุณีใหม่นั้น.

สหชวีณีกับปวัตตินี มีวัตรอันจะพึงประพฤติแก่กันอย่างไร ไม่แจ้งเหมือนอุปชฌายะกับสัทธาภิหาริกในฝ่ายภิกษุ มีแต่เพียงว่าเป็นหน้าที่ของสหชวีณีจะติดตามปวัตตินีผู้ให้อุปสมบท ๒ ปี และเป็นหน้าที่ของปวัตตินีจะอนุเคราะห์สหชวีณีเอง หรือชวนขวยเพื่อให้ได้รับอนุเคราะห์ ๒ ปี และให้พาสหชวีณีไปเที่ยว โดยที่สุดเพียง ๕-๖ โยชน์ ฝ่ายใดไม่ทำกิจเหล่านี้ ต้องปาจิตติยะ. โดยนัยนี้ ได้ความว่า ภิกษุณีถือนิสสัยเพียง ๒ ปี สหชวีณีต้องปฏิบัติปวัตตินีของตนอยู่เอง.

ภิกษุณีมีจิวร ๕ ผืนดังกล่าวแล้ว ๓ ผืนปรากฏแล้ว สังกัจฉิกะ ข้าพเจ้าเข้าใจว่าเป็นผ้ารัดถัน ได้แก่ประคดดอกกระมัง ไม่มีผ้านี้เข้าบ้าน ถกปรับปาจิตติยะ มีข้อห้ามไม่ให้ภิกษุณีเปลือยกายอาบน้ำ จึงต้องมีอุทกสาฎีกาด้วย ไปข้างไหนต้องเอาติดตัวไปด้วยหรือไม่ ท่านไม่ได้กล่าวไว้. ประมาณจิวรก็น่าจะใช้ขนาดเดียวกับของภิกษุ เพราะห้ามไม่ให้ใช้จิวรเกินส่วนสุดเหมือนกัน. วิธีครองผ้า เพราะเสขียวัตตร เป็นอย่างเดียวกับของภิกษุ โดยอาการเนื่องด้วยเสขียวัตตรนั้น น่าเป็น

อย่างเดียวกันกับของภิกษุ แต่การห่มจีวรซ้อน ๒ ผืนเข้าบ้านของภิกษุ
คูไม่น่าภิกษุณีจะเอาอย่าง ห่มอุตตราสงค์เฉียงปาดสังกัจจิกะ แล้ว
ห่มสังฆาฏิกุลม ๒ บ่า ดูแน่นแฟ้นกว่า สมควรแก่สตรี ไม่อย่างนั้น
น่าจะคลี่สังกัจจิกะห่มอย่างตะเบ็งมาน คือเอาผ้าโอบหลังสอดรักแร้ทั้ง ๒
ข้างออกมาข้างหน้า ชักชายไขว้กันขึ้นพอกบ่าปกลงไป เหน็บไว้ที่ผ้า
โอบหลัง. จีวร ๕ ผืนนี้ มีกำหนดให้ผลัดวาระใช้ ไม่ให้ล่วง ๕ วัน
ปล่อยให้ผืนใดผืนหนึ่งล่วงกำหนดปรับปาจิตติยะ แปลกที่ไม่ปรับเป็น
นิสัคคิยะ. การครองผ้าก่อนอรุณของภิกษุบางคณะ ได้อย่างมาจาก
ภิกษุณี เนื่องด้วยสิกขาบทนี้ หรือมิใช่ ?

ภิกษุณี ย่อมต้องอาบัติเพราะการล่วงสิกขาบทเหมือนภิกษุ.
สิกขาบทสำหรับภิกษุณีนั้น เหมือนของภิกษุบางส่วน เรียกว่าสาธณ-
สิกขาบท. แผลกออกไปบางส่วน เรียกอสาธณสิกขาบท. อาบัติก็มีชื่อ
อย่างของภิกษุครบทั้ง ๗ ชื่อ. สิกขาบทปรับอาบัติแรงกว่าทุกกฎ เว้น
อุลลัจฉัย สงเคราะห์เข้าเป็นปาติโมกข์ อันภิกษุริสงฆ์ จะพึงประชุม
กันสวดในวันอุโบสถทุกกึ่งเดือนเหมือนของภิกษุสงฆ์.

การล่วงสิกขาบทอันเป็นมูลเจตของภิกษุณีมี ๘ เหมือนของ
ภิกษุ ๔ แต่สิกขาบทอื่น ใช้จำนวนต่างโดยสมควรแก่เพศ เป็น
อสาธณะ ๔ นับตามลำดับในปาติโมกข์ ดังนี้ :-

๕. กำหนดยินดีการจับต้องลูกกล่าของบวชผู้กำหนด ใต้ราก
ขวัญลงไป เหนือเข้าขึ้นมา.

๖. รู้ว่าภิกษุณีต้องปราศิก ปิดความเสีย ไม่โจทด้วยตนเอง

ไม่บอกแก่คณะ.

๖. เข้าเป็นพรรคพวกภิกษุ อันสงฆ์ยกเสียดจากสังวาสโดยธรรม โดยวินัย ภิกษุณีสงฆ์ห้ามปรามจนถึงสวดสมณูภาส ก็ไม่ละ.

๘. กำหนดยินดีการจับมือก็ดี จับชายผ้าสังฆาฏิกี้ดี แห่งนุรุษ ผู้กำหนด ยืนด้วยกี้ดี พุดด้วยกี้ดีกับเขา ไปสู่ที่นัดหมายกี้ดี ยินดี การที่นุรุษมาหาตามนัดกี้ดี เข้าไปสู่ที่มุงด้วยกัน ทอดกายเพื่อเสพอ สัทธิธรรมกี้ดี.

ในข้อหลังนี้ นำเข้าใจว่าทำอย่างหนึ่ง ๆ จนถึงใกล้เคียง ปาราชิก เช่นจึงมือ จับชายสังฆาฏิกี้ดี เป็นการหยอกเอนกัน ยืน หยอกกัน พุดหยอกกัน [ในทางกาย] ไปสู่ที่นัดหมาย หรือนัด ให้ชายมาหาในที่ลับ เข้าไปด้วยกันสองต่อสองในที่มุง การทอดกาย นั้น เป็นอุปจารแห่งปาราชิกแท้. ข้าพเจ้าเห็นความอีกอย่างหนึ่งว่า ทำ ๘ อย่างนั้น อาจจะย่นได้เป็น ๒ ส่วน :-

๑. ยินดีให้นุรุษจับมือหรือจับชายสังฆาฏิกี้ดี ยืนด้วยพุดด้วย เนื่อง ด้วยการหยอกเอน และไปสู่ที่นัดหมายกับเขา.

๒. นัดให้เขามาหา พากันเข้ายังที่มุง ทอดกายให้เขา.

ส่วนในวิภังค์แห่งสิกขาบทนี้ ดูเหมือนหมายความว่า ทำครบ ๘ อย่างจึงเป็นปาราชิก ตามคุณบทว่า " อฏฺฐจตุตฺถกา " ที่แปลว่า มีวัตถุ ๘ ส่วนในตัวสิกขาบทที่เรียกว่ามตฺถกา มีนิบาต คือ วา กำกับทุกกิริยา บ่งความว่า ทำอย่างหนึ่ง ๆ ก็เป็นปาราชิก แต่กิริยา บางอย่างดูเฝิน ๆ ไม่น่าจะปรับถึงปาราชิก ข้าพเจ้าจึงได้อธิบายไว้.

ในเบื้องต้นว่า น่าจะเข้าใจว่า ทำจนถึงเป็นอุปจารแห่งปาราชิก.

ภิกษุณีเป็นอุปสัมบันในพวกกันเอง แต่เป็นอุปสัมบันในพวกภิกษุ เพราะอย่างนั้น เมื่ออุปสมบทมาก่อนภิกษุ ก็ต้องไหว้ลูกขึ้นยืนรับ ประณมมือ และทำสามีจิกรรมอย่างอื่นอีก เป็นต้นว่า หลีกทางให้แก่ภิกษุเมื่ออุปสมบททีหลัง เช่นเดียวกับอุบาสิกาพึงทำแก่ภิกษุฉะนั้น. หนึ่ง ภิกษุณีจะเข้าร่วมกรรมกับภิกษุสงฆ์หาได้ไม่ เพราะอย่างนั้น ภิกษุณีจึงไม่มีสิทธิเพื่อจะห้ามอุโบสถปวารณาแก่ภิกษุ เพื่อจะทำควมมีค่า เพื่อจะเริ่มอนุวาทาธิกรณ์ เพื่อจะเป็นโจทก์ และเพื่อจะยังจำเลยให้ให้การ กิจเหล่านี้ อันภิกษุณีทำแล้ว ก็ไม่เป็นอันทำ เช่น โจทภิกษุด้วยอาบัติบางข้อ ภิกษุสงฆ์ไม่จำจะพิจารณา. แต่ภิกษุณีได้พระพุทธชานุญาตไว้อย่างหนึ่งว่า ภิกษุรูปใดแสดงอาการโตน ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี แก่พวกภิกษุณี ให้ภิกษุณีสงฆ์ประกาศนัดหมายไม่ให้พวกภิกษุณีไหว้ภิกษุณีนั้น ส่วนภิกษุณีเอง แสดงอาการอย่างนั้น แก่ภิกษุบ้าง ให้ภิกษุสงฆ์ทำทัณฑกรรมแก่ภิกษุณีด้วยก็ไม่ให้เข้าในเขตที่กำหนดไว้ เช่นนี้ยังไม่หลาบ ให้ห้ามมิให้ฟังโอวาท ภิกษุณีผู้ถูกห้ามโอวาทอย่างนั้น เป็นอันถูกห้ามอุโบสถในพวกของตนด้วย.

พวกภิกษุณีจะตั้งอยู่ตามลำพังพวกของตนหาได้ไม่ เช่นเดียวกับสามเณรต้องอาศัยภิกษุสงฆ์ ในกิจดังต่อไปนี้ :-

๑. ต้องอุปสมบทซ้ำในภิกษุสงฆ์ดังกล่าวแล้ว.

๒. ต้องอยู่จำพรรษาในอวาสมีภิกษุ. เพราะเหตุอย่างไร ไม่ทราบอธิบาย หรือจะหมายความป้องกัน เพราะในถิ่นที่มีแต่หญิง

เว้นจากอารักขาภายนอกย่อมเปลี่ยวเปล่า หญิงผู้อยู่ในถิ่นนั้น เช่น อยู่ในทางมาแห่งภักดิ์ต่าง ๆ ถ้ามีชายอยู่ด้วย ย่อมได้รับความอุ่นใจ คนผู้คิดร้ายย่อมชะงักเพื่อจะทำ. เพราะภิกษุณีไม่มีอาวาสต่างกรรมมัง ที่อยู่ของภิกษุณีจึงไม่เรียกอาวาส เรียกว่า " ภิกขุรูปสุสโย " ตัดตอน แปลว่า อุปัสสยะของภิกษุณี แปลความว่า ส่วนที่อยู่ของภิกษุณี. อุปัสสยะของภิกษุณีนั้น คงอยู่เอกเทศหนึ่งต่างหาก ไม่ปะปนกับของ ภิกษุ เหมือนวัดที่จัดตั้งสำนักชีขึ้นด้วยในบัดนี้.

๓. ต้องถามอุโบสถและไปฟังโอวาทแห่งภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน. ในฝ่ายภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธานุญาตให้สมมติภิกษุไว้เป็นผู้สั่งสอน ภิกษุณี พวกภิกษุณีพึงเข้าไปหาและฟังโอวาทแห่งภิกษุณี ถ้าภิกษุ ผู้ได้รับสมมติไว้ไม่มี จะสมมติขึ้นใหม่ ก็หาผู้สามารถมิได้ เช่นนี้ ให้ภิกษุผู้สวดปาติโมกข์แจ้งแก่พวกภิกษุณีว่า ภิกษุผู้ได้รับสมมติไว้ เป็นผู้สั่งสอนไม่มี ภิกษุณีสงฆ์จึงให้ถึงพร้อมด้วยอาการน่าเลื่อมใส เกิด. การไปรับโอวาทนั้น คุณเหมือนจะไม่ต้องไปทั้งหมด ผลัดกันไป ผลัดกันอยู่ น่าจะไปมีจำนวนครบคณะสงฆ์ ๔ รูป ๕ รูป แต่ท่าน ผ่อนลงมาเพียง ๒ รูป ๓ รูป คุณท้วงที่ว่า ไปฟังแล้วจามาแสดงแก่กัน และกันอีกต่อหนึ่ง ถ้าอยู่ต่างวัดก็พอดี ถ้าอยู่วัดเดียวกัน น่าจะเว้น ไว้เฉพาะผู้เฝ้าสำนัก เหลือจากนั้นพากันไปฟังทั้งนั้น.

๔. จำพรรษาแล้ว ต้องปวารณาในภิกษุสงฆ์ด้วย เมื่อได้ ปวารณาในภิกษุณีสงฆ์แล้ว.

๕. มีการศึกษาพระธรรมวินัยเนื่องด้วยภิกษุ คือให้เรียกจาก

ภิกษุ.

๖. ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว ต้องประพุดิมาณัตปักษหนึ่ง ในสงฆ์ ๒ ฝ่าย. ทำอย่างไรกัน ไม่มีอธิบายไว้ อนุมานว่าต้องขอมานัตในภิกษุณีสงฆ์ก่อน แล้วขอเข้าในภิกษุสงฆ์ เมื่อสงฆ์ ๒ ฝ่ายให้มานัตแล้ว ประพุดิมาณัตอยู่ในคณะภิกษุณีในอาวาสอันมีภิกษุครบคณะ และต้องบอกการที่ตนประพุดิมาณัต ทั้งแก่ภิกษุณีสงฆ์ ทั้งแก่ภิกษุสงฆ์. โดยนัยนี้ ภิกษุณีไม่ต้องอยู่ปริวาส เพื่ออาบัติอันปิดไว้.

๗. เกิดอธิกรณ์ขึ้นในภิกษุณีสงฆ์ ต้องให้ภิกษุสงฆ์ระงับและปรับโทษผู้ผิด. ส่วนการลงโทษ คือทำนคคกรรมต่างอย่างก็ดี และการให้แสดงอาบัติก็ดี ให้ภิกษุสงฆ์ผู้ปรับมอบแก่พวกภิกษุณีไปทำ.

ภิกษุณีผู้เบื่อหน่ายแต่การประพุดิพรหมจรรย์ ไม่มีธรรมเนียมลาสิกขาเหมือนของภิกษุ ละเพศภิกษุณีเสีย ถือเพศเป็นคิหิณี คือหญิงครองเรือน ก็เป็นขาดจากความเป็นภิกษุณี. ภิกษุณีผู้สึกแล้วอย่างนี้ ท่านว่าอุปสมบทอีกไม่ขึ้น. มีเรื่องเล่าว่า ภิกษุณีรูปหนึ่งไม่ได้ลาสิกขาเป็นแต่สึก หญิงผู้นั้นกลับมาอีก แล้วขออุปสมบทต่อพวกภิกษุณี ได้กราบทูลความนั้นแด่พระเจ้าพระภาคเจ้า ตรัสว่าการลาสิกขาของภิกษุณีไม่มี นางสึกแล้วเมื่อใด ก็ไม่เป็นภิกษุณีเมื่อนั้น. ตามเรื่อง คำว่าไม่เป็นภิกษุณีนั่น น่าจะหมายความว่า เป็นตามเพศที่ถือนั้น ฝ่ายพระอรธกถาจารย์แก้กินความไปถึงว่า อุปสมบทใหม่ก็ไม่เป็นภิกษุณี เช่นนี้ จักต่างอะไรกันกับภิกษุณี ผู้ไปเข้าริตเดียรถีย์ทั้งเพศ ที่มีห้ามชดในบาลีว่า มาแล้วไม่พึงอุปสมบทให้.

ภิกษุณีถึงมรณะลงไม่มีพระบัญญัติชี้ว่า บริหารตกเป็นของสงฆ์ เหมือนในฝ่ายภิกษุ. มีเรื่องเล่าก็เป็นไปในทางอื่นว่า ภิกษุณีรูปหนึ่ง เมื่อถึงมรณะ ตั้งไว้ว่า เมื่อฉันล่วงแล้ว บริหารของฉันจงเป็นของสงฆ์ มีพระบัญญัติเนื่องด้วยเรื่องนี้ไว้ว่า ภิกษุสงฆ์ไม่เป็นอิสระในบริขารนั้น ของนั้นได้แก่ภิกษุณีสงฆ์. มรดกของนางสิกขมานาและของสามเณรีก็ เหมือนกัน. มรดกของภิกษุของสามเณร ได้แก่ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ ไม่เป็นใหญ่ในของนั้น.

ภิกษุณีนั้น สาบสูญไปแต่เมื่อไร เป็นปัญหาอันจะพึงพิจารณาอยู่. เรื่องภิกษุณีมีที่มารโดยมากในวินัย กล่าวเป็นนิทานต้นแห่งสิกขาบท อันทรงบัญญัติเนื่องด้วยภิกษุณี สำหรับภิกษุสงฆ์บ้าง ของภิกษุณีเองบ้าง มาในที่อื่นเป็นต้นว่าในพระสูตรน้อยนัก ทั้งจะหาเรื่องยาว เช่นเรื่องนางธมมทินนาในจุฬเวทลลสูตรได้เป็นอันยาก ภิกษุณีผู้มีชื่อเสียงที่ว่าได้รับทรงยกย่องในเขตทักษกฐาน ระบุชื่อไว้เพียง ๑๓ รูปเท่านั้น โดยนัยนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า ได้มีชั่วคราว ไม่นานเท่าไรนัก. ภิกษุณีเกิดขึ้น คราวในมัชฌิมโพธิกาล เมื่อครั้งพุทธปรินิพพาน ไม่ได้กล่าวถึงภิกษุณีเลย คราวนั้นก็เป็นการใหญ่ของพุทธบริษัท ถ้าภิกษุณียังมี ก็คงจะมาในการถวายพระเพลิงพระพุทธรังษีระ หรือมีส่วนช่วยในการฉลองพระสารีริกธาตุ โดยนัยนี้ น่าจะสูญเสียแล้ว ในครั้งพุทธกาลนั่นเอง. ต่อพุทธปรินิพพานล่วงมาได้ ๑๐๐ ปีแล้ว จึงมีเรื่องกล่าวถึงภิกษุณีว่า พระนันทเถรี พระเจ้าน้องนางพระเจ้ากาลาโศก มาทูลท้าวเธอเพื่อทรงหยั่งรู้ว่า มติฝ่ายพวกวัชชีบุตรไม่

เป็นธรรม. และมาเมื่อเรื่องยี่ดียวเมื่อครั้งอโศกราชกาล พุทธปรินิพพาน
ล่วง ๑๒๖ ปีไปแล้ว ว่านางสังฆมิตตาพระราชธิดาของพระเจ้าอโศก-
มหาราช ทรงผนวชเป็นภิกษุณี พระราชบิดาทรงส่งไปลังกาทวีป
เพื่อประดิษฐานภิกษุณีสงฆ์ขึ้นที่นั่น คราวเดียวกับพระมหินทเถระ
พระราชโอรสไปประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นที่นั่น พระสังฆมิตตา-
เถรี ได้ให้อุปสมบทแก่หญิงชาวลังกา มีพระนางอนุพาเป็นประธาน
ประดิษฐานภิกษุณีสงฆ์สืบมา. ๒ เรื่องนี้ เรื่องพระนันทเถรีไม่ได้
กล่าวถึงในบาลีสัตตตตติกชั้นธกะ ได้พบในมหาวงศ์พงศาวดารลังกา
เป็นเรื่องแต่ในปูนหลังอรรถกถา หากเจ้าเงื่อนมิได้ กล่าวโผล่ขึ้น
เฉย ๆ. เรื่องพระสังฆมิตตาเถรีมีมาในอรรถกถา ไม่ปรากฏว่าได้ไป
กับภิกษุณีชื่ออะไรบ้าง. คุณพระมหินทไปกับพระเถระมีชื่อ คุณเป็นที่
ไปองค์เดียว มีอยู่คำหนึ่งว่าพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงนิมนต์พระ
เถรีพร้อมด้วยบริวารให้ขึ้นเรือ บริวารนั้นหาได้ระบุนั้นว่า เป็นภิกษุณี
และก็รูปไม่ ถ้าไปองค์เดียว จักบวชได้อย่างไร ทั้งพระอรรถกถาจารย์
ผู้เล่าเรื่องไม่ทันคำนึงว่าภิกษุณีรูปหนึ่งให้อุปสมบทไม่ได้ทุกปี ในปี
ที่ให้ จักให้ซ้ำ ๒ ไม่ได้ พระเถรีรูปเดียวเป็นปวัตตินิ จักให้อุปสมบท
ได้สักเท่าไร. โดยนัยนี้ ๒ เรื่องนั้นจะฟังเอาเป็นหลักฐานหาได้ไม่
ตั้งแต่นั้นต่อมา เป็นอันรับรองกันว่า ภิกษุณีได้สาบสูญไปแล้ว.

ภาคกรรมวาจา
แบบกรรมวาจาเนื่องด้วยสีมา
คำสวดถอนติจิวราวิปวาส

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. โย โส สวฺเขน ติจิวเรน
อวิปฺวาโส สมฺมโต, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลฺลํ, สงฺโฆ ตํ ติจิวเรน
อวิปฺวาสํ สมฺหเนยฺย. เอสา ญตฺติ. สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ.
โย โส สวฺเขน ติจิวเรน อวิปฺวาโส สมฺมโต, สงฺโฆ ตํ ติจิวเรน
อวิปฺวาสํ สมฺหนฺติ. ยสฺสายสมฺมโต ขมฺติ เอตฺสฺส ติจิวเรน อวิปฺ-
วาสสฺส สมฺกฺลฺมาโต, โส ตฺถุหสฺส, ยสฺส นกขมฺติ โส ภาเสยฺย.
สมฺมโต โส สวฺเขน ติจิวเรน อวิปฺวาโส. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา
ตฺถุหํ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำแปล

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของ
สงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงถอนแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรอันสงฆ์ได้
สมมติไว้แล้ว นี่เป็นญัตติ [คือวาจาประกาศให้รู้เรื่อง]. ท่านเจ้าข้า
ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ถอนอยู่บัดนี้ ซึ่งแดนไม่อยู่ปราศจาก
ไตรจีวรอันสงฆ์สมมติไว้แล้ว การถอนแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร
นั้น ชอบแก่ท่านผู้ใด ขอท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้นั่งอยู่ ไม่ชอบแก่ท่าน
ผู้ใด ขอท่านผู้นั้น พึงพูด. แดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรนั้น อัน
สงฆ์ถอนแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้
ด้วยอย่างนี้.

ข้าพเจ้าได้รับคำแนะนำจากท่านพระจันทรโคจรคุณ [จันทรีสี ยิ้ม] พระกรรมวาจาอาจารย์ของข้าพเจ้าว่า ๒ บทว่า สมุหโต โส, ในคัมภีร์ ท่านผู้รู้เคยสวดติดกัน ด้วยสันนิษฐานว่า อาจจะเป็นบท สมุหโต กับบท เอโส เข้าสนธิกันก็ได้. เพราะในอนุสาวนา มีบทว่า เอตสุส อยู่, ๒ บทว่า โย โส, และอีก ๒ บทว่า สงฺโฆ ตํ, ก็สวดติดกัน โดยนัยนั้น คำแนะนำของท่านก็มีฐานะอยู่ เฟ่งเฉพาะคำถอนติจิวรา- วิปวาส ๒ บท ทั้ง ๓ สถานนั้น จะพึงเห็นว่า เป็นบทเข้าสนธิก็ได้ แต่เทียบกับคำถอนสมานสังวาสสีมา ดังจะแสดงต่อไปนี้ ไม่น่าจะเห็นว่า เป็นบทเข้าสนธิ แต่มีบทว่า เอตสุสา เหมือนกัน น่าจะเห็นว่า เป็น ลักลั่นของกรรมวาจาเอง แต่สนธิในมคธภาษาไม่มีแบบลงเป็นหลักฐาน เหมือนในสันสกฤตภาษา ใช้ตามความรู้ของพระอาจารย์ผู้เรียง เพราะ ฉะนั้น คำแนะนำของพระอาจารย์ของข้าพเจ้ามีกลเม็ดอยู่.

คำสวดถอนสมานสังวาสสีมา

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ยา सा สงฺเขน สีมา สมฺस्ता
สมานลฺวาสา เอกุโปสธา, ยถิ สงฺฆสฺส ปคฺตกลฺลํ, สงฺโฆ ตํ
สีมํ สมฺหเนยฺย. เอสา ญตฺติ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ยา सा
สงฺเขน สีมา สมฺस्ता สมานลฺวาสา เอกุโปสธา, สงฺโฆ ตํ สีมํ
สมฺहनฺติ, ยสฺสา ยสมฺโต ขมฺติ เอตฺสุสา สีมา ย สมานลฺวาสา
เอกุโปสธา ย สมฺคฺฆาโต, โส ตฺถุหฺสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส
ภาเสยฺย. สมฺหตา सा สีमा सुเขन สมานलฺวาसा เอกुโปสธา.
ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถุหฺ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำแปล

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงถอนสีมาอันสงฆ์สมมติให้มีสังวาสเสมอกัน ให้มีอุโบสถเดียวกันไว้แล้ว นี่เป็นญัตติ. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ถอนอยู่บัดนี้ ซึ่งสีมาอันสงฆ์สมมติให้มีสังวาสเสมอกัน ให้มีอุโบสถเดียวกันไว้แล้ว การถอนสีมามีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกันนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงพูด สีมามีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกันนั้น อันสงฆ์ถอนแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ปาฐะในกรรมวาจา นี้ มีลักลั่นอยู่ ๒ แห่ง แห่งหนึ่ง สมานลัวาสา เอกุโปสธา ที่แปลว่า มีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกัน ในทางไวยากรณ์ เป็นวิกติกรรมเข้าในบท " สมุมตา " ก็ดี เป็นวิเสสนะแห่งบท " สีมา " ก็มี ผิดแบบกรรมวาจาอื่น ที่เคยเป็นอย่างไร เป็นอย่างนั้นตลอดไป เช่น ๒ บทนี้เอง ในกรรมวาจาสำหรับสวดผูก อีกแห่งหนึ่งในคัมภีร์ บท " สขุเขน " อันเป็นอนภิกขิตกัตตา เคยเรียงไว้เป็นที่ ๒ แต่บทหน้า เว้นไว้แต่มีบทสัพพนาม จึงเป็นที่ ๓ ในกรรมวาจา นี้เป็นที่ ๔ ทั้งสัพพนาม พระอาจารย์ของข้าพเจ้าได้บอก ว่า พระเถระผู้รู้ได้สวด ๒ บทว่า " สมานลัวาสา เอกุโปสธา " เฉพาะเป็นวิกติกรรม ในบท " สมุมตา " ยกที่เป็นวิเสสนะของบท " สีมา " ออกเสีย เทียบด้วยแบบสมมติติจิวราวิปวาสา และสวดบท

" สงฺเขน " ในคํานิคมเป็นที่ ๑. การวาทจาถอนสมานสังวาสสีมา ตามมติของคณะกรรมยุตติกนิกาย ว่าดังนี้ :-

สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถา สวํ สงฺเขน สีมา สมฺมตฺตา
สมานสังวาสา เอกุโปสธา, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถํ, สงฺโฆ ตํ สีมํ
สมฺมทฺตํ. เอสา ฉตฺตํ. สุณาคู เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถา สวํ
สงฺเขน สีมา สมฺมตฺตา สมานสังวาสา เอกุโปสธา, สงฺโฆ ตํ สีมํ
สมฺมทฺตํ. ยสฺสายสฺสโมโต ขมฺติ เอตฺตสฺสา สีมา ย สมฺมทฺตํ, โส
ตฺถนฺตสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย. สมฺมทฺตา สวํ สงฺเขน สีมา.
ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺตํ, เอวเมตํ ธารยามี.

คำแปล

ความแห่งญัตติเหมือนในหนหลัง แปลตั้งแต่อนุสาวนาจังนี้ :-

" ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ถอนอยู่บัดนี้ ซึ่งสีมา อันสงฆ์สมมติให้มีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกันไว้แล้ว การถอนสีมานี้ ย่อมชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น ฟังเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น ฟังพูด สีมานี้ [หรือนั้น] อันสงฆ์ถอนแล้ว ย่อมชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้. "

คำทักนิมิต

ในทิศตะวันออก ว่าดังนี้ " ปุรตฺถิมาย ทิสาย กิ นิมิตฺตํ "
แปลว่า " ในทิศตะวันออก อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิศตะวันออกเฉียงใต้ ว่าดังนี้ " ปุรตฺถิมาย อนฺนทิสาย กิ

นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสน้อยแห่งทิสตะวันออก อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิสใต้ ว่าดังนี้ " ทกฺขิณาย ทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสใต้ อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิสตะวันตกเฉียงใต้ ว่าดังนี้ " ทกฺขิณาย อนุทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสน้อยแห่งทิสใต้ อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิสตะวันตก ว่าดังนี้ " ปจฺจิมาย ทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสตะวันตก อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิสตะวันตกเฉียงเหนือ ว่าดังนี้ " ปจฺจิมาย อนุทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสน้อยแห่งทิสตะวันตก อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิสเหนือ ว่าดังนี้ " อุตฺตราย ทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสเหนือ อะไรเป็นนิมิต. "

ในทิสตะวันออกเฉียงเหนือ ว่าดังนี้ " อุตฺตราย อนุทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลว่า " ในทิสน้อยแห่งทิสเหนือ อะไรเป็นนิมิต. "

ซ้ำในทิสตะวันออกอีก ว่าดังนี้ " ปุรฺตฺถิมาย ทิสาย ก็ นิมิตต์ " แปลเหมือนก่อน.

จงใส่ใจว่า ตามอรรถกถานัย จำจะต้องเวียนมาทักซ้ำนิมิตแรกเพื่อบรรจบรอบ ไม่เช่นนั้น ท่านปรับเอาว่าสีมามีนิมิตขาด ใช้ไม่ได้ ทำมันง่ายไม่ทักซ้ำ อาจเป็นที่รังเกียจกันอยู่.

คำตอบ แสดงศิลานิมิตเป็นตัวอย่าง ว่าดังนี้ " ปาสาโณ ภนฺเต " แปลว่า " หิน เจ้าข้า. "

ใช้นิมิตอื่น ว่าดังนี้ " ปพฺพโต ภนฺเต " " ภูเขา เจ้าข้า. "

" วนั ฆนฺเต " " ป่า เจ้าข้า. " " รุกฺโข ฆนฺเต " " ต้นไม้ เจ้าข้า. "
" มคฺโค ฆนฺเต " " หนทาง เจ้าข้า. " " วมุมิโก ฆนฺเต " " จอม
ปลวก เจ้าข้า. " " นที ฆนฺเต " " แม่น้ำ เจ้าข้า. " " อุทกั ฆนฺเต "
" น้ำ เจ้าข้า. "

คำระบุนุ แสดงศิธานิมิตเป็นตัวอย่าง ว่าดังนี้ " เอโส ปาสาโณ
นิมิตฺตํ " แปลว่า " ศิธานั้นเป็นนิมิต. "

นิมิตอื่น ว่าดังนี้ " เอโส ปพฺพโต นิมิตฺตํ " " ภูเขา
เป็นนิมิต. " " เอตํ วนั นิมิตฺตํ " " ป่าเป็นนิมิต. " " เอโส รุกฺโข
นิมิตฺตํ " " ต้นไม้นั้นเป็นนิมิต. " " เอโส มคฺโค นิมิตฺตํ " " ทางนั้น
เป็นนิมิต. " " เอโส วมุมิโก นิมิตฺตํ " " จอมปลวกนั้นเป็นนิมิต. "
" เอสา นที นิมิตฺตํ " " แม่น้ำนั้นเป็นนิมิต. " " เอตํ อุทกั นิมิตฺตํ "
" น้ำนั้นเป็นนิมิต. "

คำสมมติสมานสังวาสสีมา

สุณฺตฺตฺ เม ฆนฺเต สงฺโฆ. ยาวตา สมฺนฺตา นิมิตฺตา กิตฺติตา,
ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถึ, สงฺโฆ เอเตหิ นิมิตฺเตหิ สีมํ สมฺมณฺเณยฺย
สมานสฺวาสํ เอกุโปสถํ. เอสา ฅตฺติ. สุณฺตฺตฺ เม ฆนฺเต สงฺโฆ.
ยาวตา สมฺนฺตา นิมิตฺตา กิตฺติตา, สงฺโฆ เอเตหิ นิมิตฺเตหิ สีมํ
สมฺมณฺนฺติ สามานสฺวาสํ เอกุโปสถํ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ เอเตหิ
นิมิตฺเตหิ สีมาย สมฺมตฺติ สมานสฺวาสาย เอกุโปสถาย, โส ตฺถุหฺสฺส,
ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย. สมฺมตฺตา สีมา สงฺเขน เอเตหิ นิมิตฺเตหิ

สมานสํวสา เอกุโปสธา. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺวณฺหิ, เอวเมตํ
ธารยามิ.

คำแปล

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นิมิตรระบุไว้โดยรอบแล้ว
เพียงไร ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติสีมาให้มี
สังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกันด้วยนิมิตเหล่านั้น นี่เป็นอุตติ.
ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า นิมิตรระบุไว้แล้วโดยรอบเพียงไร
สงฆ์สมมติอยู่บัดนี้ ซึ่งสีมาให้มีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกัน
นิมิตเหล่านั้น การสมมติสีมาให้มีสังวาสเสมอกัน มีอุโบสถเดียวกัน
ด้วยนิมิตเหล่านั้น ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบ
แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด. สีมาอันสงฆ์สมมติให้มีสังวาสเสมอกัน
มีอุโบสถเดียวกันแล้วด้วยนิมิตเหล่านั้น ย่อมขอบแก่สงฆ์ เหตุนี้
จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ในกํานิคม บท "สงฺฆเณ" เรียกไว้เป็นที่ ๓ ในที่นี้ ไม่มี
สัพพนาม ตามแบบของคณะธรรมยุติกนิกาย ควรเรียงไว้เป็นที่ ๒ ดังนี้
"สมฺมตฺตา สงฺฆเณ สีมา เอเตหิ นิมิตฺเตหิ สมานสํวสา เอกุโปสธา
ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺวณฺหิ, เอวเมตํ ธารยามิ."

สองบทว่า "เอเตหิ นิมิตฺเตหิ" ในกรรมาจານี้ เรียงไว้
หลังบทอุตติกรรม คือ "สีมา" ส่วนในกรรมาจาสมมติมุขอุโบสถ
เรียงไว้หน้าอุตติกรรม ดังนี้ "สมฺมตํ สงฺฆเณ เอเตหิ นิมิตฺเตหิ
อุโปสถมุขํ" ข้าพเจ้าขอใจแบบหลัง เห็นว่าเรียงเข้าที่ ทั้งคงไม่ค่อย

ได้ใช้ น่าจะห่างจากถูกเพิ่มหรือตัดแปลง เรียงเทียบดังนี้ " สมมุตา
สงฺฆน เอเตหิ นิมิตฺเตหิ สีมา สมานสํวสา เอกุโปสธา."

คำสมมติจิวราวิปวาส

สุณาทู เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยา สา สงฺฆน สีมา สมมุตา
สมานสํวสา เอกุโปสธา, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกัถฺ, สงฺโฆ ตํ สีมํ
ติจิวเรน อวิปฺวาสํ สมฺมฺนฺเนยฺย จเปตฺวา ความลฺจ ความปฺจารลฺจ
เอสา ญตฺติ. สุณาทู เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยา สา สงฺฆน สีมา
สมมุตา สมานสํวสา เอกุโปสธา, สงฺโฆ ตํ สีมํ ติจิวเรน
อวิปฺวาสํ สมฺมฺนฺนฺติ จเปตฺวา ความลฺจ ความปฺจารลฺจ. ยสฺสา-
ยสฺมโต ขมฺติ เอตฺสฺสา สีมา ย ติจิวเรน อวิปฺวาสสฺส สมฺมฺติ,
จเปตฺวา ความลฺจ ความปฺจารลฺจ, โส ตฺถนฺหสฺส, ยสฺส ยกฺขมฺติ
โส ภาเสยฺย. สมมุตา สา สีมา สงฺฆน ติจิวเรน อวิปฺวาโส
จเปตฺวา ความลฺจ ความปฺจารลฺจ. ขมฺติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตฺถนฺหิ,
เอวเมตํ ธารยามิ.

คำแปล

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์
ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติสีมา อันสงฆ์สมมติให้มีสังฆาตเสมอกัน มี
อุโบสถเดียวกันไว้แล้ว ให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร เว้นบ้าน
และอุปจารแห่งบ้านไว้ นี้เป็นญัตติ. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟัง
ข้าพเจ้า สงฆ์สมมติอยู่บัดนี้ ซึ่งสีมาอันสงฆ์สมมติให้มีสังฆาตเสมอ
กัน มีอุโบสถเดียวกันไว้แล้ว ให้มีแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร

เว้นบ้านและอุปจารแห่งบ้านไว้ การสมมติสีมานี้ให้เป็นแดนไม่อยู่
ปราศจากไตรจีวร เว้นบ้านและอุปจารแห่งบ้านไว้ ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด. สีมา
นั้น สงฆ์สมมติให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรแล้ว ชอบแก่สงฆ์
เหตุนี้ จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ในคำนิคม บท "สงฺฆเณน" ควรเรียงไว้เป็นที่ ๓ ว่า "สมมต
ธา สงฺฆเณ สีมา ติจีวเรน อวิปฺปวาโส."

การเรียงบทไม่ถูกต้องที่แห่งระเบียบเดิม ความไม่เสีย เป็นใช้
ได้ เช่นในระเบียบแห่งกรรมวาจาอุปสมบท เรียงบท "อายุสมโต"
ไว้หลังชื่อ ในบัดนี้ให้นำหน้าชื่อตามระเบียบในที่อื่น.

แบบกรรมวาจาสดสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

๑. ในอธิการแห่งจีวร แสดงคำสมมติจีวรภาษกะไว้ เป็นตัวอย่าง
แห่งสมมติเฉพาะอย่าง ดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกัถฺ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนามิ ภิกฺขุ จีวรภาชกํ สมฺมณฺเณยฺ. เอสา ฅตฺติ. สุณาตุ
เม ภนฺเต สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามิ ภิกฺขุ จีวรภาชกํ สมฺมณฺนติ.
ยสฺสายสมฺโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน จีวรภาชกสฺส สมฺมติ.
โส ฅณฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมติ โส ภาเสยฺ. สมฺมโต สงฺฆเณ
อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ จีวรภาชโก. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ฅณฺหิ,
เอวเมตฺ ธารยามิ.

คำแปล

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร นี่เป็นญัตติ. ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด. ภิกษุมีชื่ออย่างนี้สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้แจกจีวรแล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

บทว่า " อดฺตฺนฺนํ, อดฺตฺนฺนํสฺส, อดฺตฺนฺนํโม. " ที่แปลว่ามีชื่ออย่างนี้ พึงเปลี่ยนตามชื่อ ภิกษุผู้รับสมมติ ต่างว่าชื่อเขมะ พึงเปลี่ยนว่า " เขมฺ, เขมฺสฺส, เขโม. " ถ้าผู้สวดอ่อนกว่าผู้รับสมมติ พึงเปลี่ยนบทว่า " ภิกฺขุ, ภิกฺขุโน, ภิกฺขุ " เป็น " อายสฺมฺนฺตํ, อายสฺมฺโต, อายสฺมา " และเอาไว้หน้าชื่ออย่างนี้ " อายสฺมฺนฺตํ เขมฺ " แทน " เขมฺ ภิกฺขุ " " อายสฺมฺโต เขมฺสฺส " แทน " เขมฺสฺส ภิกฺขุโน " " อายสฺมา เขโม " แทน " เขโม ภิกฺขุ. "

สมมติอีก ๒ อย่าง พึงเทียบตามแบบนี้ เปลี่ยนแต่บทว่า " จีวรภษกํ, จีวรภษกสฺส, จีวรภษโก " เป็น " จีวรปฏิกฺคาหกํ, จีวรปฏิกฺคาหกสฺส, จีวรปฏิกฺคาหโก " ที่แปลว่าผู้รับจีวร หรือเป็น " จีวรนิทาหกํ, จีวรนิทาหกสฺส, จีวรนิทาหโก " ที่แปลว่าผู้เก็บจีวร.

คำสมมติเจ้าอธิการแห่งจีวร รวมฐะในกรรมวาจาเดียวกัน ดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุ จีวรปฏิกฺคาหกฺญจ จีวรนิทาหกฺญจ จีวรภาชกฺญจ
สมฺมนฺเนยฺย. เอสา ฅตฺติ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุ จีวรปฏิกฺคาหกฺญจ จีวรนิทาหกฺญจ จีวรภาชกฺญจ
สมฺมนฺนติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิฺกฺขุโน จีวรปฏิกฺ-
คาหกฺสฺส จ จีวรนิทาหกฺสฺส จ จีวรภาชกฺสฺส จ สมฺมตฺติ, โส
คฺคฺกุหฺสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย. สมฺมโต สงฺเขน อิตฺถนฺนาโม
ภิฺกฺขุ จีวรปฏิกฺคาหโก จ จีวรนิทาหโก จ จีวรภาชโก จ. ขมฺติ
สงฺฆสฺส; ตสฺมา คฺคฺกุหฺ, เอวเมตฺ ฅารยามี.

ความแปลพึงรู้โดยเทียบเคียงเอาเถิด.

๒. ในอธิการแห่งอาหาร แสดงคำสมมติภักตฺตฺทเทสกะไว้ เป็น
ตัวอย่างแห่งสมมติเฉพาะอย่าง ดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุ ภคฺคฺทฺทเทสกํ สมฺมนฺเนยฺย. เอสา ฅตฺติ. สุณาตุ
เม ภนุเต สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุ ภคฺคฺทฺทเทสกํ สมฺมนฺนติ
ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิฺกฺขุโน ภคฺคฺทฺทเทสกฺสฺส สมฺมตฺติ,
โส คฺคฺกุหฺสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย. สมฺมโต สงฺเขน
อิตฺถนฺนาโม ภิฺกฺขุ ภคฺคฺทฺทเทสโก. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา คฺคฺกุหฺ,
เอวเมตฺ ฅารยามี.

คำสมมติเจ้าอธิการแห่งอาหาร รวมธุระอื่นเข้าด้วยในกรรมวาจา
เดียวกันอย่างนี้ :-

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุํ ภตฺตทฺทฺเทศกฺกฺจ ยาคฺุภาชกฺกฺจ ผลภาชกฺกฺจ
ขชฺชภาชกฺกฺจ สมฺมณฺเณยฺย. เอสา ฅตฺติ. สุณาตุ เม ภนฺเต
สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุํ ภตฺตทฺทฺเทศกฺกฺจ ยาคฺุภาชกฺกฺจ
ผลภาชกฺกฺจ ขชฺชภาชกฺกฺจ สมฺมณฺนฺติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ
อิตฺถนฺนามสฺส ภิฺกฺขุโน ภตฺตทฺทฺเทศกฺกฺส จ ยาคฺุภาชกฺกฺส จ ผล-
ภาชกฺกฺส จ ขชฺชภาชกฺกฺส จ สมฺมติ, โส ฅนฺฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ
โส ภาเสยฺย. สมฺมโต สงฺเขน อิตฺถนฺนาโม ภิฺกฺขุ ภตฺตทฺทฺเทศโก
จ ยาคฺุภาชโก จ ผลภาชโก จ ขชฺชภาชโก จ. ขมฺติ สงฺฆสฺส;
ตสฺมา ฅนฺฺหี, เอวเมตํ ฅารยามี.

อย่างไรไม่ใช่ เช่นแจกยากู ฟังเอาออกเสีย.

๓. ในอธิการแห่งเสนาสนะ คำสมมติเสนาสนคาหาปกะ ดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุํ เสนาสนคาหาปํ สมฺมณฺเณยฺย. เอสา ฅตฺติ.
สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนํ ภิฺกฺขุํ เสนาสนคาหาปํ
สมฺมณฺนฺติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิฺกฺขุโน เสนาสน-
คาหาปกฺกฺส สมฺมติ, โส ฅนฺฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.
สมฺมโต สงฺเขน อิตฺถนฺนาโม ภิฺกฺขุ เสนาสนคาหาปโก. ขมฺติ
สงฺฆสฺส; ตสฺมา ฅนฺฺหี, เอวเมตํ ฅารยามี.

เสนาสนบัญญัติาปะกะไม่จำเป็นจะสมมติ ไม่อย่างนั้นฟังสมมติขึ้น
ในอวาตที่ภิกษุหลายรูปรวมอยู่ในกุฎิเดียวกัน แทนเสนาสนคาหาปกะ

พึงเปลี่ยนบทโดยสมควร.

๔. ในอธิการแห่งอาราม คำสมมติอารามิกเปสกะ ดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ ภิภุํ อารามิกเปสกํ สมฺมณฺเณยฺ. เอสา ญตฺติ.
สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนํ ภิภุํ อารามิกเปสกํ
สมฺมณฺนติ. ยสฺสา ยสมฺโตะ ขมฺติ อิตฺถนฺนํ สฺส ภิภุโน อารามิก-
เปสกสฺส สมฺมติ, โส ตฺถุหฺสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺ.
สมฺมโตะ สงฺเขน อิตฺถนฺนํ ภิภุ อารามิกเปสโก. ขมฺติ สงฺฆสฺส;
ตฺสฺมา ตฺถุหฺ, เอวเมตฺ ธารยามิ.

สามเณรเปสกะไม่จำเป็นจะสมมติ, ในบัดนี้ มีน้อยวัดที่เดียว
ที่มีสามเณรมารูปพอจะเรียกระดมทำงาน เปลี่ยนเป็นใช้เด็กวัดไป
แล้ว.

คำมอบให้นวกรรมดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ สฺส คหฺปติโน วิหาริ อิตฺถนฺนํ สฺส ภิภุโน นวกมฺมํ
ทเทยฺ. เอสา ญตฺติ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. สงฺโฆ
อิตฺถนฺนํ สฺส คหฺปติโน วิหาริ อิตฺถนฺนํ สฺส ภิภุโน นวกมฺมํ
เทติ. ยสฺสา ยสมฺโตะ ขมฺติ อิตฺถนฺนํ สฺส คหฺปติโน วิหารสฺส
อิตฺถนฺนํ สฺส ภิภุโน นวกมฺมสฺส ทานํ, โส ตฺถุหฺสฺส, ยสฺส
นกฺขมฺตุ โส ภาเสยฺ. ทินฺโน สงฺเขน อิตฺถนฺนํ สฺส คหฺปติโน
วิหาโร อิตฺถนฺนํ สฺส ภิภุโน นวกมฺมํ. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตฺสฺมา

คุณหี, เอวเมตฺ ธารยามิ.

คำแปล

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงให้วิหารของคฤหบดีมีชื่ออย่างนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุ มีชื่ออย่างนี้ นี้เป็นญัตติ. ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ให้วิหารของ คฤหบดีมีชื่ออย่างนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่ออย่างนี้ การให้ วิหารของคฤหบดีมีชื่ออย่างนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ชอบ แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึง พลาด. วิหารของคฤหบดีมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์ให้เป็นนวกรรมของภิกษุ มีชื่ออย่างนี้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงจึง ข้าพเจ้าทรงความนี้ ไว้ด้วยอย่างนี้.

บทว่า " อดฺตฺนฺนามสฺส คหปติโน " พึงเปลี่ยนไปตามชื่อตาม ฐานะของผู้สร้าง เช่น " สุตตฺตสฺส คหปติโน " หรือ " วิชาขาย อฺปาติกาย " หรือ " สีหสฺส กุมารสฺส " หรือ " ชุณฺหสฺส อมจฺจสฺส " เป็นตัวอย่าง เช่นกับเปลี่ยนชื่อภิกษุและฐานะของเธอ.

กรรมวาจา นี้ มีความไม่สนิท คือให้วิหารเป็นนวกรรม ถ้า เป็น " สงฺโฆ อดฺตฺนฺนามํ ภิกฺขุ อดฺตฺนฺนามสฺส คหปติโน วิหารสฺส นวกมฺมาธิกฺุจายี สมฺมณฺหติ " ที่แปลว่า " สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ เป็นผู้อำนวยการนวกรรมวิหารของคฤหบดีมีชื่ออย่างนี้ " จักแนบเนียนกว่า เป็นสมมติเข้ารูปกับบุรพประโยค คือต้องขอให้เธอรับก่อน ทั้งกิริยา ทำหน้าที่นั้นก็เรียกว่า " นวกมฺมํ อธิกฺุเจติ " แปลว่า " อำนวย

นวกกรรม." ไม่อย่างนั้น เป็น " สงฺโฆ อิตฺตุนฺนามสฺส คหปติโน
วิหารสฺส นวกมฺมํ อิตฺตุนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทติ " ที่แปลว่า " สงฆ์
ให้นวกรรมแห่งวิหารของคฤหบดีมีชื่ออย่างนี้ แก่ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ "
ยังจักสนิทกว่าคำในกรรมวาจา. กรรมวาจาอย่างนี้ ไม่ใช่เป็นแบบ
ตรึง ท่านจึงว่าอปโลกน์เอาก็ใช้ได้.

๕. ในอธิการแห่งคลัง คำสมมติภคณาการิก ดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺตุนฺนามํ ภิกฺขุํ ภคฺณาการิกํ สมฺมณฺเณยฺย. เอสา ฅตฺติ. สุณาตุ เม
ภนฺเต สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺตุนฺนามํ ภิกฺขุํ ภคฺณาการิกํ สมฺมณฺนติ.
ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺตุนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ภคฺณาการิกสฺส สมฺมติ,
โส ฅุณฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมติ โส ภาเสยฺย. สมฺมโต สงฺเขน
อิตฺตุนฺนาโม ภิกฺขุํ ภคฺณาการิกโก. ขมติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ฅุณฺหิ,
เอวเมตฺ ธารยามิ.

คำสมมติอัปมัตตกวิสัชชกะ ฟังรู้โดยเทียบกัน. คำสมมติ
รวมกันดังนี้ :-

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ
อิตฺตุนฺนามํ ภิกฺขุํ ภคฺณาการิกญจ อปฺปมตฺตกวิสัชชกญจ สมฺมณฺ-
เณยฺย. เอสา ฅตฺติ. สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. สงฺโฆ อิตฺตุนฺนามํ
ภิกฺขุํ ภคฺณาการิกญจ อปฺปมตฺตกวิสัชชกญจ สมฺมณฺนติ.
ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺตุนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ภคฺณาการิกสฺส จ
อปฺปมตฺตกวิสัชชกสฺส จ สมฺมติ, โส ฅุณฺหสฺส, ยสฺส นกฺขมติ

โส ภาเสยฺย สมฺมโต สงฺเขน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ภนฺฑาทาการิโก จ
อุปฺปมตฺตกวิสซุโก จ. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถุหิ, เอวเมตํ
ธารยามิ.

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์นี้ เป็นแบบเดียวกันทั้งนั้น
แปลกแต่สักว่าหน้าที่ทำการ กำหนดจำได้แบบหนึ่งแล้ว ก็อาจสวด
ได้ทุกอย่าง เรียงไว้หลายแบบเพื่อเทียบกันและเพื่อเลือกใช้สะดวก.

แบบกรรมวาจาสวดให้ผ้ากฐิน

สุณฺทาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิทํ สงฺฆสฺส กจฺจิทฺตุสฺสํ อุปฺปนฺนํ,
ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถฺลํ, สงฺโฆ อิมํ กจฺจิทฺตุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน ททฺเขยฺย กจฺจिํ อตฺถริคฺคํ. เอสา ญตฺติ. สุณฺทาตุ เม ภนฺเต
สงฺโฆ. อิทํ สงฺฆสฺส กจฺจิทฺตุสฺสํ อุปฺปนฺนํ, สงฺโฆ อิมํ กจฺจิทฺตุสฺสํ
อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เทติ กจฺจิํ อตฺถริคฺคํ. ยสฺสายสมฺมโต ขมฺติ
อิมสฺส กจฺจิทฺตุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ทานํ กจฺจิํ อตฺถริคฺคํ,
โส ตฺถุหสฺส, ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย. ทินฺนํ อิทํ สงฺเขน
กจฺจิทฺตุสฺสํ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน กจฺจิํ อตฺถริคฺคํ. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา
ตฺถุหิ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำแปล

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่
สงฆ์ ถ้าความพร้อมพรุ่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้
แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน นี้เป็นญัตติ. ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จง
ฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์ สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่

ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกรานกฐิน การให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อ
กรานกฐิน ย่อมชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่
ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด. ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุผู้มีชื่อ
นี้ เพื่อจะกรานกฐิน ย่อมชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรง
ความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้

บทว่า "อิตถุนนามสฺส" นั้น ซึ่งเปลี่ยนตามชื่อของภิกษุ ต่างว่า
ชื่อพุทธรัจฉิต เปลี่ยนว่า "พุทธรัจฉิตสฺส" ถ้าภิกษุนั้นแก่กว่าผู้สวด
ใช้บท "อายุสมโต" นำหน้าชื่อ ยกบท " ภิกขุโน " เสีย ว่า
"อายุสมโต พุทธรัจฉิตสฺส" เป็นการสมควร แปลความว่า "แก่
พุทธรัจฉิตภิกษุ" หรือว่า "แก่ท่านพุทธรัจฉิต."

ยังมีคำถวายกฐินและคำปริกษาคำอุปโลกน์ในภาษามคธ แต่ไม่
ใช่แบบบาลี ไม่เป็นหลัก อาจจะแก้ไขเปลี่ยนแปลงก็ได้ ใช้ในภาษา
อื่นก็ได้ คำเช่นนี้ควรจะรวบรวมอยู่ในหนังสือกฐินวิธีแผนกหนึ่ง จึง
ไม่ได้คัดมาไว้ในที่นี้.

คำต่าง ๆ สำหรับบรรพชาอุปสมบท

เฉพาะที่เป็นคำยืน

คำให้สรณคมน์

๑. พุทฺธิ สรณํ คจฺณามิ.
๒. ฌมฺมํ สรณํ คจฺณามิ.
๓. สงฺฆํ สรณํ คจฺณามิ.
๔. ทฺติยมฺปิ พุทฺธิ สรณํ คจฺณามิ.
๕. ทฺติยมฺปิ ฌมฺมํ สรณํ คจฺณามิ.
๖. ทฺติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺณามิ.
๗. ตฺติยมฺปิ พุทฺธิ สรณํ คจฺณามิ.
๘. ตฺติยมฺปิ ฌมฺมํ สรณํ คจฺณามิ.
๙. ตฺติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺณามิ.

คำแปล

๑. ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ.
๒. ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นสรณะ.
๓. ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เจ้าเป็นสรณะ.
๔. ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะครั้งที่ ๒.
๕. ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นสรณะครั้งที่ ๒.
๖. ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เจ้าเป็นสรณะครั้งที่ ๒.
๗. ข้าพเจ้าถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะครั้งที่ ๓.

๘. ข้าพเจ้าถึงพระธรรมเจ้าเป็นสรณะครั้งที่ ๑.
๙. ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์เจ้าเป็นสรณะครั้งที่ ๑.

คำบอกสิกขาบท ๑๐

๒. ปาณาติปาตา เวรมณี.
๒. อทินฺนาทานา เวรมณี.
๓. อพฺรหฺมจริยา เวรมณี.
๔. มุสาวาทา เวรมณี.
๕. สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวรมณี.
๖. วิกาลโภชนา เวรมณี.
๗. นจฺจคีตวาทิตวิสุทฺทสุสนา เวรมณี.
๘. มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนญฺจานา เวรมณี.
๙. อจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี.
๑๐. ชาตฺรฺปรชตปฏิกุคฺคหฺนา เวรมณี.
มีคำประกอบเข้าเป็นคำสมาทาน.

คำแปล

๑. เว้นจากฆ่าสัตว์.
๒. เว้นจากขโมย.
๓. เว้นจากกรรมมิใช่พรหมจรรย์.
๔. เว้นจากพูดเท็จ.
๕. เว้นจากดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นฐานประมาท.
๖. เว้นจากบริโภคอาหารผิดเวลา.

๗. เว้นจากเพื่อนขับประโคมและดูการเล่น.
๘. เว้นจากตัดทาดอกไม้ ของหอมและเครื่องทา อันเป็นฐาน
แต่งตัว.
๙. เว้นจากนอนบนที่นอนสูงที่นอนใหญ่.
๑๐. เว้นจากรับทองเงิน.

คำบอกบาตรจีวร

๑. อายนุเต ปตุโต.
๒. อาม ภนุเต.
๓. อัย สงฆมาฏี.
๔. อาม ภนุเต.
๕. อัย อุตตตราสงโก.
๖. อาม ภนุเต.
๗. อัย อานุตรวาสโก.
๘. อาม ภนุเต.
๙. คจจ อมมุหิ โอกาเส ติฏฐาหิ.

คำแปล

๑. นี้บาตรของเจ้า.
๒. ขอรับ เจ้าข้า.
๓. นี้ผ้าทาบ.
๔. ขอรับ เจ้าข้า.
๕. นี้ผ้าห่ม.

๖. ขอรับ เจ้าข้า.
๗. นี้ฝ้านุ่ง.
๘. ขอรับ เจ้าข้า.
๙. เจ้าจงไปยืน ณ โอกาสโน้น.

คำสมมติตนเพื่อสอนซ่อม

สุณาตุ เม ภนเต สงฺโฆ. อิตฺถนฺนาโม อายสุมโต อิตฺถน-
นามสฺส อุปสัมปทาเปกฺโข, ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลฺลํ, อหิ อิตฺถนฺนามํ
อนฺุสาเสยฺยิ.

บทว่า "อิตฺถนฺนาโม" และ "อิตฺถนฺนามํ" พึงเปลี่ยนตาม
ชื่ออุปสัมปทาเปกฺจะ. บทว่า "อิตฺถนฺนามสฺส" พึงเปลี่ยนตามชื่อ
พระอุปัชฌายะ.

คำแปล

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกฺจะของท่าน
ผู้มีชื่อนี้ ถ้าความพร้อมพร้งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าจะพึงสอนซ่อม
ผู้มีชื่อนี้.

คำสอนซ่อม

สุณฺทึ อิตฺถนฺนาม, อยฺนฺเต สจฺจกาโล ภูตฺกาโล. ยิ ชาตํ ตํ
สงฺฆมฺมุเฒ ปุจฺจนฺเต, สนฺตํ อตฺถิติ วตฺตพฺพิ, อสนฺตํ นตฺถิติ วตฺตพฺพิ.
มา โข วิตุถาสิ, มา โข มงฺกุ อโหสิ, เอวฺนฺตํ ปุจฺจิสฺสฺสนฺติ. สนฺตํ
เต เอวฺรฺปา อาพาธา.

ถาม	ตอบ
กฏัจ	นตฺถิ ฆนฺเต
คณฺโฑ	นตฺถิ ฆนฺเต
กิลาสฺ	นตฺถิ ฆนฺเต
โสโส	นตฺถิ ฆนฺเต
อปมาโร	นตฺถิ ฆนฺเต
มนุสฺโสตี	อาม ฆนฺเต
ปุริโสตี	อาม ฆนฺเต
ภุชิสฺโสตี	อาม ฆนฺเต
อนโณตี	อาม ฆนฺเต
นตี ราชภโณ	อาม ฆนฺเต
อนนฺดาโตตี มาตาปิตฺตฺหิ	อาม ฆนฺเต
ปริปฺพณฺวิสตฺวสฺโสตี	อาม ฆนฺเต
ปริปฺพณฺนเต ปตฺตจิวรี	อาม ฆนฺเต
กินฺนาโมตี	อหิ ฆนฺเต----นาม
โก นาม เต อฺปชฺฌาโย	อฺปชฺฌาโย เม ฆนฺเต อายสฺมา----นาม

บทว่า " อิตฺถนฺนาม " พึงเปลี่ยนตามชื่ออุปสัมปทาปกะ.

คำแปล

แน่ผู้มีชื่อนี้ เจ้าฟังนะ นี่เป็นกาลสัตย์กาลจริงของเจ้า เมื่อท่านถามในท่ามกลางสงฆ์ถึงสิ่งอันเกิดแล้ว มีอยู่ พึงกล่าวว่ามี ไม่มี พึงกล่าวว่ามี ไม่มี เจ้าอย่ากระดากแล้วแล เจ้าอย่าได้เป็นผู้เก้อแล้ว

แล ภิกษุทั้งหลายจักถามเจ้าอย่างนี้ อาพาธเหมือนอย่างนี้ของเจ้า มีหรือ ?

ถาม	ตอบ
โรคเรื้อน	ไม่มี เจ้าข้า
ฝี	ไม่มี เจ้าข้า
โรคกลาก	ไม่มี เจ้าข้า
โรคมองคร้อ	ไม่มี เจ้าข้า
ลมบ้าหมู	ไม่มี เจ้าข้า
เจ้าเป็นมนุษย์หรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้าเป็นชายหรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้าเป็นไท [มิใช่ทาส] หรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้าหาหนี้สินมิได้หรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้ามิใช่ราชกัญ [คนอันพระราชา ชุบเลี้ยง คือ ข้าราชการ] หรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้าเป็นผู้อันมารดาบิดาอนุญาต แล้วหรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้ามีปี [อายุ] ครบ ๒๐ แลหรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
บาตรจีวรของเจ้ามีครบ แล้วหรือ ?	ขอรับ เจ้าข้า
เจ้าชื่ออะไร ?	ข้าพเจ้าชื่อ----

ถาม

ตอบ

พระอุปัชฌายะของเจ้า
ชื่ออะไร ?

พระอุปัชฌายะของข้าพเจ้า
ชื่อท่าน----

คำขอเรียกอุปสัมปทาเปกจะเข้ามา

สุณาตุ เม ภนฺเต สฺโข. อิตฺถนํนาโม อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส
อุปสมฺปทาเปกโ. อนฺุสิฏฺโฐ โส มยา. ยถิ สฺงฆสฺส ปตฺตกฺลฺลํ,
อิตฺถนฺนาโม อากฺขเจยฺย.

คำเรียก ว่า " อากฺขณาหิ "

คำแปล

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้ เป็นอุปสัมปทาเปกจะของท่าน
ผู้มีชื่อนี้ ข้าพเจ้าสอนซ่อมเขาแล้ว ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึง
ที่แล้ว ขอผู้มีชื่อนี้ฟังมา.

คำขออุปสมบท

สฺงฆมฺภนฺเต อุปสมฺปทํ ยาจามิ. อุกฺกมฺปตฺตํ มํ ภนฺเต สฺโข
อนุกฺมฺปํ อุปาทาย. ทฺติยมฺปิ ภนฺเต สฺงฆํ อุปสมฺปทํ ยาจามิ.
อุกฺกมฺปตฺตํ มํ ภนฺเต สฺโข อนุกฺมฺปํ อุปาทาย. ตฺติยมฺปิ ภนฺเต
สฺงฆํ อุปสมฺปทํ ยาจามิ. อุกฺกมฺปตฺตํ มํ ภนฺเต สฺโข อนุกฺมฺปํ
อุปาทาย.

คำแปล

ข้าพเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์เจ้าข้า ขอสงฆ์โปรดยกข้าพเจ้า
ขึ้นเถิด เจ้าข้า. ข้าพเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์เป็นครั้งที่ ๒ เจ้าข้า
ขอสงฆ์โปรดยกข้าพเจ้าขึ้นเถิด เจ้าข้า. ข้าพเจ้าขออุปสมบทต่อสงฆ์

เป็นครั้งที่ ๓ เจ้าข้า ขอสงฆ์โปรดยกข้าพเจ้าขึ้นเถิด เจ้าข้า.

คำสมมติตนเพื่อถามอันตรายิกกรรม

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย อิตฺถุนฺนาโม อายสุมโต
อิตฺถุนฺนามสฺส อุปสุมปทาเปกฺโข. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ
อิตฺถุนฺนามํ อนุตฺตรายิกเก ฐมฺเม ปุจฺเจยฺย.

คำแปล

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะ
ของท่านผู้มีชื่อนี้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ข้าพเจ้า
จะฟังถามอันตรายิกกรรมต่อผู้มีชื่อนี้.

คำถามอันตรายิกกรรม

สุณฺตี อิตฺถุนฺนาม. อยฺนฺเต สจฺจกาโล ภูตกาโล. ยํ ชาตุ
ตํ ปุจฺจามิ. สนฺตํ อตฺถิติ วัตฺตพฺพํ. อสนฺตํ สตฺถิติ วัตฺตพฺพํ. สนฺตํ
เต เอวฺรฺปา อาพาธา?

ถาม กุฎัจ. ตอบ นตฺถิ ภนุเต, ฯ ล ฯ ถาม โก นาม เต
อุปชฺฌาโย. ตอบ อุปชฺฌาโย เม ภนุเต อายสฺมา----นาม.

คำแปล

แน่ะผู้มีชื่อนี้ เจ้าฟังนะ นี่เป็นกาลสัตย์เป็นกาลจริงของเจ้า
ข้าพเจ้าถามถึงที่สิ่งที่เกิดแล้ว มีอยู่ เจ้าฟังกล่าวว่ามี ไม่มีอยู่ เจ้าฟัง
กล่าวว่ามี อาพาธเหมือนอย่างนี้ของเจ้ามีหรือ ?

ถาม โรคเรื้อน. ตอบ ไม่มีเจ้าข้า. ฯ ล ฯ ถาม พระอุปชฌายะ
ของเจ้าชื่ออะไร ? ตอบ พระอุปชฌายะของข้าพเจ้าชื่อท่าน----

กรรมวาจาอุปัสมบท

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต
อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข ปฺริสฺสุทฺโธ อนุตฺตฺราภิกฺโข ชฺมเมหิ.
ปฺริปฺญฺณสฺส ปตฺตจิวฺโร. อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ, อายสฺมตา
อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ
อุปสมฺปาเทยฺย, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน. เอสา ฅตฺติ.

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต
อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข ปฺริสฺสุทฺโธ อนุตฺตฺราภิกฺโข ชฺมเมหิ.
ปฺริปฺญฺณสฺส ปตฺตจิวฺโร. อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ,
อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ อุ-
สมฺปาเทติ, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน. ยสฺสา ยสฺมโต
ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส* อุปสมฺปทา, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.
โส ฅณฺหสฺส. ยสฺส น ขมฺติ, โส ภาเสยฺย.

ทุติยมุปี เอตมตฺถํ วทามิ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย
อิตฺถนฺนาโม อายสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข ฯ เป ฯ
โส ภาเสยฺย.

ตติยมุปี เอตมตฺถํ วทามิ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ ฯ เป ฯ
โส ภาเสยฺย.

อุปสมฺปนฺโน สงฺฆเณ อิตฺถนฺนาโม, อายสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน
อุปชฺฌาเยน. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ฅณฺหิ, เอวเมตํ ธารยามิ.

บทว่า " อิตฺถนฺนาเมน " เปลี่ยนตามชื่อพระอุปัชฌายะ. บทว่า

" อิตถุนนามสฺส " หมายถึงจันทร* ไขว้ข้างหลัง เปลี่ยนตามชื่อ
อุปสัมปทาเปกขะ ที่ไม่ได้หมาย เปลี่ยนตามชื่อพระอุปัชฌายะ.
อนุสาวนาที่ ๒ ที่ ๓ อันละความไว้ด้วยหมายอักษร ๗ เป ๗ นั้น
พึงสวดเต็มความเหมือนอนุสาวนาที่ ๑.

คำแปล

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของ
ท่านผู้มีชื่อนี้ บริสุทธิแล้วจากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย. บาตรจีวร
ของเขาครบแล้ว. ผู้มีชื่อนี้ขออุปสมบทต่อสงฆ์ มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็น
อุปัชฌายะ ถ้าความพร้อมพรุ่งของสงฆ์ สงฆ์พึงอุปสมบท
ผู้มีชื่อนี้ มีท่านผู้มีชื่อนี้ เป็นอุปัชฌายะ นี้เป็นวาจาณค.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะ
ของท่านผู้มีชื่อนี้ บริสุทธิแล้วจากอันตรายิกธรรมทั้งหลาย. บาตรจีวร
ของเขาครบแล้ว. ผู้มีชื่อนี้ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็น
อุปัชฌายะ. สงฆ์อุปสมบทผู้มีชื่อนี้ มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ. การ
อุปสมบทผู้มีชื่อนี้ มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า
ผู้มีชื่อนี้ ผู้นี้ เป็นอุปสัมปทาเปกขะของท่านผู้มีชื่อนี้ ๗ ล ๗ ท่าน
ผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า
๗ ล ๗ ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ผู้มีชื่อนี้ สงฆ์อุปสมบทแล้ว มีท่านผู้มีชื่อนี้เป็นอุปัชฌายะ ชอบ

แก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนึ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

สำหรับอุปสมบทคู่

คำสมมติตนเพื่อสอนซ้อม

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ
อายุสุมฺโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ,
อหํ อิตฺถนฺนามญจ อิตฺถนฺนามญจ อนุสาเสยฺย.

คำสอนซ้อมเหมือนในหนหลัง สอนซ้อมทีละรูป

คำขอเรียกอุปสัมปทาเปกจะเข้ามา

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ
อายุสุมฺโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. อนุสติฏฺฐา เต มยา.
ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ อากฺขเจยฺย.

คำเรียก ว่า อากฺขณ.

คำขออุปสมบทพร้อมกัน

สงฺฆมฺภนฺเต อุปสมฺปทํ ยาจาม. อุลฺลุมฺปตุ โน ภนฺเต สงฺโฆ
อนุกมฺปํ อุปาทาย. ทฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจาม.
อุลฺลุมฺปตุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อนุกมฺปํ อุปาทาย. ตฺติยมฺปิ ภนฺเต
สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจาม. อุลฺลุมฺปตุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อนุกมฺปํ
อุปาทาย.

คำสมมติตนเพื่อถามอันตราสิกขธรรม

สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญจ อิตฺถนฺนาโม อยญจ
อิตฺถนฺนาโม อายุสุมฺโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ยถิ

สงฆสฺส ปตฺตกถุํ. อหิ อิตฺถนฺนามญจ อิตฺถนฺนามญจ อนุตฺตรายิกเก
ชฺมเม ปุจฺเจยฺย.

สอบถามทีละรูป.

กรรมวาจาอุปสมบท

สุณาคฺค เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญจ อิตฺถนฺนาโน อยญจ
อิตฺถนฺนาโม आयสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา, ปริสฺสุทฺธา
อนุตฺตรายิกเกหิ ชฺมเมหิ, ปริปุณฺณมิเมสํ ปตฺตจิวฺร, อิตฺถนฺนาโม จ
อิตฺถนฺนาโม จ สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจนฺติ, आयสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน
อุปชฺฌาเยน. ยถิ สงฆสฺส ปตฺตกถุํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามญจ
อิตฺถนฺนามญจ อุปสมฺปาเทยฺย, आयสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน.
เอสา ฅตฺติ.

สุณาคฺค เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญจ อิตฺถนฺนาโม อยญจ
อิตฺถนฺนาโม आयสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทาเปกฺขา. ปริสฺสุทฺธา
อนุตฺตรายิกเกหิ ชฺมเมหิ, ปริปุณฺณมิเมสํ ปตฺตจิวฺร, อิตฺถนฺนาโม จ
อิตฺถนฺนาโม จ สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจนฺติ, आयสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน
อุปชฺฌาเยน. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามญจ อิตฺถนฺนามญจ อุปสมฺปาเทติ
आยสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน. ยสฺสายสฺมโต ชฺมติ, อิตฺถน-
นามสฺส จ อิตฺถนฺนามนสฺส จ อุปสมฺปทา, आयสฺมตา อิตฺถนฺนาเมน
อุปชฺฌาเยน, โส ฅณฺหสฺส. ยสฺส น ชฺมติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปี เอตมฺคถุํ วทามิ, สุณาคฺค เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยญจ
อิตฺถนฺนาโม อยญจ อิตฺถนฺนาโม आयสฺมโต อิตฺถนฺนามสฺส อุปสม-

ปทาเปกฺขา ๑ เป ๑ โส ภาเสยฺย.

ตติยมปี เอตมตฺถํ วทามิ. สฺวณฺตฺวา เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

อุปสมฺปนฺนา สงฺฆเณ อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ อายสฺมตา
อิตฺถนฺนาเมเน อุปชฺฌาเยเน. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺวํหิ, เอวเมตํ
ธารยามิ.

คำบอกอนุศาสน์

๑. ปิณฑิยาโลปโกชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ
อุสฺสาโห กรณฺนิโย. อติเรกฺลาภो: สงฺฆภคฺตํ อุทฺเทสภคฺตํ นิมนฺตนํ
สลากภคฺตํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ ปาฎิปปทิกํ.

๒. ปัสฺสูกฺคจิวํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห
กรณฺนิโย. อติเรกฺลาภो: โขมํ กปฺปาสิกํ โภเสยฺยํ กมฺพลํ สาณํ ภงฺคํ.

๓. รุกขมฺมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ
อุสฺสาโห กรณฺนิโย. อติเรกฺลาภो: วิหาโร อพฺพโยโค ปาสาโท
หมฺมียํ กุหา.

๔. ปฺปฺติมฺมุตฺตภสชฺชํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ
อุสฺสาโห กรณฺนิโย. อติเรกฺลาภो: สบฺปี นวณฺติ เตลํ มฐฺ ฝานฺติ.

๕. อุปสมฺปนฺเนเน ภิภฺชุนา เมถฺวโน ฐมฺโม น ปฺปฺติเสวิตฺพุโพ
อนฺตมโส ติริจฺจานคตฺยาปี. โย ภิภฺชุน เมถฺวณํ ฐมฺมํ ปฺปฺติเสวติ,
อุสฺสมโณ โหติ อสภฺยปฺปฺตฺติโย. เสยฺยถาปี นาม ปฺริโส สีสจฺฉินฺโน
อกฺพุโพ เตน สรฺริพฺพนฺธเนเน ชีวิตฺตุ, เอวเมว ภิภฺชุน เมถฺวณํ ฐมฺมํ

ปฏิวเสวิตวา, อสฺสมโณ โหติ อสฺกยปฺตติโย. ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ.

๖. อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุณา อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ น อาทาตพฺพํ
อนฺตมโส ตินฺสลาภํ อฺปาทาย. โย ภิกฺขุ ปาํทํ วา ปาทารหํ วา
อติเรกปาํทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียติ อสฺสมโณ โหติ
อสฺกยปฺตติโย. เสยฺยถาปี นาม ปณฺฑิตฺวาโส พนฺธนา ปมฺตฺโต
อภพฺโป หริตฺตตาย, เอวเมว ภิกฺขุ ปาํทํ วา ปาทารหํ วา
อติเรกปาํทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺฆาตํ อาทียตฺวา อสฺสมโณ โหติ
อสฺกยปฺตติโย. ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ.

๖. อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุณา สลฺยจิจฺจ ปาโณ ชีวิตา น
โวโรเปตพฺพํ อนฺตมโส กุณฺถกิปฺปลิโก อฺปาทาย. โย ภิกฺขุ
สลฺยจิจฺจ มนุสฺสวિકุคฺคํ ชีวิตา โวโรเปติ, อนฺตมโส กพฺภปาตํ
อฺปาทาย, อสฺสมโณ โหติ อสฺกยปฺตติโย. เสยฺยถาปี นาม ปุถุสฺสิลา
ทฺวิธา ภินฺนา อปฺภิสนฺธิกา โหติ, เอวเมว ภิกฺขุ สลฺยจิจฺจ มนุสฺส-
วิกุคฺคํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา, อสฺสมโณ โหติ อสฺกยปฺตติโย. ตนฺเต
ยาวชีวํ อกรณียํ.

๘. อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุณา อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม น อุลลปิตพฺพํ
อนฺตมโส สฺลยฺยถาเร อภิรมาเมติ. โย ภิกฺขุ ปาปิจฺจโณ อิจฺฉापโกโต
อสนฺตํ อฏฺฐํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อุลลปติ, ฌานํ วา วิโมกฺขํ วา
สมาธิํ วา สามปฺตตี วา มคฺคํ วา ผลํ วา, อสฺสมโณ โหติ
อสฺกยปฺตติโย. เสยฺยถาปี นาม ตาโล มตฺถกจฺฉินฺโน อภพฺโป ปุณ
วิรุพฺพิยา, เอวเมว ภิกฺขุ ปาปิจฺจโณ อิจฺฉापโกโต อสนฺตํ อฏฺฐํ

อุตุตริมนุสฺสธมฺมํ อุลลปิฏวา, อสุสมโณ โหติ อสกุยฺปฺตติโย. ตนฺเต
ยาวชีวํ กรณียนฺติ.

มีคำประกอบตามนิยม.

คำแปล

๑. บรรพชาอาศัยโภชนะคือข้าว อันหาได้ด้วยกำลังปลีแข้ง
เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้นตลอดชีวิต ลากเหลือเพื่อ: ภัตตรวาย
สงฆ์ ภัตตเฉพาะสงฆ์ การนิมนต์ ภัตตรวายตามสลาก ภัตตรวาย
ในปิกษ์ ภัตตรวายในวันอุโบสถ ภัตตรวายในวันปาฏิบพ.

๒. บรรพชาอาศัยบังสุกุลจีวร เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้น
ตลอดชีวิต. ลากเหลือเพื่อ: ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม [แพร]
ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าแกมกัน [เช่นด้ายแกมไหม].

๓. บรรพชาอาศัยโคนต้นไม้เป็นเสนาสนะ เธอพึงทำอุตสาหะ
ในสิ่งนั้นตลอดชีวิต. ลากเหลือเพื่อ: วิหาร [กุฎีปกติ] เรือนมุง
แถบเดียว [เฟิง] เรือนชั้น เรือนโล้น [หลังคาตัด] ถ้ำ.

๔. บรรพชาอาศัยมูตรเน่าเป็นยา เธอพึงทำอุตสาหะในสิ่งนั้น
ตลอดชีวิต. ลากเหลือเพื่อ: เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย
[น้ำตาล].

๕. อันภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุด
แม้ในคิรัจจันตวิเมย ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ไม่เป็นสมณะ ไม่
เป็นเชื้อสายพระสากยบุตร. เปรียบเหมือนบุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่
อาจมีศีรษะกุมกันนั้นเป็นอยู่ ภิกษุก็เหมือนกัน เสพเมถุนธรรมแล้ว

ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต.

๖. อภิษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงถือเอาของอันเขาไม่ได้ให้เป็นส่วนขโมย โดยที่สุดหมายเอาถึงเส้นหญ้า ภิษุใดถือเอาของอันเขาไม่ได้ให้เป็นส่วนขโมย บาทหนึ่งก็ดี ควรแก่บาทหนึ่งก็ดี เกินบาทหนึ่งก็ดี ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. เปรียบเหมือนใบไม้เหลืองหล่นจากขั้วแล้ว ไม่อาจจะเป็นของเขียวสด. ภิษุก็เหมือนกัน ถือเอาอันเขาไม่ได้ให้เป็นส่วนขโมย บาทหนึ่งก็ดี ควรแก่บาทหนึ่งก็ดี เกินบาทหนึ่งก็ดีแล้ว ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต.

๗. อภิษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงแก่งพรากสัตว์จากชีวิต โดยที่สุด หมายเอาถึงมดดำมแดง ภิษุใดแก่งพรากกายมนุษย์จากชีวิต โดยที่สุด หมายเอาถึงยังครรภ์ให้ตก, ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. เปรียบเหมือนศิลาหนาแตก ๒ เลียงแล้ว เป็นของกลับต่อกันไม่ได้ ภิษุก็เหมือนกัน แก่งพรากกายมนุษย์จากชีวิตแล้ว ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต.

๘. อภิษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงพูดอวดอุตริมนุสสรธรรม โดยที่สุด ว่าเรายินดีในปาชฎ. ภิษุใดมีความอยากอันลามก อันความอยากอันลามกครอบงำแล้ว พูดอวดอุตริมนุสสรธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง คือ ฌานก็ดี วิโมกข์ก็ดี สมาริก็ดี สมบัติก็ดี

มรรคก็ดี ผลก็ดี ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. เปรียบเหมือนต้นตาลมียอดด้วนแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก, ภิกษุก็เหมือนกัน มีความอยากอันลามก อันความอยากอันลามกครอบงำแล้ว พุคคาวต อุตตริมนุสสรธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร. การนั้นเธอไม่พึงทำตลอดชีวิต.

อธิบาย

คำสำหรับบรรพชาอุปสมบท ที่ไม่เป็นคำขึ้นก็มี คือ คำขอ บรรพชา คำประกอบกับคำบอกสิกขาบทให้เป็นคำสมาทาน คำประกอบกับคำของนิสสัย คำประกอบกับอนุศาสน์ คำชนิดนี้ไม่ได้มาในบาลี เป็นคำผูกขึ้นใช้ตามนิยมแห่งนิกายแห่งสำนักเพื่อสำเร็จกิจนั้น ๆ. เพราะไม่ขึ้นเป็นแบบเดียวกัน จึงไม่นำมาลงไว้ในอธิการนี้ ลงไว้เฉพาะคำขึ้นที่ อันใช้เป็นแบบเดียวกัน ตามแบบหนังสือกรรมวาจาอุปสมบท เพื่อรู้ว่าคำเช่นไรอาจเปลี่ยนแปลงได้ คำเช่นไรไม่ควรเปลี่ยนแปลงหรือเปลี่ยนแปลงไม่ได้ทีเดียว. ส่วนกรรมวาจาสำหรับอุปสมบทคู่ได้เปลี่ยนวณะตามนัยแห่งอนุฎีกาชื่อวิมตฺติวินทนี คงรูปตามบาลีเดิม. เพราะอย่างนี้ คำในอธิการนี้ จึงมิใช่แบบสำเร็จ ผู้ต้องการคำอันไม่ขึ้นที่ พึงแสวงหาในแบบบรรพชาอุปสมบทแห่งนิกายแห่งสำนักนั้น ๆ ตามที่ต้องการ.

คำต่าง ๆ สำหรับวฏฐานวิธีแห่งสัตตเจตนิกาบัติ

สำหรับอปฏิจันนนาบัติตัวเดียว

คำขอมานัต

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่
อปฏิจฺจนฺนํ. โสฬฺหิ ภนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย
สुकฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต
เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่ อปฏิจฺจนฺนํ. โสฬฺหิ
ทุตฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุจฺจียา
อปฏิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่ อปฏิจฺจนฺนํ. โสฬฺหิ ตุตฺติยมฺปิ ภนฺเต
สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจฺจนฺนาย
ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ.

กรรมวาจาให้มานัต

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่ อปฏิจฺจนฺนํ. โสฬฺหิ สงฺฆํ เอกิสฺสา
อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ
มานตฺตํ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุจฺจียา
อปฏิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทเทยฺย. เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย อิตถนุณาโม ภิกขุ เอกั
อาปตตี อาปชฺชิสฺส สลฺยเจตนิกั สุกกวิสสุจิสฺส อปฺปจฺจนฺนั. โส สงฺฆั
เอภิสฺสา อสฺปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย สุกกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย
ฉารตฺตึ มานตฺตึ ยาจติ. สงฺโฆ อิตถนุณามสฺส ภิกขุโน เอภิสฺสา
อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย สุกกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย ฉารตฺตึ
มานตฺตึ เทติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตถนุณามสฺส ภิกขุโน เอภิสฺสา
อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย สุกกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย ฉารตฺตึ
มานตฺตสฺส ทานั, โส ตฺถุหสฺส. ยสฺส นกขมติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมตฺถั วทามิ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย
อิตถนุณาโม ภิกขุ เอกั อาปตตี อาปชฺชิสฺส สลฺยเจตนิกั สุกกวิสสุจิสฺส
อปฺปจฺจนฺนั. โส สงฺฆั เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย
सुकกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย ฉารตฺตึ มานตฺตึ ยาจติ. สงฺโฆ
อิตถนุณามสฺส ภิกขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย
सुकกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย ฉารตฺตึ มานตฺตึ เทติ. ยสฺสายสฺมโต
ขมติ อิตถนุณามสฺส ภิกขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย
सुकกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย ฉารตฺตึ มานตฺตสฺส ทานั, โส
ตฺถุหสฺส. ยสฺส นกขมติ โส ภาเสยฺย.

ตฺติยมฺปิ เอตมตฺถั วทามิ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. อัย
อิตถนุณาโม ภิกขุ เอกั อาปตตี อาปชฺชิสฺส สลฺยเจตนิกั สุกกวิสสุจิสฺส
อปฺปจฺจนฺนั. โส สงฺฆั เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาย
सुकกวิสสุจิสฺสา อปฺปจฺจนฺนาย ฉารตฺตึ มานตฺตึ ยาจติ. สงฺโฆ

อิตถนุนามสฺส ภิกฺขุโน เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาย
สูกฺกวิสสุทฺธิยา อปฺปฺภิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ เทติ. ยสฺสายสมฺโ
ขมฺติ อิตถนุนามสฺส ภิกฺขุโน เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาย
สูกฺกวิสสุทฺธิยา อปฺปฺภิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส
ตฺถุหสฺส. ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ สงฺฆเณ อิตถนุนามสฺส ภิกฺขุโน เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สญฺเจตนิกาย สูกฺกวิสสุทฺธิยา อปฺปฺภิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ. ขมฺติ
สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถุหี, เอวเมตํ ธารยามี.

เทียบระเบียบที่ใช้อยู่โดยอรรถกถาณัฎฐ์ เดิมชนิดแห่งอาบัติ คือ
บท "สงฆมาทิสเสถ" หน้าบท "อาปตฺติ" แต่ไม่เติมที่หน้าบท
"อาปตฺติยา" เปลี่ยนบท "เอกิสฺสา" เป็น "ตสฺสา." ท่านว่า
ระบುವัดถุ คือสญฺเจตนิกาสุกฺกวิสสุทฺธิน หรือระบุนชื่อ คือสงฆมาทิสเสถ
อย่างไรอย่างหนึ่ง หรือระบุนพร้อมทั้ง ๒ ก็ใช้ได้.

คำสมาทานมานัต

มานตฺตํ สมาทियามี, วตฺติตํ สมาทियามี. ๓ หน.

คำบอกมานัต

อหํ ภนฺเต เอกํ อาปตฺติ อปฺปชฺชี่ สญฺเจตนิกํ สูกฺกวิสสุทฺธิ
อปฺปฺภิจฺจนฺนํ. โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาย
สูกฺกวิสสุทฺธิยา อปฺปฺภิจฺจนฺนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจี่. ตสฺส เม สงฺโฆ
เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาย สูกฺกวิสสุทฺธิยา อปฺปฺภิจฺจนฺนาย
ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสี่. โสหํ มานตฺตํ จรามี่. เวทยามหํ ภนฺเต-

เวทยตีติ มํ สงฺโฆ ชาเรต.

ถ้าบอกแก่ภิกษุ ๓ รูป ฟังกล่าวว่า "อายุสมนฺโต ชาเรนฺตุ"
แก่ ๒ รูป ว่า "อายุสมนฺตา ชาเรนฺตุ" แก่รูปเดียว ว่า "อายุสมา
ชาเรตฺ" แทน "สงฺโฆ ชาเรตฺ."

คำบอกนี้ไม่ได้มาในบาลี พระอรรถกถาจารย์อาศัยนัยแห่งบาลี
ในอธิการต่างผูกขึ้นไว้.

คำเก็บมานัต

วตฺตํ นิกฺขิปามิ, มานตฺตํ นิกฺขิปามิ. ๓ หน.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตถุเจต-
นिकासุกกวิสฺสุทฺธิ ไม่ได้ปิดบังไว้ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอมานัต ๖ ราตรี
เพื่ออาบัติตัวเดียว ชื่อสัตถุเจตนिकासุกกวิสฺสุทฺธิอันไม่ได้ปิดบังไว้กะสงฆ์ ๑ ล ๑
ข้าพเจ้าขอครั้งที่ ๒ ๑ ล ๑ ข้าพเจ้าขอครั้งที่ ๓.

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้
ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตถุเจตนिकासุกกวิสฺสุทฺธิ ไม่ได้ปิดบังไว้ เธอ
ขอมานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติตัวเดียว ชื่อสัตถุเจตนिकासุกกวิสฺสุทฺธิ อัน
ไม่ได้ปิดบังไว้กะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์
พึงให้มานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติตัวเดียว ชื่อสัตถุเจตนिकासุกกวิสฺสุทฺธิ
อันไม่ได้ปิดบังไว้ แก่ภิกษุมีชื่อนี้ นี้เป็นวาจาประกาศให้รู้.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ ได้ต้องอาบัติ
ตัวหนึ่งชื่อ----ไม่ได้ปิดบังไว้ เธอมาขอมานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติตัวเดียว

ชื่อ---- อันไม่ได้ปิดบังไว้กะสงฆ์ สงฆ์ให้มานัด ๖ ราตรี---- แก่ภิกษุ
ชื่อนี้ การให้มานัด ๖ ราตรี---- แก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่าน
ผู้นั้น พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒---- เป็นครั้งที่ ๓ ๆ ล ๆ

มานัด ๖ ราตรี เพื่ออาบัติตัวเดียว ชื่อ---- อันไม่ได้ปิดบังไว้
สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรง
ความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

คำสมาทาน :- ข้าพเจ้าสมาทานมานัด ข้าพเจ้าขึ้นวัตร.

คำบอก :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตถุเจต-
นิกาสุกกวิสสุตฺติ ไม่ได้ปิดบังไว้ ข้าพเจ้าได้ขอมานัด ๖ ราตรี เพื่อ
อาบัติตัวเดียว ชื่อ----อันไม่ได้ปิดบังไว้กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานัด ๖ ราตรี----
แก่ข้าพเจ้า ๆ ประพฤติมานัดอยู่ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์
จงทรงข้าพเจ้าไว้ว่า บอกให้รู้ เทอญ.

คำเก็บ :- ข้าพเจ้าเก็บวัตร ข้าพเจ้าเก็บมานัด.

คำขออัปทาน

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตํ อาปชฺชํ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุตฺติ
อปฺปฺปิจนฺนํ. โสหิ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺตฺติยา สลฺยเจตนิกา
ย สุกฺกวิสสุตฺติยา อปฺปฺปิจนฺนํ นารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ. ตสฺส เม สงฺโฆ
เอกิสฺสา อาปตฺตฺติยา สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุตฺติยา อปฺปฺปิจนฺนํ
นารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ. โสหิ ภนฺเต จิณฺณมานตฺโต สงฺฆํ อพฺพทานํ
ยาจามิ. อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตํ อาปชฺชํ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุตฺติ

อปฏิจจนนํ. โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อापตฺติยา สญฺเจตนิกาย
สฺสกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจจนฺนายนํ ฌารตฺตํ ฆานตฺตํ ยาจฺจํ. ตสฺส เม สงฺโฆ
เอกิสฺสา อापตฺติยา สฺเจตนิกาย สฺสกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจจนฺนายนํ
ฌารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โสหํ จิณฺณฆานตฺโต ทุตฺติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ
อพฺภานํ ยาจามิ. อหํ ฆนฺเต เอกํ อापตฺตี อापชฺชํ สฺเจตนิกํ
สฺสกฺกวิสสุจฺจํ อปฏิจจนนํ. โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อापตฺติยา สญฺเจต-
นิกาย สฺสกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจจนฺนายนํ ฌารตฺตํ ฆานตฺตํ ยาจฺจํ. ตสฺส
เม สงฺโฆ เอกิสฺสา อापตฺติยา สญฺเจตนิกาย สฺสกฺกวิสสุจฺจียา
อปฏิจจนฺนายนํ ฌารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โสหํ จิณฺณฆานตฺโต
ตฺติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ.

กรรมวาจาอัพภาน

สุณฺหาตุ เม ฆนฺเต สงฺโฆ. อํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ
อापตฺตี อापชฺชํ สญฺเจตนิกํ สฺสกฺกวิสสุจฺจํ อปฏิจจนนํ. โส สงฺฆํ
เอกิสฺสา อापตฺติยา สญฺเจตนิกาย สฺสกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจจนฺนายนํ
ฌารตฺตํ ฆานตฺตํ ยาจฺจํ. ตสฺส สงฺโฆ เอกิสฺสา อापตฺติยา สญฺเจตนิกาย
สฺสกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจจนฺนายนํ ฌารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โส
จิณฺณฆานตฺโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ,
สงฺโฆ อิตฺถนฺนํ ภิกฺขุ อพฺเภยฺย. เอสา ฌตฺติ.

สุณฺหาตุ เม ฆนฺเต สงฺโฆ. อํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อापตฺตี
อापชฺชํ สฺเจตนิกํ สฺสกฺกวิสสุจฺจํ อปฏิจจนนํ. โส สงฺฆํ เอกิสฺสา
อापตฺติยา สญฺเจตนิกาย สฺสกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจจนฺนายนํ ฌารตฺตํ

มานตุต ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญเจตนิกาย
สูกฺกวิสสุจฺจียา อปฺปฏิจฺจนฺนายน นารตุตฺ มานตุตฺ อทาสี. โส
จิณฺณมานตุโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ
อพฺภเกติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ,
โส ตฺถนฺหสฺส. ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปี เอตมตุถํ วทามิ. สฺวณฺตฺ เม ภาเนเต สงฺโฆ. อโย
อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชิสฺส สญเจตนิกํ สูกฺกวิสสุจฺจีย
อปฺปฏิจฺจนฺนํ. โส สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญเจตนิกาย
สูกฺกวิสสุจฺจียา อปฺปฏิจฺจนฺนายน นารตุตฺ มานตุตฺ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ
เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญเจตนิกาย สูกฺกวิสสุจฺจียา อปฺปฏิจฺจนฺนายน
นารตุตฺ มานตุตฺ อทาสี. โส จิณฺณมานตุโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ.
สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ อพฺภเกติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตฺถนฺหสฺส ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

ตฺติยมฺปี เอตมตุถํ วทามิ. สฺวณฺตฺ เม ภาเนเต สงฺโฆ. อโย
อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชิสฺส สญเจตนิกํ สูกฺกวิสสุจฺจีย
อปฺปฏิจฺจนฺนํ. โส สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญเจตนิกาย
สูกฺกวิสสุจฺจียา อปฺปฏิจฺจนฺนายน นารตุตฺ มานตุตฺ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ
เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญเจตนิกาย สูกฺกวิสสุจฺจียา อปฺปฏิจฺจนฺนายน
นารตุตฺ มานตุตฺ อทาสี. โส จิณฺณมานตุโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ.
สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ อพฺภเกติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตฺถนฺหสฺส. ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

อพุกิโต สงฺฆเม น อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา
ตฺถเห, เอวเมตํ ธารยามี.

ในตอนเล่าเรื่อง เรียงไว้เป็น "ตฺสฺสฺสฺสฺสฺส" เทียบ "ตฺสฺส
เม สงฺโฆ" ในคำขอ แต่ตามบาลีเป็น "สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน" เห็นว่า ท่านผู้ชำระหลงมาจากตอนให้ อันเป็นสมานกาล.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่งชื่อสัตฺตเจต-
นิกาสุกกวิสฺสุทฺธิ ไม่ได้ปิดบังไว้ ข้าพเจ้าได้ขอมานัต ๖ ราตรี---
กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานัต ๖ ราตรี---แก่ข้าพเจ้า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้า
ประพฤติมานัตแล้ว ขออภัยทานกะสงฆ์ ๑ ล ๑ ข้าพเจ้าขอครั้งที่ ๒
๑ ล ๑ ข้าพเจ้าขอครั้งที่ ๓.

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกฺขุชื่อนี้รูปนี้
ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตฺตเจตนิกาสุกกวิสฺสุทฺธิ ไม่ได้ปิดบังไว้ เธอ
ได้ขอมานัต ๖ ราตรี---กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานัต ๖ ราตรี---แก่เธอ ๆ
ประพฤติมานัตแล้ว ขออภัยทานกะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์
ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงอภัยทานภิกฺขุชื่อนี้ นี้เป็นวาจาประกาศให้รู้.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกฺขุชื่อนี้รูปนี้ ได้ต้องอาบัติ
ตัวหนึ่งชื่อ---ไม่ได้ปิดบังไว้ เธอได้มาขอมานัต ๖ ราตรี---กะสงฆ์ ๆ
ได้ให้มานัต ๖ ราตรี---แก่เธอ ๆ ประพฤติมานัตแล้วขออภัยทานกะสงฆ์
สงฆ์อภัยทานเธอ การอภัยทานเธอ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็น

ผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ฯ ล ฯ เป็นครั้งที่ ๓ ฯ ล ฯ

ภิกษุชื่อนี้อันสงฆ์อัphanแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึง

ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

สำหรับอปฏิจันนาบัติหลายตัว

คำขอมานัต

อหิ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชชี
สญฺเจตนิกาโย สุกฺกวิสสุจฺจโย อปฏฺิจฺจนฺนาโย. โสหิ ภนฺเต สงฺฆํ
ตาสิ อาปตฺตินิ สญฺเจตนิกาณิ สุกฺกวิสสุจฺจินิ อปฏฺิจฺจนฺนาณิ ฌารตฺตํ
มานตฺตํ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย
อาปชฺชชี สญฺเจตนิกาโย สุกฺกวิสสุจฺจโย อปฏฺิจฺจนฺนาโย. โสหิ
ทฺุคฺคิยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ตาสิ อาปตฺตินิ สญฺเจตนิกาณิ สุกฺกวิสสุจฺจินิ
อปฏฺิจฺจนฺนาณิ ฌารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา
สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชชี สญฺเจตนิกาโย สุกฺกวิสสุจฺจโย
อปฏฺิจฺจนฺนาโย. โสหิ ทฺุคฺคิยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ตาสิ อาปตฺตินิ
สญฺเจตนิกาณิ สุกฺกวิสสุจฺจินิ อปฏฺิจฺจนฺนาณิ ฌารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ.

กรรมวาจาให้มานัต

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหฺลฺลา
สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชชี สญฺเจตนิกาโย สุกฺกวิสสุจฺจโย
อปฏฺิจฺจนฺนาโย. โส สงฺฆํ ตาสิ อาปตฺตินิ สญฺเจตนิกาณิ สุกฺกวิสสุจฺจินิ
อปฏฺิจฺจนฺนาณิ ฌารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺลลํ,

สงฺโฆ อิตถนุณามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตีนํ สฺยเจตนิกาณํ
สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉินํ อปฺปฏิจฺจนฺนาณํ ฌารตฺตํ มาณตฺตํ ทททยฺย. เอสา ฌตฺติ.

สุฉฺมาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อัย อิตถนุณาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา
สงฺฆาติเสสา อापตฺติโย อापชฺชิ สฺยเจตนิกาโย สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉิโย
อปฺปฏิจฺจนฺนาโย. โส สงฺฆํ ตาสํ อापตฺตีนํ สฺยเจตนิกาณํ สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉินํ
อปฺปฏิจฺจนฺนาณํ ฌารตฺตํ มาณตฺตํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตถนุณามสฺส ภิกฺขุโน
ตาสํ อापตฺตีนํ สฺยเจตนิกาณํ สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉินํ อปฺปฏิจฺจนฺนาณํ
มาณตฺตํ เทติ. ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตถนุณามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ
อापตฺตีนํ สฺยเจตนิกาณํ สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉินํ อปฺปฏิจฺจนฺนาณํ ฌารตฺตํ
มาณตฺตสฺส ทานํ, โส ตฺถนฺนสฺส, ยสฺส นกฺขมติ โส ภาเสยฺย.

ทฺถติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุฉฺมาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ตฺถติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุฉฺมาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ สงฺฆเณ อิตถนุณามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตีนํ
สฺยเจตนิกาณํ สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉินํ อปฺปฏิจฺจนฺนาณํ ฌารตฺตํ มาณตฺตํ. ขมติ
สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺนํ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำบอกมานัต

อหํ ภนฺเต สมฺพหุลา สงฺฆาติเสสา อापตฺติโย อापชฺชิ
สฺยเจตนิกาโย สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉิโย อปฺปฏิจฺจนฺนาโย. โสหํ สงฺฆํ ตาสํ
อापตฺตีนํ สฺยเจตนิกาณํ สฺยทุกวิสฺฐุจฺฉินํ อปฺปฏิจฺจนฺนาณํ ฌารตฺตํ

มานตุตฺ ยาจิ. ตสฺส เม สงฺโฆ ตาสํ อาปตฺตินํ สญฺเจตนิกาณํ
สูกฺกวิสสุจฺจินํ อปฺปฺภิจฺจนฺนानํ ฌารตุตฺ มานตุตฺ อทาสิ. โสหิ
มานตุตฺ จรามิ. เวทยามหิ ภนฺเต, เวทยตฺติ มํ สงฺโฆ ชาเรตุ.

บอกแก่ภิกษุ ๓ รูป ๒ รูป รูปเดียว ฟังเปลี่ยนคำทำยดงกล่าว
แล้ว.

คำแปลเช่นเดียวกับคำสำหรับอาบัติตัวเดียว ยกย่องแต่่วจนะ
และแถมชนิดแห่งอาบัติ ในที่นี้จักแปลไว้เฉพาะคำบอก.

แปลคำบอกมานัต

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติสังฆาติเสส ชื่อสัตถุเจตนา-
สูกกวิสสุจฺจิหลายตัว ไม่ได้ปิดบังไว้ ข้าพเจ้าได้ขอมานัต ๖ ราตรี
เพื่ออาบัติชื่อสัตถุเจตนาสูกกวิสสุจฺจิเหล่านั้น กะสงฆ์ฯ ได้ให้มานัต
๖ ราตรี เพื่ออาบัติชื่อสัตถุเจตนาสูกกวิสสุจฺจิเหล่านั้น แก่ข้าพเจ้าฯ
ประพฤติมานตอยู่ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์จงทรง
ข้าพเจ้าไว้ว่าบอกให้รู้ เทอญ.

คำขออัพภาน

อหิ ภนฺเต สมฺพหุลา สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชชี
สญฺเจตนิกาโย สูกฺกวิสสุจฺจิโย อปฺปฺภิจฺจนฺนาโย. โสหิ สงฺฆํ ตาสํ
อาปตฺตินํ สญฺเจตนิกาณํ สูกฺกวิสสุจฺจินํ อปฺปฺภิจฺจนฺนानํ ฌารตุตฺ
มานตุตฺ ยาจิ. ตสฺส เม สงฺโฆ ตาสํ อาปตฺตินํ สญฺเจตนิกาณํ
สูกฺกวิสสุจฺจินํ อปฺปฺภิจฺจนฺนानํ ฌารตุตฺ มานตุตฺ อทาสิ. โสหิ ภนฺเต
จิณฺณมานตุโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต สมฺพหุลา

สงฆาภิเสสา อาปตติโย อาปชฺชี่ ฯ เป ฯ ฌารตฺตํ มานตฺตํ อทาสี,
โสหํ จิณฺณมานตฺโต ทุตติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ พุทฺธานํ ยาจามิ. อหํ
ฆนฺเต สมฺพหุลา สงฆาภิเสสา อาปตติโย อาปชฺชี่ ฯ เป ฯ โสหํ
จิณฺณมานตฺโต ตติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ อพฺุทฺธานํ ยาจามิ.

กรรมวาจาอัฏฺฐาน

สุณฺตฺว เม ฆนฺเต สงฺโฆ. อหํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา
สงฆาภิเสสา อาปตติโย อาปชฺชี่ สลฺยเจตนกาโย สุกฺกวิสสุตฺติโย
อปฺปฏิจฺจนฺนาโย. โส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตินํ สลฺยเจตนิกานํ
สुकฺกวิสสุตฺตินํ อปฺปฏิจฺจนฺนानํ ฌารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ
ตาสํ อาปตฺตินํ สลฺยเจตนิกานํ สุกฺกวิสสุตฺตินํ อปฺปฏิจฺจนฺนानํ ฌารตฺตํ
มานตฺตํ อทาสี. โส จิณฺณมานตฺโต สงฺฆํ อพฺุทฺธานํ ยาจติ. ยถิ
สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกถํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ อพฺุทฺเธยฺ. เอสา
ลตฺติ.

สุณฺตฺว เม ฆนฺเต สงฺโฆ. อหํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหุลา
สงฆาภิเสสา อาปตติโย อาปชฺชี่ ฯ เป ฯ โส จิณฺณมาตฺโต
สงฺฆํ อพฺุทฺธานํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ อพฺุทฺเทติ. ยสฺสายสฺมโต
ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺุทฺธานํ, โส ตฺถนฺนสฺส. ยสฺส
ยทฺขมติ โส ภาเสยฺ.

ทุตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุณฺตฺว เม ฆนฺเต สงฺฆ. ฯ เป ฯ
โส ภาเสยฺ,

ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุณฺตฺว เม ฆนฺเต สงฺโฆ. ฯ เป ฯ

โส ภาเสยย.

อพฺภิโต สงฺฆเมณ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา
ตฺถเห, เอวเมตํ ธารยามี.

แบบนี้ใช้สำหรับอาบัติมากกว่า ๑ ตัวขึ้นไป. อาบัติ ๒ ตัว ๓ ตัว
ใช้บอกจำนวน, ๒ ตัวว่า " เทว " ๓ ตัวว่า " ติสฺโส " แทน
" สมฺพหฺลา. "

สำหรับปฏิจันนาบัติตัวเดียว

คำขอปฏิจันนปริวาส

เพื่ออาบัติที่ปิดไว้ ๕ วันเป็นตัวอย่าง

อหํ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชํ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสฺฐิจิ
ปฺลจฺจาหฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหํ ภนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตฺนิกาย สุกฺกวิสฺฐิจิยา ปฺลจฺจาหฺปฏิจฺจนฺนํ ปฺลจฺจาหฺปริวาสํ
ยาจามิ. อหํ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชํ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสฺฐิจิ
ปฺลจฺจาหฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหํ ทฺตฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตฺนิกาย สุกฺกวิสฺฐิจิยา ปฺลจฺจาหฺปฏิจฺจนฺนํ ปฺลจฺจาหฺปริวาสํ
ยาจามิ. อหํ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชํ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสฺฐิจิ
ปฺลจฺจาหฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหํ ตฺตฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตฺนิกาย สุกฺกวิสฺฐิจิยา ปฺลจฺจาหฺปฏิจฺจนฺนํ ปฺลจฺจาหฺปริวาสํ
ยาจามิ.

กรรมวาจาให้ปฏิจันนปริวาส

สุณฺตฺตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ

อาปตตี อาปชฺชิ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุทฺธิํ ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนํ. โส สงฺฆํ
เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุทฺธิยา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนาย
ปญฺจาหปฺริวาสํ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุทฺธิยา ปญฺจาห-
ปฺปฏิจฺจนฺนาย ปญฺเจหปฺริวาสํ ททฺเยย. เอสา ญตฺติ.

สุณฺนาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อํยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑
ปญฺจาหปฺริวาสํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เอภิสฺสา
อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุทฺธิยา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนาย
ปญฺจาหปฺริวาสํ เทติ. ยสฺสายสฺสโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน
เอภิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุทฺธิยา ปญฺจาหปฺปฏิ-
จฺจนฺนาย ปญฺจาหปฺริวาสสฺส ทานํ, โส ตฺถนฺนสฺส. ยสฺส นกฺขมฺติ โส
ภาเสยฺย.

ทฺฐิตฺยํปิ เอตมฺตํ วทามิ. สุณฺนาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ตฺฐิตฺยํปิ เอตมฺตํ วทามิ. สุณฺนาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ทินฺโน สงฺฆนฺ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุทฺธิยา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนาย ปญฺจาหปฺริวาโส.
ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺนํ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำสมาทานปริวาส

ปริวาสํ สมาทियามิ, วตฺตํ สมาทियามิ. ๓ หน.

คำบอกปฏิจันนปริวาส

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สญฺเจตนิกํ สุกฺกวิสสุทฺธิ
ปลฺลจหาปฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหิํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาเย
สुकฺกวิสสุทฺธิยา ปลฺลจหาปฺปฏิจฺจนฺนาย ปลฺลจหาปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส
เม สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุทฺธิยา
ปลฺลจหาปฺปฏิจฺจนฺนาย ปลฺลจหาปริวาสํ อทาสิ. โสหิํ ปริวาสามิ.
เวทยามหิ ภนฺเต, เวทยตฺติ มํ สงฺโฆ ชาเรตุ.

บอกแก่คณะ บอกแก่นุคคล ฟังเปลี่ยนโดยนัยอันกล่าวแล้ว.

คำเก็บปริวาส

วตฺตํ นิกฺขิปามิ, ปริวาสํ นิกฺขิปามิ. ๓ หน.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัว ๑ ชื่อ
สังฺฆเจตนิกาสุกฺกวิสสุทฺธิ ปิดไว้ ๕ วัน ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอ
ปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติตัว ๑ ชื่อสังฺฆเจตนิกาสุกฺกวิสสุทฺธิ อันปิด
ไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ฯ ล ฯ ข้าพเจ้าขอครั้งที่ ๒ ฯ ล ฯ ข้าพเจ้า
ขอครั้งที่ ๓.

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้
ผู้นี้ ได้ต้องอาบัติ ๑ ชื่อสังฺฆเจตนิกาสุกฺกวิสสุทฺธิ ปิดไว้ ๕ วัน
ขอปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติตัว ๑ ชื่อสังฺฆเจตนิกาสุกฺกวิสสุทฺธิ อัน
ปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรุ่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์
ฟังให้ปริวาส ๕ วัน แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่ออาบัติ----อันปิดไว้ ๕ วัน นี้

เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้ รูปนี้ ๑ ล ๑ ขอ
ปริวาส ๕ วัน กะสงฆ์ ๑ ให้ปริวาส ๕ วัน แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่ออาบัติ---
อันปิดไว้ ๕ วัน การให้ปริวาส ๕ วัน แก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่ออาบัติ---อัน
ปิดไว้ ๕ วัน ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่าน
ผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒. ๑ ล ๑

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓. ๑ ล ๑

ปริวาส ๕ วัน อันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้ เพื่ออาบัติ---อัน
ปิดไว้ ๕ วัน ชอบแก่สงฆ์ เหตุอันนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้
ค้ำยอย่างนี้.

คำสมาทาน :- ข้าพเจ้าสมาทานปริวาส ข้าพเจ้าขึ้นวัตร.

คำบอก :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัว ๑ ชื่อสัตถุเจต-
นิกาสุกกวิสัฏฐิ ปิดไว้ ๕ วัน ข้าพเจ้าได้ขอปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติ
ตัว ๑ ชื่อสัตถุเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ๑ ได้ให้
ปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติชื่อสัตถุเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ อันปิดไว้ ๕ วัน
แก่ข้าพเจ้า ๑ อยู่ปริวาสอยู่ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์
จงทรงข้าพเจ้าไว้ว่าบอกให้รู้ เทอญ.

คำเก็บ :- ข้าพเจ้าเก็บวัตร ข้าพเจ้าเก็บปริวาส.

คำขอมานัต

อหิ ภนเต เอกิ อาปตฺนึ อาปชฺชึ สตฺถเจตฺนิกิ สุกฺกวิสัฏฺฐิ

ปลงจาหปฏิจณฺณํ. โสฬํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย
สูกฺกวิสสุจฺจียา ปลงจาหปฏิจณฺเณาย ปลงจาหปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส
เม สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สูกฺกวิสสุจฺจียา
ปลงจาหปฏิจณฺณาย ปลงจาหปริวาสํ อทาสิ. โสฬํ ฆนฺเต ปริวฺตุถ-
ปริวาโส, สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สูกฺกวิสสุจฺจียา
ปลงจาหปฏิจณฺณาย ฆารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ. อหํ ฆนฺเต เอกํ
อาปตฺตี อาปชฺชี่ ฯ เป ฯ ปลงจาหปริวาสํ อทาสิ. โสฬํ ปริวฺตุถ-
ปริวาโส, ทฺตฺติมปี ฆนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย
สูกฺกวิสสุจฺจียา ปลงจาหปฏิจณฺณาย ฆารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ. อหํ
ฆนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ ฯ เป ฯ ปลงจาหปริวาสํ อทาสิ. โสฬํ
ปริวฺตุถปริวาโส, ตฺตฺติมปี ฆนฺเต สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย
สูกฺกวิสสุจฺจียา ปลงจาหปฏิจณฺณาย ฆารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ.

กรรมวาจาให้มนัด

สุณฺาตุ เม ฆนฺเต สงฺโฆ. อัย อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ
อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สูกฺกวิสสุจฺจี่ ปลงจาหปฏิจณฺณํ. โส
สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย สูกฺกวิสสุจฺจียา ปลงจาห-
ปฏิจณฺณาย ปลงจาหปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตนิกาเย สูกฺกวิสสุจฺจียา ปลงจาหปฏิจณฺณาย ปลงจาหปริวาสํ
อทาสิ. โส ปริวฺตุถปริวาโส สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกาเย
สูกฺกวิสสุจฺจียา ปลงจาหปฏิจณฺณาย ฆารตฺตํ มานตฺตํ ยาจติ. ยถิ

สงฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา
สญฺเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุตฺติยา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนายนํ ฌารตฺตํ มานตฺตํ
ทเทยฺย. เอสา ถตฺติ.

สุตฺตํ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอภํ
อาปตฺตี อาปชฺชิ ๑ เป ๑ ฌารตฺตํ มานตฺตํ ยาจตี. สงฺโฆ อิตฺถน-
นามสฺส ภิกฺขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุตฺติยา
ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนายนํ ฌารตฺตํ มานตฺตํ เทติ. ยสฺสายสฺมโต ขมตี
อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุตฺติยา
ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนายนํ ฌารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตฺถสฺส. ยสฺส
นกุขมตี โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุตฺตํ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ตฺติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุตฺตํ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ สงฺฆเณ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน เอภิสฺสา อาปตฺติยา
สญฺเจตนิกาเย สุกฺกวิสสุตฺติยา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนายนํ ฌารตฺตํ มานตฺตํ.
ขมตี สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถหิ, เอวเมตฺถํ ธารยามิ.

คำบอกมานัต

อหํ ภนฺเต เอภํ อาปตฺตี อาปชฺชิ สญฺเจตนิกํ สุกฺกวิสสุตฺตี
ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหํ สงฺฆํ เอภิสฺสา อาปตฺติยา สญฺเจตนิกาเย
सुकฺกวิสสุตฺติยา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนายนํ ปญฺจาหปฺริวาสํ ยาจตี. ตสฺส เม

สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกกวิสฺฐุจฺฉิยา ปญฺจาห-
ปฺปิจฺจนฺนายน ปญฺจาหปริวาสํ อทาสี. โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ
เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกกวิสฺฐุจฺฉิยา ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนายน
ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจี. ตสฺส เม สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สยเจตนิกาย สุกกวิสฺฐุจฺฉิยา ปญฺจาหิจฺจนฺนายน ฉารตฺตํ มานตฺตํ
อทาสี. โสหํ มานตฺตํ จรามิ. เวทยามหํ ภนฺเต, เวทยตีติ มํ สงฺโฆ
ธารตฺตํ.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตตเจต-
นิกาสุกกวิสฺฐุจฺฉิปิดไว้ ๕ วัน ข้าพเจ้าได้ขอปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติ---
อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ๆ ได้ให้ปริวาส ๕ วัน---แก่ข้าพเจ้า ท่าน
เจ้าข้า ข้าพเจ้าอยู่ปริวาสแล้ว ขอมานต์ ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ--- อัน
ปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ๆ ล ๆ ข้าพเจ้าขอเป็นครั้งที่ ๒ ๆ ล ๆ ข้าพเจ้า
ขอเป็นครั้งที่ ๓ ๆ ล ๆ.

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้
ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสฺฐุจฺฉิ ปิดไว้ ๕ วัน เธอได้
ขอปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติ---อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ๆ ได้ให้ปริวาส
๕ วัน--- แก่เธอ ๆ อยู่ปริวาสแล้ว ขอมานต์ ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ---
อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์
พึงให้มานต์ ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ---อันปิดไว้ ๕ วัน แก่ภิกษุชื่อนี้ นี้
เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ ๑ ล ๑ อยู่
ปรินิพพานแล้วมาขอมานัต ๖ ราตรี---- กะสงฆ์ ๑ ให้มานัต ๖ ราตรี----เพื่อ
อาบัติ---อันปิดไว้ ๕ วัน แก่ภิกษุชื่อนี้ การให้มานัต ๖ ราตรี---- แก่
ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่าน
ผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ๑ ล ๑.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓ ๑ ล ๑.

มานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ---อันปิดไว้ ๕ วัน อันสงฆ์ให้แล้ว
แก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนึ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วย
อย่างนี้.

คำบอก :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตถุเจต-
นิกาสุกกวิสฎฐิปิดไว้ ๕ วัน ข้าพเจ้าได้ขอปรินิพพาน ๕ วัน เพื่ออาบัติ---
อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ ๑ ได้ให้ปรินิพพาน ๕ วัน---แก่ข้าพเจ้า ๑ อยู่
ปรินิพพานแล้ว ได้ขอมานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ---อันปิดไว้ ๕ วัน
กะสงฆ์ ๑ ได้ให้มานัต ๖ ราตรี---- แก่ข้าพเจ้า ๑ ประพฤติมานัตอยู่
ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์จงทรงฟังข้าพเจ้าไว้ว่า บอกให้รู้
เทอญ.

คำขออัปทาน

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตํ อาปชฺชํ สจฺจเจตนิกํ สุกกวิสฎฐิ
ปญฺจาหปฏฺิจฺจนฺนํ. โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺตฺยา สจฺจเจตนิกา
ย สุกกวิสฎฐิยา ปญฺจาหปฏฺิจฺจนฺนาย ปญฺจาหปรีวาสิ ยาจิ. ตสฺส เม

สงโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาห-
ปฺปิจฺจนฺนายน ปญฺจาหปริวาสฺ อทาสี. โสฬฺหํ ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ
เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนายน
ฉารตฺตํ ฆานตฺตํ ยาจี. ตสฺส เม สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย
สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนายน ฉารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โสฬฺหํ
ภนฺเต จิณฺณฆานตฺโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ. อหํ ภนฺเต เอกํ
อาปตฺตี อาปชฺชชี ๑ เป ๑ ฉารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โสฬฺหํ จิณฺณฆานตฺโต
ทุตฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ. อหํ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชชี ๑ เป ๑ ฉารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โสฬฺหํ จิณฺณฆานตฺโต ตุตฺติยมฺปิ
ภนฺเต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ.

กรรมวาจาอัพภาน

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยํ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชชี สยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนํ. โส สงฺฆํ เอกิสฺสา
อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนายน ปญฺจาห-
ปริวาสฺ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา
ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนายน ปญฺจาหปริวาสฺ อทาสี. โส ปริวุตฺถปริวาโส
สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาห-
ปฺปิจฺจนฺนายน ฉารตฺตํ ฆานตฺตํ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ เอกิสฺสา
อาปตฺติยา สยเจตนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาหปฺปิจฺจนฺนายน ฉารตฺตํ
ฆานตฺตํ อทาสี. โส จิณฺณฆานตฺโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ. ยถิ
สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ อพฺภายฺย. เอสา ญตฺติ.

สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ๗ เป ๗ โส จินฺณมานตุโต สงฺฆ
อพฺภานํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ อพฺภเกติ. ยสฺสา ยสมฺโ
ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานํ, โส ตฺถนฺนสฺส. ยสฺสา นกฺขมฺติ
โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมฺตํ วทามิ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ๗ เป ๗
โส ภาเสยฺย.

ตฺติยมฺปิ เอตมฺตํ วทามิ. สุณาตุ เม ภนุเต สงฺโฆ. ๗ เป ๗
โส ภาเสยฺย.

อพฺภิโต สงฺฆเณ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา
ตฺถนฺนํ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตตเจต-
นิกาสุกกวิสัฏฐิปิดไว้ ๕ วัน ข้าพเจ้าได้ขอปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติ---
อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ฯ ได้ให้ปริวาส ๕ วัน---แก่ข้าพเจ้าฯ อยู่
ปริวาสแล้ว ได้ขอมานัต ๖ ราตรี---กะสงฆ์ฯ ได้ให้มานัต ๖ ราตรี
แก่ข้าพเจ้า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าประพฤติมานัตแล้ว ขออภัยภานกะสงฆ์
ฯ ลฯ ข้าพเจ้าขอเป็นครั้งที่ ๒ ๗ ลฯ ข้าพเจ้าขอเป็นครั้งที่ ๓.

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้
ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิปิดไว้ ๕ วัน เธอได้
ขอปริวาส ๕ วัน เพื่ออาบัติ---อันปิดไว้ ๕ วัน กะสงฆ์ฯ ได้ให้ปริวาส

๕ วัน---- แก่เธอ ๆ อยู่ปริวาสแล้ว ได้ขอมานัต ๖ ราตรี กะสงฆ์ ๆ
ได้ให้มานัต ๖ ราตรี แก่เธอ ๆ ประพฤติมานัตแล้ว ขออภัย
กะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงอภัยภิกษุชื่อ
นี้ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ๆ ล ๆ เธอประพฤติมานัตแล้ว
ขออภัยภิกษุชื่อ ๆ อภัยภิกษุชื่อนี้ การอภัยภิกษุชื่อนี้ชอบ
แก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น
พึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ๆ ล ๆ.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓ ๆ ล ๆ.

ภิกษุชื่อนี้อันสงฆ์อภัยแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้า
ทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

คำขอมานัต

ประมวลาบัตที่ปิดและที่ไม่ได้ปิดเข้าด้วยกัน

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่
ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหิํ สงฺฆํ เอกิสฺสสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกา
ย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนาย ปญฺจาหปริวาสํ ยาจี่. ตสฺส
เม สงฺโฆ เอกิสฺสสา อาปตฺติยา สลฺยเจตนิกา ย สุกฺกวิสสุจฺจียา
ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนาย ปญฺจาหปริวาสํ อทาสี. โสหิํ ปริวตฺถปฺริวาโส.
อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่ อปฺปฏิจฺจนฺนํ.
โสหิํ ภนฺเต สงฺฆํ ตาสี อาปตฺตีนํ สลฺยเจตนิกาณํ สุกฺกวิสสุจฺจีนํ

ปฎิจจนุนาย จ อปฎิจจนุนาย จ ฉารตุตฺ มานตุตฺ ยาจามิ. ๑ เป ๑

โสหํ ทุตติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ---ฉารตุตฺ มานตุตฺ ยาจามิ. ๑ เป ๑

โสหํ ตตติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ---ฉารตุตฺ มานตุตฺ ยาจามิ.

ถ้าอาบัติข้างใดมากกว่าตัวหนึ่ง ฟังใช้พหุพจน์สำหรับข้างนั้น
ถ้าข้างปฏิจันนาบัติมากกว่าตัวหนึ่ง ฟังว่า "ปฏิจันนายนจ" แทน
"ปฏิจันนายน จ" ถ้าอปฎิจันนาบัติมากกว่าตัวหนึ่ง ฟังว่า
"อปฎิจันนายนจ" แทน "อปฎิจันนายน จ" ถ้ามากกว่าตัวหนึ่ง
ทั้ง ๒ ข้าง ฟังว่า "ปฏิจันนายนจ อปฎิจันนายนจ" แทน
"ปฏิจันนายน จ อปฎิจันนายน จ." บทว่า "ตาสํ" เฉพาะอาบัติ
๒ ตัวแท้ ๆ ใช้ว่า "ทวินัน" ก็ได้.

กรรมวาจาให้มานัต

สุณาคู เม ฆนฺเต สงฺโฆ. อัย อิตถุนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ
อาปตฺตี อาปชฺชิ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจํ ปญฺจาหปฎิจจนฺนํ. โส
สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตฺนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาห-
ปฎิจจนฺนายน ปญฺจาหปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตฺนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา ปญฺจาหปฎิจจนฺนายน ปญฺจาหปริวาสํ
อทาสิ. โส ปริวตฺถปฺริวาโส. อัย อิตถุนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชิ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจํ อปฎิจจนฺนํ. โส สงฺฆํ ตาสํ
อาปตฺตีนํ สลฺยเจตฺนิกานํ สุกฺกวิสสุจฺจินํ ปฎิจจนฺนายน จ อปฎิจจนฺนายน
จ ฉารตุตฺ มานตุตฺ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ
อิตถุนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตีนํ สลฺยเจตฺนิกานํ สุกฺกวิสสุจฺจินํ

ปฏิญาณนาย จ อปฏิญาณนาย จ ฉารตุตฺ มาณตุตฺ ทเทยฺย.

เอสา ฅตฺติ.

สุฉาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ฯ เป ฯ ฉารตุตฺ มาณตุตฺ ยาจติ. สงฺโฆ

อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตีนํ--- ฉารตุตฺ มาณตุตฺ เทติ.

ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตีนํ---ฉารตุตฺ

มาณตุตฺส ทานํ, โส ฅณฺหสฺส. ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติขมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุฉาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ฯ เป ฯ

โส ภาเสยฺย.

ตฺติขมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุฉาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ฯ เป ฯ

โส ภาเสยฺย.

ทินฺนํ สงฺฆเณ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อापตฺตีนํ สลฺยเจต-

นิกานํ สุกฺกวิสสุจฺจिํ ปฏิญาณนาย จ อปฏิญาณนาย จ ฉารตุตฺ มาณตุตฺ.

ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ฅณฺหิ, เอวเมตํ ธารยามิ.

กรรมวาจา พึงทำตามรูปแห่งคำขอ.

คำบอกมานัต

อหํ ภนฺเต เอกํ อापตฺตี อापชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจิ

ปลฺลจาทฺปฏิญาณนํ. โสหํ สงฺฆํ เอกิสฺสา อापตฺติยา สลฺยเจตนิกาย

सुकฺกวิสสุจฺจिया ปลฺลจาทฺปฏิญาณนาย ปลฺลจาทฺปริวาสํ ยาจि. ตสฺส เม

สงฺโฆ--- ปลฺลจาทฺปริวาสํ อทาสิ. โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส. อหํ ภนฺเต

เอกํ อापตฺตี อापชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจิ อปฏิญาณนํ. โสหํ

สงฺฆํ ตาสํ อापตฺตีนํ สลฺยเจตนิกานํ สุกฺกวิสสุจฺจิํ ปฏิญาณนาย จ

อปฺปญฺจนฺนํ ย จ นารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ. ตสฺส เม สงฺโฆ ตาสํ
อาปตฺตินิ---นารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ. โสหิ มานตฺตํ จรามิ. เวทยามหิ
ภนฺเต, เวทยตีติ มํ สงฺโฆ ชาเรตุ.

คำบอก ฟังเปลี่ยนตามเรื่อง.

แปลคำบอกมานัต

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตถเจตนิกาสุกกวิสฺฐิติ
ปิดไว้ ๕ วัน ข้าพเจ้าได้ขอปริวาส ๕ วัน--- กะสงฆ์ ๆ ได้ให้ปริวาส
๕ วัน--- แก่ข้าพเจ้า ๆ อยู่ปริวาสแล้ว. ท่านเจ้าข้า [อนึ่ง] ข้าพเจ้า
ได้ต้องอาบัติชื่อสัตถเจตนิกาสุกกวิสฺฐิติ ไม่ได้ปิดไว้ ข้าพเจ้าได้ขอ
มานัต ๖ ราตรี เพื่ออาบัติชื่อ---เหล่านั้น อันปิดไว้ด้วย อันไม่ได้ปิด
ไว้ด้วย กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานัต ๖ ราตรี--- แก่ข้าพเจ้า ๆ ประพฤติ
มานัตอยู่ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์จงทรงข้าพเจ้าไว้ว่า
บอกให้รู้ เทอญ.

คำขอและกรรมวาจาอัphan ฟังผูกตามเรื่อง.

คำขออัคฆสโมธานปริวาส

เพื่ออาบัติที่ปิดไว้ ๑ วัน ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน เป็นตัวอย่าง

อหิ ภนฺเต สมฺพหุลา สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชี่, เอกา
อาปตฺติ เอกาหปฺปญฺจนฺนา, เอกา อาปตฺติ ตีหปฺปญฺจนฺนา, เอกา
อาปตฺติ ปญฺจาหปฺปญฺจนฺนา, เอกา อาปตฺติ สตฺตาหปฺปญฺจนฺนา.
โสหิ ภนฺเต สงฺฆิ ตาสํ อาปตฺตินิ, ยา อาปตฺติ สตฺตาหปฺปญฺจนฺนา,
ตสฺสา อคฺเขน สโมธานปริวาสึ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต สมฺพหุลา

สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี ๑ เป ๑ สตุตาหปฏิจจนนา, โสห
ทุตियมปี ฆนเต สงฆั ตาลั อาปตตึนั, ยา อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา,
ตสสา อกฺเขน สโมธานปริวาสั ยาจามิ. อหั ฆนเต สมพหุลา
สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี ๑ เป ๑ สตุตาหปฏิจจนนา. โสห
ตติยมปี ฆนเต สงฆั ตาลั อาปตตึนั, ยา อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา,
ตสสา อกฺเขน สโมธานปริวาสั ยาจามิ.

กรรมวาจาให้อัคมสโมธานปริวาส

สุณาคู เม ฆนเต สงโฆ. อัย อิตถนนาโม ฆิกฺขุ สมพหุลา
สงฆาทีเสสา อาปตติโย อาปชชี, เอกา อาปตติ เอกาหปฏิจจนนา,
เอกา อาปตติ ตีหปฏิจจนนา, เอกา อาปตติ ปญจาหปฏิจจนนา,
เอกา อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา. โส สงฆั ตาลั อาปตตึนั, ยา
อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา, ตสสา อกฺเขน สโมธานปริวาสั ยาจติ.
ยที สงฆสฺส ปตตกลลั, สงโฆ อิตถนนามสฺส ฆิกฺขุโน ตาลั อาปตตึนั,
ยา อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา, ตสสา อกฺเขน สโมธานปริวาสั
ทเทยฺย. เอสา ฅตฺติ.

สุณาคู เม ฆนเต สงโฆ. อัย อิตถนนาโม ฆิกฺขุ ๑ เป ๑
สโมธานปริวาสั ยาจติ. สงโฆ อิตถนนามสฺส ฆิกฺขุโน ตาลั อาปตตึนั,
ยา อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา, ตสสา อกฺเขน สโมธานปริวาสั
เทติ. ยสฺสา ยสมโต ฆมติ อิตถนนามสฺส ฆิกฺขุโน ตาลั อาปตตึนั,
ยา อาปตติ สตุตาหปฏิจจนนา, ตสสา อกฺเขน สโมธานปริวาสส
ทานั, โส ฅณฺหสฺส. ยสฺส นกฺฆมติ โส ภาเสยฺย.

ทุติยมุขี เอตมตถิ วทามิ. สุธนาคู เม ภนุเต สงโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสย.

ทุติยมุขี เอตมตถิ วทามิ. สุธนาคู เม ภนุเต สงโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสย.

ทินโน สงฺเขน อิตถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสิ อापตฺตินิ, ยา
อาปตฺติ สตฺตาหปฺปฏิจฺจนฺนา, ตสฺสา อกฺเขน สโมธานปริวาส. ขมฺติ
สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถฺหิ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำบอกอัครมสโมธานปริวาส

อหิ ภนุเต สมฺพหฺลา สงฺฆาติเสสา อापตฺติโย อापชฺชี, เอกา
อาปตฺติ เอกาหปฺปฏิจฺจนฺนา, เอกา อापตฺติ ตีหปฺปฏิจฺจนฺนา, เอกา
อาปตฺติ ปญฺจาหปฺปฏิจฺจนฺนา, เอกา อापตฺติ สตฺตาหปฺปฏิจฺจนฺนา.
โสหิ สงฺฆํ ตาสิ อापตฺตินิ, ยา อापตฺติ สตฺตาหปฺปฏิจฺจนฺนา, ตสฺส
อกฺเขน สโมธานปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส เม สงโฆ ตาสิ อापตฺตินิ,
ยา อापตฺติ สตฺตาหปฺปฏิจฺจนฺนา, ตสฺสา อกฺเขน สโมธานปริวาสํ
อทาสิ. โสหิ ปริวาสามิ. เวทยามหิ ภนุเต, เวทยตฺติ มํ สงโฆ
ธาเรตุ.

อีกแบบหนึ่ง ใช้สำหรับอาบัติต่างจำนวนมากกว่าตัวหนึ่ง ว่า
" ยา อापตฺติโย สพฺพจิริปฺปฏิจฺจนฺนาโย ตาสิ อกฺเขน " เห็นว่าใช้ใน
คำที่แสดงมาแล้วว่า " ยา อापตฺติ สพฺพจิริปฺปฏิจฺจนฺนา ตสฺสา อกฺเขน "
ก็ได้ แต่ตามแบบที่ใช้กันมา ว่าควบกันว่า " ยา อापตฺติโย
สพฺพจิริปฺปฏิจฺจนฺนาโย สตฺตาหปฺปฏิจฺจนฺนาโย ตาสิ อกฺเขน " ดังนี้.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว
อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๑ วัน อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๓ วัน อาบัติตัว
หนึ่ง ปิดไว้ ๕ วัน อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๗ วัน ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้า
ขอปริวาสประมวลกันโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๗ วัน เพื่ออาบัติ
เหล่านั้นกะสงฆ์ ๑ ล ๑ ข้าพเจ้าขอเป็นครั้งที่ ๒ ๑ ล ๑ ข้าพเจ้าขอ
เป็นครั้งที่ ๓.

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ได้
ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ
ตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๓ วัน อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๕ วัน อาบัติตัวหนึ่ง
ปิดไว้ ๗ วัน เธอได้ขอปริวาสประมวลกันโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้
๗ วัน เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
สงฆ์พึงให้ปริวาสประมวลกันโดยค่าแห่งอาบัติ อันปิดไว้ ๗ วัน เพื่อ
อาบัติเหล่านั้น แก่ภิกษุชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ๑ ล ๑ เธอได้ขอปริวาสประมวล
กัน ... กะสงฆ์ ๑ ให้ปริวาสประมวลกัน ... แก่ภิกษุชื่อนี้ การให้ปริวาส
ประมวลกัน ... แก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง
ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ๑ ล ๑.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓ ๑ ล ๑.

ปริวาสประมวลกันโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๗ วัน เพื่ออาบัติ

เหล่านั้น อันสงฆ์ให้แล้ว แก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนึ่ง
ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

คำบอก :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว
อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๑ วัน อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๓ วัน อาบัติตัวหนึ่ง
ปิดไว้ ๕ วัน อาบัติตัวหนึ่ง ปิดไว้ ๗ วัน ข้าพเจ้าได้ขอปริวาส ประมวล
กันโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๗ วัน เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ๆ
ได้ให้ปริวาสประมวลกัน...แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าอยู่ปริวาสอยู่ ท่านเจ้าข้า
ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์จงทรงข้าพเจ้าไว้ว่า บอกให้รู้ เทอญ.

คำขอมานัต

อหิ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, เอกา
อาปตฺติ ๑ เป ๑ สตุตฺตาหปฺปฺจฺจนฺนา. โสหิ สงฺฆิ ตาลิ อาปตฺตินิ, ยา
อาปตฺติ สตุตฺตาหปฺปฺจฺจนฺนา, ตสฺสา อคฺเขน สโมชานปริวาสิ ยาจิ.
ตสฺส เม สงฺโฆ ๑ เป ๑ สโมชานปริวาสิ อทาสิ. โสหิ ภนฺเต
ปริวตฺถปริวาโส สงฺฆิ ตาลิ อาปตฺตินิ ปฺปฺจฺจนฺนานิ ฌารตฺติ มานตฺติ
ยาจามิ ๑ เป ๑.

กรรมวาจาให้มานัต

สุณฺตฺวา เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหฺลฺลา
สงฺฆาทิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชิ, เอกา อาปตฺติ ๑ เป ๑ สตุตฺตาห-
ปฺปฺจฺจนฺนา. โส สงฺฆิ ตาลิ อาปตฺตินิ, ยา อาปตฺติ สตุตฺตาหปฺปฺจฺจนฺนา,
ตสฺส อคฺเขน สโมชานปริวาสิ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ. ๑ เป ๑
สโมชานปริวาสิ อทาสิ. โส ปริวตฺถปริวาโส สงฺฆิ ตาลิ อาปตฺตินิ

ปฏิญจนานัน ฌารตุต ฆานตติ ฆาจติ. ฆทิ สงฆสส ปตตกลล, สงโฆ
อิตถนนามสส ภิกขุโน ตาส อापตตีนน ปฏิญจนานัน ฌารตุต ฆานตติ
ทเทย. เอสา ถตติ.

สุณาทู เม ภนเต สงโฆ. ๑ เป ๑ ฆาจติ. สงโฆ อิถนนามสส
ภิกขุโน ตาส อापตตีนน ปฏิญจนานัน ฌารตุต ฆานตติ เทติ. ฆสสา-
ฆสมโต ฆมติ. อิถนนามสส ภิกขุโน ตาส อापตตีนน ปฏิญจนานัน
ฌารตุต ฆานตตสส ทาน, โส ตถุหสส. ฆสส นกฆมติ, โส ภาเสย.ย.
ทุตติฆมปี เอตมตถถ วทามิ. สุณาทู เม ภนเต สงโฆ. ๑ เป ๑ โส
ภาเสย.ย.

ตติฆมปี เอตมตถถ วทามิ. สุณาทู เม ภนเต สงโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสย.ย.

ทินน สงฆเม อิถนนามสส ภิกขุโน ตาส อापตตีนน
ปฏิญจนานัน ฌารตุต ฆานตติ. ฆมติ สงฆสส; ตสมา ตถุหิ,
เอวเมต ฆารยามิ.

คำบอกมานัต

อห ภนเต สมพพหุลา สงฆาเทเสสา อापตติโย อापชชี, เอกา
อาปตติ ๑ เป ๑ สตตาทปฏิญจนานา. โสห สงฆม ตาส อापตตีนน, ฆา
อาปตติ สติตาทปฏิญจนานา, ตสสา อกฆเมน สโมฆานปริวาส ฆาจี.
ตสส เม สงโฆ ๑ เป ๑ สโมฆานปริวาส อทาส. โสห ปริวุตถ-
ปริวาโส สงฆม ตาส อापตตีนน ปฏิญจนานัน ฌารตุต ฆานตติ
ฆาจี. ตสส เม สโฆ ๑ เป ๑ ฌารตุต ฆานตติ อทาส. โสห ฆานตติ

จรามิ. เวทยามหิ ภนฺเต, เวทยตฺติ มํ สงฺโฆ ชาเรตุ.

แปลคำบอก

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว อาบัติตัวหนึ่ง ๆ ปิดไว้ ๑ วันก็มี ๓ วันก็มี ๕ วันก็มี ๗ วันก็มี ข้าพเจ้าได้ขอสโมธานปริวาสโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๗ วัน เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ๆ ได้ให้สโมธานปริวาส ... แก่ข้าพเจ้า ๆ อยู่ปริวาสแล้ว ได้ขอมานต์ ๖ ราตรี เพื่ออาบัติเหล่านั้นอันปิดไว้กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานต์ ๖ ราตรี ... แก่ข้าพเจ้า ๆ ประพฤติมานต์อยู่ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ขอสงฆ์จงทรงข้าพเจ้าไว้ว่า บอกให้รู้ เทอญ.

คำขอและคำสวดอัพภานพึงผูกตามโครงนี้. คำขอ ว่ามาแต่ต้นจนถึง " จารตฺติ มานตุตฺ อทาสิ " แล้ว ต่อว่า " โสหํ ภนฺเต จิณฺณมานตุโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจามิ " คำสวด ว่ามาตั้งแต่ต้นจนถึงที่เดียวกันแล้ว ต่อว่า " โส จิณฺณมานตุโต สงฺฆํ อพฺภานํ ยาจติ " ตั้งแต่นี้ เข้ารูปกรรมวาจาอัพภาน.

คำขอสโมธานปริวาสเพิ่ม

ต่างว่าภิกษุอยู่สโมธานปริวาสโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๗ วัน นึกขึ้นได้ว่า อาบัติที่ปิดไว้นานที่สุด ๑๐ วัน พึงขอสโมธานปริวาสเพิ่มเพื่ออาบัติอันปิดไว้ ๑๐ วันนั้น ว่าตั้งแต่ต้นจนถึง " สโมธานปริวาสํ อทาสิ " แล้ว ต่อว่า " โสหํ ปริวสนฺโต อิตรมปิ อาปตฺติ สรี ทสาหปฺปิ จจฺจนฺนํ. โสหํ ภนฺเต สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตินํ, ยา อาปตฺติ ทสาหปฺปิ จจฺจนฺนา, ตสฺสา อकुณฺเณ สโมธานปริวาสํ ยาจามิ " แปล

เฉพาะตอนเพิ่ม ว่า " ข้าพเจ้ากำลังปรินิพพาน ได้ระลึกได้ซึ่งอาบัติ
เมื่อนอกนี้อันปิดไว้ ๑๐ วัน ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอปรินิพพานประมวถกัน
โดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๑๐ วัน เพื่ออาบัติเหล่านั้น.

คำสวดและคำบอกฟังผูกตามโคจรนี้. คำสำหรับมนต์และอัปทาน
ฟังยกย่องตาม.

คำขอมิสสกสโมธานปรินิพพาน

เพื่ออาบัติบางชื่อมีวันปิดบางจำนวน เป็นตัวอย่าง

อหิ ภนฺเต เทว อปฺตติโย อปฺชชี เอกิ กายํสํสคฺคํ
ทฺวิหปฺปฏิจฺจนฺนํ เอกิ ทฺกุจฺจลวาทํ จตฺตูปฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหิ ภนฺเต สงฺฆํ
ทฺวินฺนํ อปฺตติํ นานาวตฺตูกานํ ยา อปฺตติ จตฺตูปฺปฏิจฺจนฺนา
ตสฺสา อคฺเขน สโมธานปรินิพาสํ ยาจามิ. ๑ เป ๑

แปลว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติ ๒ ตัว ตัวหนึ่งชื่อ
กายสังสัคคะ ปิดไว้ ๒ วัน ตัวหนึ่งชื่อทกุจลวาทะ ปิดไว้ ๔ วัน
ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอสมโชนปรินิพพานโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๔ วัน
เพื่ออาบัติ ๒ ตัวอันต่างวัตถุกัน กะสงฆ์.

ไม่ระบุวัตถุ รวมกล่าวว่า " นานาวตฺตูกาโย " แต่ต้องระบุชนิด
แห่งอาบัติ พระอรธกถาจารย์อนุญาต. คำขอตามนัยนี้ว่า :-

อหิ ภนฺเต เทว สงฺฆาทิสเสสา อปฺตติโย อปฺชชี นานา-
วตฺตูกาโย เอกา อปฺตติ ทฺวิหปฺปฏิจฺจนฺนา เอกา อปฺตติ จตฺตูป-
ปฏิจฺจนฺนา. โสหิ ภนฺเต สงฺฆํ ตาสํ อปฺตติํ นานาวตฺตูกานํ
ยา อปฺตติ จตฺตูปฺปฏิจฺจนฺนา ตสฺสา อคฺเขน สโมธานปรินิพาสํ

ยาจามิ. ๑ เป ๑

แปลว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัวอัน
ต่างวัตถุกัน อาบัติตัวหนึ่งปิดไว้ ๒ วัน อาบัติตัวหนึ่งปิดไว้ ๔ วัน
ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอสโมธานปริวาสโดยค่าแห่งอาบัติอันปิดไว้ ๔ วัน
เพื่ออาบัติเหล่านั้นอันต่างกัน กะสงฆ์.

คำทั้งหลายพึงผูกตามโครงนี้.

คำขออุทธรณ์ตปริวาส

อย่างจุลอุทธรณ์ตะ

อหิ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาติเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชี่,
อาปตฺติปริยฺนตฺติ เอกจฺจ ชานามิ เอกจฺจ น ชานามิ, รตฺติปริยฺนตฺติ
เอกจฺจ ชานามิ เอกจฺจ น ชานามิ, อาปตฺติปริยฺนตฺติ เอกจฺจ
สรามิ เอกจฺจ น สรามิ, รตฺติปริยฺนตฺติ เอกจฺจ สรามิ เอกจฺจ
น สรามิ, อาปตฺติปริยฺนเต เอกจฺเจ เวมตฺติโก เอกจฺเจ นพฺเพมตฺติโก,
รตฺติปริยฺนเต เอกจฺเจ เวมตฺติโก เอกจฺเจ นพฺเพมตฺติโก. โสหิ ภนฺเต
สงฺฆํ ตาสึ อาปตฺตีนํ สุทฺถนฺตปริวาสึ ยาจามิ. อหิ ภนฺเต ๑ เป ๑
รตฺติปริยฺนเต เอกจฺเจ เวมตฺติโก เอกจฺเจ นพฺเพมตฺติโก. โสหิ
ทฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ตาสึ อาปตฺตีนํ สุทฺถนฺตปริวาสึ ยาจามิ.
อหิ ภนฺเต ๑ เป ๑ นพฺเพมตฺติโก. โสหิ ตติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ
ตาสึ อาปตฺตีนํ สุทฺถนฺตปริวาสึ ยาจามิ.

กรรมวาจาให้สุทธรณ์ตปริวาส

สุณฺตฺตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อยฺม อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ สมฺพหฺลฺลา

สงฆาภิเสสา อาปตติโย อาปชชช, อาปตติปริยญต์ เอกจจัน ชานาติ
เอกจจัน น ชานาติ, รตติปริยญต์ เอกจจัน ชานาติ เอกจจัน น
ชานาติ, อาปตติปริยญต์ เอกจจัน สรติ เอกจจัน น สรติ, รตติปริยญต์
เอกจจัน สรติ เอกจจัน น สรติ, อาปตติปริยญเต เอกจเจ เวมตโก
เอกจเจ นิพเพตโก, รตติปริยญเต เอกจเจ เวมตโก เอกจเจ
นิพเพตโก. โส สงฆัง สาคัง อาปตตินัน สุตฺตญฺชตปริวาสัง ยาจติ
ยถิ สงฆสฺส ปตฺตกถลลํ, สงโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาลัง
อาปตตินัน สุตฺตญฺชตปริวาสัง ทเทยฺย. เอสา ฉตฺติ.

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงโฆ. อัย อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑
สุตฺตญฺชตปริวาสัง ยาจติ สงโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาลัง อาปตฺตินัน
สุตฺตญฺชตปริวาสัง เทติ. ยสฺสา ยสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน
तालัง อาปตฺตินัน สุตฺตญฺชตปริवासสฺส ทานัง, โส ตฺถนฺนสฺส ยสฺส
นภขมติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมฺตถํ วทามิ. สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ตฺติยมฺปิ เอตมฺตถํ วทามิ. สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงโฆ ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ทินฺโน สงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาลัง อาปตฺตินัน สุตฺตญฺชต-
ปริวาโส. ขมติ สงฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺนํ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำบอกรุทธานตปริวาส

อหิ ภนฺเต สมฺพหฺหุลา สงฆาภิเสสา อาปตติโย อาปชชช,

อาปตฺติปริยฺนตํ เอกจฺจํ ชานามิ เอกจฺจํ น ชานามิ, ฯ เป ฯ
รตฺติปริยฺนเต เอกจฺเจ เวมตฺติโก เอกจฺเจ นิพฺพेमตฺติโก. โสหํ สงฺฆํ
ตาสํ อาปตฺตินํ สุทฺถนฺตปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส เม สงฺโฆ ตาสํ
อาปตฺตินํ สุทฺถนฺตปริวาสํ อทาสิ. โสหํ ปริวตฺตมิมิ. เวทยามหิ
ภนฺเต, เวทยตีติ มํ สงฺโฆ ชาเรตุ.

คำแปล

คำขอ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว
ที่สุดแห่งอาบัติ บางอย่างข้าพเจ้ารู้ บางอย่างไม่รู้ ที่สุดแห่งราตรี
บางอย่างรู้ บางอย่างไม่รู้ ที่สุดแห่งอาบัติ บางอย่างระลึกได้ บาง
อย่างระลึกไม่ได้ ที่สุดแห่งราตรี บางอย่างระลึกได้ บางอย่างระลึก
ไม่ได้ ในที่สุดแห่งอาบัติ บางอย่างสงสัย บางอย่างไม่สงสัย ในที่สุด
แห่งราตรี บางอย่างสงสัย บางอย่างไม่สงสัย ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้า
ขอปริวาสกว่าจะบริสุทธิ เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ฯ ล ฯ

คำสวด :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้
ได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ที่สุดแห่งอาบัติ บางอย่างเธอรู้ บาง
อย่างไม่รู้ ฯ ล ฯ ในที่สุดแห่งราตรี บางอย่างสงสัย บางอย่างไม่
สงสัย เธอขอปริวาสกว่าจะบริสุทธิ เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ถ้า
ความพร้อมพรุ่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ปริวาสกว่าจะบริสุทธิ
เพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ภิกษุชื่อนี้ นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ ได้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว
 ฯ ล ฯ เธอขอปริวาสกว่าจะบริสุทธิ เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ฯ ให้

ปรีวาสกว่าจะบริสุทธิ์ เพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ภิกษุชื่อนี้ การให้ปรีวาสกว่าจะบริสุทธิ์ เพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ฯ ล ฯ

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๓ ฯ ล ฯ

ปรีวาสกว่าจะบริสุทธิ์ เพื่ออาบัติเหล่านั้นอันสงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุชื่อนี้ ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

คำบอก :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ตั้งอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ที่สุดแห่งอาบัติ บางอย่างข้าพเจ้ารู้ บางอย่างไม่รู้ ฯ ล ฯ ในที่สุดแห่งราตรี บางอย่างสงสัย บางอย่างไม่สงสัย ข้าพเจ้าได้ขอปรีวาสกว่าจะบริสุทธิ์ เพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์ ฯ ได้ให้ปรีวาสกว่าจะบริสุทธิ์ เพื่ออาบัติเหล่านั้นแก่ข้าพเจ้า ฯ อยู่ปรีวาสอยู่ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าบอกให้รู้ ขอสงฆ์จงทรงข้าพเจ้าไว้ว่าบอกให้รู้ เทอญ.

คำขอมานัต

อหิ ภนฺเต สมฺพหุลา สงฺฆาทิเสสา อปาตุติโย อาปชฺชี่ ฯ เป ฯ
สุทฺถนฺตปรีวาสํ อทาสี. โสหิ ภนฺเต ปรีวุตฺตปรีวาโส สงฺฆํ ตาสี
อาปตุตฺตินิ ฉารตุตฺติ มานตุตฺติ ยาจามิ ฯ เป ฯ

กรรมวาจาให้มานัต

สุณฺตฺตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ฯ เป ฯ
สุทฺถนฺตปรีวาสํ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ ตาสี อาปตุตฺตินิ สุทฺถนฺตปรีวาสํ
อทาสี. โส ปรีวุตฺตปรีวาโส สงฺฆํ ตาสี อาปตุตฺตินิ ฉารตุตฺติ มานตุตฺติ

ยาคติ. ยทิ สงฆสฺส ปตฺตกถลฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ
อาปตฺตึนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ ทททย. เอสา ถตฺติ. สุณาคฺ เม
ภนฺเต สงฺโฆ. อัย อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑ มานตฺต ยาคติ.
สงฺโฆ ๑ เป ๑ มานตฺตํ เทติ. ยสฺสา ยสมฺโตะ ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส
ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตึนํ ฉารตฺตํ มานตฺตสฺส ทานํ, โส ตฺถนฺหสฺส
ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปี เอตมตฺถํ วทามิ. ๑ เป ๑

ตฺติยมฺปี เอตมตฺถํ วทามิ. ๑ เป ๑

ทินฺนํ สงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน ตาสํ อาปตฺตึนํ ฉารตฺตํ
มานตฺตํ. ขมฺติ สงฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺหิ, เอวเมตํ ธารยามิ.

คำบอกมานัต

อหํ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาภิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ๑ เป ๑
โสหํ ปริวฺตุลปฺริวาโส สงฺฆํ ตาสํ อาปตฺตึนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ
ยาคิ. ตสฺส เม สงฺโฆ ตาสํ อาปตฺตึนํ ฉารตฺตํ มานตฺตํ อทาสิ. โสหํ
มานตฺตํ จรามิ. เวทยามหํ ภนฺเต, เวทยฺติติ มํ สงฺโฆ ธารेतฺ.

คำขออัฟกาน

อหํ ภนฺเต สมฺพหฺลฺลา สงฺฆาภิเสสา อาปตฺติโย อาปชฺชึ ๑ เป ๑
มานตฺตํ อทาสิ. โสหํ ภนฺเต จิณฺณมานตฺโต สงฺฆํ อพฺพกานํ
ยาจามิ. ๑ เป ๑

กรรมวาจาอัฟกาน

สุณาคฺ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อัย อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑

ปริวุดลปริวาโส สงฆ์ ตาสึ อาปตฺตึนึ ฌารตฺตึ มานตฺตึ ยาจิ.
ตสฺส สงฺโฆ ตาสึ อาปตฺตึนึ ฌารตฺตึ มานตฺตึ อทาสึ. โส
จิณฺณมานตฺโต สงฆ์ อพฺภานึ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกถลฺลึ,
สงฺโฆ อิตฺถนฺนามึ ภิกฺขุ อพฺภยฺย. เอสา ถตฺติ.

สุตฺตํ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อโย อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑
อพฺภานึ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามึ ภิกฺขุ อพฺภยฺย. ยสฺสายสฺมโต
ขมตี อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อพฺภานึ, โส ตฺถนฺตสฺส. ยสฺส
นภฺขมตี โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมตฺถึ วทามิ. ๑ เป ๑

ตฺติยมฺปิ เอตมตฺถึ วทามิ. ๑ เป ๑

อพฺภโต สงฺฆน อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ขมตี สงฺฆสฺส; ตสฺมา
ตฺถนฺตี, เอวเมตฺถึ ธารยามิ.

พฺึงเข้าใจคำแปลโดยนัย.

อย่างมหาสุทธานตะ

คำขอ

อหึ ภนฺเต สมฺพหฺลลา สงฺฆาทีเสสา อาปตฺตึโย อาปชฺชึ,
อาปตฺตึปริยฺนตฺตึ น ชานามิ รตฺตึปริยฺนตฺตึ น ชานามิ, อาปตฺตึปริยฺนตฺตึ
น สรามิ รตฺตึปริยฺนตฺตึ น สรามิ, อาปตฺตึปริยฺนเต เวมตีโก
รตฺตึปริยฺนเต เวมตีโก. โสหึ ภนฺเต สงฺฆ์ ตาสึ อาปตฺตึนึ
สุทฺถนฺตปริวาสึ ยาจามิ. ๑ เป ๑

คำแปล

ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ตั้งซึ่งอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ข้าพเจ้า
ไม่รู้ที่สุดแห่งอาบัติ ไม่รู้ที่สุดแห่งราตรี ระลึกที่สุดแห่งอาบัติไม่ได้
ระลึกที่สุดแห่งราตรีไม่ได้ สงสัยในที่สุดแห่งอาบัติ สงสัยในที่สุดแห่ง
ราตรี ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอสุทธันตปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้นกะสงฆ์.
คำต่อจากนี้ ฟังผูกตามโครงนี้.

มุลายปฏิกัสนา

เพื่ออันตราบัติที่ต้องไม่ได้ปิดไว้ ในเวลากำลังประพฤติ
มานัตเพื่ออปฏิจันนาบัติ.

คำขอปฏิกัสนา

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่
อปฏิจันฺนํ. โสหิ สงฺฆํ เอกิสฺสา อาปตฺติยา สลฺยเจตฺนิกาย
สุกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจันฺนนาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจี่. ตสฺส เม
สงฺโฆ เอกิสฺสา อาปตฺติยา ๑ เป ๑ มานตฺตํ อทาสี. โสหิ มานตฺตํ
จฺรนฺโต อนฺตรา เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจฺจี่
อปฏิจันฺนํ. โสหิ ภนฺเต สงฺฆํ อนฺตรา เอกิสฺสา อาปตฺติยา
สลฺยเจตฺนิกาย สุกฺกวิสสุจฺจียา อปฏิจันฺนนาย มุลาย ปฏิกัสนนํ
ยาจามิ. ๑ เป ๑ โสหิ ทุตฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ๑ เป ๑ ยาจามิ. ๑ เป ๑
โสหิ ตุตฺติยมฺปิ ภนฺเต สงฺฆํ ๑ เป ๑ ยาจามิ.

กรรมวาจาปฏิกัสนา

สุณฺหาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ อาปตฺตี

อาปชฺชิ สลฺยเจตฺตนิกัํ สุกฺกวิสสุทฺธิ อปฺปฏิจฺจนฺนํ. โส สงฺฆํ เอภิสฺสา
๑ เป ๑ อปฺปฏิจฺจนฺนํ นาย ฉารตฺตํ มานตฺตํ ยาจิ. ตสฺส สงฺโฆ เอภิสฺสา
๑ เป ๑ มานตฺตํ อทาสิ. โส มานตฺตํ จรฺนโต อนฺตรา เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชิ สลฺยเจตฺตนิกัํ สุกฺกวิสสุทฺธิ อปฺปฏิจฺจนฺนํ. โส สงฺฆํ อนฺตรา
เอภิสฺสา ๑ เป ๑ อปฺปฏิจฺจนฺนํ นาย มุลา ย ปฺปฏิสฺสนํ ยาจติ. ยทิ
สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุํ อนฺตรา เอภิสฺสา
๑ เป ๑ อปฺปฏิจฺจนฺนํ นาย มุลา ย ปฺปฏิสฺเสยฺย. เอสา ฉตฺติ.

สุฉาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ อัย อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑
มุลา ย ปฺปฏิสฺสนํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ ๑ เป ๑ มุลา ย
ปฺปฏิสฺสติ. ยสฺสายสฺมโต ขมฺติ อิตฺถนฺนามสฺส ภิกฺขุโน อนฺตรา
เอภิสฺสา ๑ เป ๑ อปฺปฏิจฺจนฺนํ นาย มุลา ย ปฺปฏิสฺสนา, โส ตฺถนฺนสฺส.
ยสฺส นกฺขมฺติ โส ภาเสยฺย.

ทฺติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุฉาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ตฺติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. สุฉาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ. ๑ เป ๑
โส ภาเสยฺย.

ปฺปฏิสฺสโต สงฺฆนฺ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ อนฺตรา เอภิสฺสา ๑ เป ๑
อปฺปฏิจฺจนฺนํ นาย มุลา ย. ขมฺติ สงฺฆสฺส; ตสฺมา ตฺถนฺนํ, เอวเมตํ
ธารยามิ.

คำขอมานัต

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชิ ๑ เป ๑ มานตฺตํ อทาสิ.

โสหิ มานตุตติ จรฺนุโต อนฺตฺรา เอกํ ๗น เป ๗ อปฺปฏิจฺจนฺนํ. โสหิ
สงฺฆํ อนฺตฺรา เอกิสฺสา ๗ เป ๗ อปฺปฏิจฺจนฺนํ มุลา ย ปฺปฏิสฺสนํ
ยาจํ. ตํ มํ สงฺโฆ อนฺตฺรา เอกิสฺสา ๗ เป ๗ อปฺปฏิจฺจนฺนํ มุลา ย
ปฺปฏิสฺสํ. โสหิ ฆนฺเต สงฺฆํ อนฺตฺรา เอกิสฺสา ๗ เป ๗ อปฺปฏิจฺจนฺนํ
จารตุตติ มานตุตติ ยาจามิ. ๗ เป ๗ โสหิ ทฺตฺติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ ๗ เป ๗
ยาจามิ. ๗ เป ๗ โสหิ ตฺตฺติยมฺปิ ฆนฺเต สงฺฆํ ๗ เป ๗ ยาจามิ.

กรรมวาจาให้มนต์ คำบอกมนต์ และกรรมวาจาอัphanฟังผูก
ตามโครงนี้.

ถ้าต้องในเวลาประพฤติมนต์แล้วเป็นอัphanารหะ ในคำขอ
ฟังว่า " โสหิ จินฺตฺมานตุโต อพฺphanารโห " แทน " โสหิ มานตุตติ
จรฺนุโต " ในคำสวดก็เหมือนกัน ฟังว่า " โส " แทน " โสหิ . "

คำแปล

คำขอปฏิบัติสสนา :- ท่านเจ้าข้าข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่ง
ชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสฺฐิติ ไม่ได้ปิดไว้ ข้าพเจ้าได้ขอมนต์ ๖ ราตรี เพื่อ
อาบัติตัวหนึ่ง ชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสฺฐิติ อันไม่ได้ปิดไว้กะสงฆ์ ๗ ได้
ให้มนต์ ๖ ราตรี---- แก่ข้าพเจ้า ๗ กำลังประพฤติมนต์ ได้ต้อง
อาบัติตัวหนึ่งในระหว่างชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสฺฐิติไม่ได้ปิดไว้ ท่าน
เจ้าข้า ข้าพเจ้าขอการชักเข้าหาอาบัติเดิม เพื่ออาบัติตัวหนึ่งในระหว่าง
ชื่อ---- อันไม่ได้ปิดไว้กะสงฆ์ ๗ ล ๗ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอ---- เป็น
ครั้งที่ ๒---- เป็นครั้งที่ ๓.

คำสวดปฏิบัติสสนา :- ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุ

ชื่อนี้รูปนี้ ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่งชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ เธอได้ขอมานต์ ๖ ราตรีเพื่ออาบัติตัวหนึ่ง---- อันมิได้ปิดไว้กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานต์ ๖ ราตรี---- แก่เธอ ๆ กำลังประพฤติมานต์ ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่งในระหว่างชื่อสัตตเจตนิกาสุกกวิสัฏฐิ ไม่ได้ปิดไว้ เธอขอการชักเข้าหาอาบัติเดิม เพื่ออาบัติตัวหนึ่งในระหว่างชื่อ---- อันมิได้ปิดไว้กะสงฆ์ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงชักภิกษุชื่อนี้เข้าหาอาบัติเดิม เพื่ออาบัติตัวหนึ่งในระหว่าง---- นี้เป็นอุตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุชื่อนี้รูปนี้ ๆ ล ๆ ขอการชักเข้าหาอาบัติเดิม---- กะสงฆ์ ๆ ชักภิกษุชื่อนี้เข้าหาอาบัติเดิม---- การชักภิกษุชื่อนี้เข้าหาอาบัติเดิม---- ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้เป็นครั้งที่ ๒ ๆ ล ๆ เป็นครั้งที่ ๓ ๆ ล ๆ ภิกษุชื่อนี้ อันสงฆ์ชักเข้าหาอาบัติเดิมแล้ว---- ขอบแก่สงฆ์ เหตุนั้น จึ่งนิง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

คำขอมานต์ :- ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ต้องอาบัติตัวหนึ่งชื่อ---- ไม่ได้ปิดไว้ ข้าพเจ้าได้ขอมานต์---- กะสงฆ์ ๆ ได้ให้มานต์---- แก่ข้าพเจ้า ๆ กำลังประพฤติมานต์ ได้ต้องอาบัติตัวหนึ่งในระหว่างชื่อ---- ไม่ได้ปิดไว้ ข้าพเจ้าได้ขอการชักเข้าหาอาบัติเดิม---- กะสงฆ์ ๆ ได้ชักข้าพเจ้าเข้าหาอาบัติเดิม ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอมานต์ ๖ ราตรีเพื่ออาบัติตัวหนึ่งในระหว่างชื่อ---- อันมิได้ปิดไว้กะสงฆ์ ๆ ล ๆ ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าขอ---- เป็นครั้งที่ ๒ ๆ ล ๆ เป็นครั้งที่ ๓.

" โสหิ จิณฺณมานตุโต อพฺภานารโห " แปลว่า " ข้าพเจ้า
ประพฤติมานัตแล้ว ควรอัพภาน. "

เพื่ออันตราบัตินี้ต้องไม่ได้ปิดไว้ในเวลาอยู่ปริวาส

ต่างว่า ๑ ปักษ์

คำขอปฏิกัสนา

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจึ
ปกฺขปฏฺิจฺจนฺนํ. โสหิ สงฺฆํ เอกิสฺสา ๑ เป ๑ ปกฺขปฏฺิจฺจนฺนาย
ปกฺขปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส เม สงฺโฆ ๑ เป ๑ ปกฺขปริวาสํ อทาสี.
โสหิ ปริวาสตุโต อนฺตรา เอกํ ๑ เป ๑ อปฏฺิจฺจนฺนํ โสหิ ภนฺเต
สงฺฆํ อนฺตรา เอกิสฺสา ๑ เป ๑ อปฏฺิจฺจนฺนาย มฺลายน ปฏฺิกสฺสนํ
ยาจามิ. ๑ เป ๑

กรรมวาจาปฏิกัสนา

สุณฺตฺว เม ภนฺเต สงฺโฆ. อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ เอกํ
อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตนิกํ สุกฺกวิสสุจึ ปกฺขปฏฺิจฺจนฺนํ. โส
สงฺฆํ เอกิสฺสา ๑ เป ๑ ปกฺขปฏฺิจฺจนฺนาย ปกฺขปริวาสํ ยาจิ. ตสฺส
สงฺโฆ ๑ เป ๑ ปกฺขปริวาสํ อทาสี. โส ปริวาสตุโต อนฺตรา เอกํ
๑ เป ๑ อปฏฺิจฺจนฺนํ, โส สงฺฆํ อนฺตรา เอกิสฺสา ๑ เป ๑ อปฏฺิจฺจนฺนาย
มฺลายน ปฏฺิกสฺสนํ ยาจติ. ยถิ สงฺฆสฺส ปตฺตกฺกฺลํ, สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ
ภิกฺขุ อนฺตรา เอกิสฺสา ๑ เป ๑ มฺลายน ปฏฺิกสฺเสยฺย. เอสา ฅตฺติ
สุณฺตฺว เม ภนฺเต สงฺโฆ อหิ อิตฺถนฺนาโม ภิกฺขุ ๑ เป ๑
มฺลายน ปฏฺิกสฺสนํ ยาจติ. สงฺโฆ อิตฺถนฺนามํ ภิกฺขุ ๑ เป ๑ มฺลายน

ปฏิภัสสติ. ยสสายสมโต ขมติ อิตถนนามสส ภิกขุโน อนุตตรา
เอภิสสา ฯ เป ฯ มุลา ย ปฏิภัสสนา, โส คุณฺหสฺส. ยสฺส นกขมติ,
โส ภาเสยฺย.

ทุตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. ฯ เป ฯ

ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ. ฯ เป ฯ

ปฏิภัสสิโต สงฺฆเณ อิตถนฺนาโม ภิกขุ อนุตตรา เอภิสสา
 ฯ เป ฯ มุลา ย. ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา คุณฺหิ, เอวเมตํ ธารยามิ

คำบอกปริวาส

อหํ ภนฺเต ฯ เป ฯ ปริวาสนฺโต อนุตตรา เอกํ อापตฺตี
 อापชฺชํ สลฺลเจตนิกํ สุกกวิสภฺจํ อปฺปฏิจฺจนฺนํ โสหํ สงฺฆํ
 อนุตตรา เอภิสสา ฯ เป ฯ อปฺปฏิจฺจนฺนาย มุลา ย ปฏิภัสสนํ
 ยาจิ. ตํ มํ สงฺโฆ อนุตตรา ฯ เป ฯ มุลา ย ปฏิภัสสิ. โสหํ
 ปริวาสามิ. เวทยามหํ ภนฺเต, เวทยตฺติ มํ สงฺโฆ ธารेतฺตุ.

คำขอมานัต

อหํ ภนฺเต ฯ เป ฯ มุลา ย ปฏิภัสสนํ ยาจิ. ตํ มํ สงฺโฆ
 ฯ เป ฯ มุลา ย ปฏิภัสสิ. โสหํ ภนฺเต ปริวุตฺถปริวาโส สงฺฆํ
 ทฺวินฺนํ อापตฺตีนํ ฌารตฺตํ มานตฺตํ ยาจามิ. ฯ เป ฯ

คำสวดให้มานัต คำบอกมานัต และคำอัฟกาน ฟังผูกตาม
 โครงนี้.

ถ้าต้องในเวลาอยู่ปริวาสแล้ว เป็นมานัตธารหะ ในคำขอพึงว่า
 " โสหํ ปริวุตฺถปริวาโส มานตฺตารโห " แทน " โสหํ ปริวาสนฺโต "

ในคำสวดก็เหมือนกัน เป็นแค่ฟังว่า " โส " แทน " โสหิ. "

คำแปล ฟังรู้โดยนัยที่แสดงไว้แล้ว เปลี่ยนแต่ความว่า ต้อง
อาบัติเดิมปิดไว้ ๑ ปักษ์ และต้องอันตรายบัติเมื่อกำลังอยู่ปริวาส
เพื่ออันตรายบัติที่ต้องไม่ได้ปิดไว้ในเวลาอยู่ปริวาสแล้ว

ประพฤติมานัตอยู่

คำขอปฏิกัสนา

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจี่
ปกฺขปฏฺิจฺจนฺนํ. ฯ เป ฯ ปกฺขปริวาสํ อทาสี. โสหิ ปริวตฺตปริวาโส
สงฺฆํ ฯ เป ฯ ฆารตฺตํ ฆานตฺตํ ยาจี. ตสฺส เม สงฺโฆ ฯ เป ฯ
ฆารตฺตํ ฆานตฺตํ อทาสี. โสหิ ฆานตฺตํ จรฺนฺโต อนฺตรา เอกํ
อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจี่ อปฏฺิจฺจนฺนํ โสหิ
ภนฺเต สงฺฆํ อนฺตรา ฯ เป ฯ มุลา ย ปฏฺิกสฺสนํ ยาจามิ ฯ เป ฯ

กรรมวาจาปฏิกัสนา ฟังผูกตามโครงนี้. คำขอมานัต กรรม-
วาจาให้มานัต ฟังเทียบตามแบบที่ ๑ ฟังก่อความในท้องเรื่องตาม
โครงนี้. คำขอและกรรมวาจาอัพทานฟังผูกตามเรื่อง.

เพื่ออันตรายบัติที่ต้องแล้วปิดไว้ในเวลากำลังอยู่ปริวาส

ต่างว่าอาบัติเดิมปิดไว้ ๑ ปักษ์ อันตรายบัติปิดไว้ ๒ วัน

คำขอปฏิกัสนา

อหิ ภนฺเต เอกํ อาปตฺตี อาปชฺชี่ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจี่
ปกฺขปฏฺิจฺจนฺนํ. ฯ เป ฯ โสหิ ปริวสนฺโต อนฺตรา เอกํ อาปตฺตี
อาปชฺชี่ สลฺยเจตฺนิกํ สุกฺกวิสสุจี่ ทฺวีหปฏฺิจฺจนฺนํ. โสหิ ภนฺเต

สงฆ์ อนุตรา เอกิสุสา อาปตติยา สลยเจตนิกาย สุกกวิสสุจिया
ทวิหปฏิจจนุนาย มุลาช ปฏิกสุสนัน ยาจามิ. ๑ เป ๑
กรรมวาจาปฏิกัสนา พิงผูกตามโครงนี้.

คำขอสโมธานปริวาส

อหิ ภนเต ๑ เป ๑ ปริวสนโต อนุตรา เอกิ อาปตติ
อาปชชี สลยเจตนิก สุกกวิสสุจีย ทวิหปฏิจจนุน. โสหิ สงฆ์
อนุตรา ๑ เป ๑ ทวิหปฏิจจนุนาย มุลาช ปฏิกสุสนัน ยาจิ. ต ม
สงโฆ อนุตรา ๑ เป ๑ มุลาช ปฏิกสุสิ. โสหิ ภนเต สงฆ์ อนุตรา
เอกิสุสา อาปตติยา สลยเจตนิกาย สุกกวิสสุจिया ทวิหปฏิจจนุนาย
ปุริมาย อาปตติยา สโมธานปริวาส ยาจามิ. ๑ เป ๑

คำสวดและคำบอกสโมธานปริวาส คำสำหรับมนต์ และคำ
สำหรับอัพทาน พิงผูกตามโครงนี้.